

B Ö L C S É S Z D O K T O R I É R T E K E Z É S

KÖZÉPISKOLAI TANULÓK ÉRTÉKORIENTÁCIÓJÁNAK

NÉHÁNY KÉRDÉSE

Témavezető:

D. R. Á G O S T O N G Y Ö R G Y
tanszékezető egyetemi tanár

K I S S I S T V Á N

SZEGED

1983

"Nincs dialektikusabb tudomány, mint a pedagógia,
éppen ezért a tapasztalat tanubizonyságának egyetlen
területen sincs olyan nagy jelentősége, mint a pedagógiában"

/A. Sz. Makarenkó/

B E V E Z E T É S

1./ A nevelőiskola megteremtésének szükségessége

Az iskola általános nevelőerejének fokozását, az ifjúság életére és fejlődésére gyakorolt befolyásának növelését sürgető társadalmi szükségletek diktálják.

Néhány igen erősen ható tényező:

- A középfoku oktatás lényegében általánossá vált /az általános iskolát befejezők 93 %-a folytatja tanulmányait középfokon¹/;
- A család életformája alapjaiban megváltozott: a két dolgozó szülőt magában foglaló család vált jellemzővé;
- A tudományos technikai forradalom korszakában az információáradatban való eligazodásban nem hagyhatjuk magukra tanulóinkat. Az iskola fontos feladata a különböző nevelési tényezők hatásrendszerében való eligazodás segítése;
- A szocialista fejlődés meggyorsítása magasabb szintű világnézeti és erkölcsi tudatosságot követel az életbe kilépő ifjúságtól;
- "... minden korban és minden társadalmi rendszerben az intézmények feladata a jövő generációt a társadalom igényeinek megfelelően felkészíteni. ... Olyan új képességeket és készségeket kell az ifjúságban kialakítani, amelyek képessé teszik a felnőtt embert is a gyorsan fejlődő és változó világban való helytállásra, a gyors fejlődéshez és változáshoz való alkalmazkodásra, ..."²

A fentiek alapján megállapítható, hogy az intézményes nevelés jelentősége napjainkban fokozódik. Arra kell törekednünk, hogy iskoláinkban a nevelésközpontu szemlélet váljon általánossá.

1972-ben az MSZMP KB külön ülésen foglalkozik az állami oktatás helyzetével és fejlesztésének feladataival.

A hibák, hiányosságok felszámolását a KB őszinte, reális helyzetelemzéssel kezdi. "Minden eddigi erőfeszítés ellenére sem növekedett megfelelő mértékben az intézményes iskolai nevelés hatékonysága ... 12-16 évi tanulás után sem alakul ki ifjúságunkban a növekvő igényeknek megfelelő korszerű világkép és gondolkodás a természet, a társadalom s az emberi alkotótevékenység leglényegesebb összefüggéseiről, törvényszerűségeiről, a hazánkban és a világban végbemenő társadalmi folyamatokról. A tanulmányaikat befejező fiatalok egy része ... nem képes azonosulni nagy társadalmi céljainkkal. Erkölcsei nevelésünk esetében pedig a negatív társadalmi, környezeti hatások mellett ... a közösségi nevelés gyengesége is lényeges ok." ³

A legfelsőbb szintű pártvezetés véleménye szerint: "a nevelés a leggyengébb pontunk." "Az ifjúság nevelése az egész társadalom feladata, melyben a család, az ifjúsági szervezetek, az iskolán kívüli kulturális intézmények és tömegtájékoztatási eszközök mellett az iskolának alapvető szerepe van." ⁴

A XI. pártkongresszus újra erőteljesen hívja fel a figyelmet a nevelés hatékonyabbá tételére: "Minden szinten javítani kell a világnézet oktatás és nevelés tartalmát és formáját." ⁵

A XII. kongresszus a következőképpen fogalmaz: "Az állami oktatás minden szintjén fő feladat a tanulóifjúság általános és szakmai műveltségének megalapozása, a nevelés és képzés hatékonyságának növelése." ⁶

Az utóbbi időben az "új dokumentumok" egész sora jelent meg. Sok minden történt az oktatás-nevelés megfelelő arányának helyreállítása, a nevelőiskola megteremtése területén. Ennek szellemében határozta meg a KB az iskola alapfunkcióját 1982. április 7.-i ülésén. ⁷

2./ Nevelési eredményvizsgálat

Fontos társadalmi érdek a nevelés hatékonyságának fokozása. Az iskolai nevelőmunka fejlesztésének egyik leglényegesebb alapfeltétele a nevelési eredmények időről - időre történő pontos és differenciált megállapítása.

A nevelés eredményeinek megítélésében ma még sok a bizonytalanság, gyakori az egymásnak ellentmondó nézet, vélemény.

a./ Nevelési eredményvizsgálat szükségessége

Az iskolai nevelőmunka eredményeinek minél pontosabb, realisabb ismerete a következők miatt szükséges: ⁸

- A nevelési folyamat tervszerű vezetése elképzelhetetlen másként, mint úgy, hogy mindig az adott tanulóközösség /osztály, iskola/ neveltségi színvonalából indulunk ki, s azt igyekszünk fokozatosan és folyamatosan egyre magasabb szintre emelni. Semmiféle céltudatos és tervszerű munkáról nem lehet szó akkor, ha a gyakorlati munkában nem támaszkodunk a tanulók neveltségének éppen elért színvonalára, a korábban alkalmazott nevelési eljárások hatékonyságának ismeretére.

- A tervszerű nevelőmunka rövidebb vagy hosszabb szakaszaira irányt szabó nevelési feladatokat csupán akkor fogalmazhatjuk meg, ha nevelésünk célját szüntelenül összevetjük tanulóink elért neveltségi színvonalával, s ennek alapján határozzuk meg a további tennivalókat.

A nevelési eredményeknek folyamatos és állandó elemzése mellett különösképpen fontos, hogy a középiskola meghatározott csomópontjain /1. és 4. osztály/ a szokottnál mélyrehatóbban és alaposabban tájékozódjunk az ifjúság neveltségének mértékéről.

- Az iskolai nevelőmunka gyakorlatában a tényleges eredmények még nem váltak kellőképpen az elvégzett munka minősí-

tőivé. Gyakran megelégszünk azzal, hogy a felhasznált nevelési eszközök, tevékenységi formák pusztá felsorolásával jellemezzük az elvégzett nevelőmunkát, s ezek alapján vé-
lünk helytálló következtetéseket levonni az eredményekre vonatkozóan.

A pedagógiai munka tervszorú fejlesztéséhez csak a tényle-
ges eredmények vizsgálata szolgálhat megbízható alapul.

b./ Viszonyítási alap

Valamennyi nevelési eredményvizsgálat leglényegesebb kérdése a referenciabázis meghatározása. Az ehhez való vi-
szonyítás adja meg a neveltségi szint különböző fokozata-
it. A nevelési folyamat hatékonyságának megállapításánál
nem nélkülözhetjük a nevelésselmélet és a pedagógia társ-
tudományainak eddigi eredményeit.⁹

A személyiség és a közösség fejlődésének megítéléséhez
a nevelésselmélet ad segítséget. A szocialista elkötelezett-
ség fokát csak a dialektikus és történelmi materializmus
ismeretében tudjuk elbírálni. A kulturantropológia ismerete
szükséges ahhoz, hogy nyilatkozni tudjunk az egyetemes
emberi haladás értékeinek elsajátításáról. Az etikai ismer-
etek viszonyítási mércéje az etika rendszere lehet. A ta-
nulók szociális kapcsolatainak fejlődését a szociológia, a
szociálpszichológia törvényeinek tükrében elemezhetjük.
A tanulók pszichés strukturájának elemzéséhez a pszicholó-
gia különböző ágai szolgáltatják a viszonyítási alapot.
A tanulók értéknnyilvánítását csak az axiológia ismeretében
elemezheti a pedagógus és a kutató.

Szvéték Sándor szerint: "Minél elmélyültebben ismerik
pedagógusaink eme tudományok törvényszerűségeit, annál
több a viszonyítási alapjuk, annál árnyaltabbak fokozata-
ik, annál többet látnak a komplex nevelési folyamatban, s
annál konkrétabban tudják elemezni és megtervezni a neve-
lési folyamat egyes lépéseit."¹⁰

Disszertációmban a középiskola végzős tanulói értékorientációjának néhány kérdését vizsgálom. Az elért szintet Ágoston György által megfogalmazott célelmélettel¹¹ és az új nevelési-oktatási tervek¹² követelményeivel hasonlítom össze. Természetesen felhasználom a pedagógia társ-tudományainak törvényszerűségeit is.

A kutatók és gyakorló pedagógusok munkáját e területen is egyre több jól hasznosítható hazai szakirodalom segíti.¹³

3./ A téma indoklása, a vizsgálat célkitűzése, hipotézis

A közoktatás fejlesztés egyik leglényegesebb kérdése a nevelési folyamat hatékonysága. Daróczy Sándor szerint: "A nevelési folyamat lényege - tágabb értelemben - a társadalmi viszonyok és a bennük rejlő értékek elsajátíttatása a tanulók által, valamint felkészítésük e viszonyok és értékek továbbfejlesztésére."¹⁴

Vizsgálatomban arra kerestem a választ, hogy a középiskola végzős tanulóinak értékorientációja milyen szintű 12 évi oktató-nevelő munka eredményeként, megfelel-e az új nevelési-oktatási tervekben leírtak szellemének.

A komplex nevelési folyamat három - legszorosabb mértékben - összefüggő komponensét vizsgálom dolgozatomban. Az első részben a nevelési tényezők komplex rendszerének hatásfokát illetve a növendékek előtti hitelét vizsgálom. E területet azért tartom igen fontosnak, mert a nevelési tényezők közvetítik a tanulók felé az értékeket tevékenységeken keresztül. A nevelési tényezők információs hatásfokáról még a pedagógiai közvéleményben is sokféle felfogás, néha egymásnak ellentmondó nézet él. A vizsgálat eredményeként reális képet szeretnék megfogalmazni arról, hogy a középiskola végzős tanulóinak nézeteire, beállítódására milyen befolyást gyakorolnak a fontosabb nevelési

tényezők.

A nevelési folyamat sikeressége, hatékony megszervezése céljából tehát fontos tudnunk, hogy az egyes nevelési tényezőknek mi a súlya, jelentősége a tanulók szubjektív megítélése szerint. A reális megítéléshez a tanulói vélemények nagyszámu kikérése szükséges.

A marxista személyiségelmélet a tevékenységet tartja az egyén legfőbb formálójának. Tanulóink kb. 30-40 féle tevékenységet végeznek. A tevékenységrendszer összetétele, a tevékenységek gyakorisága és motivációs szintje mély összefüggések feltárására ad lehetőséget.

Nevelésünk hatékonysági foka tekintetében jellemző képet tárhat fel az elfogadott értékek mennyisége és jellege. Fontos feladatunk a nevelésben az értékek felismertetése és belsővé tétele. Pedagógiailag az egyik legfontosabb kérdés, hogy a tanulók személyiségében kialakuló értékrendszerben milyen értékek /esetleg nem értékek/ kapnak vezető szerepet.

Hipotézis: Minél konkrétan ismerjük a nevelésben résztvevő tényezők hatásfokát, az általuk kötelezően előírt, elvárt és javasolt tevékenységek gyakoriságát és motivációs szintjét, annál konkrétan és céltudatosabban tudjuk megszervezni a pedagógiai folyamat hatásrendszerét, így ennek folytán annál eredményesebb lehet a nevelési folyamat értékmegvalósító, értékátadó, értékfejlesztő szerepe, azaz hatékonysága.

Legfontosabb célkitűzésemnek tartom a középiskolai nevelés hatékonyságának vizsgálatát, az elért neveltségi szint összehasonlítása alapján az aktuális pedagógiai feladatok megfogalmazását.

Célkitűzések az egyes fejezetekkel kapcsolatban:

1./ A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói megítélése

- Valamennyi nevelési tényező hatásának részletes elemzése, a csoportbontások adatainak összehasonlítása.
- Az egyes nevelési tényezőkkel szembeni társadalmi elvárások.
- A valóság és az elvárások diszkrepanciája alapján az aktuális feladatok megfogalmazása.
- A vizsgálati eredmények összevetése Dr Szvéték Sándor 12 évvel ezelőtti mérésének adataival, a nevelési tényezők hitelességének változása.
- A pedagógiai szempontból legfontosabb nevelési területek terén a nevelés irányító, vezető tényezőinek aktuális feladatai.

2./ Tanulói tevékenységrendszer vizsgálata - motiváció, gyakoriság

- A tevékenység szerepe, jelentősége a személyiségfejlődésben.
- A tanulói tevékenységrendszer összetevőinek /politikai-, tanulmányi-, fizikai munka, kulturális, testedző-szabadidő és közéleti tevékenység/ részletes elemzése mind az összes tanuló, mind a különböző csoportoknál.
- Az elemzés eredményének összevetése a gimnáziumi, szakközépiskolai és a középfokú diákközpontok nevelési tervében megfogalmazott elvárásokkal.
- Középiskolai nevelésünk eredményei, hiányosságai e területen. Aktuális feladatok a tanulói tevékenységrendszer összetételében, motivációs szintjében és gyakoriságában mind az összes tanuló, mind az egyes csoportok esetén.
- A hátrányos helyzet összetevői, lehetőségek az esélytelenültség megteremtéséhez.

- A tanulói tevékenységrendszer optimális szintre fejlesztése területén a nevelési tényezők feladatainak megfogalmazása.
- Pedagógiai következtetések összegzése.

3./ Értékkorientáció vizsgálata

- Elméleti megalapozás: érték meghatározása
értékek csoportosítása
értékek belsővé válásának lépései
a marxizmus értékelmélete
- A nevelési tényezők, a tevékenységrendszer és az értékhierarchia összefüggése.
- A középiskola végzős tanulóinak és az egyes csoportok értékkorientációjának vizsgálata, összehasonlítása.
- Valamennyi csoportosításnál a vezető értékek, a fontos és még jelentős értékek elemzése.
- A személyes, közösségi és társadalmi értékek előfordulása.
- Az eredményes értékkorientálás feltételei.
- A vizsgálat adatainak összehasonlítása a nevelési célrendszer és az "új dokumentumok" követelményeivel. Aktuális nevelési feladatok meghatározása.
- Pedagógiai következtetések összegzése.

Zárszó

- A vizsgálat főbb tapasztalatainak összegzése.
- Középiskolai nevelésünk jellemző eredményei, hiányosságai.
- Néhány javaslat kiemelése, mely közelebb visz a nevelőiskola megteremtése felé.
- A vizsgálat adatainak elemzéséből következően az aktuális pedagógiai feladatok megfogalmazása.
- A hátrányos helyzet összetevői, a megoldás lehetőségének keresése.
- A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói megítélése, a tevékenységrendszer és az értékkorientáció közötti összefüggés feltárása /hipotézis igazolása/.

- A neveltségi szint időről-időre történő mérésének jelentősége a nevelési folyamat tervszerű irányításában.

4./ A vizsgálat lefolyása, körülményei, módszerek

Az adatfelvételt Bács-Kiskun megye 4 városának /Baja, Kallócsa, Kecskemét, Kiskunfélegyháza/ középiskoláiban és kollégiumaiban végeztem 1981 tavaszán. A vizsgálatba 18 közép-foku oktató-nevelő intézmény /9 középiskola és 9 kollégium/ 445 4. osztályos tanulóját vontam be.

A kutatásban résztvevő intézmények megoszlása:

9 középiskola: 3 gimnázium; 5 szakközépiskola; 1 gimnázium és szakközépiskola

9 kollégium: 3 fiu-; 2 lány és 4 koedukált kollégium

A kutatásban résztvevő tanulók megoszlása:

	fő		fő		fő
gimnázium	288	fiu	189	kollégista	221
szakközépiskola	237	lány	256	nem kollégista	224

A populáció és a minta adatainak részletes összehasonlítása a 2. számú mellékletben található.

A téma kutatása, az adatok gyűjtése, feldolgozása a neveltségi szint mérésére megállapított elvek és gyakorlat alapján folyt.

Alkalmazott módszerek: kérdőíves felmérés, egyéni és csoportos beszélgetés, pedagógiai megfigyelés, konzultáció pedagógus munkacsoportokkal.

A végzős középiskolai tanulók 3 kérdőív 177 kérdésére válaszolnak. Az adatfelvételi lapon olyan adatokat kérek, melyek alapján a különböző csoportbontásokat elvégezhetem:

iskolatispus: gimnázium - szakközépiskola

kollégista vagy-e? igen - nem

neme: fiu - lány

apa iskolai végzettsége: főiskola-egyetem
középiskola
szakmunkásképző
általános iskola
befejezetlen általános iskola

tanulmányi eredményed:

Az adatfelvételi lap és a 3 kérdőív az 1. sz. mellékletben található.

1. sz. kérdőívvel a nevelési tényezők szubjektív tanulói megítélését vizsgálom

A megkérdezett tanulók 14 nevelési tényezőről hét vonatkozásban ötfokozatu értékskálán nyilatkoztak, hogy mennyit jelent számukra az egyes nevelési tényezők hatása.

2.sz. kérdőív: Tanulói tevékenységrendszer

A felsorolt 36 tevékenységgel a politikai, tanulmányi, fizikai munka, kulturális, testedző-szabadidő és közéleti tevékenységek összetevőit, motivációs szintjét és gyakoriságát vizsgálom szintén ötfokozatu rangskálán. Az egyes értékek jelentése a következő:

<u>Motiváció</u>	<u>Gyakoriság</u>
5: szívesen csinálom	igen gyakran csinálom
4: érdeemben áll, ezért csinálom	gyakran csinálom
3: belátom hogy szükséges	átlagos gyakorisággal
2: kényszerből teszem	ritkán
1: nem végzek ilyen tevékenységet	nem végzek ilyen tev.-et

3.sz. kérdőív: Értékkorientáció vizsgálata

3 kérdésre keresem a választ:

- Mi az a legfőbb emberi törekvés, érték amiért - véleményed szerint - érdemes egy egész életen át dolgozni?
- A fentiből következően melyik az a néhány emberi törekvés, érték, amit igen fontosnak tartasz?

- A fentiekben túl mit tartasz fontos emberi törekvésnek, értéknek?

Kértem a tanulókat, hogy a legfőbb emberi törekvésekre vonatkozó válaszukat röviden indokolják.

Az első két témához Szvétek Sándor által összeállított, a kutatómunkában többszörösen kipróbált és sikerrel alkalmazott feladatlapokat használtam.¹⁵ Az értékorientációs kérdőívet magam állítottam össze, az adatfelvételt megelőzően kipróbáltam.

A reprezentativitás szabályainak betartására törekedtem. Arra is ügyeltem, hogy az egyes vizsgálati szempontok tekintetében is mint reprezentatív vizsgálódás a megyei struktúra vetületét tükrözze.

Az adatgyűjtés befejeztével több mint 2200 oldalon - a statisztikai adatokat nem számítva - mintegy 80 ezer adat állt rendelkezésemre.

Az adatfeldolgozás során a következőképpen csoportosítottam az adatfelvételi lapokat: - összesen

- gimnázium - szakközépiskola
- kollégista - nem kollégista
- fiú - lány
- apa iskolai végzettsége
- tanulmányi eredmény

A különböző összehasonlítások eredményeként megközelítőleg 400 ezer adatot dolgoztam fel kézi úton.

Az adatok értékelése során százalékos-, középérték-, szóródás-, korreláció- és szignifikancia-számításokat végeztem. A vizsgálódás eredményeit pedagógus munkacsoportokkal megvitattam.

A disszertáció megírása után szeretném a vizsgálati eredmények és az elemzés közérdeklődésre számot tartó részét közreadni gyakorló pedagógusoknak a pedagógiai szaklapok útján.

I. A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói megítélése

A nevelés mindig soktényezős folyamat. Adott szituációban mindenkor vannak tervszerűen irányítható és spontánul ható tényezők, más megközelítésben látható, ellenőrizhető illetve ismeretlen, ellenőrizhetetlen tényezők.

Más csoportosításban: lényeges és mellékes tényezőkről beszélhetünk.

Pontos a nevelésben résztvevő tényezők sokoldalu, alapos ismerete.

Az utóbbi időben sokat beszélünk a nevelési tényezők gyors változásáról, egyes tényezők hitelességének növekedéséről, mások csökkenéséről.

Felmerül a kérdés: vajon ismerjük-e a nevelési tényezők jelenlegi hatásfokát illetve a növendékek előtti hitelét? Nekünk pedagógusoknak van róla véleményünk, de mi a tanulók véleménye? A tényezők által közvetített értékekkel való identifikálódás nagymértékben a tanulók tényezőkhöz való szubjektív viszonyától függ.

Jogosan vetődhet fel az a kétely, hogy a válaszok hitelessé-e? Erre részben újabb kérdéssel válaszolok: Kinek a nyilatkozata hiteles, a pedagógusé? Önmagában semmiképpen nem ad, nem adhat reális képet csak a pedagógus véleménye. Tanulókkal készített interjúk és a gyakorló pedagógusokkal való konzultáció alapján mondhatom, hogy a vizsgálat adatai hitelesnek tekinthetők.

A nevelési tényezők által közvetített tartalmat e dolgozatban külön nem vizsgálom. Egyrészt mert a tartalom elemzése végtelen messzire visz, másrészt az eléggé egyértelműen meghatározott a társadalmi követelmények által.

445 tanuló véleményét kértem ki a legfontosabb nevelési tényezőkkel /barátok, iskolatársak, tanárok, szülők, más felnőttek, rádió, TV, mozi, napilapok, folyóiratok, könyvek, KISZ-szervezet, iskola /általában/, kollégium /általában/ kapcsolatos hét témában /divat, illem, tudomány, politika, világnézet, erkölcs, életcél/.⁺
A kollégiumról csak a kollégistákat kérdeztem meg.

A kérdés mindegyik tényezővel kapcsolatban az volt, hogy a szóban forgó témákban megfogalmazott véleményeket a tanulók hogyan értékelik.

A megkérdezettek az iskolai osztályozásban használt 5 fokú rangskálával értékelték /ötöst kapott az a tényező, amelyekre a tanuló "igen sokat ad", négyest az amelyekre az "átlagosnál többet", hármast, amelyekre "közepesen", kettest, amelyekre az "átlagosnál kevesebbet" és egyest, amelyekre "semmit sem" ad/.

A fejlécen szereplő két téma /divat, illem/ pszichológiai - szociológiai megfontolások alapján került az első két helyre, csökkentve ezzel az interjú beállítottságot. A továbbiak /tudomány, politika, világnézet, erkölcs, életcél/ pedagógiai fontossági sorrendet jelentettek.

a./ A szülőkről alkotott kép

A középiskola befejezése előtt álló tanulók az összes nevelési tényező véleménye közül a szülőkért értékelték a legmagasabbra /4,00/ a hét vizsgált terület átlagát tekintve. Ez az adat majdnem teljesen megegyezik Szvétek Sándor 1970-ben kapott mérési eredményével.¹⁶

Az eredmény kissé meglepőnek tűnik, különösen azok számára akik oly sokat beszélnek a család válságáról, a modern család széthullásáról.

+ Lásd az 1. 3. 4. melléklet /216-242. o.-ig/

Még elképzelni is szép, hogy milyen lenne akkor a kép, ha Magyarországon nem minden 3. házasság válással végződne, ha nem lenne olyan sok csonka családban nevelkedő fiatal, ha minden család legalább optimális mértékben betöltené rendeltetési funkcióját.

A család jelentősége az előbb említett körülmények és az utóbbi időben bekövetkezett strukturális és funkcionális változások ellenére is igen nagy a tanulók szemében, Pedig a családok többségében /90 %/ az anya is dolgozik, a tömegkommunikáció kiszélesedett, az élet felgyorsult, a szülők, a család jelentősége mégis igen nagy. A családi nevelés értékeit Ágoston György a következőkben foglalja össze:

"... a szülők ... érzelmi kapcsolata a gyermekkel ... elengedhetetlen feltétele a gyermek zavartalan, kiegyensúlyozott érzelmi és értelmi fejlődésének. Ez a viszony teremti meg azt a biztonságérzetet, amely a személyiségfejlődés pszichológiai bázisa. A hiánytalan családi kötelékek ... a serdülő- és ifjukorban is a biztonságérzet, az érzelmi kiegyensúlyozottság, a zavartalan társas kapcsolódás fontos feltételének bizonyulnak.

A teljes család ... sehol máshol nem megszerezhető élettapasztalatok, pozitív szokások birtokosává teszi a felnövekvő gyermeket. A család a valóságos élet iskolája, a sokoldalú élettapasztalatok gazdag forrása." ¹⁷

A szülői véleményt legnagyobb mértékben az alábbi területeken fogadják el tanulóink:

illem:	4,51
erkölcs:	4,37
életcél:	4,18

A végzős középiskolai tanulók 60 %-a illem kérdéseiben maximálisan elfogadja a szülői véleményt és csupán 1 % számára jelent a szülői tanács az átlagosnál kevesebbet.

Az egyes témákban a nevelési tényezőket rangsorolva a szülők helyezései a következők:

divat:	2.
illem:	1.
tudomány:	8.
politika:	8.
világnézet:	1.
erkölcs:	1.
életcél:	1.

Meglepő, hogy divat kérdéseiben ilyen sokat adnak a szülői véleményre. E mérési adat hitelességét alátámasztja Szvéték Sándor kutatási eredménye is.

Azt látjuk tehát, hogy tudomány és politika kivételével az összes többi vizsgált területen a szülői vélemény meghatározó. Ezek az adatok világosan rámutatnak a szülők nevelési folyamatban betöltött szerepére és ebből következően az iskola feladatára /a szülői házzal való szoros együttműködésre, a szülői vélemény nevelési cél irányu orientálására/.

Ha az egyes csoportok szülőkről alkotott véleményét összevetjük igen érdekes képet kapunk:

- Minden csoport a nevelési tényezők közül átlagértéket tekintve a szülőket jelöli meg első helyen.
- A kollégisták és nem kollégisták értékelése azonos /4,00/.
- A lányok lényegesen többet adnak a szülők véleményére mint a fiuk /4,11 - 3,82/.
- A szakközépiskolások kevésbé hallgatnak a szülőkre mint a gimnazisták /3,96 - 4,04/.
- Magas korreláció fedezhető fel a szülői vélemény elfogadása és a tanuló tanulmányi eredménye között. Pl. a jeles tanulóknál kapott mutatószám 4,22, az elégséges tanulóknál 3,70.
- A kapott adatok közül feltétlen kiemelést érdemel a szülő iskolai végzettsége és az összes téma vonatkozásában a szülői vélemény elfogadása:

középiskola	4,12
szakmunkásképző	4,07
8 általános	3,84
befejezetlen általános iskola	3,71

A szülők véleményére legjobban a magas iskolai végzettségű szülő jó tanuló gimnazista lánya hallgat. Legkevésbé ennek polárisa.

A kollégista és nem kollégista tanulók a szülői véleményeket ugyanazokon a területeken fogadják el legjobban:

	kollégista	nem kollégista
illem	4,54	4,47
erkölcs	4,40	4,38
életcél	4,24	4,17

Annak ellenére, hogy a kollégista tanulók sokat vannak távol a szülői háztól a szülői hatás mégis igen jelentős. A hatékony nevelőmunka érdekében fontos a kollégium és a szülői ház szoros együttműködése.

A gimnazista és szakközépiskolás relációban feltűnő, hogy az előbbieket politikai $d = 0,28$ és világnézet $d = 0,15$ kérdésekben lényegesen többet adnak a szülői állásfoglalására.

A fiuk-lányok adatait összevetve azt látjuk, hogy ugyanazon kérdések tekintetében értékelik sokra szüleiket, csupán az értékelés fokában van eltérés:

	fiuk	lányok
1. illem	4,40	4,59
2. erkölcs	4,18	4,50
3. életcél	3,96	4,35

Különösen a divat és életcél kérdésében a lányok sokkal inkább befolyásolhatók a szülői vélemények által $d = 0,56$ ill. $d = 0,39$.

A lányok a politika, a fiuk a divat területén fogadják el

legkevésbé a szülői nézeteket.

A szülő iskolai végzettsége erős differenciáló tényező, különösen tudomány, politika és világnézet területén.

	Tudomány	Politika	Világnézet
Főiskola - egyetem	4,35	4,20	4,23
Befejezetlen ált. isk.	3,37	3,13	3,26
Különbség	0,98	1,07	0,97

Az alacsony iskolai végzettségű szülő gyermeke különösen tudomány, politika és világnézet kérdéseiben sokkal kevesebb hasznosítható információt kapaszüleitől mint a magasabban iskolázott szülő gyermeke. A szülő iskolai végzettsége mint adottság még gyermeke 18 éves korában is érezteti hatását. A hátrányos helyzet egyik összetevője több területen máris kirajzolódott.

A szülő iskolai végzettsége alig befolyásolja az illemmel, erkölccsel és életcéllal kapcsolatos vélemények elfogadását.

A tanulmányi eredmények szerinti bontás is figyelemreméltó összefüggéseket tár fel: a jeles tanulók erkölcsi kérdésekben adnak kimagaslóan sokat a szülői véleményre /4,67/, míg a bukott tanulók az illem területén /4,17/. A tanulmányi eredmény az illemmel kapcsolatos vélemények elfogadását nem befolyásolja. Az erkölccsel és életcéllal kapcsolatos információk elfogadása és a tanulmányi eredmény között erős pozitív korreláció mutatható ki.

Mindent összevetve a szülők értékelése igen jó. A szülői vélemények ilyen magasszintű elfogadása méginkább aláhuzza azt az alapvető pedagógiai igazságot, hogy eredményes nevelés csakis az iskola és a szülői ház közötti optimális összhang biztosításával érhető el.

A családi nevelés befolyásolásáért elsősorban az iskola, a pedagógus kollektiva felelős. A fentiekből következik, hogy az eddigieknél is jobban kell törekedni a szülőkkel való ál-

landó kapcsolat fenntartására. A szülői értekezleteket jobban ki kell használni a szülők pedagógiai-pszichológiai kulturáltságának emelésére. Feltétlen főszerepet kellene a szülők számára nevelési segédanyag kiadása, így közelebb kerülne ahhoz az optimális és szükséges állapothoz, hogy szülő és tanár "közös nyelvet" beszéljen.

A családra mint nevelési tényezőre az eddigiekénél is sokkal jobban kell figyelni.

A KB 1982. ápr. 7.-i állásfoglalása a szülőkkel, a családdal kapcsolatban a következőket hangsúlyozza: "Az, hogy az iskola, az intézmények, a társadalom fokozottan részt vállal a felnövekvő nemzedékek nevelésében, nem csökkentheti a szülői gondoskodást, amelyet semmilyen más intézmény nem vállalhat át. A gyermekek egészséges testi, érzelmi és szellemi fejlődésének, a társadalmi normákat követő erkölcsi vonásai kialakításának legfőbb színtere a család. Az iskola is akkor érhet el tartós eredményeket, ha a családok tudatosan támogatják nevelési törekvéseit, s ha az iskola is következetesen alapoz a szülőkkel való együttműködésre nevelési feladatainak megoldásában." 18

A családi nevelés színvonalának emelését segíti az ötnapos tanítási hét bevezetése is. Iváry Miklós fogalmazza meg az oktatásügy felelős vezetőinek véleményét: "Mint tartanánk kedvezőnek és arra kell törekednünk, hogy a szülők töltsenek több időt gyermekeikkel, kapcsolják be őket jobban a családi munkába, a közös programokba, mert ez az együtt lét fontos emberformáló erő". 19 Sajnos úgy érzem az ötnapos tanítási hét bevezetése a veszélyeztetett környezetben lévő tanulók helyzetén nem könnyít. Abba a környezetbe kényeztetjük a fiatalokat a rétegét amely eddig szellemi fejlődésük lemaradását okozta. Az iskola, a közművelődési intézmények, a sport- és természetbarát egyesületek összehangolt munkával sokat tehetnek azért, hogy ezeket a tanulók is hasznosan és kulturáltan töltsék el megnövekedett szabad idejüket.

b./ A tanárokról alkotott kép

Régóta ismert tény, hogy a tanárok együttese nem egyenlő az iskolával, a kollégiummal. E megállapítás napjainkban is igaz. Ezért kértem külön az iskola, a kollégium és a tanárok értékelését. Jelenlegi kutatási eredmények is alátámasztják Szvéték Sándor azon megállapítását, hogy "más a tanuló viszonya a tanárokhoz általában /s ebben döntő a szimpatikusabb, a tartalmi értékeik alapján rokonszenvesebb tanárok szerepe/ és más az intézményhez /kollégiumhoz, iskolához/. Az intézmény több mint a tanárok együtt, illetve minőségileg más." ²⁰

A nevelési tényezők közül második helyre a tanárok kerültek.

Az összes tanuló átlagértékelése 3,59. Ha ezt az adatot viszonyítom a 10 évvel ezelőtti adatokhoz /4,1/ a csökkenés figyelemreméltó. Érdeemes lenne kutatás tárgyává tenni e negatív tendencia okait.

A tanárok véleményére az ifjúság kiemelkedően legmagasabb értéket a tudomány területén ad /4,46/.

A pedagógusok szava politika /3,98/, illem /3,84/ és világnézet /3,69/ kérdéseiben is az átlagosnál többet jelent, erkölcs és életcél vonatkozásában átlagos, míg a divat területén kirívóan alacsony ez az érték /2,25/.

A tudománnyal kapcsolatos információk kiugróan magas értékelése azt sejteti, hogy a középiskolákban dolgozó pedagógusok még ma is az oktató munkájukat tartják legfontosabbnak és elsődlegesnek. A nevelőiskola gondolata szép és nemes, a felé való közelítés lassu. Ugy tűnik, mintha e kérdésről többet beszélünk, mint tennénk.

Az egyes témákban a nevelési tényezőket /14/ rangsorolva a tanárok "helyezései" a következők:

divat	13.
illem	2.
tudomány	1.
politika	5.
világnézet	2.
erkölcs	3.
életcél	2.

A fenti adatok is bizonyítják a pedagógus munkájának fontosságát, felelősségteljes voltát.

Kollégisták - nem kollégisták átlagértékelése alig különbözik. Mindkét csoport ugyanazokban a kérdésekben értékeli legtöbbször a tanári véleményeket:

	kollégisták	nem kollégisták
1. tudomány	4,40	4,52
2. politika	4,05	3,94

Elgondolkodtató, hogy a nem kollégisták világnézet, erkölcs, életcél vonatkozásában több információt fogadnak el tanáraiktól mint a kollégisták.

A lányok többet adnak a tanári véleményekre mint a fiúk. A sorrend azonos. Legnagyobb eltérés a lányok javára politikai és illemmel kapcsolatos kérdésekben mutatkozik.

A gimnazisták átlagértékelése 11 századdal nagyobb mint a szakközépiskolásoké. Mindkét réteg tudomány és politika területén ad a legtöbbet a tanárok véleményére.

Jelentős az eltérés a gimnazista tanulók részére életcél /d = 0,31/, erkölcs /d = 0,20/ és tudomány /d = 0,18/ területén.

A tudomány kérdéseiben a gimnazista tanulók 64 %-a értékeli "igen sok"-ra a pedagógusoktól hallottakat, a szakközépiskolásoknál ez az adat 49 %. Átlagosnál kevesebbet adott a pedagógusok véleményére a szakközépiskolások közül 2 tanuló, a gimnazisták közül 1 tanuló. Ez igen pozitív és megnyugtató.

Világnézet és erkölcs területén mindkét csoport 2-4 %-a semmit nem ad a tanárok véleményére. A vizsgált 445 tanuló-ból mindössze 15-ről van szó, mégis figyelmeztető ez az adat. Súlyos hiba lenne ha a középiskolából marxista-leninista világnézetünkkel ellentétes beállítottságu tanulók kerülnének ki - még ilyen kis mértékben is.

Életcéljait illetően a gimnazisták több mint fele értékeli a pedagógus véleményét az átlagosnál többre, a szakközépiskolásoknál 39 %.

Az apa iskolai végzettsége és a tanári vélemény elfogadása tudomány és politika területén mutat magas korrelációt. A divat területén az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei a fogékonyabbak a tanár jó tanácsaival szemben.

Maximális korrelációt mutat a tanári vélemény elfogadás és a tanulmányi eredmény is az illem területét kivéve. Néhány adat e megállapítás szemléltetésére:

	Divat	Tudomány	Világnézet	Átlag
jeles	2,46	4,92	3,68	3,84
közepes	2,23	4,40	3,61	3,52
elégtelen	2,00	4,20	3,40	3,41

Mind a kiváló, mind a bukott tanulók tudomány és a politika területén értékelik sokra a tanárok véleményét. Csak a gyenge tanulóknál e "sok" sokkal kevesebb mint a jó tanulóknál.

A kutatás megnyugtatóan tárta fel a tanári munka hatékonyságát, vezető szerepét.

Azok számára akik a tanár munkáját egy kézlegyintéssel elintézik csattanós választ ad e felmérés. A tanárok munkája a nevelés-oktatás legfontosabb területén kapott kiemelkedő elismerést a legilletékesebbektől, azoktól akikhez 12 éven át minden nap szóltak. Az adatok hitelességét alátámasztja az, hogy ezt a véleményt a magas kritikai érzékkel rendelkező 18 éves

ifjúság adta.

A tanári munka mindenkor döntő jelentőségű nevelési tényező volt és ma is az. Nem igaz az a megállapítás, hogy a tömegkommunikáció világában csökken a tanári munka jelentősége. Sőt szerepe egyre inkább nő.

A pedagógusok fontos feladata a tanulók irányítása a sokféle ellenőrizhető és ellenőrizhetetlen nevelési tényező között.

Mindezek ellenére nem mondhatjuk még el, hogy oktatási-nevelési intézeteinkben lezajlott volna egy pedagógiai, pszichológiai módszeres megújulás.

A pedagógusok munkájának színvonalát, hatékonyságát lényegesen emelni kell. Az ezzel kapcsolatos aktuális feladatokat, teendőket foglalja össze a központi bizottsági állásfoglalás: "Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a pedagógusok kiválasztására, képzésére és továbbképzésére, alkotóképességük kibontakoztatására, munkafeltételeik javítására, társadalmi megbecsülésükre.

- Emelni kell a pedagógusképzés színvonalát és hatékonyságát.
- A képzés során tudományosan megalapozott szaktárgyi, pedagógiai, pszichológiai és szak módszertani, valamint ideológiai felkészítést kell nyújtani.
- ... különösen gondot kell fordítani a pedagógiai munkához szükséges készségek és képességek kialakítására, fejlesztésére, a leendő pedagógusok önállóságának, kezdeményező-, kísérletező- és alkotóképességének kibontakoztatására.
- A pedagógusszemélyiség formálása, a hivatástudatra nevelés a képzés egészének feladata.
- A leendő pedagógusokat hatékonyabban kell felkészíteni az iskolai nevelőmunka feladataira, valamint az iskolán kívüli közművelődési tevékenységekre.
- A pedagógusképzés szerkezetét is hozzá kell igazítani a jövő szükségleteihez.
- A továbbképzés átfogó rendszerének mielőbbi kialakításával

intézményesen biztosítani kell, hogy a gyakorló pedagógusok lépést tudjanak tartani a pedagógia, a pszichológia és a szaktudományok fejlődésével, és meg tudjanak felelni a folyamatos korszerűsítés követelményeinek.

- Biztosítani kell a személyes érdekelttségüket a továbbképzésben.
- Növelni kell a pedagógusok szabadságát a módszerek és az oktatás tartalmának megválasztásában.
- Lehetővé kell tenni, hogy bekapcsolódjanak a tudományos munkába.
- Minden iskolafokozatban csökkenteni kell terhelésüket.
- Növelni kell a pedagóguspálya társadalmi megbecsülését. Intézkedéseket kell hozni jövedelmi viszonyaik érzékelhető javítására. Javítani kell lakáshoz jutásuk feltételeit.
- ... el kell érni, hogy nőjön a pályára jelentkező férfiak száma és aránya.
- Az iskolában végzett pedagógiai munka színvonalát kell a pedagógusok tevékenységének alapvető mércéjévé tenni." ²¹

A fenti feladatok megvalósítása nem könnyű és várhatóan csak hosszabb idő alatt realizálódik. Az előrelépés alapvető feltétele: lényeges szemléletbeli változás az egész társadalom részéről és jelentős anyagi ráfordítás. Az állásfoglalásból tükröződik a pártvezetés bizalma a pedagógustársadalom iránt. Az "egyensúly" fenntartásához szükséges, hogy mi pedagógusok oktató-nevelő munkánkat valóban hivatástudatból végezzük, munkánkat az ifjúság neveléséért érzett nagyfokú morális felelősség jellemezze.

Az interjúk feltárták a jó tanárral szembeni követelményeket. Néhány ezek közül: jó szaktudás, szilárd meggyőződés és világnézet, az ifjúság iránti szeretet és megértés.

c./ A könyvekről alkotott kép

A könyvek az összes nevelési tényező rangsorában a harmadik helyen szerepel. Ez az adat kissé meglepő. A pedagógusok

véleménye szerint a tömegkommunikációs eszközök hatása a tanulókra jelentősebb mint a könyv hatása.

E reprezentatív felmérés cáfolja az előző becslést. Az, hogy a TV, rádió utóbbi évtizedben való általánossá válása ellenére a tanulók ilyen jelentős szerepet tulajdonítaniak a könyveknek igen pozitív.

Az összes tanuló értékelése 3,51. Kiemelkedően sokat adnak középiskolás tanulóink könyvekre a tudomány /4,39/ területén. Az átlagosnál többet jelent a könyvek hatása politika, világnézet és illem területén, közepes erkölcs és életcél, alacsony divat /2,81/ vonatkozásában.

Az összes nevelési tényezőt tekintve az egyes témákban a könyvek helyezései a következők:

....	divat	/2,81/	-	6.
	illem	/3,51/	-	4.
	tudomány	/4,39/	-	3.
	politika	/3,86/	-	6.
	világnézet	/3,57/	-	3.
	erkölcs	/3,40/	-	4.
	életcél	/3,05/	-	5.

Ha kis mértékben is de a nem kollégisták a könyvek hatását többre értékelik mint a kollégisták /0,09/. Az eltérés életcél vonatkozásában a legszembetűnőbb /0,26/. Feltétlen alapos vizsgálatot igényel, hogy a kollégisták egyetlen területen sem értékelik többre a könyveket mint nem kollégista társaik.

A 10 évvel ezelőtti vizsgálat - igaz az nem volt reprezentatív és az akkori vizsgálatban egy kiválóan vezetett olyan kollégium volt a felmérés tárgya amelyben a nevelés makarenkói lelkiismeretességgel volt és van megszervezve - a mostaninál sokkal kedvezőbb képet mutatott. A jelenlegi helyzet azt kívánja, hogy kollégiumainkban a nevelőtestületek jobban figyeljenek a kollégiumi könyvtár működésére, a

szabadpolcos csoporttermi könyvekre, a könyvkiállításokra, a könyvismertetésekre, az olvasási program irányítására, az olvasás megszerettetésére.

Ez különösen aktuális ma, amikor az ötnapos tanítási hét bevezetésével a tanulók szabadideje jelentősen megnőtt.

Mindekét csoportnál a tudomány és a politika az a két terület amelyben a könyvekben olvasottakra legtöbbet adnak.

Jelentős eltérés tapasztalható a fiuk /3,39/ és a lányok /3,62/ értékelése között. A lányok valamennyi területen többre értékelik a könyvek hatását a fiuknál. A legjelentősebb eltérés divat területén jelentkezik:

Lányok: 3,05 Fiuk: 2,48 $d = 0,57$

A gimnazisták-szakközépiskolások összehasonlításából kitűnik, hogy az átlagértékelés mindkét csoportnál azonos. A két iskolatípus tanulói a könyvekre tudomány és politika területén adnak a legtöbbet. A gimnazisták értékelése tudomány, erkölcs, életcél vonatkozásában nagyobb, míg a szakközépiskolásoké divat, illem, világnézet kérdéseiben.

A szülők iskolai végzettsége és a tanulók könyvértékelése között egyértelmű összefüggés nem állapítható meg. Kismértékű pozitív korreláció van tudomány területén.

A tanulmányi eredmény már jelentős differenciáló tényező:

	tudomány	világnézet	erkölcs	átlag
jeles	4,88	3,88	3,63	3,80
közepes	4,34	3,53	3,37	3,49
elégtelen	3,87	3,20	3,00	3,27

Az elégtelen tanulók is - a többi csoporthoz hasonlóan - tudomány és politika területén adják a legmagasabb értékelést, csak ez a legmagasabb érték nem magas. A tudomány területén több mint 1,00 a különbség a legjobb és a leggyengébb tanulók között. A könyv megszerettetése, az olvasás

iránti igény felébresztése minden területen erősen éreztetné hatását, így pl. javulna a tanulmányi eredmény jelentős mértékben.

A felmérés a könyvek egyértelmű jelentőségét mutatják a nevelés minden területén.

Az olvasást valamennyi középiskolás tanuló belső igényévé kell tenni. Mindezzel jelentős lépést tennénk a sokoldalú személyiséggé formálás irányába, a permanens önképzés lételemmé válásában.

Az hogy a tömegkommunikáció modern eszközei a könyvek hatását nem csökkentették jelentős mértékben, köszönhető a jó színvonalú könyvkiadásnak, a fejlett könyvtárhálózatnak és a pedagógusok orientáló tevékenységének.

6./ A barátokról alkotott kép

A barátok az összes nevelési tényező közül a negyedik helyre került /3,50/, csupán a szülők, tanárok és a könyvek előzik meg a rangsorban. A kísérletszámú elsődleges közösségek szerepe, jelentősége változatlanul nagy középiskolás tanulóink körében.

Az összes tanuló adatait figyelembe véve illem /3,73/, erkölcs /3,70/ és a divat /3,67/ az a terület melyeken a véleményük leginkább azonos. Világnézeti szempontok játszanak legkevésbé szerepet a vizsgált területek közül.

Az egyes témákban a "barátok" rangszáma a következő:

divat:	1.
illem:	3.
tudomány:	11.
politika:	11.
világnézet:	11.
erkölcs:	2.
életcél:	3.

Természetesnek tarthatjuk, hogy a divat kérdéseiben ilyen nagy a nézetazonosság. Az, hogy középiskolásaink körében milyen nagy jelentőségű az érdeknélküli, tiszta, szinte egy életre szóló barátság mutatja, hogy erkölcs, illem és életcél vonatkozásában ilyen magas az értékelés.

Egyértelműen megállapítható, hogy a baráti kapcsolat kialakulása alig függ a partner politikai nézeteitől, világnézeti beállítottságától, sőt még attól se, hogy milyen eredményt ér el az iskolában társa.

Az, hogy a barátok erkölcs és életcél területén ilyen magas szinten hallgatnak egymás véleményére, jelzik e kapcsolatok nagy pedagógiai jelentőségét. Mind a családnak, az iskolának - kollégiumnak - és a tanároknak fokozott figyelmet kell fordítani a középiskolás ifjúság társas kapcsolatának kialakulására, fejlődésére és tartalmára.

A kollégista - nem kollégista tanulók lényegében azonosan értékelik a barátok hatását /3,48-3,52/. A divat kivételével valamennyi vizsgált területen - ha kis mértékben is - a nem kollégisták tartják fontosabbnak a barátok véleményét. Ugy tűnik, hogy a kollégiumokban az elsődleges közösségek nem válnak baráti közösségekké, a tanulók nem szűrik át véleményüket a primér csoporthoz tartozó társaik véleményén. Sajnos önkritikusan szembe kell nézni a tényekkel: középiskolás kollégiumainkban a primér és szekundér csoportok működése nagymértékben formális. A kollégiumi nevelők alapvető és szép feladatai közé tartozik a közösségi élet szervezése, a közösséghez tartozás nagyszerű érzésének kialakítása.

A kollégisták divat /3,75/ és illem /3,72/, a nem kollégisták erkölcs /3,74/ és illem /3,73/ vonatkozásában értékelik a baráti véleményt legmagasabbra. Mindkét csoportnál a világnézet kapta a legkisebb értékelést /3,20/.

Érdekes képet mutat a nemenkénti összehasonlítás. A lányok sokkal többre értékelik a barátok véleményét, mint a fiuk /megközelítően 3 tized az eltérés/. A lányoknál magas értéke-

lést kap az erkölcs, illem és a divat /valamennyi 3,80 felett/.

A fiuknál az illem és a tudomány szerepel az első két helyen /3,50/.

A tudomány kivételével valamennyi területre a lányok lényegesen többet adnak, mint a fiuk. Pl.: a divatnál és az erkölcsnél a különbség 0,4.

Az interju során a lányok közül többen mondták, hogy ők "mindent megbeszélnek barátnőikkel". A fiuknál nem így van. Középiskolában dolgozó pedagógusok tapasztalata megerősíti a fenti adatokat. A lányok szinte nem tudnak élni barátnő nélkül. Az összes olyan örömet, bánatukat, gondjukat és problémájukat amelyek objektív vagy szubjektív okoknál fogva nem tudnak vagy nem akarnak tanáraikkal illetve szüleikkel megbeszélni, azt mind meghallgatja és megérti a hasonló koru és életfelfogású barátnő. A családalapítással - természetesen - a barátnő szerepe, jelentősége lényegesen csökken.

A gimnazisták és szakközépiskolások értékelése között nincs szignifikáns különbség. A szakközépiskolásoknál vezető helyen értékelik a barátokat erkölcs /3,81/ és illem /3,75/, a gimnazisták illem /3,69/ és tudomány /3,63/ területén.

A gimnazista tanulók tudomány és életcél vonatkozásában többet adnak a barátok álláspontjára, mint a szakközépiskolások.

Ugy tűnik, hogy az apa iskolai végzettsége és a barát véleményének elfogadása között nincs vagy alig van összefüggés az átlagértékeket tekintve. Az egyes területeket vizsgálva erős negatív korreláció mutatható ki az illem területén. Politika és világnézet területén kismértékű pozitív korreláció fedezhető fel.

A tanulmányi eredmény már jelentős mértékben differenciál.
Pl.: a jeles tanulóknál az átlagértékelés 3,75;
közepes tanulóknál az átlagértékelés 3,43.

A gyenge tanulók minden területen keveset hallgatnak a baráti véleményre, még a divat területén is $d = 0,80/$. Meglepő adat!

Az adatok azt tükrözik, hogy a jó tanulók magasra értékelik barátaik véleményét, elsősorban divat és illem kérdésében.

A társas kapcsolatok alakulására - pedagógiai jelentősége miatt - az eddigieknél több figyelmet kell fordítani a szülőknek, az iskolának, az osztályfőnöknek. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a gyenge tanulók e területen is hátrányos helyzetűek, fokozottabb pedagógiai gondoskodást igényelnek.

e./ A televízióról alkotott kép

A televízió a nevelési tényezők rangsorában az 5. Sokan a televízió népszerűségét kiemelkedőnek tartják. Ha a "könnyű műfaj" területén vizsgáltuk volna a népszerűségi indexet, akkor bizonyára a fenti becsléssel azonos eredményt kaptunk volna. Az általam vizsgált - pedagógiai szempontból alapvető jelentőségű - területek közül a tudomány és a politika $/4,28/$ szerepel az első két helyen. Világnézet kérdéseiben az átlagnál többet jelent, átlagos a TV szerepe illem, erkölcs és divat, alacsony az életcél $/2,73/$ kialakításában.

A TV szerepe, jelentősége mind a kollégistáknál, mind a nem kollégistáknál igen nagy tudomány $/4,37/$ és politika $/4,31/$ területén. Minaként csoportnál a TV az 5. a nevelési tényezők rangsorában. Világnézet és életcél kérdéseiben a nem kollégisták többet adnak e tényező által közölt információkra, mint kollégista társaik.

Az interjúkból az derül ki, hogy a nem kollégista tanulók többet néznek televíziót, míg a kollégistákra a szelektivebb műsorválasztás a jellemző. A tudatos pedagógiai irányítás az eredményeken alig látszik meg. Kollégiumaink a TV nyújtotta

pedagógiai lehetőségekkel nem élnek megfelelő mértékben.

A fiuknál a TV 4., a lányoknál az 5. a tényezők közül. Ennek ellenére a lányok valamennyi területen többre értékelik a tényező hatását, mint a fiuk.

	Lányok	Fiuk	d
1. Tudomány	4,45	4,34	0,11
2. Politika	4,37	4,16	0,21
3. Világnézet	3,53	3,43	0,10
⋮			
6. Divat	3,29	2,68	0,61
7. Életcél	2,79	2,64	0,15
Átlag	3,56	3,37	0,19

A tudomány területén legmagasabb értékelést a lányok 55 %-a, a fiuk 46 %-a adott, olyan tanuló egy sincs aki semmit sem ad a TV-ben látott, hallott tudományos ismeretekre. Ezek az adatok mutatják a TV nagy jelentőségét a tudományos ismeretek terjesztésében. A felmérés adatai megerősítik eddigi véleményünket: a TV kardinális tényező tudományos és politikai ismeretek közvetítésében.

Az életcél utolsó helye ilyen alacsony értékkel ez mindenki számára /televízió vezetői, munkatársai, szülők, iskola, .../ komoly jelzés.

Század pontosságra megegyezik a gimnazisták és szakközépiskolások értékelése /3,48/. Mindkét csoport tudomány és politika területén ad sokat a TV-ben hallottakra, látottakra. A gimnazisták tudomány és erkölcs vonatkozásában adnak többet a TV-re, míg a másik csoport divat és politika kérdéseiben. Az életcél mindkét vizsgálati csoportnál az utolsó, alacsony 2,7-es értékkel.

Az apa iskolai végzettsége nem ad jelentős differenciát. Bármely vizsgálati csoportnál a TV hatását tudomány és poli-

tika területén értékelik a legtöbbre. Ez utóbbi kérdésben a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei hasznosítanak legtöbbit a politikai jellegű műsorokból. Az életcél értékei minden vizsgálati csoportban alacsonyak.

A tanulmányi eredmény szerinti bontás a következő összefüggéseket tárja fel:

- a tudomány és a politika értékelése messze kiemelkedik a többi területhez képest valamennyi csoportnál,
- maximális korrelációt mutat a tudományos és politikai ismeretek elfogadása a tanulmányi eredménnyel.

Az interjúk és tapasztalataim alapján általánosnak tűnik az a kép, hogy a jobb tanulók és az értelmiségi szülők gyermekeinek TV nézése a szelektív műsorválasztás felé közelít. A gyengébb tanulók és az alacsonyabb kulturáltságu szülők gyermekei elsősorban a könnyű műfajokat, a szórakoztató műsorokat kedvelik.

A fent leírtakból a nevelésszociológia számára a legfőbb következtetés, hogy a TV a nevelés társadalmi tényezői között igen jelentős helyet foglal el. E tömegkommunikációs eszköz hatása a jövőben méginkább emelkedni fog. Nagy lehetőséget jelent az előrelépést illetően a több csatorna megjelenése. Így lehetőség nyílik a tanulóknak a műsorválasztásra. Ebből következik a gyakorló pedagógusok feladata: elérni, hogy a tanulók - és természetesen a szülők is - szelektálva nézzék az adásokat, tudják megkülönböztetni az értékest az értéktelentől. Hívjuk fel tanulóink figyelmét arra, hogy a TV könnyen kényelmessé tehet bennünket, az információk, az ismeretek "gombnyomásra" helyünkbe jönnek. Ez is szükséges és végtelemül hasznos, ha nem egyedüli ismeretszerzési forrássá válik. A helyes arány megtartása mellett a TV a szabadidő értékes eltöltésének egyik igen hasznos eszköze lehet.

Kiváncos lenne, ha a MTV vezetői és műsorszerkesztői peda-

gógiai szempontokat jobban figyelembe vennének a programok összeállításában.

A KB állásfoglalása igen egyértelműen fogalmazza meg a teendőket e területen. "A sajtó, a rádió és a televízió, valamint a tömegkommunikáció más intézményei az eddiginél körültekintőbben és felelősségteljesebben foglalkozzanak az ifjúság nevelésével és az iskola munkájával. ... Sajátos eszközeikkel járuljanak hozzá, hogy az iskolai munka eredményeiről, gondjairól valósághű kép alakuljon ki a társadalomban, és az iskolát, a pedagógusok munkáját a társadalmi támogatás légköre vegye körül." 22

E tömegkommunikációs eszköz fejlődési perspektívája ma még szinte beláthatatlan. A közeljövőben induló Képujság és a már ebben az évtizedben nálunk is megjelenő képmagnó új és sokirányú lehetőséget teremt mind az önálló ismeretszerzésben, mind a megnövekedett szabad idő hasznos, a személyiséget sokoldalúan fejlesztő eltöltésében. A képmagnó iskoláinkban való elterjedése várhatóan jelentős mértékben emeli az oktatási folyamat hatékonyságát. Azért hogy e korszerű audiovizuális eszköz ne csak szórakoztatási célokat szolgáljon szükség van a család és a pedagógusok orientáló tevékenységére. Hazánk gazdasági helyzetének trendjét tekintve a képmagnó széleskörű iskolai felhasználására ebben az évtizedben nem számíthatunk.

f./ A rádióról alkotott kép

A rádió a vizsgált 14 nevelési tényező közül az előkelő 6. helyen szerepel. Ennek ellenére ma is érvényes Szvétek Sándor 10 évvel ezelőtti megállapítása: "Sajnos ez az igen jelentős technikai eszköz - a mi hibánkból is - nem más, mint zene-doboz." 23 Az adatok is részben ezt igazolják. A rádió értékelése az összesített mutató alapján 3,37. Az elvárhatónál ez bizony sokkal alacsonyabb. Vezetőhelyen a tudomány és a politika szerepel e tényező megítélésénél. Közepes a határfoka vi-

lágnezet, erkölcs, illem területén és igen alacsony divat illetve életcél /2,65/ vonatkozásában.

Vizsgálati csoportok	Értékelés sorrendje		
	1.	2.	3.
Kollégisták	tud. /4,22/	pol. /4,21/	világn. /3,31/
Nem kollégisták	tud. /4,33/	pol. /4,26/	világn. /3,51/
Fiúk	tud. /4,23/	pol. /4,12/	világn. /3,33/
Lányok	tud. /4,36/	pol. /4,33/	világn. /3,48/
Főisk. - egyetem	tud. /4,33/	pol. /4,29/	világn. /3,49/
középiskola	pol. /4,36/	tud. /4,30/	világn. /3,28/
szakmunkásképző	tud. /4,29/	pol. /4,14/	világn. /3,50/
8. általános	tud. /4,31/	pol. /4,25/	világn. /3,42/
befejezetlen ált.i.	tud. /4,26/	pol. /4,26/	világn. /3,37/
Gimnazisták	tud. /4,36/	pol. /4,20/	világn. /3,43/
Szakközépiskolások	pol. /4,29/	tud. /4,25/	világn. /3,41/
Jeles ⁺	tud. /4,50/	pol. /4,50/	világn. /3,46/
Jó	tud. /4,42/	pol. /4,32/	világn. /3,59/
Közepes	tud. /4,20/	pol. /4,18/	világn. /3,27/
Elégséges ⁺	tud. /4,38/	pol. /4,19/	világn. /3,31/
Elégtelen ⁺	tud. /4,00/	pol. /4,20/	világn. /3,67/

Néhány megállapítás:

- Valamennyi vizsgálati csoportnál a tudomány és a politika szerepel az első két helyen.
 - Jelentős különbséggel a 3. helyen a világnézet szerepel közepesnél alig magasabb értékkel.
 - A rádió életcél alakító hatása a kíváncsónál sokkal kisebb /2,65/.
 - A kollégista tanulók az illem kivételével kevesbé fogadják el a rádió információit, mint a nem kollégisták. Különösen a világnézet területén számottevő a lemaradás.
- Ujabb figyelmeztető és megszívlelendő adat a kollégiumban

dolgozók részére.

- A lányok mint minden nevelési tényezőnél itt is felülmúlják a fiukat. A legnagyobb eltérés a divatnál tapasztalható, 0,45 a lányok javára.
- A gimnazisták értékelése tudomány és erkölcs vonatkozásában nagyobb, a szakközépiskolásoknál divat és politika kérdéseiben. A két csoport átlagértékelése azonos.
- Egyértelmű összefüggést nem mutathatnak a vizsgálati adatok az apa iskolai végzettsége és a rádió információinak elfogadása között. A szülők nem kamatoztatják kellően magasabb iskolai végzettségükből eredő lehetőségeiket.
- A tanulmányi eredmény és a mutatószám nagysága között tudomány és politika területén jól kivehető összefüggés áll fenn.

A csillaggal jelzett csoportok adatai a minta alacsony volta miatt nem általánosíthatók. Ha a jó és közepes tanulók adatait nézzük azt látjuk, hogy a jobb tanuló sokkal többet használ fel a rádió tudományos, politikai és világnézettel kapcsolatos műsoraiból, mint a gyengébb tanulók.

A fenti képpel messze nem lehetünk elégedettek. Ez az állapot az optimálistól nagyon távol van. Ez az a terület, melyen a tanulók irányítása, orientálása viszonylag könnyen megoldható lenne. A vizsgálati adatok és a tapasztalat egyértelműen az, hogy mi pedagógusok e sokirányú lehetőséggel csak egészen minimális mértékben vagy egyáltalán nem élünk. A következménye ennek, a spontán módon kialakult helyzet: miszerint a rádió ma leginkább szórakoztató eszköz.

A pedagógusok feladata teljesen egyértelmű: az igényes, sokoldalú, változatos műsorszerkesztés kínálta lehetőségeket széleskörben bevonni az oktató - nevelőmunkába. Kiváló műsoraira fel kellene hívni a tanulók figyelmét. Kollégiumban a politikai és kulturaktív irányításával rádiós - TV-s

figyelőszolgálat működhetne, mely hetenként egy alkalommal 1 hétre előre tájékoztatná az ifjúságot a számára jól hasznosítható műsorokról.

Mindez jelentősen emelné a sajtó- és etikai foglalkozások színvonalát, az ifjúság műveltségét, önképzését. Hosszabb távon feltétlenül jelentkezne e munka eredménye a személyiségfejlesztés minden területén.

Megkönnyítené a pedagógusok ezirányú orientáló munkáját ha a Magyar Rádió tájékoztatná az iskolákat a pedagógiai szempontból értékes, jól hasznosítható műsorairól. Ezen adások jegyzékét ki lehetne függeszteni az osztály, a csoportterem falujágján.

g/ A folyóiratokról alkotott kép

A folyóiratok az összes nevelési tényező közül a 7. helyen szerepelnek a tanulók megítélése alapján. Olyan jelentős személyiségformáló tényezőket előznek meg a folyóiratok, mint a napilapok, iskola /ált./ /!/, a kollégium /ált./, az ifjúsági szervezet, az iskolatársak, a mozi és más felnőttek.

A középiskola 4. osztályos tanulói a folyóiratokat tudomány /4,20/ és politika /4,09/ területén értékelik a legtöbbre, a hatásfoka az átlagosnál jobb világnézet, közepes erkölcs, illem és divat, alacsony életcél /2,67/ vonatkozásában. A folyóiratok értékelésének mutatója 3,34.

A kollégisták politika, a nem kollégisták tudomány területén tartják hatását a legnagyobbnak. Az életcél indexmutatója a legalacsonyabb mindkét vizsgálati csoportnál /a kollégistáknál 2,61; a nem kollégistáknál 2,75/. A kollégisták általában kevésbé tartják fontosnak a folyóiratban leírtakat mint a párhuzamosan vizsgált csoport.

Mivel nem először találkozom a fenti jelenséggel, bizonyára nem véletlen dologról van szó. Bármennyire fájó leírni - magam is kollégiumi nevelőtanár vagyok - mégis sajnos igaz,

hogy kollégiumainkban a nevelőmunka színvonala az utóbbi években visszaesett. Ennek okaira a későbbiekben még részletebben kitérek.

Az adatfelvétel során megfigyeltem a kollégiumok által megrendelt folyóiratokat. A kép e területen is igen változatos. Kalocsán a Hunyadi János Fiukollégiumban mintegy 40 féle folyóirat jár, melyet a tanulók társadalmi munkájából a DT biztosít és van olyan kollégium, ahol csupán 5 féle folyóiratot rendeltek meg. Az előbb említett kalocsai kollégiumban egy tanuló átlagosan több mint 20 féle folyóiratot olvas. Ha a megyei átlag csak szerény mértékben is megközelítené az előbbi példát, akkor jelentős előrelépést tennénk az önképzés területén.

A lányok e területről is több információt fogadnak el mint a fiuk $/3,43-3,20 = 0,23/$. A legnagyobb eltérés a divat területén tapasztalható $/3,17-2,56 = 0,61/$. A politikai kérdések iránt a fiuk általában fogékonyabbak, mint a lányok, az indexszám mégis a lányoknál nagyobb 0,25-dal. Mindkét vizsgálati csoportnál a tudomány és a politika található a vezető helyen.

A gimnazistáknál e tényező a 9., a párhuzamosan vizsgált csoportnál a 6.-7. Átlagértékelésben jelentős eltérés nincs $/d=0,05/$. A csoportoknál itt is a tudomány és a politika áll az első helyen, az életcél $/2,64/$ messze elmaradva a többi-től.

A gimnazisták a folyóiratokat tudomány és világnézet területén értékelik többre a szakközépiskolásoknál.

Az apa iskolai végzettsége alapján a vizsgálati csoportok között nem mutatható ki szignifikáns eltérés. Az tehát, hogy a tanuló viszonya milyen a folyóiratokhoz nem függ az apa iskolai végzettségétől. Meglepő adat! Valamennyi csoportnál a tudomány, majd a politika kapott legmagasabb értékelést.

A tanulmányi eredmény jelentős mértékben differenciálja a folyóiratok értékelését. Lássunk néhány jellemző adatot:

Csoport ismerve	Tud.	Pol.	Világn.	Életcél	Átlag
Jeles	4,54	4,46	3,67	2,79	3,46
Közepes	4,11	4,04	3,35	2,62	3,30
Elégtelen	3,63	3,67	3,27	2,53	3,10

Valamennyi csoportban a tudomány és politika értékelése a legmagasabb. Az egyes csoportok között igen erős eltérés mutatkozik az egyes területeken. Pl.: a tudománynál a legjobb és leggyengébb tanulók között 0,91 a különbség. A kapcsolat kölcsönösen egyértelmű: azaz a legjobb tanulók értékelik a folyóiratokat legtöbbször és akik a folyóiratokat legtöbbször értékelik azok a legjobb tanulók. Figyelemre méltó összefüggés pedagógiai szempontból.

A folyóirat-olvastatás jelentősége igen nagy. Mielőbb ki kell építeni az iskolákban és a kollégiumokban olyan olvasótermet, klubszobát ahol lehetőség van a folyóiratokban elmélyedni. A folyóiratok cikkeit az oktatás területén is eredményesen lehetne hasznosítani. Pl.: középiskola felsőbb osztályosai már rövid referátumot is készíthetnének egy-egy cikk alapján.

Az iskolában és kollégiumban nem található folyóiratokat a városi könyvtár olvasótermében tanulmányozhatnák az érdeklődők.

A pedagógusok feladata e téren a folyóiratolvasó létrehozása, működtetése, az érdeklődés felkeltése, figyelemfelhívás az érdekesebb cikkekre, tanulmányokra. A szülők számára érdemes lenne javasolni, hogy gyermekük érdeklődésének megfelelő folyóiratokat járassanak.

A folyóirat nagy pedagógiai előnye: aktív munkát igényel a tanulótól, az egyéni haladás üteme biztosított, az érdeklődési körnek megfelelő folyóirat választható.

A pedagógus, a szülő és a tanuló részéről befektetett munka a sokoldalú személyiség kibontakozásában hozza meg gyümölcsét. Használjuk fel sokrétűbben e tényező nyújtotta lehetőséget a nevelés folyamatában.

A folyóirat szerkesztőinek kötelessége megakadályozni az olyan írások megjelenését, amelyek direkt vagy indirekt módon az iskolai fegyelem, a kialakult élet- és munkarend ellen lépnek fel. /L.: Ifjúsági Magazin egyes cikkei/.

h/ A kollégisták saját kollégiumukról alkotott képe

Bevezetőben röviden ismertetem a nevelés célját:

"A diákotthoni nevelés célja a diákotthoni és externátusi tanulók személyiségének mindenoldali fejlesztése..."

Céljának megfelelően a diákotthon:

"Mélyítse el és egészítse ki az iskolák... oktató-nevelő tevékenységét... fejlessze egyéni képességeiket, általános műveltségüket;

- ... nevelje a tanulókat... szocialista világnézetre és erkölcsre, politizálásra;
- járuljon hozzá a harmónikus, kollektív irányultságú személyiség fejlődéséhez." 24

Eme célok megvalósítását az alábbi feladatok megvalósításával kell elérni: értelmi nevelés

világnézeti nevelés

közösségi-erkölcsi-politikai nevelés

technikai nevelés

esztétikai-kulturális nevelés

egészséges életre nevelés

E nevelési területeken megvalósítandó fő feladatok a következők:

"A diákotthon segítse elő, mélyítse el és sajátos lehetőségeinek megfelelően egészítse ki az iskolában folyó értelmi nevelést,... a nevelőtanárok segítsék a diákokat az értelmes

ismeretszerzésben, gondoskodjanak az ismeretek kellő megszilárdításáról, rögzítéséről és több oldalú gyakorlati alkalmazásáról. ... A diákotthon fontos feladata a tehetséggondozás. Szervezze meg a gyengébb előképzettségű és tanulmányi előmeneteli diákok egyéni és csoportos korrepetálását. ...Keltse fel az önképzés igényét.

... a diákotthon ... segítse elő a tanulók dialektikus materialista világnézetének alakulását.

Erkölcsei-politikai nevelés területén ... tudatosítsa a szocialista erkölcs normáit, alakítsa a tanulók értékmércejét, szervezze cselekvéseiket.

A cselekvő hazafiságra nevelés elválaszthatatlan a politikai arculat formálásától." 25

A diákotthon megjelölt feladatrendszerre alkalmas a nevelési cél megvalósításához.

Nézzük ezután, hogy az ilyen sokirányú feladattal megbízott kollégiumot a végzős tanulók hogyan értékelik.

Erre a kérdésre csak a kollégistáktól kértem a választ. A megye 4 városának 9 kollégiumából 221 tanuló adatait összesítettem. A felmérésben 3 fiú, 2 lány és 4 koedukált kollégium vett részt. A vizsgálati adatok nem sok optimizmusra adnak okot.

A felmérésben résztvevő tanulók saját kollégiumukat a nevelési tényezők rangsorában a 8. helyre teszik /3,29/. Az értékelésük lényegében az összes vizsgált nevelési tényező átlagával egyezik meg. Az átlagtól kissé többet adnak a kollégium véleményére illem, erkölcs és életcél vonatkozásában.

A kollégium hatását legtöbbször politika területén tartják a tanulók /3,72/. A közepes értéknél alig jelent többet illem, tudomány, világnézet és erkölcs kérdéseiben. Életcél indexszáma 2,98.

A kollégium a nevelési tényezők rangsorában a következő helyen szerepel:

divat:	9.
illem:	5.
tudomány:	10.
politika:	7.
világnézet:	8.
erkölcs:	5.
életcél:	5.

Eme adatok feljogosítanak arra a megállapításra, hogy a megye középiskolai kollégiumaiban a nevelőmunka hatékonysága nem éri el a kívánt mértéket. Feltételezhető, hogy a nevelőmunka színvonalának csökkenésében az alábbi okok is jelentős mértékben közrejátszanak:

- A kollégiumi nevelőtanárok átlagosan 3 évet töltenek el a munkaterületen. Sokan - különösen a fiatal pedagógusok közül - egy lépcsőnek tekintik a kollégiumot a jobb munkalehetőség felé vezető uton.
- A pedagógusképző intézményekben a kollégiumi nevelés speciális feladataira csak kismértékben készítik fel a jelölteket.
- Az utóbbi években megszűnt a kollégiumi nevelőtanárok megyei továbbképzése.
- Kedvezőtlen a munkaidőbeosztás.
- A kollégiumi nevelőtanárok presztizsének alacsony szintje.

A heti kötelező óraszám 1982. szept. 1-től 30. Ezen intézkedés hatása csak később mérhető le.

Ha a vizsgálati adatokat összevetem Dr. Szvétek Sándor felmérésével, a kép még elszomorítóbb:

	divat	illem	tud.	pol.	vn.	erk.	életc.	átl.
megyei átlag	2,57	3,48	3,57	3,72	3,33	3,35	2,98	3,29
Kalocsa H.J.Koll.	3,72	4,75	4,10	4,51	4,44	4,44	4,79	4,40
Különbség	1,15	1,27	0,53	0,79	1,11	1,09	1,81	1,11

Ugy tűnik, hogy a végzős kollégiumi ifjúság csak kis mértékben azonosul a kollégium által képviselt értékekkel, értékstruktúrákkal. A kollégiumok személyiségformáló ereje, világnézeti, erkölcsi és életcél meghatározó szerepe nem éri el a szükséges mértéket. A következtetés: a kollégium ma nem képes a személyiségformálás domináns tényezője lenni.

A kalocsai Hunyadi János Kollégium példája bizonyítja, hogy ahol a nevelőtestület - élén az igazgatóval - élethivatásának tekinti a nevelőtanári munkát, ott kiemelkedő eredményeket lehet elérni olyan területen is, mint a világnézet, az erkölcs és az életcél. Bizony még rágondolni is rossz, hogy ha ilyen alacsony a megyei átlag /melyben benne szerepelnek a legjobban működő kollégiumok adatai is/, akkor milyen szintű nevelőmunka folyik a "leggyengébb" diákokthoz. Ezek az adatok a tartalmi munka minőségét jelzik, következésképpen sürgető felhívást jelentenek a megye oktatásügyi vezetői számára. A javítás lehetőségei sokirányúak:

- A képzeletbeli mérleg egyensúlyát magasabb szinten kell megteremteni: nagyobb anyagi és erkölcsi megbecsülés a kollégiumban dolgozó nevelők részére, egyidejűleg minőségileg magasabb szintű követelményrendszer állítása és realizálása a nevelőtanárokkal és igazgatókkal szemben.
- A személyi és tárgyi feltételek folyamatos javítása.
- A pedagógusképző intézményekben a kollégiumi nevelés elméletének és gyakorlatának elsajátíttatására nagyobb súlyt kell fektetni.
- A megyei továbbképzések rendszeressé tétele.
- Az új dokumentumok és a klasszikus kollégiumi irodalom alapos ismerete, nevelői megbeszéléseken való feldolgozásuk.
- A kiválóan működő kollégiumok élet- és munkarendjének megismerése, bemutató foglalkozások tartása, a tapasztalatok megbeszélése.
- A pedagógiai tudományos kutatások ösztönzése a kollégiumi nevelőmunka területén. Néhány a fontosabb kutatási témák közül:
 - az ötnapos tanítási hét hatása a kollégiumban.

- Koedukált és hagyományos kollégiumok élet- és munkarendjének összehasonlítása.
- A középiskolák és kollégiumok integrációjának tapasztalatai.
- Egy új kollégiumi kézikönyv kiadása.

A lányok minden területen többre értékelik a kollégiumot, mint a fiuk $/3,38-3,18 = 0,20/$. Mindkét vizsgálati csoport ugyanazokat a területeket értékeli a legtöbbször: tudomány és politika. Még a legmagasabb indexszám is jóval 4,00 alatt van. Az életcél a fiuknál és lányoknál egyaránt utolsó előtti a vizsgált területek közül.

A gimnazisták a kollégiumot a 7., a szakközépiskolások a 9. helyre rangsorolják. A gimnazisták $/3,36/$ több információt fogadnak el a kollégiumtól, mint a másik vizsgálati csoport $/3,28/$. A tudomány és a politika kapta a legmagasabb értékelést mindkét csoportnál. Az életcél kérdéseiben a szakközépiskolások kisebb mértékben hallgatnak a kollégiumra.

Az apa iskolai végzettsége alapján történő bontás vizsgálati adatai nem általánosíthatók, mivel az egyes csoportokban kevés a tanuló.

Az mindenestre meglepő, hogy az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei sokkal többet adnak a kollégiumban elhangzottakra, mint a magas iskolai végzettségű szülők gyermekei. Néhány adat:

	div.	ill.	tud.	vn.	éc.	átlag
főiskola- egyetem	2,35	3,42	3,48	3,06	2,87	3,09
befejezet- len ált.i.	3,00	3,90	3,70	3,70	3,55	3,62

A negatív korreláció bármely két vizsgálati csoportnál nem áll fenn.

A tanulmányi eredmény szerinti bontás adatai sem általánosíthatók. Az indexszám a 4,00 feletti értéket csak a jeles tanulóknál éri el tudomány területén. Még a gyenge eredményt el-

érő tanulók is tudomány és politika kérdéseiben fogadnak el legtöbb információt. A jobb tanulók értékelése magasabb mint a rossz eredményt elérőké.

A fenti adatok arra figyelmeztetnek, hogy a kollégium területén dolgozó pedagógusoknak minőségileg jobb, hatékonyabb munkát kell végezni ahhoz, hogy a kollégium elérje az elé tűzött célt, az onnan kikerülő tanulók valóban sokoldaluan fejlett, harmónikus személyiséggé váljanak.

1/ Az iskoláról, mint intézményről alkotott kép

"... vezető nevelési intézményünk az iskola. A gyermekek tervszerű, szervezett nevelését és oktatását a kommunista nevelés céljának... megfelelően mindenekelőtt szocialista iskolarendszerünk biztosítja." ²⁶

Az iskola nem a tanárok összessége. Ezért indokolt, hogy a tanuló külön is képet alkosson róla. Ez a kép a felmérés egyik legnagyobb meglepetése. Az iskolát /általában/ az érettségi előtt álló tanulók alacsonyán értékelik /3,28/. A nevelési tényezők rangsorában az iskola ezzel az értékkel a 9. helyen szerepel a tanulók szubjektív megítélése alapján.

E látszólag súlyos kritikát szükséges kiegészíteni:

- a 3. helyen rangsorolt könyvektől mindössze 0,23 különbség választja el.
- a divat igen alacsony értékelése /2,37/ a mutatószám értékét igen kedvezőtlenül befolyásolja.

Az összes tanuló adatait figyelembe véve az iskola a legmagasabb értékelést tudomány /3,90/ területén kapja. Az átlagosnál többet jelent e tényező illem, politika, világnézet és életcél vonatkozásában. Az iskola véleményét divat kérdéseiben az ifjúság "konzervatív"-nak tartja /2,37/.

Az iskola a kollégisták számára kis mértékben ugyan, de mégis többet jelent, mint a nem kollégisták számára. A tudomány és politika értékelése első helyen szerepel a vizsgált terü-

letek közül. A divat kivételével az iskola véleményére a kollégisták többet adnak mint a nem kollégisták. A kollégium felerősíti az iskola nevelőhatását - jóllehet nem a kívánt mértékben.

Ha e vizsgálat adatait összehasonlítom Dr. Szvétek Sándor felmérési eredményeivel, akkor megállapítható: megyei szinten a kollégista tanulók iskolaértékelése sokkal alacsonyabb, mint ahogyan azt a kalocsai kollégisták értékelik. Mindebből az következik, hogy a kalocsai kollégiumban folyó nevelőmunka színvonala lényegesen magasabb - minden szinten - a megyei átlagnál.

A lányok az iskola hatását - a divat kivételével - minden szinten többre értékelik, mint a fiuk. Ennek ellenére a nevelési tényezők rangsorában az iskolát a fiuk a 7., a lányok a 10. // helyre sorolják.

Mindkét vizsgálati csoportnál a tudomány és politika hatását értékelik jelentősebb mértékben.

A gimnazisták az iskolát a 6., a szakközépiskolások a 10. helyen értékelik.

Néhány jellemző adat:

	tudomány	erkölcs	életcél	átlag
Gimnazisták	4,09	3,43	3,34	3,40
Szakközépiskolások	3,73	3,16	2,93	3,18

A gimnazisták az iskola véleményére - divat kivételével - minden tekintetben az átlagosnál többet adnak. A gimnáziumokban sokrétűbb és alaposabb nevelőmunka folyik, mint a szakközépiskolákban. Egy másik - nem elhanyagolható - szempont, hogy gimnáziumba az általános iskola legjobb tanulói mennek, zömmel továbbtanulási szándékkal. Ebből egyértelműen következik, hogy az iskolához való szubjektív viszonyuk jobb mint a szakközépiskolás tanulóké.

Az apa iskolai végzettsége a tanulói iskolaértékelést nem differenciálja szignifikáns módon. A magasabb iskolai végzett-

ségü szülők gyermekei az iskola hatását tudomány és életcél vonatkozásában értékelik többre mint az alacsonyabb iskolázottságu szülők gyermekei. Az illemmel kapcsolatos vélemény elfogadásánál negatív korreláció fedezhető fel. Bármely vizsgálati csoport tanulói a tudomány és politika kérdéseiben hallgatnak az iskolára legjobban.

A tanulmányi eredmény - mint már annyi nevelési tényezőnél - jelentős differenciáló tényező.

A jeles és jó tanulók az iskolát magasra értékelik, szemben a gyengébb eredményt elérőkkel, akik egyetlen területen sem közelítik meg jobb tanuló társaikat. Néhány adat egyértelműen bizonyítja a fentieket:

	illem	tudomány	pol.	erkölcs	életc.	átlag
jeles	3,58	4,29	3,75	3,46	3,88	3,61
közepes	3,32	3,72	3,46	3,25	2,95	3,19
elégtelen	3,07	3,53	3,20	2,87	2,87	2,99

A rangkorreláció értéke maximális: a legszorosabb összefüggés áll fenn az iskolai hatások elfogadása és a tanulmányi eredmény között.

Az iskola által közvetített értékekkel a legkevésebbé azonosulnak a gyenge tanulmányi eredményű nem kollégista szak-középiskolás fiuk.

Feladat: A kollégiumban és az iskolában folyó nevelőmunka színvonalának emelése, a két intézmény fokozottabb együttműködése.

Az iskolában tartalmasabbá kell tenni az osztályfőnöki órákat. A szülőkkel való szorosabb együttműködés eredményeként emelni kell az iskola tekintélyét a tanulók előtt.

Az iskolához a tanárok is hozzátartoznak, ha a róluk alkotott képet is figyelembe vesszük, akkor a helyzet nem elkeserítő.

Az iskola - a tanárokkal együtt természetesen - az egyik legfontosabb nevelési tényező. Feladata többek között a nevelési tényezők optimális együttjárásának biztosítása.

Az iskolának sok és bonyolult feladatot kell megoldani ahhoz, hogy a társadalom egyre fokozódó elvárásainak eleget tudjon tenni.

A KB állásfoglalása szerint a ma iskolájának a következő alapfunkciókat kell ellátni:

- Biztosítsa, hogy a tanulóifjúság a kor követelményeinek megfelelő műveltséget sajátítson el. Szilárdan alapozza meg a felnövekvő nemzedékek általános műveltségét, tudományos világnézetét. Tegye képessé és alkalmassá a fiatalokat az új ismeretek önálló elsajátítására, az iskolán túli művelődésre.
- Az iskola készítse fel a tanulóifjúságot a társadalmi munkamegosztásba való bekapcsolódásra. Szélesen alapozó és továbbépíthető ismereteket adjon.
- Tegye lehetővé a személyes adottságok és képességek sokoldalú fejlesztését.
- Nevelje a fiatalokat rendszeres, fegyelmezett, szorgalmas munkára, ...
- ... egészséges életmódra, alakítsa ki bennük a rendszeres testedzésnek és a fizikai képességek fejlesztésének igényét.
- Alakítsa ki a felnövekvő nemzedékek elkötelezettségét a szocializmus ügye, a haladás eszméi iránt. ... Fejlessze ki a társadalmi - közéleti aktivitáshoz szükséges készségeiket és kezdeményező képességüket.
- Formálja a fiatalok személyiségét, magatartását, ... Neveljen szocialista társadalmunk közösségi értékeinek megbecsülésére és gyarapítására. Erősítse a tanulók hazaszeretét, alakítsa ki a közösségért és önmagukért érzett felelősségüket.
- Járuljon hozzá a társadalmi mobilitás egyéni lehetőségeinek megalapozásához, ..., a művelődési egyenlőtlenségek mérséklődéséhez.
- Adjon fokozott segítséget bizonyos, korábban egyértelműen családinak tulajdonított funkciók ellátásához, s teremtsen megfelelő keretet a fiatalok szabad idejének, közösségi életének kulturált, hasznos eltöltéséhez. ²⁷

A fenti feladatok megvalósításához szükséges, hogy az iskola képes legyen a folyamatos megújulásra. Az állásfoglalás szerint "a folyamatos tartalmi korszerűsítés és megújítás, valamint az

iskolai élet stabilitását egyidejűleg, egymással párhuzamosan ... kell megoldani." 28

Bátran kijelenthetjük, hogy iskoláink előtt ilyen sok és jelentős feladat még soha történelmünk során nem állt. Az iskola csak akkor tud lépést tartani a társadalmi fejlődés követelményeivel, ha a legkorszerűbb értelemben vett nevelőiskolává válik. A fenti feladatok megvalósításához szükséges a nevelési tényezők egész sorának - a maiénál sokkal hatékonyabb - céltudatos, tervszerű bevonása és részvétele a nevelés folyamatába.

j./ A napilapokról alkotott kép

A napilapok a vizsgált tényezők rangsorában a 10. helyen szerepelnek, megelőzve olyan jelentős nevelési tényezőket mint az ifjúsági szervezet, az iskolatársak, más felnőttek és a mozi.

A napilapok adják - más tömegkommunikációs eszközzel együtt - a társadalmi élet valamennyi területéről a legfrissebb információkat. Ebből következik e tényező pedagógiai jelentősége, sokirányú felhasználásának lehetősége a nevelés folyamatában. Az optimális az lenne, ha valamennyi középiskolai tanulót rendszeres napilap olvasóvá tudnánk nevelni úgy, hogy egyre inkább az elmélyült olvasás váljon jellemzővé.

A napilapok tanulók általi szubjektív megítélésének mutatója: 3,28.

E tényező az egyes területeken a következő helyezést érte el a vizsgált nevelési tényezők rangsorában:

dívat	/2,67/	-	7.
illem	/2,98/	-	13.
tudomány	/4,03/	-	6.
politika	/4,20/	-	3.
világnézet	/3,46/	-	5.
erkölcs	/3,03/	-	12.
életcél	/2,59/	-	13.

Magas értékelést adnak a tanulók politika, átlagosnál jobbat tudomány és világnézet területén. A napilapokban leírtak elfogadása alacsony szintű divat, illem, erkölcs és életcél területén.

A vizsgálat során feltárult kép pozitív eleme az, hogy középiskolás tanulóink a napilapok hatását politikai információk területén kiemelkedőnek tartják. Az összes tanuló 43 %-a ad legmagasabb értékelést a napilapokra e területen.

A vizsgálati adatok közül nyugtalanító az életcél alacsony értéke. A tanulók 2 %-a /!/ maximális értékelést, 16 %-a semmit nem ad e tényező szerepére e területen. Az erkölcs és illem kérdéseiben is igen keveset hasznosítanak a középiskola 4. osztályos tanulói a napilapokban leírtakból.

Az előrelépés lehetőségét én abban látom, hogy a napilapok több, az iskolai nevelőmunkát célirányosan segítő illemmel, erkölccsel és életcéllal kapcsolatos cikket jelentessenek meg. Ezek az írások feleljenek meg a tanulók életkorának, gondolkodásának és tapasztalatainak, legyenek szakszerűek, segítőszándékuak, nyújtsanak iránymutatást a tanuló számára egyre bonyolultabbá váló világunkban. Másrészt: a nevelési cél irányába mutató írásokat a pedagógusok építsék be az iskolai munkába, aknázzák ki azokat a lehetőségeket, amelyek elősegítik a hatékonyabb személyiség - és közösségfejlesztést.

A kollégisták és nem kollégisták azonosan értékelik a napilapok hatását. A kollégisták több politikai információt hasznosítanak mint a párhuzamosan elemzett csoport. A nem kollégisták életcél kérdéseiben fogadnak el több véleményt.

A kollégiumba a napilapok rendszeresen járnak. A folyamatos olvasást az adatok nem tükrözik. Oka: az újságolvasás nem megfelelően motivált és az ellenőrzés nem folyamatos. Jelentősen lehetne javítani az újságolvasás hatékonyságát, ha a kollégium csoporttermeiben újságtartókra lenne kitéve a napi sajtó, így az bárki számára bármikor hozzáférhető lenne. E tényező hatékonyabb bekapcsolása a nevelés folyamatába viszonylag kevés

szervezést - inkább folyamatos odafigyelést - igényelne a kollégiumi nevelőtanárok részéről. A nem kollégista tanulók napilapolvasóvá nevelése csak a szülők, az iskola és az ifjúsági szervezet közös munkájával érhető el.

A lányok a napilapok hatását minden területen többre értékelik, mint a fiuk. A legnagyobb különbség divat területén van $/2,92-2,32 = 0,60/$. Mindkét csoport a napilapok politikai információs hitelét tartja legfontosabbnak, életcél alakító hatása a fiuknál igen alacsony $/2,48/$. E csoport 20 %-a semmit nem ad e tényező életcél befolyásoló szerepére.

Politika és világnézet kivételével minden területen a szakközépiskolások $/3,33/$ magasabb értékelést adnak a napilapokra, mint a gimnazisták $/3,23/$. Mindkét csoport a politikai információkat fogadja el legnagyobb hatásfokkal.

A szakközépiskolások az életcél $/2,61/$ alakító jelentőségét, a gimnazisták a divattal $/2,47/$ kapcsolatos állásfoglalását fogadják el legkevésbé.

Meglepő, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei a napilapokban leírtakból nem hasznosítanak többet, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei. Kivétel a politikai kérdések elfogadása. A divatnál negatív korreláció érvényes. Valamennyi csoport a napilapok politikai tájékoztató szerepét tartja leglényegesebbnek.

A vizsgálat eredményei egyértelműen rámutatnak arra, hogy még a legmagasabb iskolai végzettségű szülők sem élnek kellően e nevelési tényező nyújtotta lehetőséggel. Igen fontos lenne, hogy valamennyi középiskolás tanuló rendszeresen olvasson napilapot, mégpedig fejlődésének arányában egyre elmélyültebben. Ehhez egyrészt az szükséges, hogy valamennyi család járasson országos, illetve megyei napilapot, másrészt a szülő személyes példamutatásával orientálja gyermeke érdeklődését és tevékenységét e tényező felé. Ez elsősorban a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülőktől várható el.

Magas korreláció van a napilapok tudományos, politikai és világnézetformáló jelentősége és a tanulmányi eredmény között.

Csoport ismerve	tudomány	politika	világnézet	átlag
jeles	4,04	4,42	3,75	3,30
közepes	3,98	4,15	3,37	3,26
elégtelen	3,80	3,80	3,33	3,18

Ha tanulóinkat rendszeres ujságolvasóvá sikerül nevelni, akkor a jobb tanulmányi eredmény mellett világnézetük szilárdabb, tudományos ismereteik megalapozottabbak, politikai tájékozottságuk széleskörűbb lesz.

A napilapolvasás a vizsgált korban a társadalmi - politikai tájékozódás nélkülözhetetlen eszköze. Ezért törekedni kell az iskolának, a kollégiumnak és a szülőknek arra, hogy az ujságolvasást belső igénnyé alakítsuk tanulóinkban. Ezzel jelentős mértékben hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a végzős középiskolai ifjúság mélyebben megismerje a társadalmi élet valamennyi területét és összefüggését, ezzel is segítve tanulóinkat bonyolult világunkban való eligazodásban.

k./ Az iskolatársakról alkotott kép

Iskolatársak azokat a tanulókat jelentették, akik nem tartoznak a választ adó tanuló baráti köréhez, de ugyanazon iskola növendékei. A vizsgált 14 tényező közül az iskolatársakat a középiskola 4. osztályos tanulói a 11. helyen rangsorolták. Az átlagértékelés értéke 3,10.

Átlagosnál többet jelent e tényező véleménye divat területén. Közepesnél magasabb az információs index illem, tudomány, politika és erkölcs területén, közepes világnézet, ennél alacsonyabb életcél vonatkozásában. E képet együttesen tekintve a barátokról alkotott véleménnyel azt mondhatjuk, hogy a kortárscsoportok jelentősége megfelel az elvárásoknak.

A kollégisták iskolatársaik véleményére többet adnak, mint a nem kollégisták.

Ha jelen vizsgálat adatait összehasonlítjuk Dr. Szvétek Sándor 10 évvel ezelőtti adataival,²⁹ akkor megállapíthatjuk, hogy az utóbbi évtizedben - különösen a nem kollégista tanulóknál -

sokat fejlődtek a tanulók közötti kapcsolatok. /A kollégisták kortárskapcsolata már akkor is viszonylag fejlett szintű volt./

Az előbbieket igazolására álljon itt néhány összehasonlító adat:
Nem kollégista tanulók értékelése:

	div.	ill.	tud.	pol.	vn.	erk.	éc.	átl.
10 évvel ezelőtti	2,52	2,96	3,15	2,68	2,63	2,47	2,47	2,69
ma	2,84	3,31	3,47	3,24	3,04	3,14	2,78	3,12
eltérés	0,32	0,35	0,32	0,56	0,41	0,67	0,31	0,43

A legszembetűnőbb fejlődés erkölcs és politika vonatkozásában tapasztalható. A középiskolák életét egyre inkább sikerül a tanulóifjúság egészét átfogó feladat, tevékenység, és viszonyrendszerre formálni. Örvendetes, hogy e tényezőben rejlő nevelési lehetőségeket pedagógiai intézményeink egyre inkább eredményesen hasznosítják.

A fiúk társaikat csupán tudomány területén értékelik többre mint a lányok.

A gimnazista tanulók /3,15/ iskolatársaikat jelentősebb személyiségformáló tényezőnek tekintik, mint a szakközépiskolások /3,63/, különösen jelentős az eltérés tudomány, politika és életcél vonatkozásában. A szakközépiskolások az életcél kivételével legalább közepes mértékben hallgatnak iskolatársaikra.

Az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei a kortársvéleményt többre értékelik, mint a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei. Figyelemre méltó a negatív korreláció illem, erkölcs és életcél vonatkozásában. Valamennyi csoportnál a tudomány kapta a legmagasabb értékelést.

Az iskolatársak véleményének elfogadása magas korrelációt mutat a tanulmányi eredménnyel. A jó /3,21/ és gyenge tanulók /3,02/ értékelése elsősorban életcél, politika, illem és divat területén tér el a jobb eredményt elérők javára.

	divat	tudomány	életcél
jeles	3,29	3,33	3,08
elégtelen	2,73	3,40	2,67

A rossz tanulmányi eredményű tanulók legtöbb információt tudomány területén fogadnak el társaiktól. Az értékelésük ennek ellenére nem jobb közepesnél.

Ahhoz, hogy e tényező nevelési folyamatban betöltött szerepét tovább tudjuk fokozni, még több figyelmet kell fordítani mind az iskolai, mind a kollégiumi közösségek kialakítására.

1./ Az ifjúsági szervezetről alkotott kép

"A Kommunista Ifjúsági Szövetség a párt ifjúsági szervezete, a magyar ifjúság egyetlen politikai tömegszervezete. Hivatása, hogy az ifjúság körében hirdesse a párt politikáját, tevékenyen közreműködjék határozatainak végrehajtásában. Feladat, hogy a párt vezetésével kommunistává nevelje tagjait, biztosítsa a KISZ-tagok közéleti, politikai aktivitásának kibontakozását."³⁰

A társadalom és ezen belül az ifjúság a KISZ-szel szemben a következő igényeket támasztja: ³¹

- az ifjúsági szervezet segítsen a fiatalokat szocialista világnézetűvé nevelni, akik számára természetes életforma a szocializmus céljainak megvalósításáért folytatott munkálkodás.
- az ifjúsági szövetség adjon lehetőséget az ifjúság öntevékenységre.

"A szocialista iskola nélkülözhetetlen szövetségese a kommunista ifjúsági mozgalom." ³² Jelentősége igen nagy a nevelés szempontjából.

A vizsgálati adatok tükrében nézzük meg, mi a véleménye a végzős középiskolai tanulóknak saját iskolájuk mozgalmi szervezetéről.

E tényező átlag értékelése 2,98. Az indexszám értékét lényegesen csökkentette a divat igen alacsony 2,00-es információs hitele. A tanulók kiemelik jelentőségét politika /3,60/ és világnézet /3,33/ területén. Az életcélt alakító tevékenységének értékelése a közepes szint alatt van.

A nem kollégista tanulók valamivel többre értékelik az ifjúsági mozgalmat. Mindkét csoport e tényező politikai és világnézeti szerepét emeli ki.

A lányok valamennyi vizsgált területen többre értékelik ifjúsági szervezetüket, mint a fiuk. Ez részben azzal függ össze, hogy a lányok lelkesebben vesznek részt a KISZ-szervezet munkájában mint a fiuk.

A gimnazisták valamennyi vonatkozásban magasabb értékelést adnak mint a szakközépiskolások.

Néhány jellemző adat:

	Politika	Világnézet	Erkölc	Átlag
Gimnazisták	3,68	3,40	3,19	3,04
Szakközépiskolások	3,59	3,27	3,01	2,97

Legkevésbé azonosulnak a KISZ nézeteivel a főiskolai, egyetemi végzettségű szülők gyermekei. Valamennyi vizsgálati csoport politikai és világnézetformáló jellegét emeli ki.

A jó és gyenge eredményt elérő tanulók értékelése jelentős eltérést mutat. A jó tanulók a KISZ politikai tájékoztató, világnézetalkító, erkölcsformáló és életcélt megjelölő szerepét tartják igen fontosnak, a gyenge eredményt elérő tanulók ugyan-ezen területeken csak közepes értékelést adnak.

E kutatás eredményei azt tükrözik, hogy a középfoku pedagógiai intézmények az ifjúsági mozgalmakban rejlő lehetőségeket még korántsem használták ki.

Az egyéni és csoportos beszélgetésekből kiderült, hogy a legaktívabb, politikailag, világnézetileg legfejlettebb tanulók több feladatra, nagyobb közéleti tevékenységre vágnak.

A kevésbé aktív tagok sem találják meg mindig helyüket a KISZ-ben.

A jelenlegi kép mindenki számára figyelmeztető. Több helyen az iskolai KISZ-szervezet nem képes az egész tagság aktivitását kiváltani. Tevékenysége esetenként formális, elszürkült. Saját mozgalmi munkájuk kritikája és önkritikája ez az értékelés. Mindez meglepő, hiszen saját szervezetükről van szó, ők a szervezet vezetői is. Az okok alapos felderítése mélyebb vizsgálatot igényel.

Az iskola elsőrendű és legaktuálisabb feladata a KISZ-szervezet működésének segítése a mozgalmi önállóság csökkentése nélkül.

A KB állásfoglalása megerősíti az általam leírtakat. A feladatokat a következőképpen fogalmazza meg: "... az ifjúsági mozgalmi munkában kedvezőbb feltételeket kell teremteni az ifjúság öntevékenységére, önálló cselekvési lehetőségei számára. Növelni kell az iskolákban az ifjúsági önkormányzat szerepét és felelősségét. A pedagógusok, az ifjúsági mozgalom kezdeményezőiben bátrabban éljenek a szocialista nevelés e lehetőségeivel." ³³

m./ A más felnőttekről alkotott kép

A "más felnőttek" a szülők, tanárok és KISZ-vezetők kivételével azokat a felnőtteket jelentette, akikkel a tanulóknak nincs minden nap rendszeres, szervezett kapcsolata.

A vizsgált nevelési tényezők rangsorában a más felnőttek - a mozival azonos értékeléssel - az utolsó helyen szerepel. Az egyes területekre adott vélemények indexszámainak átlaga 2,89, tehát a középezt sem éri el.

A felnőtt nemzedék az egyes területeken hatásfokát illetően az alábbi rangsorolást kapta:

7. divat	/2,27/	-	12.
2. illem	/3,21/	-	9.
1. tudomány	/3,22/	-	13.
3. politika	/3,08/	-	14.

5. világnézet	/2,77/	-	14.
4. erkölcs	/2,98/	-	13.
6. életcél	/2,67/	-	9.

- Közepesenél magasabb értékelést csak tudomány, politika és illem kérdéseiben kap a tényező.
- A politikai és világnézetformáló jelentőségét az utolsó helyre rangsorolják.
- A helyes viselkedéssel kapcsolatos információ hitelét fontosabbnak tartják pl. a rádió és a napilapok magatartást alakító hatásánál.
- A felnőtt nemzedék divattal kapcsolatos véleménye erősen inadaptív /2,27/.

A kollégisták és nem kollégisták értékelése azonosan alacsony /2,89/. Mindkét csoport illem és tudomány vonatkozásában tartja e tényezőt a legfontosabbnak /3,23/. A kollégista tanulók pozitívabban viszonyulnak a felnőtt nemzedék véleményéhez illem és politika terén. Az életcél kialakító és befolyásoló hatását alacsonyán értékelik.

A fiuknál e tényező utolsó 2,81-dal, a lányoknál utolsó előtti 2,94-dal. A tudomány kivételével valamennyi területen a lányok javára mutatkozik pozitív distancia. A fiúk tudományos ismeretek, a lányok illem kérdéseiben fogadják el legtöbb véleményét.

Az iskolatípusok szerinti bontás az átlagos értéket illetően nem mutat jelentős eltérést. A gimnazisták a felnőtt nemzedék hatását politikai információk, erkölcsi nézetek és életcél vonatkozásában tartja fontosabbnak. A szakközépiskolások életcélját a más felnőttek igen kis mértékben tudják alakítani, befolyásolni.

Begyértelmű összefüggést nem mutat az apa iskolai végzettsége szerinti csoportbontás az átlagértékelést illetően. Mindegyik csoport a felnőttek véleményére illem és tudomány kérdéseiben ad a legtöbbet, legkevesebbet a divat vonatkozásában.

A felnőttek hatása a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinél általában nagyobb.

Határozott differenciálást ad a tanulmányi eredmény szerinti csoportképzés. Néhány jellemző adat:

Csoport ismerve	Div.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
jeles	2,46	3,42	2,96	3,04	2,67	2,98
közepes	2,24	3,01	2,70	2,96	2,65	2,85
elégtelen	1,87	3,00	2,60	2,53	2,33	2,65
max. eltérés	0,59	0,42	0,36	0,51	0,34	0,33

- Valamennyi területen a felnőtt nemzedék hatását a jobb tanulók többre értékelik.
- Legnagyobb distancia a divattal kapcsolatos véleményeknél jelentkezik.
- A bukott tanulók e tényező életcélt befolyásoló szerepét minimálisnak tartják.

A kutatás eredményei a felnőtt nemzedékre nézve igencsak lehangoló. A feltárt összefüggések elgondolkodtatóak és figyelemztetőek.

Következtetések: A középiskola végzős tanulói a felnőtt nemzedék véleményét alacsonyan értékelik. E negatív kép kialakulásáért az iskola is és a szülők is egyaránt felelősek. A feladat egyértelmű: a nevelés során sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani arra, hogy tanulóink a felnőtt társadalom azon tagjaiban is meglássák az értékeket, akikkel nincs folyamatos, állandó kapcsolata. Fel kell hívni a tanulók figyelmét arra, hogy járjanak "nyitott szemmel", tiszteljék és vegyék át az értéket az idősebbek élettapasztalatán keresztül letisztult nézeteiből.

Érdekes képet mutat a tanárokról és a más felnőttekről alkotott tanulói vélemények összevetése:

	tud.	pol.	vn.	erk.	éc.	átl.	helyezés
Tanárok	4,46	3,98	3,69	3,60	3,32	3,59	2.
Más felnőttek	3,22	3,08	2,77	2,98	2,67	2,89	13.
Distancia	1,24	0,90	0,92	0,62	0,65	0,70	

Az öt legfontosabb területen a pozitív distancia igen nagy. A tudományos ismeretek elfogadásában klasszis különbség van. Politikai ismeretek, világnézetformálás és életcél alakító hatás vonatkozásában is meggyőző a különbség. Mindez jogos önbizalmat adhat nekünk pedagógusoknak munkánk eredményes folytatásához. Elgondolkodtató e kép a felnőttek számára is: ugy élnek-e, gondolkodnak-e, hogy az követendő példa lehessen a fiatal nemzedék számára?

Hasznos következtetésre juthatna a felnőtt nemzedék, ha az ifjúság róla és a pedagógusokról alkotott képét összevetné. Bizonyára kevesebb lenne a tanárokról és munkájukról alkotott lekicsinylő vélemény.

Mindezen megjegyzés ellenére az iskola és a szülői ház feladata egyértelmű és világos: többet kell tenni a nevelési tényezőben rejlő lehetőségek eredményesebb hasznosítása terén. Mivel a nevelés az egész társadalom ügye, ezért a sokoldalú személyiségfejlesztésben a felnőtt nemzedék hatékonyabb részvétele szükséges.

n. / A mozirol alkotott kép

A mozi a nevelési tényezők rangsorában alacsony értékkel /2,89/ a más felnőttekkel együtt az utolsó helyen szerepel a tanulók szubjektív megítélése alapján.

A diákbeállítottságot tükrözi, hogy tudományos ismeretközvetítő jelentőségét emelik ki /3,55/. Közepesnél magasabb értékelést már csak politikai tájékozottságot emelő jellege kapott. Legkevésbé az életcél alakító hatását tartják jelentősnek /2,36/.

A fenti adatok már csak azért is meglepőek, mert mint azt a tevékenységvizsgálat során látni fogjuk, a mozilátogatás az egyik legkedveltebb és legszivesebben végzett tanulói tevékenység.

A kollégisták és nem kollégisták átlagértékelése teljesen azonos. Mindkét csoport tudomány és politika kérdéseiben nyújtott segítségét emeli ki. Legkevésbé az életcél formáló hatá-

sát értékelik.

Az erkölcsi kérdésekről alkotott vélemény elfogadása a két nemnél azonos, a többi területen a lányok javára mutatkozik pozitív eltérés. Az átlagértékelés a lányoknál 2,92, a fiuknál 2,83. Mindkét csoport tudomány és politika területén tartja szerepét legfontosabbnak.

A mozi hatását a két csoport az egyes területeken a következő rangsor szerint fogadja el:

Lányok		Fiuk		Inf.index elt.
1. tudomány	/3,61/	tudomány	/3,47/	0,14
2. politika	/3,37/	politika	/3,25/	0,12
3. világnézet	/2,92/	világnézet	/2,85/	0,07
4. illem	/2,82/	erkölcs	/2,79/	0,05 /111./
5. erkölcs	/2,79/	illem	/2,77/	- /erk./
6. divat	/2,56/	divat	/2,40/	0,16
7. életcél	/2,39/	életcél	/2,31/	0,08

A szakközépiskolások valamennyi vizsgált kérdésben a mozi hatását jelentősebbnek tartják mint a gimnazisták. Meglepő adat! Vezet a tudomány és a politika mindkét csoportnál. Az átlagértékelés a szakközépiskolások javára mutat 0,18-os distanciát. A gimnazisták életcélt alakító hatását 2,29-re értékelik. Ugy tűnik, hogy a mozi ma sok vonatkozásban alig több, mint szórakoztató eszköz.

Az apa iskolai végzettsége és a mozi ifjuságra gyakorolt hatása között egyértelmű összefüggés nincs. Mindegyik csoportnál illem és tudomány vonatkozásában tartják információs hitelét legnagyobbnak. A mozi legalacsonyabb értékelést divat területén kap.

Röviden összegezve a vizsgálati adatokat, megállapíthatjuk, hogy a mozi tudományos és a politikai információs hitele a legnagyobb bármely bontás valamennyi csoportjánál. Az életcél értékelése a legalacsonyabb.

A vizsgálat adatai feltárják e nevelési tényező kihasználatlanságát a sokoldalú személyiségfejlesztésben. Megfelelő irányítással e tényező jelentős segítőtársunk lehetne a nevelés folyamatában. Több figyelmet kell fordítani a pedagógusoknak a tanulók szelektív mozilátogatásra nevelésében. Irányítani és segíteni kell az ifjúságot a filmnézés szempontjainak megválasztásában.

Nevelési szempontból hasznos lenne az iskolában és a kollégiumokban a filmvetítések megszervezése. A filmelemzés történhetne osztály, kollégiumi csoport, illetve alapszervezeti keretben. A KISZ már ma is jelentős szerepet vállal az ifjúsági sorozatok szervezésében.

Sokkal több az ifjúság valós problémáit bemutató filmre lenne szükség. A filmkészítőknak jobban figyelembe kellene venni munkájuk során a pedagógiai szempontokat.

A fentiek együttes következménye lehetne, hogy a mozi"szórakoztató üzem" jellegétől egyre inkább közelítene az "értékes nevelési tényező" szerep felé.

A nevelési tényezők szubjektív tanuló megítélése alapján kapott rangsor jellemző képet ad e tényezők hatásáról.

Sorszám	Nevelési tényező	Információs index
1.	szülők	4,00
2.	tanárok	3,59
3.	könyvek	3,51
4.	barátok	3,50
5.	televízió	3,48
6.	rádió	3,37
7.	folyóirat	3,34
8.	kollégium	3,29
9.-10.	iskola	3,28

9.-10.	napilapok	3,28
11.	iskolatársak	3,10
12.	KISZ	2,98
13.-14.	más felnőttek	2,89
13.-14.	mozi	2,89

Néhány fontosabb megállapítás, következtetés:

- A középiskolai tanulóink a szülők véleményére hallgatnak leginkább.
- A tudományos technikai forradalom egyre jelentősebb hatása ellenére ma is a nevelés személyes tényezői a legfontosabbak.
- A baráti kapcsolatokat tanulóink a legfontosabb kérdésekben nagyra értékelik.
- Az audovizuális eszközök jelentős tényezői a sokoldalú személyformálásnak.
- A kollégium és az iskola - a tanárokkal együtt tekintve - a nevelés irányító, vezető tényezője.
- Közepesnél magasabb értékelést kapott 11 tényező - ez igen pozitív.
- Az ifjúsági szervezet ma nem képes teljes egészében átfogni az iskolai élet feladat-, tevékenység- és viszonyrendszerét.
- A felnőtt társadalom és a film által közölt információk közepesnél alacsonyabb elfogadása jelzi az e téren mutatkozó problémákat és egyuttal feladatainkat.
- A nevelési tényezők céltudatos, tervszerű és folyamatos együttműködésének fokozása alapvető feltétele a nevelés hatékonyabbá tételének.

Az egyes területek vizsgálata

Ha a nevelési tényezők értékelését együttesen tekintjük, a következő kép rajzolódik elénk:

Középiskolai tanulóink legtöbb információt tudomány /3,85/ területén fogadják el. Magasan értékelik a tényezőket politikai ismeretek vonatkozásában /3,72/, közepes illem /3,37/.

világnézet /3,35/, erkölcs /3,29/, közepesnél kevésbé életcél /2,93/ és alacsony divat /2,73/ kérdéseiben.

A fenti adatokból következik, hogy a tényezők életcélra alakító és befolyásoló hatását pozitív irányba növelni kell.

a./ Divattal kapcsolatos információk forrásai

Mint ahogy e fejezet bevezető részében írtam, a divat szociológiai-pszichológiai szempontból került a vizsgált területek közé. Célom volt az interjú-beállítottság csökkentése.

Kétségtelen, hogy a divat nem tartozik a lényeges kérdések közé, néhány gondolat említését még sem tartom feleslegesnek.

Az összes tanuló adatait vizsgálva a következő tényezők hatását tartják leglényegesebbnek a végzős középiskolai tanulók:

1. barátok	3,67
2. szülők	3,59
3. TV	3,03
4. iskolatársak	2,95
Átlag:	2,73

- A fiatalok divattal kapcsolatos véleményét közepesnél nagyobb mértékben csak a hozzájuk legközelebb álló személyektől fogadják el.
- Legkevesbé az ifjúsági mozgalom, a tanárok és más felnőttek hatását értékelik.
- Az átlagérték alacsony volta azt jelzi, hogy a vizsgált tényezők jelentős része inadaptív a kérdésekben, másrészt a fiatalok zártak, gyakran utasítanak el mindenféle véleményt még azelőtt mielőtt végiggondolták volna annak tartalmát.

Ha létezik tanár-diák "ellentét", akkor az nagymértékben csökkenthető, ha a pedagógus rugalmasabb e területen és a véleményformáló-láncba csak akkor lép be, ha a tanuló öltözködése a jó ízlés határait átlépi. A tanulók és a szülők részéről esetenként fellelhető tulkapások erősen csökkenthetők az egységes iskolaköpeny kötelezővételével és használatának folyamatos ellenőrzésével.

b./ Illemmel kapcsolatos információk forrásai

Az illem a vizsgált területek közül a 2. helyen szerepelt az adatfelvételi lapon. Céлом ezzel is az interju-beállítottság csökkentése volt. Az illem részben az erkölcsi nevelés nagy témakörébe tartozik, külön vizsgálata mégis figyelemre méltó korrelációkat tárt fel.

Az összes tanuló adatát tekintve az átlagértékelés 3,37.
Vezető véleményformáló tényezőnek tartják a szülőket: 4,51
a tanárokat: 3,84
és a barátokat: 3,73

A mozi és a napilapok illemformáló hatását értékelik legkevésbé. E két tényező kivételével valamennyi információs indexe a közepesnél magasabb.

Az egyes csoportok adatait vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy bármely csoportbontásnál a szülők, a tanárok és a barátok hatása a legnagyobb.

A kollégisták a szülők illemformáló hatását /4,54/ fontosabbnak tartják, mint a nem kollégisták /4,47/. Ez meglepő adat, mivel a kollégisták a tanév jelentős részét a szülői háztól távol töltik. Az átlagértékelés is a kollégisták javára mutat pozitív distanciát.

E területen a lányok több információt fogadnak el, mint a fiuk /3,45-3,27 = 0,18/. A lányok valamennyi tényezőt e szempontból jelentősebben értékelnek. A fiuk közepesnél kisebb mértékben teszik magukévá az ifjúsági szervezet, a mozi, a napilapok és a folyóiratok véleményét, a lányok értékelése csak a mozinál nem éri el a közepes szintet.

Érdekes lenne feltárni a pszichológiai okait annak, hogy a két nem véleményelfogadási szintje miért különbözik ilyen mértékben.

Az iskolatípus szerinti csoportok átlagértékelése lényegében azonos /d=0,02/. A gimnazisták az iskola és a kollégium szerepét jelentősebbnek tartják a szakközépiskolásoknál. A TV és az

ifjúsági szervezet indexszáma azonos, a többi a szakközépiskolások javára mutat kismértékű eltérést.

Apa isk.végz.	1.	2.	3.
főisk.-egy.	szülők /4,57/	tanárok /3,76/	barátok /3,73/
középisk.	szülők /4,57/	tanárok /3,93/	könyv /3,50/
szakmunk.	szülők /4,62/	tanárok /3,82/	barátok /3,75/
á.i.8.oszt.	szülők /4,44/	könyv /3,90/	tanárok /3,85/
bef.ált.i.	szülők /4,39/	barátok /4,60/	tanárok /3,97/

- A szülők hatása annál inkább kiemelkedő minél magasabb iskolai végzettségű az apa.
- A tanárok véleményét illem kérdéseiben legjobban a legkevesbé iskolázott szülők gyermekei fogadják el, illetve legkevésbé a legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei.

A tanulmányi eredmény szerinti bontásnál is a szülők, tanárok és a barátok véleménye a legfontosabb. A jobb tanulók valamivel több véleményt fogadnak el a különböző tényezőktől, mint a gyenge eredményt elérők.

Összegzőképpen azt mondhatom, hogy a feltárult kép nem rossz:

- Kiemeli a személyes tényezők nagy jelentőségét e területen.
- A szülők felelősségét mutatja, hogy még a 18 éves tanulók is szinte maradék nélkül elfogadják a szülői tanácsot.

c./ Tudománnyal kapcsolatos információk forrásai

A legtöbb információt a tanulók a tudomány területén fogadják el /3,85/. Legmagasabb értékelést a következő tényezők kapják:

1. tanárok	4,46
2. TV	4,40
3. könyvek	4,39
4. rádió	4,31
5. folyóiratok	4,20

Az ifjúsági szervezet és a más felnőttek tudományos ismeret bővítő hatását tartják a legkevésbé jelentősnek /3,20/. Valamennyi vizsgált tényezőtől közepesnél nagyobb mértékben fogadnak el tudománnyal kapcsolatos információt.

Az interjúkból kiderült, hogy a TV azért népszerűbb e területen, mint a könyvek, mert tanulóink sokkal szívesebben töltik a készülékek mellett idejüket, mint a könyv mellett.

A kollégisták az iskola, a nem kollégisták a tanárok és a könyvek hatását értékelik többre. Ez utóbbi figyelmeztető a kollégiumban dolgozó pedagógusok számára.

Az információs index a fiuknál 3,79, lányoknál 3,90. Mindkét csoport azonos sorrendben a tanárok, a TV és a könyvek hatását emeli ki. A fiuk a barátok és iskolatársak tudományos ismeret bővítő szerepét tartja jelentősebbnek, mint a lányok. A többi tényezőnél a lányok javára mutatkozik pozitív eltérés. Pl.: TV-nél $d=0,21$; napilapok: $d=0,30$; KISZ: $d=0,30$.

A fiuknál a kollégium 10., a lányoknál 9. helyen szerepel.

Jellemző képet ad az iskolatípus szerinti összehasonlítás.

	1.	2.	3.	átlag
Gimnázium	tanárok /4,57/	TV /4,47/	könyv /4,47/	3,93
Szakközépi.	tanárok /4,39/	TV /4,35/	könyv /4,33/	3,81
Differencia	0,18	0,12	0,14	0,12

- A legfontosabb tényezők sorrendje azonos.
- A szakközépiskolások a mozi és a napilapok tudományos jelentőségét magasabbra értékelik, mint a gimnazisták - e két tényezőnek nem kiemelt feladata a tudományos ismeretterjesztés.
- Az összes többi tényező hatását számottevő különbséggel a gimnazisták tartják jelentősebbnek. Gimnáziumba ma nagyrészt azok a tanulók jelentkeznek, akik szeretnének továbbtanulni, így érthető, hogy a tanuláshoz, a tudás megszerzéséhez való viszonyuk jobb, mint a szakközépiskolásoké.

Az apa iskolai végzettsége

Valamennyi csoportnál a tudomány információs indexe a legmagasabb. Jelentősebb eltérést a főiskolai-egyetemi végzettségű és a befejezetlen általános iskolával rendelkező szülők gyermekei mutatnak, a pozitív eltérés az előző csoport javára 0,15.

Jellemző képet kapunk, ha összehasonlítjuk a legmagasabb és a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinek adatait:

	1.	2.	3.
főisk.-egy.	tanárok 4,54	könyv 4,51	TV 4,40
befejezetlen ált.isk.	TV 4,50	tanárok 4,32	rádió 4,26

- Az apa iskolai végzettségének csökkenésével csökken a tanári ismeretek elfogadása.
- A tanárok valamennyi csoportnál az 1., illetve a 2. helyen szerepelnek.
- Minél kevesebb iskolát végzett a szülő a TV szerepe annál jelentősebb az ismeretszerzésben.
- Optimálisnak tekinthetjük a magas iskolázottságú szülő gyermekének e tényező értékelését.
- A második adatsor tipikus példája a hátrányos helyzetnek.
- Az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei a TV kivételével valamennyi tényező hatását kevésbé értékelik.
- A diplomás szülőtől gyermeke igen sok tudományos ismeretet tud átvenni /4,35/, a tényezők rangsorában a szülő e területen 4. Az alacsony iskolázottságú szülő - lehetőségénél fogva - keveset tud segíteni gyermekének /3,37/, a szülő a rangsorban: 12.

Ez a párhuzamba állítás is igazolja a neveléstudomány alapvető jelentőségű megállapítását: a környezeti hatások a személyiségfejlődés meghatározó tényezői.

Az iskola és a pedagógusok feladata világos és egyértelmű: minden lehetséges segítséget meg kell adni a fizikai dolgozók gyermekeinek és a hátrányos helyzetű tanulóknak. Az iskolave-

zetésnek, a pedagógus pártalapszervezeteknek, a közoktatás vezetőinek mindent meg kell tenni azért, hogy e politikai jelentőségű pedagógiai feladat ne váljon üres frázissá.

Értékes tapasztalatokat ad a tanulmányi eredmény szerinti bontás. Valamennyi csoport a vizsgált tényezők átlagát tekintve tudomány területén fogad el legtöbb információt. A gyengébb eredményt elérőknél e legtöbb azonban sokkal kevesebb, mint a legjobb tanulóknál:

tudomány információs indexe

jeles	4,08
közepes	3,79
elégtelen	3,68

Lehetetlen nem kiemelni a vezető tényezőket és a mutatószámokat - annyira tanulságosak.

	1.	2.	3.	inf. index
jeles	tanárok 4,92	könyvek 4,88	TV 4,63	4,08
közepes	tanárok 4,40	TV 4,35	könyvek 4,34	3,79
elégtelen	tanárok 4,20	szülők 4,07	TV 4,00	3,68

Elgondolkodtató adatok!

- Valamennyi csoportnál a tanulók a tanárok hatását tartják a legfontosabbnak. Míg a jeles tanulók e tényezőt maximálisan elfogadják, addig a bukott tanulók értékelése alig jobb az átlagosnál több minősítésnél $d = 0,72!$
- A könyvek szerepének megítélésénél még nagyobb a szakadék! A legjobb eredményt elérő és a bukott tanulók között az eltérés 1,01, e tényező ez utóbbi csoportnál csak az 5.
- A TV információs indexe is meredeken esik vissza.
- A jeles tanulók a fontos tényezőktől sokkal több tudományos ismeretet fogadnak el, mint a gyenge eredményt elérők.

A legnagyobb pozitív eltérés a következő tényezőknél van a két póluson lévő csoport adatait figyelembe véve:

könyvek	1,01
folyóirat	0,87
iskola	0,76
tanárok	0,72
kollégium	0,67
TV	0,63
rádió	0,50

A gyenge tanulmányi eredmény fő oka kétségek nélkül a tudományos ismereteket hordozó tényezőkhez való negatív viszonyulás.

Az iskola feladata: nagyobb pedagógiai ráhatással emelni e tényezők információs hitelét e gyenge eredményt elérő tanulók előtt. Csak hosszú, következetes, sokirányú pedagógiai munkával lehet eredményes a munkánk e területen.

d./ Politikával kapcsolatos információk forrásai

Az összes tanuló adatait figyelembe véve e terület információs indexe: 3,72. A tudomány után a politikai kérdésekben fogadnak el tanulóink legtöbb információt a nevelési tényezőktől. Már önmagában e tény is cáfolja azt a gyakran elhangzó sommás megállapítást, hogy a mai ifjúságot a politikai kérdések nem érdeklik. Az kétségek nélkül igaz, hogy korszerűbb módszerekkel nevelőmunkánkat e területen is hatékonyabbá lehetne és kellene tenni. Saját területünkön én az előrelépés lehetőségét abban látom, hogy többet és nyíltabban beszéljünk az ifjúságot érintő és érdeklő, közérdeklődésre számot tartó témákról. Alakítsunk ki olyan vitaléggkört, melyet a nyíltság, őszinteség és a bátor felelősségvállalás jellemez. Ehhez olyan pedagógusokra van szükség, akik szocialista társadalmunk elkötelezett hívei, nézeteiket a személyes meggyőződés, életüket a példamutatás jellemzi. Ahhoz, hogy a pedagógus a viták, beszélgetések szellemi irányítója legyen, feltétlenül meg kell oldani a pedagógusok folyamatos tájékoztatását még a "legkényesebb" kérdésekben is, különben

maga is elbizonytalanodik.

Politikával kapcsolatos kérdésekben a középiskola végzős tanulói a TV /4,28/, a rádió /4,24/ és a napilapok /4,20/ véleményét tartják legjelentősebbnek, az iskolatársak /3,18/ és a más felnőttek /3,08/ véleményét legkevésbé elfogadhatónak. Az mindenesetre örvendetes, hogy valamennyi tényező hatását közepesnél magasabbra értékelik.

A kollégistáknál e tényezők fontossági sorrendje: TV, napilapok, rádió; a nem kollégistáknál: TV, rádió, napilapok. A kollégisták a tanárok, napilapok, folyóiratok és az iskola politikai véleményét formáló szerepét jelentősebbnek tartják, mint a nem kollégisták.

Meglepő, hogy az ifjúsági szervezet hatását mindkét csoport csak a 8. helyre sorolja.

A tanulók nemenkénti csoportosításánál is a tömegkommunikációs eszközök a vezető tényezők. A lányok valamennyi tényezőtől több információt fogadnak el, mint a fiuk. Az információs hitel mutatószáma a lányoknál 3,82, a fiuknál 3,53. A KISZ-nél a pozitív eltérés: 0,21.

A gimnazistáknál a legfontosabb tényezők: TV, napilapok, rádió; a szakközépiskolásoknál TV, rádió, napilapok. A gimnazisták kismértékben több információt fogadnak el általában, az iskola, a KISZ, a kollégium, a szülők és a tanárok véleményét magasabbra értékelik. Mindkét csoport valamennyi tényezőtől közepesnél több információt fogad el.

Az apa iskolai végzettsége alapján történő bontás eredménye:

- Valamennyi csoportnál a TV szerepel az első, a rádió a második helyen, 3. tényezőként a sajtó szerepét emelik ki a tanulók.
- A legalább érettségivel rendelkező szülők gyermekei a rangsorban előlálló tényezőket fontosabbnak ítélik meg, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei.

- A diplomás és a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei a szülők hatását igen eltérően értékelik: az előző csoport által adott értékek indexszáma 4,20, az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinél ugyanez az adat 3,13. A különbség szakadéknyi: 1,07! Ujabb terület, melyen az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei hátrányos helyzetűek. Ezek a tanulók részben más tényezőtől pótolják a hiányzó információkat. Pl. a mozi értékelése javukra mutat 0,33-os pozitív eltérést.
- A többi tényező véleményének elfogadásában is jelentős a különbség a magasabban iskolázott szülő gyermeke javára.

Pedagógiai munkánkban jól hasznosítható összefüggéseket tárt fel a tanulmányi eredmény szerinti csoportosítás:

- Egy-két sorrendbeli eltéréssel az írott és elektromos sajtó valamennyi csoportnál vezető tényező.
- A tanulmányi eredmény csökkenésével csökken a TV-től elfogadott politikai jellegű információ mennyisége. Igen jelentős eltérés mutatkozik a többi tényezőnél is a jobb tanulók javára:

folyóíratok	0,79
barátok	0,67
könyvek	0,66
napilapok	0,62
iskola	0,55
KISZ	0,51
kollégium	0,50
tanárok	0,45

Elszomorító, de egyben igen figyelemre méltó adatok.

A jeles tanulók sokkal több információt, véleményt fogadnak el a tényezőktől /4,00/, mint a bukott tanulók /3,54/. A fenti adatsor bizonyítja, hogy e tanulók lemaradása nemcsak tanulmányi eredményben jelentkezik. Az alacsony politikai tájékozottságuk egyik forrása kétségtelenül a nevelési tényezőkhez való nem megfelelő viszonyulás.

A helyzet javítása csak a nevelési tényezők összehangolt, folyamatos, kitartó munkájával érhető el. Kiemelt feladata van e területen az ifjúsági szervezetnek, az iskolának és a tanároknak /elsősorban az osztályfőnöknek/.

Összegzőképpen megállapítható, hogy a középiskola végzős tanulói a politikai információk területén a tömegkommunikációs eszközök hatását tartják a legjelentősebbnek. Különösen az alacsony iskolai végzettségű és a gyenge eredményt elérő tanulók politikai tájékoztatására, képzésére kell nagyobb figyelmet fordítani a sokoldalú személyiségformálásért felelős tényezőknek.

e./ Világnézettel kapcsolatos információk forrásai

A világnézet átlagos információs indexe 3,35, ezzel a vizsgált területek közül a 4. helyen szerepel. A tanulók a szülők /3,81/, a tanárok /3,69/ és a könyvek /3,57/ hatását értékelik legtöbbször e területen, legkevésbé az iskolatársak, a mozi és más felnőttek véleményét. E három tényező kapott közepesnél alacsonyabb értékelést. Az iskola 6., a KISZ és a kollégium 9-10. a tényezők rangsorában, igaz közepesnél jóval magasabb értékkel.

A nem kollégisták világnézeti kérdésekben több információt fogadnak el, mint a kollégista tanulók / $d = 0,12$ /. E meglepő és szomorú tény okait e vizsgálat nem tudta feltárni. Kollégiumaink világnézeti nevelőmunkája alaposabb vizsgálatot igényel. A kollégisták a tanárok és az iskolatársak világnézetformáló véleményét fogadják el nagyobb mértékben.

Mindkét csoportnál a szülők, tanárok és könyvek a vezető tényezők. Az iskola hatását a kollégisták a 4., a nem kollégisták a 9. /1/ helyre sorolják. A diákotthoni tanulók saját intézetük világnézeti nevelőmunkáját csak a 8. helyen fogadják el.

A tanulók nemenkénti bontása is értékes tapasztalatokat ad:

- A vezető tényezők azonosak a két csoportnál /szülők, tanárok, könyv/.
- Mind az elfogadott információk mennyiségét, mind a tényezők egyenkénti megítélésénél a lányok által adott érték magasabb, mint a fiuk hasonló adatai.
- Mindkét csoport alacsonyan értékeli a felnőtt nemzedék világnézetformáló véleményét /2,7 és 2,8/.
- Meglepő, hogy a tanárok magas értékelése mellett az iskola a lányoknál 6., a fiuknál csak a 8.
- A kollégiumok a rangsorban a 9. helyen szerepelnek.
- Az ifjúsági szervezet sem tudja maradéktalanul ellátni világnézetalkító feladatát /10. a nevelési tényezők rangsorában/.

Az e területen elfogadott információk mennyisége a gimnazistáknál kismértékben nagyobb. A szakközépiskolások a barátok és a mozi hatását jelentősebbnek tartják, mint a gimnazisták. Mozi és a más felnőttek véleményének értékelése marad csupán a közepes szint alatt.

Az apa iskolai végzettsége jelentős mértékben befolyásolja a nevelési tényezők megítélését világnézeti kérdésekben.

- Az elfogadott információk mennyisége csak kismértékű eltérést mutat a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei javára / $d_{\max} = 0,09$ /.
- Az első három csoport a szülőket, a legalább általános iskolai végzettséggel nem rendelkező szülők gyermekei a tanárokat jelölik meg vezető tényezőnek.
- A szülő értékelése és az apa iskolai végzettsége maximális rangkorrelációt mutat. Azok a tanulók, akiknek apja diplomás, a szülőket tartják a legfontosabb világnézetalkító tényezőnek /4,20/, míg a legalacsonyabb végzettségű szülőket gyermekeik csak a 7. helyre rangsorolják igen alacsony 3,26-os értékkel. Az eltérés 0,94! A világnézet

területén az alacsony iskolai végzettségű szülő érettségi előtt álló gyermekének kevés olyan információt tud adni, melyet az beépíthetne alakuló dialektikus és történelmi materialista szemléletű világnézetébe. Ez az objektív ok újabb összetevővel gyarapította a hátrányos helyzetet. Logikus a következtetés, hogy ma már a hátrányos helyzet nem elsősorban anyagi természetű.

- Örvendetes, hogy a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők kollégista gyerekei saját intézetüket tartják a legfontosabbnak.

Bármely tanulmányi eredményű csoportnál a szülők véleménye a domináló, igaz a tanulmányi eredmény romlásával e hatás is csökken. A jeles tanulók a KISZ világnézetformáló tevékenységét 2. helyen említik /3,96/, az elégtelen tanulók e tényezőt a 10. helyre rangsorolják 3,13-dal. A legjobb tanulók fogadnak el legtöbb információt a tényezőktől.

A jeles eredményt elérő tanulók a következő tényezők hatását lényegesen fontosabbnak tartják, mint az elégtelen tanulók:

	eltérés
KISZ	0,83
könyvek	0,68
iskola	0,54
tanárok	0,48
kollégium	0,42
napilapok	0,42

A gyenge eredményű tanulók csak a mozi véleményét értékelik többre, mint a jobb tanulók. A hiányos tudományos ismerettel rendelkező tanulók az e téren jelentős tényezők véleményét alacsonyan értékelik, így világnézetük is kevésbé szilárd.

Az új dokumentumok a középiskola számára feladatként jelöli meg a következőket: "bontakoztassa ki és tegye tuda-

tossá tanulóiban a dialektikus és történelmi materialista világnézet alapjait olyan módon, hogy a tanultak valamint a társadalmi tapasztalatok vezessenek tudományos világnézethez".³⁴

A világnézeti ismeretek területén ma az alacsony iskolai végzettségű szülő gyermekei, a tanulmányi követelményeket teljesíteni nem vagy alig tudó tanulók a hátrányos helyzetűek. Az iskolának, a kollégiumnak és az ifjúsági szervezetnek sokirányúbb, tervszerűbb, tudatosabb, hatékonyabb és összehangoltabb világnézeti nevelőmunkát kell végezni.

Fontos és sürgető feladat az előbbieket alapján hátrányos helyzetűnek tekinthető tanulók fokozottabb bevonása az iskola és a KISZ-szervezet világnézeti jellegű tevékenységrendszerébe.

A szülők felelősségét növeli, hogy a 18 éves, érettségi előtt álló fiatalok tőlük fogadnak el legtöbb véleményt.

Az iskola feladata: a nevelési tényezők célirányos tevékenységének összehangolása a nevelés e fontos területén. Kiemelt jelentősége van a szülőkkel való szoros együttműködésnek. Az otthoni és az iskolai világnézeti nevelés összehangjának biztosítása a tanuló harmónikus személyiségfejlődésének alapvető feltétele.

f./ Erkölccsel kapcsolatos információk forrásai

Lenin az erkölcsi nevelés helyét a nevelés célrendszerében a következőképpen jelöli meg: "A mai ifjúság egész nevelésének, képzésének és oktatásának arra kell irányulnia, hogy ezt az ifjúságot kommunista erkölcsre nevelje."³⁵

A kommunista erkölcs legfőbb tartalmi jegyei:
"A szocialista hazafiság és proletár internacionalizmus
a szocialista humanizmus, az igazság szeretete /pontosság

a szó mély értelmében/; a munkához való szocialista viszony, a munka becsülete és a szocialista tulajdonhoz való helyes viszony; a fegyelmezettség; céltudatosság, bátorság, helytállás, a nehézségek legyőzésének képessége; nemek közötti erkölcsös kapcsolat."³⁶

Eme rövid elméleti bevezetés után nézzük a vizsgálat adatait.

A tanulók a nevelési tényezők átlagos információs hitelét 3,29-re értékelik. Igen sokat fogadnak el a szülői véleményből /4,37/, majd a barátok /3,70/ és a tanárok /3,60/ következnek a rangsorban. A mozi /2,79/ és a más felnőttek /2,98/ erkölcs fejlesztő hatását értékelik a legkevésbé. A többi tényező véleményét közepesnél nagyobb mértékben teszi magukévá. A kollégium az 5., az iskola 6. a tanulók megítélése alapján.

A kollégisták és nem kollégisták egyaránt a szülők, barátok, tanárok véleményét tartják a legfontosabbnak. A kollégista tanulók a szülők és a napilapok erkölcsformáló hatását tartják jelentősebbnek, mint a nem kollégisták. A künnlakó tanulók a KISZ véleményére e területen többet adnak /d=0,23/. E tényező további megfigyelésre, vizsgálódásra vár. Az okok felderítése alaposabb vizsgálatot igényel. Csupán a mozi erkölcs fejlesztő hatását nem tartják közepes szintűnek a két csoport tanulói.

	1.	2.	3.	4.
Lányok	szülők 4,50	barátok 3,88	tanárok 3,64	koll. 3,53
Fiuk	szülők 4,18	tanárok 3,56	barátok 3,47	könyvek 3,36

Mint a fenti rövid kiemelés is mutatja:

- Sorrendtől és az indexszám nagyságától eltekintve e csoportosításban is a szülők, a barátok és a tanárok véleménye a leginkább elfogadott.

- Kiemelkedő a szülők szerepe a lányok erkölcsi nevelésében.
- A fiúk egyetlen tényező hatását sem értékelik magasabbra, mint a lányok.

A lányok javára jelentős pozitív eltérés mutatkozik barátoknál $d = 0,41/$, szülőknél $d = 0,32/$ és a kollégiumnál $d = 0,38/$. Mint az interjúkból kiderült a tanulók az erkölcs fogalmát nem értelmezték olyan széles körben, mint ahogyan a bevezetőben leírtam.

Az iskolatípus szerinti bontásnál is a szülő szerepe a legjelentősebb. A gimnazistáknál az iskola az 5., a kollégium 6. a tényezők rangsorában, a szakközépiskolásoknál fordított a sorrend. A gimnazisták az iskola, az ifjúsági szervezet, a tanárok és a barátok hatását jelentősebbnek tartják, mint a szakközépiskolások.

Az apa iskolai végzettsége szerinti bontásnál is mindegyik csoport a szülő erkölcsformáló véleményét értékeli a legtöbbre, de az iskolai végzettséggel arányosan csökkenő mértékben $d_{\max} = 0,36/$. A barátok, tanárok hatása jelentős még. A befejezetlen általános iskolai végzettségű szülő gyermeke a kollégium e tevékenységét a 3. helyre sorolja a tényezők rangsorában.

Az erkölcs területén elfogadott vélemények mennyiségét a tanulmányi eredmény egyértelműen meghatározza.

pl.: jeles	3,38
közepes	3,25
elégtelen	3,09

Valamennyi vizsgálati csoportnál a tényezők szülők, barátok, tanárok sorrendje alakult ki. A szülőket e területen a tanulók igen sokra értékelik, jóllehet a tanulmányi eredmény csökkenésével erősen csökken e hatás $d_{\max} = 0,47/$. A 3. helyre rangsorolt tanárok véleményét már sokkal kevésbé fogadják el $d_{\max} = 1,04$ a jeles tanulóknál/. A jeles

tanulók lényegesen több információt fogadnak el az egyes tényezőktől mint az elégtelen tanulók. Néhány jellemző eltérés:

könyvek	0,63
KISZ	0,60
iskola	0,59
más felnőttek	0,49
kollégium	0,42

A gyenge tanulmányi eredményt felmutató tanulók a szocialista erkölccsel kapcsolatos nézeteket is igen rossz hatásokkal veszik át. Ami különösen figyelemre méltó, hogy e nagy különbségek a nevelésért közvetlenül felelős tényezők-nél is jelentkeznek.

Aktuális feladaként jelöli meg a KB állásfoglalása a következőt: "A felnövekvő generáció társadalmi-nemzeti azonosulásra, szocialista hazafiságra és internacionalizmusra nevelése szempontjából fontos feladat a tanulók történelmi tudatának fejlesztése, különösen a közelmúlt történelmének jobb megismertetése és megértetése". ³⁷

Tudatosabb, tervszerűbb és hatékonyabb erkölcsi nevelőmunkára van szükség az iskolában, a kollégiumban és a KISZ szervezetben. E területen eredménnyel hasznosíthatják a pedagógusok Dr. Szvéték Sándor: a hatékonyabb nevelőmunkáért című tanulmánygyűjteményét.

Mindenképpen elérendő cél, hogy az érettségiző fiatalokat - munkájukat, gondolkodásukat és életüket - a szocialista erkölcs normái jellemezzék.

g./ Életcéllal kapcsolatos információk forrásai

Az életcél átlagos információs indexe 2,93. E terület fő jellemzője, hogy a tanulók kevés tényezőtől, kevés információt fogadnak el. Magasan értékelik a szülők véleményét: 4,18. Második legfontosabb tényezőnek a tanárokat tartják, de már csak 3,32-dal. A barátok, az iskola és a könyvek véleménye jelent közepesnél többet. Legkevésbé a mozi /2,36/

életcélú formáló tevékenységét értékelik a középiskola végzős tanulói.

A kollégisták az iskolától és a szülői háztól fogadnak el több véleményt életcéllal kapcsolatban, mint a nem kollégisták. A kollégistáknál az iskola 4., a kollégium 5. A nem kollégisták az iskola hatását 5. helyen értékelik.

A lányok valamennyi tényezőre jobban hallgatnak, mint a fiúk $/d_{\text{átl.}} = 0,18/$. A legjelentősebb eltérés a szülők értékelésénél adódott: $4,35 - 3,96 = 0,39$. Az iskolatípus szerinti bontásnál is - hasonlóan a tanulók nemenkénti összehasonlításához - a szülők szerepe a legjelentősebb. A gimnazisták a tanárokat sorolják a 2. helyre $/3,49/$, a szakközépiskolások a barátokat $/3,24/$. Legnagyobb az eltérés az iskola életcélú alakító nézeteinek elfogadásánál. A gimnazisták javára a különbség $0,41$. A fontos tényezők hatását a gimnazisták jobban elfogadják mint a szakközépiskolások.

Az apa iskolai végzettsége szerinti összehasonlításnál is mindegyik csoportban a szülők szerepe kiemelkedő, az alacsonyabb iskolázottságú szülőkre gyermekeik e területen kisebb mértékben hallgatnak. A magasabb iskolázottságú szülők gyermekei a tanárok, az iskola és a könyv életcélú alakító hatását magasabbra értékelik mint az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei $/d = 0,16/$. Az iskola hatását valamennyi csoport közepesnél többre értékeli.

A szülők a különböző tanulmányi eredményű csoportoknál is a legjelentősebb tényező. A legjobb tanulók fogadnak el csupán közepesnél több információt $/3,22/$. A legnagyobb különbség a jeles és elégtelen tanulók között a következő tényezőknél mutatkozott a jeles tanulók javára:

kollégium	1,17
iskola	1,01
tanárok	0,72

E néhány adat arra enged következtetni, hogy a gyenge eredményt elérő tanulók életcéljának alakításával, formálásával keveset törődünk, pedig nekik lenne erre a legnagyobb szükségük.

E terület adatai azt tükrözik, hogy a szülők kivételével a tényezők tevékenysége nem éri el a kívánt mértéket. A tanárok értékelése tudomány területén 4,46, az életcélt alakító hatásukat végzős tanulóink márcsak 3,32-ra értékelik. E két adat kiemelése is igazolja, hogy eddigi jelentős törekvéseink ellenére is a mai középiskolákban az oktatásközpontuság a jellemző. Feladatunk, teendőink világosak és egyértelműek.

Nemcsak az iskolában van lényeges arányeltolódás. Ezt bizonyítják a következő összehasonlító adatok:

	tudomány	életcél
TV	4,40	2,73
rádió	4,31	2,65
könyvek	4,39	3,05
folyóiratok	4,20	2,67

E jelentős eltéréseknek semmiképpen nem egyedüli oka a diákbeállítottság. Valamennyi nevelési tényezőnek alaposan végig kell gondolni eddigi tevékenységét. Az előrelépés lehetőségét én abban látom, hogy minden tényező saját területén a társadalmi és nevelési céljainkkal összhangban az eddigieknél elkötelezettebben és felelősségteljesebben többet vállaljon és tegyen a középiskolás ifjúság életcéljának kialakításában és formálásában.

Pedagógiai munkánk sikerének egyik legfontosabb kritériuma, hogy tanulóinkban olyan pozitív életcélt alakítsunk ki, mely a 12 évi nevelőmunka eredményeként meggyőződéssé válva segíti a fiatalt beilleszkedni a felnőtt társadalomba.

Törekedni kell arra, hogy a tanuló alakítson ki értelmes életvitelt. Önmegvalósítását a szűkebb és tágabb közösség számára végzett hasznos tevékenységgel érje el, törekedjék személyes boldogságának megalapozására is.

Ezzel a tényezők és a vizsgált területek egyenkénti elemzését befejeztem.

Végezetül nézzük meg hogyan alakult:

- 1./ A tényezők rangsora az egyes témák tekintetében
- 2./ Az egyes témák információs indexeinek rangsora az összes tanuló adatait figyelembe véve
- 3./ A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív megítélése

1./ Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora

Összesen

- Divat: Barátok, szülők, TV, iskolatársak, folyóirat, könyvek, napilapok, rádió, kollégium, mozi, iskola, más felnőttek, tanárok, KISZ
- Illem: Szülők, tanárok, barátok, könyvek, kollégium, iskola, iskolatársak, TV, más felnőttek, rádió, folyóirat, KISZ, napilapok, mozi
- Tudomány: Tanárok, TV, könyvek, rádió, folyóirat, napilapok, iskola, szülők, kollégium, mozi, barátok, iskolatársak, más felnőttek, KISZ
- Politika: TV, rádió, napilapok, folyóiratok, tanárok, könyvek, kollégium, szülők, KISZ, iskola, barátok, mozi, iskolatársak, más felnőttek
- Világnézet: Szülők, tanárok, könyvek, TV, napilapok, rádió, folyóirat, iskola, KISZ, kollégium, barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Erkölcs: Szülők, barátok, tanárok, könyvek, kollégium, iskola, TV, rádió, iskolatársak, KISZ, folyóirat, napilapok, más felnőttek, mozi
- Életcél: Szülők, tanárok, barátok, iskola, könyvek, kollégium, iskolatársak, TV, folyóiratok, más felnőttek, rádió, KISZ, napilapok, mozi

2./ Az egyes témák információs indexeinek rangsora:

Összesen:	tudomány	3,85
	politika	3,72
	illem	3,37
	világnézet	3,35
	erkölcs	3,29
	életcél	2,93
	divat	2,73

Átlag: 3,32

3./ A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói megítélése

Összesen tanuló

		Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
4.	Barátok	3,67	3,73	3,50	3,35	3,26	3,70	3,31	3,50
11.	Iskolatársak	2,95	3,31	3,41	3,18	2,99	3,12	2,77	3,10
2.	Tanárok	2,25	3,84	4,46	3,98	3,69	3,60	3,32	3,59
1.	Szülők	3,59	4,51	3,80	3,68	3,81	4,37	4,18	4,00
13-14.	Más felnőttek	2,27	3,21	3,22	3,08	2,77	2,98	2,67	2,89
6.	Rádió	2,66	3,17	4,31	4,24	3,41	3,13	2,65	3,37
5.	TV	3,03	3,23	4,40	4,28	3,51	3,16	2,73	3,48
13-14.	Mozi	2,49	2,80	3,55	3,32	2,89	2,79	2,36	2,89
9-10.	Napilapok	2,67	2,98	4,03	4,20	3,46	3,03	2,59	3,28
7.	Folyóiratok	2,91	3,03	4,20	4,09	3,41	3,04	2,67	3,34
3.	Könyvek	2,81	3,51	4,39	3,86	3,57	3,40	3,05	3,51
12.	KISZ	2,00	3,00	3,20	3,60	3,33	3,08	2,65	2,98
9-10.	Iskola	2,37	3,37	3,90	3,55	3,41	3,28	3,11	3,28
8.	Kollégium/által.	2,57	3,48	3,57	3,72	3,33	3,35	2,98	3,29
Átlag:		2,73	3,37	3,85	3,72	3,35	3,29	2,93	3,32

Megjegyzés: A csoportbontásnál keletkező rangsorokat a mellékletben közlöm.

II. Tevékenységrendszer vizsgálata - gyakoriság, motiváció

"A marxista személyiségelmélet szerint az egyént alapvetően a tevékenységrendszere alakítja. A tanuló a tevékenységrendszere révén sajátítja el az ismereteket, a cselekvés különböző formáit, az érzelmi kapcsolatokat, szubjektíválja a társadalmi tapasztalatokat, bennük az értékeket és a szociális kapcsolatokat is. A tevékenység folyamán alakulnak ki a tanulók személyiségének azon vonásai, amelyek képessé teszik arra, hogy alkotóan hassanak vissza környezetükre, hogy meg tudjuk változtatni abban saját helyzetüket... A nevelési tényezők értéke nem önmagukban van, hanem motiváló, tevékenységre készítető, az értékek interiorizálódását elősegítő, személyiségformáló jellegükben." 38

Tanulóink a legkülönbözőbb területeken igen sokirányú tevékenységet végeznek. A tevékenységrendszer összetétele, az egyes cselekvésfajták gyakorisága és motivációs szintje jelzi a személyiség fejlettségének a fokát is. A vizsgálati adatok megmutatják, hogy végzős középiskolai tanulóink tevékenységrendszerét milyen szintre sikerült fejleszteni 12 évi oktatás-nevelés eredményeként. Képet kapunk munkánk eredményeiről, hiányosságairól és az aktuális pedagógiai tennivalókról.

Szvéték Sándor által összeállított feladatlapot használtam fel az adatfelvétel során. 39 E kérdőívvel az ideológiai - politikai, tanulmányi, fizikai munka, kulturális, sport és közéleti tevékenység gyakoriságát és motiváltságát vizsgáltam. A tanulók ötös rangskála felhasználásával válaszoltak a kérdésekre.

Az egyes számok jelentése a következő volt:

A /motiváció/	B /gyakoriság/
5 szívesen csinálom	igen gyakran csinálom
4 érdekemben áll	gyakran csinálom
3 belátom, hogy szükséges	átlagos gyakorisággal

+ Az adatok az 5. sz. mellékletben /243-247.o.-ig/ találhatóak.

2	kényszerből teszem	ritkán csinálom
1	nem szoktam ilyen tevé- kenységet végezni	nem végzek ilyen tevékeny- séget

1./ Ideológiai, politikai tevékenység vizsgálata

Az összes tanuló adatait figyelembe véve a politikai tevékenység motivációs indexe 3,58, e tevékenység a 3. legszívesebben végzett cselekvéstípus. A gyakorisági indexe 3,13, mellyel a rangsorban a 2.-3. e terület.

A vizsgált politikai tevékenységeket végzős tanulóink az alábbiak szerint rangsorolják:

	mot. index	gyak. index
1./ TV pol.-i adásainak hallgatása, nézése	3,82	3,39
2./ pol.-i napilapok, folyóiratok olvasása	3,71	3,49
3./ rádió pol.-i adásainak hallgatása	3,67	3,36
4./ beszélgetés, vita pol.-i kérdésekről	3,66	2,95
5./ részvétel KISZ, uttörő munkában	3,56	3,06
6./ részvétel politikai munkában	3,06	2,54

- Tanulóink politikai jellegű tevékenységeket az átlagosnál szívesebben és gyakrabban végeznek.
- A vizsgált területek közül legkedveltebb tevékenységforma a TV politikai adásainak nézése, hallgatása, leggyakoribb a politikai napilapok, folyóiratok olvasása.
- A politikai munkában való részvételre tanulóinkat hatékonyabban kell mozgósítani, több részvételi lehetőség szükséges.

E néhány sommás megállapítás után nézzük kissé részlete-
sebben a politikai tevékenységek vizsgálatát.

A rádió politikai adásait a tanulók 31 %-a hallgatja szívesen, 4 % nem végz ilyen tevékenységet. A TV politikai jellegű műsorait több tanuló nézi szívesen /36 %/, gyakran 42 %, egyáltalán nem 3 %. A I. részben azt láttuk, hogy a TV

információs indexe nagyobb, mint a rádióé. Az összefüggés egyértelmű: attól a tényezőtől fogadnak el a tanulók több információt - valamely területen - amelyet szívesebben és gyakrabban hallgatnak.

Örvendetes, hogy a TV népszerűsége nem csökkentette a politikai napilap és folyóirat olvasók arányát. 32 % szívesen, 18 % rendszeresen - 31 % gyakran olvas ujságot.

A középiskola végzős tanulóinak több mint egyharmada /37 %/ szívesen beszélget politikai kérdésekről, rendszeresen erre 7 %-nak van lehetősége.

Szinte valamennyi középiskolai tanuló KISZ-tag - önként /!/- és mégis csak 29 % végez szívesen KISZ munkát, 9 % kényszerből, ugyanennyi egyáltalán nem. Ugy gondolom, ez az egyik lényeges oka annak, hogy az ifjúsági mozgalom munkáját ma oly sok - jogos - kritikai észrevétel kíséri. Középiskoláinknak kötelessége a mainál sokkal több pedagógiai segítséget nyújtani ahhoz, hogy a KISZ a közösségi és politikai nevelés megvalósításában hatékonyan tudjon résztvenni.

A kollégisták - nem kollégisták motivációs és gyakorisági indexe azonos. Ez annál inkább meglepő mivel kollégiumainkban sokirányú, tervszerű és szervezett politikai munka folyik - kellene folyni - nevelőtanári irányítással és az aktivahálózat közreműködésével.

Az elvárásokat az 1981-ben megjelent kollégiumi nevelési terv konkrétan megfogalmazza, felsorolva a sokféle foglalkozási lehetőséget:

"Megemlékezések és ünnepélyek... tartalmának és politikai mondanivalójának kialakításában vállaljon irányító szerepet a diáktanács. Kapcsolódjanak be politikai foglalkozásokba. Napjaink hazai eseményeinek és a jelentősebb világeseményeknek mélyebb megértése érdekében olvassák a helyi és a napilapokat, az ifjúsági sajtót, a képes folyóiratokat; tekintsék meg és beszéljék meg a TV-fórumokat, a fontosabb

politikai adásokat; vegyenek részt sajtófoglalkozáson, vitázzanak közösségeikben politikai kérdésekről."40

A kollégistáknál a sajtóolvasás /3,61/, a nem kollégistáknál a TV politikai műsorainak megtekintése a leggyakoribb /3,50/, s a legszívesebben végzett tevékenység is. A kollégiumok tervszerű munkáját jelzi, hogy a kollégisták sokkal rendszeresebben olvassák a politikai napilapokat és folyóiratokat / $d_{gy} = 0,23$ /. A kollégisták 54 %-a, a nem kollégisták 43 %-a olvas gyakran politikai jellegű újságot.

A gimnazista tanulók a politikai munkában szívesebben vesznek részt mint a szakközépiskolások /3,79-3,53/. Legkedveltebb tevékenységforma a gimnazistáknál a TV és a rádió politikai műsorainak meghallgatása. Legnagyobb pozitív distancía a gimnazisták javára az alábbi tevékenységeknél mutatkozott:

TV nézése	-	0,42
rádió hallgatása	-	0,40
KISZ munka	-	0,34

Mindkét csoport a sajtóolvasást végzi leggyakrabban, legritkábban a politikai munkában vesznek részt /2,5/.

A szakközépiskolai nevelési terv a következőképpen fogalmaz: "A tanulók politikai kérdések iránti aktív érdeklődését oly módon igyekezzünk kielégíteni, hogy a megszerzett ismeretek vitákban, beszélgetésekben véleménynyé alakulhassanak, majd állásfoglalássá érlelődjenek. Az állásfoglalás már jó alapot teremt a cselekedet igényléséhez." 41

KISZ munkát a gimnazisták lelkesebben végzik /3,75-3,41/ és gyakrabban / $d_{gy} = 0,25$ /.

A gyakorlatban tapasztaltakat tükrözi a nemenkénti összehasonlítás. A lányok a politikai tevékenységek közül legszívesebben KISZ munkában vesznek részt /3,84/, a TV és a rádió politikai jellegű adásait is érdeklődéssel figyelik. A fiuknál a TV politikai műsorai, beszélgetés politikai kérdésekről

és sajtóolvasás a legkedveltebb. A lányok javára mutatkozik erős eltérés a KISZ munkában való részvétel motiváltságánál $/d = 0,65/$ és gyakoriságában $/d = 0,40/$. A lányok 39 %-a, a fiuk 14 %-a végez szívesen KISZ munkát. Nem vesz részt az ifjúsági mozgalom tevékenységében a lányok 6 %-a, a fiuk 13 %-a. A fiuk politikai kérdésekről beszélgetnek szívesebben $/d = 0,32/$. A TV és a sajtó mellett a fiuk töltenek el több időt. Különösen a fiuknál kell javítani a politikai munkában való részvétel motiváltságát.

A politikai tevékenység motiváltsága, illetve gyakorisága és az apa iskolai végzettsége a legmagasabb korrelációt mutatja. A maximális eltérés 0,46. Két szomszédos csoport közül a legnagyobb különbség a 8 osztályt végzett és a befejezetlen általános iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermekeinek politikai munkához való hozzáállásában és gyakoriságában van az előbbiek javára $/d_m = 0,22; d_{gy} = 0,24/$.

Az iskolában és a kollégiumban a pedagógusok több figyelmet fordítsanak az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek politikai munkába való bevonására és megszerettetésére. A hátrányos helyzetet a középiskola nem tudja feloldani 4 év alatt.

Legkedveltebb politikai tevékenységformák az egyes kategóriákban a következő:

főiskola-egyetem:	sajtóolvasás	4,06
középiskola :	TV politikai műsorai	3,95
szakmunkásképző :	TV politikai műsorai	3,76
ált. isk. 8. o. :	TV politikai műsorai	3,73
bef.-len ált.i. :	TV politikai műsorai	3,71

A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei szívesebben és gyakrabban végeznek politikai tevékenységet. Nagy eltérés jelentkezett javukra az alábbi cselekvésformáknál:

	mot.	gyak.
beszélgetés, vita politikai kérdésekről:	0,77	0,53
sajtóolvasás	: 0,61	0,51
részvétel KISZ munkában	: 0,48	0,57
részvétel politikai munkában	: 0,37	0,57

A vizsgálat adatai egyértelműen azt jelzik, hogy a szülő iskolai végzettsége jelentős mértékben meghatározza az érettségi előtt álló fiatal politikai tevékenységrendszerének színvonalát. Az iskola a jelenleg alkalmazott módszerekkel nem képes a hátrányt megszüntetni. A fentiek igazolására két tevékenységtípust emelek ki:

	sajtóolvasás		besz. pol. kérdésekről	
	mot.	gyak.	mot.	gyak.
főiskola-egyetem	4,06	3,75	4,01	3,19
középiskola	3,83	3,53	3,92	2,86
szakmunkásképző	3,66	3,53	3,62	2,99
ált. isk. 8. o.	3,59	3,38	3,47	2,90
bef.-len ált.isk.	3,45	3,24	3,24	2,66

Annak, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségű szülő kevesebb segítséget tud adni gyermekének, ennek az objektív okokon túl szubjektív összetevői is vannak. Az iskolának, a kollégiumnak és a KISZ-szervezetnek az eddigieknél hatékonyabb módszerekkel sokkal többet kell tenni az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinek fokozottabb segítéseért. A hátrányos helyzet csökkentése a nevelés irányító tényezőinek fontos feladata.

A tanulmányi eredmény egyértelműen meghatározza a tanulók politikai munkához való hozzáállását és gyakoriságát. Ugyanaz a pedagógiai munka és egyéb ráhatás sokkal nagyobb hatásfokkal jelentkezik a jó tanulóknál, mint a gyenge eredményt elérőknél.

	átlag		KISZ munka		besz. pol.-i kérdésekről	
	mot.	gyak.	mot.	gyak.	mot.	gyak.
jeles	4,06	3,47	3,96	3,58	4,29	3,42
elégtelen	3,32	2,81	2,80	2,60	3,27	2,60
eltérés	0,74	0,66	1,16	0,98	1,02	0,82

A jeles tanulók a tevékenységek nagy részét meggyőződéssel és szívesen végzik, a bukott tanulók hozzáállása a "jó" szintet egyetlen területen sem éri el. Míg a legjobb tanulók 33 %-a szívesen és rendszeresen, illetve gyakran 50 % végez KISZ munkát, addig a leggyengébb tanulóknál e két arány: 7 %, ill. 14 %. A többi területen is lényegében hasonló a helyzet.

A legjobb tanulók kiemelkednek a TV politikai műsorainak megnézésében /4,29/ és a politikai kérdésekről való vitában /4,29/. A vizsgált tevékenységeket megfelelő gyakorisággal végzik ezek a tanulók.

A gyengébb eredményű tanulók fokozottabb aktivizálása a tevékenységrendszer e területén hozzájárulna személyiségük magasabb szintű fejlettségéhez. A politikai jellegű tevékenységekhez való viszonyulás fejlesztése kedvezően befolyásolná az iskolai követelmények teljesítését, azaz javulna a tanulmányi eredmény is.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a középiskola végzős tanulói sokirányú politikai tevékenységet végeznek. A tömegkommunikáció adta lehetőséget felhasználják politikai tájékozottságuk gyarapítására.

A vizsgálati adatokból következik az iskola és a kollégium feladata: több figyelmet kell fordítani az alacsony iskolázottságú szülők gyenge eredményt elérő tanulóinak politikai tevékenységbe való szélesebb körű bevonására és az érdeklődés felkeltésére.

2./ Tanulmányi munka vizsgálata

A tanulói tevékenységrendszer tanulmányi munkával kapcsolatos részét az alábbi öt kérdéssel vizsgáltam:

- tanulás
- a kötelező tananyag kiegészítése, önképzés
- továbbtanulásra előkészítő tanfolyam
- szakköri munka iskolában, kollégiumban
- mások segítése a tanulásban.

Az összes tanuló adatait figyelembe véve a tanulmányi munka motivációs indexe 3,52, a gyakorisági index közepesnél alig valamivel jobb /3,13/. Ezen viszonylag alacsonyabb értékek magyarázata az, hogy a középiskola végzős tanulói-nak jelentős része nem tanul tovább, ezért ezek a tanulók nem, vagy csak egészen kis arányban járnak előkészítő tanfolyamra és szakkörre. A kötelező tananyag kiegészítése is főként azokra a tanulókra jellemző, akik szeretnének továbbtanulni.

Az öt vizsgált terület átlagát tekintve a tanulmányi tevékenység a rangsorban a harmadik helyen szerepel. Ha csak a tanulás gyakoriságát hasonlítjuk a más típusú tevékenységterületekkel, akkor a kép tapasztalatainkkal megegyező: a tanulás a középiskola végzős tanulóinak alapvető tevékenysége /az összes tevékenység átlagos gyakorisági indexe: 2,86, a tanulási 3,75/.

A vizsgált öt kérdés közül a legalapvetőbb cselekvésforma a tanulás. Tanulóink a fenti öt terület közül a tanulást végzik a legszivesebben /3,95/ és leggyakrabban /3,75/. Szívesen tanul 19 %, érdekében áll 55 %-nak, kényszerből 2 %. A gyakoriság is megnyugtató képet ad: igen sokat tanul 36 % sokat 31 %, közepes mértékben 28 %, keveset 4 % és csupán 1 % nem tanul semmit.

Az érettségi vizsga közeledte jó hatással van a tanulók tanuláshoz való viszonyára.

Gyakori és kedvelt tevékenység a kötelező tananyag kiegészítése a tanulók 47 %-a részére. Ez az arány igen kedvező. A továbbtanulásra előkészítő tanfolyamra minden 6. tanuló jár szívesen és folyamatosan. A tanulók fele egyáltalán nem jár előkészítőre. A szakköri munkát kedvvel végzi a tanulók egyharmada, igaz a rendszeresen résztvevők aránya lényegesen kisebb /14 %/. Érdekes képet mutat, ha összehasonlítjuk a mások segítése a tanulásban tevékenység gyakoriságát és motiváltságát. Szívesen segít 52 %, de folyamatosan ezt a munkát már csak 8 % végzi. Egyáltalán nem segít 11 %. Ezek azok a tanulók, akik objektív okok miatt nem segítenek, maguk szorulnak támogatásra.

A fenti kép azt mutatja, hogy középiskolás ifjúságunk végzős tanulóinak jelentős része a tanulmányi munkát szívesen és rendszeresen végzi.

A kollégiumi nevelési terv a következő főbb követelményeket támasztja a tanulókkal szemben: "Végezze a tanulmányi munkáját tervszerűen, rendszeresen. Váljék igényévé a permanens önképzés. Nyújtson segítséget társainak a tanulmányi munkában." 42

E követelményekkel állítsuk szembe a valós helyzetet.

A kollégista tanulók jobban látják e tevékenység szükségességét és hasznosságát, tanulásuk rendszeresebb mint a nem kollégistáké $d = 0,20$ /. A kollégisták a leggyakrabban végzett tevékenységként a tanulmányi munkát jelölik meg /3,28/, a nem kollégisták csak a 3. helyre sorolják /3,06/.

A tanuláshoz való viszony mindkét csoportnál azonos, de a kollégisták többet és folyamatosabban tanulnak. Meglepően nagy különbség van e csoport javára a szakköri munkában való részvétel motiváltsága $d = 0,65$ / és gyakorisága $d = 0,50$ / között. A bejáró tanulóknak objektív okok miatt rosszabbak a lehetőségeik. A kollégisták szívesen segítenek társaiknak

a tanulásban és lényegesen gyakrabban mint a nem kollégisták. A továbbtanulásra előkészítő tanfolyam lehetőségét egyik csoport sem használja ki kellő mértékben. E területen kiemelkedő jelentősége van az iskola és a kollégium folyamatos együttműködésének.

Jelentős eltérést ad az iskolatípusonkénti csoportosítás. A gimnazista tanulók tanulmányi munkája lényegesen magasabb szintű mint a szakközépiskolás tanulók ezirányu tevékenysége. Szemléltetésképpen néhány bizonyítóerejű adat:

	gimnazisták		szakközépisk.		eltérés	
	mot.	gyak.	mot.	gyak.	mot.	gyak.
átlag	3,75	3,44	3,30	2,93	0,45	0,51
önképzés	4,09	3,69	3,45	3,00	0,64	0,69
előkész.tanf.	3,36	3,31	2,35	2,21	1,01	1,10

- A gimnazista tanulók legszívesebben a tanulást /4,06/ és a kötelező tananyag kiegészítését végzik. 48 % folyamatosan és sokat, 26 % rendszeresen és az átlagosnál többet tanul.
- A szakközépiskolások a tanulást /3,76/ kisebb meggyőződéssel és kitartással végzik. Továbbtanulásra előkészítő tanfolyamon való részvételük igen alacsony - 10 % jár rendszeresen.
- Szignifikáns különbség mutatkozik a kötelező tananyag kiegészítésénél és az önképzés területén is.

A szakközépiskolai tanulók tanulmányi munkafegyelmét minden területen javítani kell. Nagyon kevés tanulónál vált a tanulás belső igénnyé /11 %/ 12 évi tanulás után.

A vizsgálati adatok tükrében megállapítható, hogy a gimnáziumban tanulók lényegesen magasabb szinten teljesítik a nevelési - oktatási terv követelményeit. Idézet a dokumentumból: "Az iskola nevelő-oktató munkájának fontos pedagógiai szempontja a tanulói aktivitás és az önálló ismeretszerzés képességének kialakítása." 43

A nemenkénti összehasonlításból kitűnik, hogy a lányok szívesebben és gyakrabban végeznek tanulmányi munkát, mint a fiuk.

	átlag		tanulás		mások segítése	
	mot.	gyak.	mot.	gyak.	mot.	gyak.
Lányok	3,62	3,27	3,99	4,23	4,16	3,05
Fiuk	3,37	3,02	3,75	3,65	3,35	2,72
Különbség	0,25	0,25	0,24	0,58	0,81	0,33

- A továbbtanulásra előkészítő tanfolyam kivételével valamennyi vizsgált kérdésben a lányok aktívabbak, szorgalmasabbak.
- Mindkét csoportnál leggyakrabban a tanulást végzik. A 0,58-os eltérés a lányok javára azt mutatja, hogy a fiuk sokkal kevésbé kitartóan tanulnak. A lányok szorgalmát példaként lehet és kell állítani a fiuk elé.

Az öt vizsgált cselekvésforma közül a fiuk a tanulással töltik legszívesebben idejüket, a lányok magasfoku készséget mutatnak gyengébb eredményű társaik segítségével.

Érdemes lenne megvizsgálni a segítőszándékban mutatkozó igen nagy eltérés pszichológiai okait. Kérdés iskoláink, kollégiumaink felhasználják-e kellő mértékben ezt a kedvező pedagógiai lehetőséget a tanulmányi munka javítására, a közösséghez tartozás érzésének erősítésére.

A tanulmányi munka motivációs és gyakorisági indexe erős pozitív korrelációt mutat az apa iskolai végzettségével. A főiskolát-egyetemet, illetve középiskolát végzett szülő gyermekének tanulmányi munkája lényegében azonos és jelentős mértékben jobb, mint az ennél kisebb iskolázottságú szülő gyermekének tanulmányi tevékenysége. A mindkét szempontnál meglevő 0,3-es különbség azt mutatja, hogy a lemaradás, a hátrány 12 évi /vagy több/ intézményes oktatás - nevelés eredményeként sem szűnik meg teljesen. A hátrány halmozódik, a tudás ollója egyre nyílik.

A hátrány nem a tanuláshoz való viszonyból, illetve a tanulásra fordított időből adódik, mert ez utóbbinál a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekei a legszorgalmasabbak, hanem a kötelező tananyag kiegészítése, illetve az előkészítőkön való részvétel és e tevékenységekhez való viszonyulás alacsony szintjéből adódik. E két utóbbi cselekvésforma tudásgyarapító hatását azok a tanulók használják ki a legjobban, akiknek a szülei legalább középiskolai végzettséggel rendelkeznek. Ennek oka, hogy ezek a szülők objektív lehetőségeiknél fogva eredményesen és jó irányba tudják orientálni gyermekük tevékenységét. Ezek a tanulók az önképzés fontosságát és az előkészítőkön részvétel jelentőségét jobban megértik, e tevékenységeket a tanulók 60 %-a belső meggyőződésből és folyamatosan végzi. Csupán 4 % nem egészíti ki önképzéssel az iskolában tanultakat.

Az önképzés lehetőségével az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinek 34 %-a él, 27 % ritkán vagy egyáltalán nem egészíti ki az iskolai tananyagot. Az előkészítőkön való részvétel gyakorisága 0,76-os eltérést mutat a diplomás szülők gyermekeinek javára.

Az iskola azonos lehetőségeket biztosít a tanulók számára, következésképpen az eltérés a hatékony szülői tevékenység eredménye.

Az iskola és a tanárok feladata mindebből adódik:

- 1./ A felzárkóztatás segítségével csökkenteni a különbséget.
- 2./ A hátrányos helyzetű tanulók tanulmányi munkáját még fokozottabban segíteni, orientálni a tevékenységválasztást.
- 3./ A tehetséggondozást az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinél kiemelten kezeljük.

Lehetőségeikhez mérten a diplomás szülők gyermekei nem adnak társaiknak annyi segítséget amennyit tudnának. Elsősor-

ban a szülői háznak - de az iskolának is - jobban oda kell figyelni ezeknek a tanulóknak a kollektív szellemű nevelésére. A mutatószám értéke nem kritikusan alacsony, de figyelmeztető.

Az mindenképpen várható volt, hogy a tanulmányi eredmény és a tanulmányi tevékenység között szoros összefüggés áll fenn. A pozitív korreláció maximális. A tanulmányi eredmények területén jelentkező eltérések két - valószínűen döntő - okát a vizsgálati adatok pregnánsan felszínre hozták. E két tényező a tanulmányi tevékenység motiváltsága és a cselekvéstípus gyakorisága.

Nem fogalmazunk erősen, ha azt mondjuk, hogy a jeles és elégtelen tanulók tanulmányi munkája között szakadéknyi különbség van. Az átlagértékek a főbb csoportoknál a következők:

	motiváció	gyakoriság
jeles	4,33	3,98
közepes	3,23	2,79
elégtelen	2,69	2,17
eltérés	1,64	1,81

- A jó eredményt elérő tanulók magas szintű belső meggyőződésből és folyamatosan, rendszeresen végeznek tanulmányi tevékenységet.

Következtetés: a jó eredmény eléréséhez szorgalom és kitartás mellett szükséges, hogy a tanuló munkájában örömet találjon, ne érezze kényszernek.

- A közepes tanulók munkájukat döntően azért végzik, mert szükséges, az átlagosnál kevesebbet végeznek ilyen tevékenységet.
- A bukott tanulók keveset, ritkán és kényszerből tanulnak. Az eredményes tanulás pedagógiai - pszichológiai feltételei legkevésbé náluk van meg.
- A poláris csoportok között eltérés egészen döbbenetes.

A jobb eredmény eléréséhez szükséges a folyamatos, rendszeres tanulmányi tevékenység és az örömmel végzett munka.

Az előbbi területen a szülők, illetve a kollégium tehet sokat, míg a munka megszerettetésénél az iskola és ezen belül a szaktanárok szerepét látom legfontosabbnak.

Az egyes kérdések vizsgálata, elemzése is megiszivlelendő korrelációkat tár fel.

A középiskolai tanulóink legfontosabb feladata a tanulás. A jeles tanulókat magas belső motiváció és állandó, folyamatos tanulás jellemzi $m = 4,46$; $gy = 4,63$ /. A jeles tanulók 54 %-a szívesen tanul, 42 %-a mert érdekében áll. Az elégtelen tanulók közül senki nem végzi a tanulást belső meggyőződésből. A legjobb eredményt elérők 74 %-a folyamatosan tanul, a bukott tanulók közül - saját bevallásuk szerint - csak minden ötödik. A mutatószámok "kemény" eltérést jeleznek $d_m = 1,13$; $d_{gy} = 1,63$ /.

Természetesnek vehetjük, hogy a jobb tanulók szívesen és gyakran egészítik ki az iskolában hallottakat más tudományos csatornákon keresztül, önképzésük tudatos és rendszeres. A közepesnél rosszabb tanulók - akik az iskolai anyaggal is csak keveset és kényszerből foglalkoznak - önképzésükre csak kevés energiát fordítanak. A tudományos technikai forradalom és az ismeretek rohamos növekedése ma mindenkítől megköveteli az egész életen át tartó permanens önképzést. Ezért a nevelésben résztvevő valamennyi tényezőnek, mindenekelőtt az iskolának alapvető feladata a tanulók önálló ismeretszerzési képességének kialakítása. Az állandó önművelés iránti belső igény jellemezze a középiskolát végző ifjúságot.

Továbbtanulási igénye és esélye a jó eredményt elérő tanulóknak van. Szándékuk a továbbtanulás, ezért elsősorban és túlnyomórészt ők látogatják az előkészítő tanfolyamokat. A mutatószám eltérése a motivációnál 1,96, a gyakoriságnál 2,40! A vizsgálati adatok a gyakorlatban tapasztaltakat tükrözik.

Már a jeles és jó tanulók szakköri tevékenysége is jelentős eltérést mutat a jobb tanulók javára. Érthető okok miatt a gyenge tanulók részvétele tudományos szakkörökön alacsony. A pozitív distantia a legjobb tanulók javára 1,26.

A jeles és jó tanulók szívesen segítenek társaiknak a tanulásban /4,54 és 4,14/. A gyakoriság közepesnél alig valamivel magasabb mutatói azt jelzik, hogy sok még a kihasználatlan lehetőség e tevékenységi formában /pl. tanulópári rendszer kiépítése az egymáshoz közel lakó tanulóknál/.

Összességében megállapítható - mégha differenciált mértékben is - hogy a középiskola végzős tanulói tulnyomórészt becsületesen, lelkiismeretesen tanulnak. Sokirányu tanulmányi tevékenységet végeznek. Kiemelten figyelni és segíteni kell az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinek tanulását és a tanulmányi követelményeket alacsony szinten teljesítő tanulók munkavégzését.

"A tanulást a tanári és szülői követelménytámasztás és a tanulók sikerélményei, majd az érdeklődés és az értékek tudatosulása motiválja. Ezáltal a tanuló egész személyisége gazdagodik, megszokja, meg is szereti a rendszeres munkát, megszilárdul kötelességérzete és fejlődik művelődési igénye is." ⁴⁴ E pedagógiai gondolatmenet következetes megvalósítása eredményeként lényegesen javulhat a középiskolai tanulók tanulmányi tevékenysége, a motiváltság és a gyakoriság egyaránt.

A hátrányos helyzetben levő tanulók felzárkóztatását kiemelt feladatnak kell tekinteni. Ez politikai jelentőségű pedagógiai feladat. Mindent meg kell tenni, hogy a hátrányos helyzet ne termelődjön újra.

A gimnáziumi nevelés és oktatás terve a felzárkóztatás fontosságára külön felhívja a figyelmet: "Az első osztályba lépő tanulók neveltségi szintje, felkészültsége - különböző okok, tényezők következtében - jelentősen eltérő. A továbbhaladás esélyegyenlősége érdekében gondos és sokoldalú

vizsgálatok, felmérések figyelembevételével már az első osztályban fel kell zárkóztatni a többiekhez azokat a tanulókat, akik valamely vonatkozásban lemaradást mutatnak. A gimnáziumi nevelésnek mindvégig külön gondot kell fordítani azokra, akik életkörülményeik vagy alapismereteik bizonytalansága miatt nehezen teljesítik a gimnázium követelményeit, lassabban haladnak a tanulmányokban. Minden pedagógiai eszközt fel kell használni további lemaradásuk megakadályozására." 45

A felzárkóztatásra nemcsak a gimnáziumban van szükség, a szakközépiskolákban is. Kár, hogy az "új dokumentumokból" ez kimaradt és a gyakorlatban is csak néhány helyen végzik e tevékenységet tervszerűen és folyamatosan.

A tanulmányi tevékenységek szervezésében kiemelt szerepe van az iskolának, a szaktanároknak és az osztályfőnököknek. Szorosan együtt kell működni a hatékonyabb tanulmányi munka érdekében az iskolának, a kollégiumnak, az ifjúsági szervezetnek és a szülői háznak.

3./ A fizikai munka vizsgálata

"A szocialista társadalom... az iskolák feladatává teszi, hogy a fizikai munka és a fizikai munkás tiszteletére neveljék növendékeiket, mégpedig oly módon, hogy őket magukat is vonják be a fizikai munkába." 46

A tanulók munkára nevelése - mind egyéni életük mind a társadalom fejlődése szempontjából - az egyik legjelentősebb nevelési feladat. Örökérvényű Makarenko megállapítása: "A gyermeknek el kell tudnia végezni olyan munkát is, amely nem különösen érdeklő, amely első pillanatra unalmasnak látszik. Általában úgy neveljük, hogy a munka - erőfeszítés döntő momentuma nem a munka érdekessége, hanem a haszna és szükségessége legyen. ... később, ahogy a gyermek fejlődik, a legkellemetlenebb munka is örömet szerez neki, ha annak társadalmi értéke világos számára." 47

A munkára nevelésnek már a legkisebb korban meg kell kezdődni a családban. E permanens feladat szerves része kell hogy legyen az óvodai, az általános - és középiskolai nevelőmunkának.

A tanulói tevékenységrendszer e komponensét az alábbi kérdésekkel vizsgáltam:

- részvétel az otthoni fizikai munkában
- részvétel az iskolai közösségi munkában
- részvétel a kollégiumi munkában
- részvétel az iskolán kívüli társadalmi munkában
- idősek, öregek, rászorulóknak segítése

A megye végzős középiskolai tanulói legszívesebben és leggyakrabban a fizikai munka jellegű tevékenységet végzik / $m=3,81$, illetve $gy=3,23$ /. A vizsgálat adatai azt tükrözik, hogy középiskolás tanulóink a fizikai munkától sem riadnak vissza, sőt számukra ez a legkedveltebb tevékenységi terület. Mindkét szempontnál az otthoni fizikai munkát rangsorolják első helyre. 66 % szívesen segít otthon, csupán 2 % érzi kényszernek e tevékenységet. A motivációs index magas értéke /4,41/ jelzi, hogy e korosztály jelentős része családszerető, segítőkész. Ezek az adatok is igazolják, hogy a tömegkommunikáció által gyakran bemutatott ifjúsággal kapcsolatos negatív jelenségek nem általánosíthatók /a középiskolás ifjúságot nemcsak a könnyűzene érdekli, a csöves "ideológia" jelentéktelen mértékű/. 40 % folyamatosan, 32 % gyakran segít otthon, egyetlen tanuló sincs aki ne vállalna részt a családi munkamegosztásban. A gyakorisági index értéke magas /4,06/.

Tanulóink iskolai, kollégiumi munkához való viszonya jó /3,85/, intézményük közösségi munkájában átlagosnál gyakrabban vesznek részt. 33 % végez szívesen iskolai közösségi munkát, ugyanezen tevékenységet 6 % érzi kényszernek és csupán 1 % nem végez közösségi munkát.

Az ifjúság munkára nevelésének egyik legfontosabb formája az ifjúsági szervezetek által szervezett önkéntes, közös társadalmi tevékenység. Ágoston György véleménye szerint: "A társadalmi munka kiemelkedő nevelő hatása abban van, hogy a gyermekeket a társadalom valóságos gazdasági és kulturális építésének részesévé teszi, tehát a gyermek számára szubjektíve teljesen eltűnhet életre előkészítő, vagyis pedagógiai jellege, és a gyermek a társadalom máris teljes értékű, hasznos tagjának érezheti magát."⁴⁸

Az interjúkból kiderült, hogy tanulóink csak az értéket létrehozó, közösség számára hasznos társadalmi munkát végzik szívesen. Mivel a középfoku intézetek egy része még nem minden esetben tud ilyen munkát szervezni, így érthető, hogy a motivációs index értéke közepesnél alig magasabb /3,10/. 11 % gyakran, 31 % átlagos gyakorisággal, 47 % ritkán és 11 % egyáltalán nem végez közhasznú társadalmi munkát. Ez utóbbi adat figyelemre méltó és figyelmeztető az iskolának, osztályfőnököknek és a KISZ-szervezetnek egyaránt.

A tanulók 89 %-a - különböző mértékben - segít az időseknek, öregeknek és rászorulóknak. Ez az arány az mellett, hogy nevelőmunkánk hiányosságait is jelzi, feltétlenül megnyugtató. Az idősek segítésébe ma még az ifjúság szervezett formában nincs mindenhol bevonva. Ezt bizonyítják az adatok: a motivációs index 3,86, a gyakorisági mutató értéke ettől jelentősen elmarad /2,73/. A tanulók 51 %-a segít szívesen, de csak 7 % végzi e tevékenységet rendszeresen, 14 % gyakran. Az ifjúsági szervezetek szép és nemes feladata lenne az idősek, rászorulóknak folyamatos segítésének megszervezése és irányítása. Az idősek patronálására szép példát találunk az egyik kiskunfélegyházi kollégiumban, melyről később részletesen szólok.

Fizikai munkában a kollégisták lelkesebben és nagyobb arányban vesznek részt, mint a nem kollégisták.

Mindkét csoport első helyen említi az otthoni fizikai munkában való részvételt. Különösen a kollégisták viszonyulása egészen kiemelkedő /4,63/, a pozitív eltérés javukra 0,45. A gyakorisági index magas értéke azt jelzi, hogy - bár keveset vannak otthon - amikor lehetőségük nyílik rá /szünetekben és hétvégeken/ rendszeresen segítenek otthon. A kollégiumi nevelőmunka térvszerűsége kedvezően hat a tanulók családi munkamegosztásban való részvételére.

A kollégisták viszonya az iskolai, kollégiumi fizikai munkához jó, közösségi tevékenységet rendszeresen végeznek. A kollégista tanulók szívesen segítenek idős, rászoruló embereknek /3,99/. A kiskunfélegyházi Petőfi Sándor Középiskolai Ifjakkollégiumban szép példáját láthatjuk a patronáló mozgalomnak. A tanulók mintegy 30 %-a rendszeresen eljár idős, beteg pedagógusokhoz. Segítenek fát vágni, szemet hordani, fordítani a kertben, bevásárolni, takarítani. Az idősök e kézzel fogható segítségnél még többre értékelik azt, hogy valaki ajtót nyit rájuk, beszélget velük. Az idős pedagógusok hálás szívvel köszönik meg a fiataloknak, hogy gondjaikat enyhíteni igyekeznek. A végzős patronáló kollégisták egy része később is rendszeresen meglátogatja ezeket a becsületes munkában megfáradt idős embereket, s beszámolnak életük alakulásáról. E szép és nemes mozgalmat érdemes lenne más kollégiumokban is bevezetni.

Az eddig elmondottak igazolják a kollégiumokban folyó fizikai munkára nevelés eredményességét.

A nem kollégisták is szívesen segítenek idős embereknek. /m=3,73/.

Az iskolatípus alapján történő bontás nem ad lényeges eltérést a két csoport között az átlagértékeket tekintve. Mindkét iskolatípus tanulói legszívesebben az otthoni fizikai munkában vesznek részt.

	motiváció	gyakoriság
Gimnázium	4,27	3,97
Szakközépiskola	4,49	4,14
Eltérés	- 0,22	- 0,17

A gimnazista tanulók az iskolai közösségi munka vállalásában és végzésében lelkeesebbek, mint a szakközépiskolások. Ők viszont az otthoni fizikai munkában és az idős, részoruló emberek segítésében aktívabbak. Közhasznú társadalmi munkát mindkét iskolatípusban keveset végeznek a tanulók.

A nemenkénti csoportosítás a megszokott képet mutatja: a lányok több közösségi munkát végeznek és lelkeesebben, mint a fiuk. A lányoknál a motivációs index: 4,00, a gyakorisági mutató 3,34. A fiuknál e két érték: 3,54 és 3,08. Az eltérés igen jelentős.

Legnagyobb különbség a lányok javára az iskolai közösségi munkához való viszonyulásban van /0,62/. Sokkal szívesebben végeznek még társadalmi munkát és lelkeesebben segítenek az idős embereknek is /d = 0,55/. A tevékenységek gyakoriságánál már nincs ilyen jelentős eltérés, bár a lányok minden területen aktívabbak.

Az iskolának, kollégiumnak és az ifjusági szervezetnek több figyelmet kell fordítani a fiuk közösségi munkába való bevonására. Lényeges hiányosság tapasztalható a fiuk társadalmi munkához való viszonyulásánál, ritkán és keveset végeznek ilyen tevékenységet /gy = 2,38/.

Érdemes lenne mélyebben megvizsgálni e jelentős eltérések okait, mert véleményem szerint e különbség nem indokolt és nem is fogadható el.

Figyelemre méltó összefüggéseket tár fel az apa iskolai végzettsége szerinti csoportosítás. Legkevesbé szeret fizikai munkát végezni a magasabb iskolázottságú szülő gyermeke. Az apa iskolai végzettsége és a tanuló munkához való viszonya között negatív korreláció tapasztalható. Legtöbbet a munkás szülők gyermekei dolgoznak.

A diplomás szülőknek objektív okok miatt kevesebb lehetőségük van arra, hogy gyermeküket fizikai munkára neveljék. Ezekben a családokban a leggyakoribb az egy illetve két gyermek, így kisebb korban gyakoribb az elkényeztetés és a közösségi szemléletű nevelés nehezebb.

Negatív korrelációt mutat az apa iskolai végzettsége és a tanuló viszonya az otthoni fizikai munkához: legszívesebben azoknak a szülőknek a gyermekei segítenek /4,55/, akik alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. Meglepő összefüggés! Az iskolai közösségi munkában való részvétel nem függ az apa iskolai végzettségétől. Kollégiumi közösségekben megbízatásukat leglelkismeretesebben az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei végzik el, második otthonukban közösségi tevékenységet is ők végeznek leggyakrabban / $d_m = 0,39$; $d_{gy} = 0,43$ /. Figyelmeztető - elsősorban a magasabb iskolai végzettségű szülők számára - hogy gyermekeik a rászoruló, idős embereknek kevésbé szívesen segítenek. A tanultabb emberek - legalábbis ez elvárható - jobban értik a társadalmi munka jelentőségét, fontosságát, mint a kevésbé iskolázott szülők. Gyermekeik társadalmi munkához való viszonya mégsem mutat pozitív eltérést.

A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei nehezebben vonhatók be fizikai munkába és közösségi tevékenységbe. Döntő jelentőségűnek érzem e téren a szülői példamutatást. Minden szülőnek tudnia kell, hogy munkára nevelni csak munka által lehet.

Közösségi feladatot legszívesebben a legjobb eredményt elérő tanulók vállalnak. Legtöbb közösségi munkát a jeles tanulók végeznék /3,26/, legkevésbé az elégtelen tanulók /2,81/. Az eltérés igen jelentős és arra enged következtetni, hogy a bukott tanulókban a közösséghez tartozás érzése alacsony szintű.

Az otthoni fizikai munkában a legkevesebbet a jeles tanulók segítenek. Az egyéni beszélgetések tárták fel ennek okát: ők idejük jelentős részét otthoni tanulással töltik, sokan és sokat járnak különóra és szakkörre. Így kevesebb idejük marad segíteni otthon.

Az iskolai közösségi munkához való viszonyulás erősen tanulmányi eredmény specifikus. Pl. jeles tanuló motivációs indexe: 4,13, elégséges tanulónál ez az érték csak 2,44! A gyenge eredményű tanulók ritkán és nem szívesen végeznek közösségi munkát az iskolában. Legtöbbször építeni a jeles és jó tanulókra lehet. Szerény mértékű különbség elfogadható, de az 1,21-os eltérés a jeles és elégtelen tanulók között azt sejteti, hogy a feladatok elosztása nagyon aránytalan.

A legjobb eredményű tanulók vállalnak legtöbbször a kollégiumi feladatokból is /gy= 3,75/. A bukott tanulók csak kevés közösségi tevékenységet végeznek /2,33/.

Törekedni kell a kollégiumokban arra, hogy mindenkinek legyen erőhöz mért közösségi megbízatása. A végzett tevékenységről meghatározott időközönként be kell számoltatni a felelősöket munkaértekezleten vagy közgyűlésen attól függően, hogy a feladat elvégzésével ki bizta meg.

A kollégium és az iskola szoros együttműködése kiemelkedően fontos ezen a területen: mindenképpen el kell kerülni, hogy csak a jó tanulók vállaljanak közösségi tevékenységet. Az arányos terhelés elve is azt kívánja, hogy a gyengébb eredményt elérőket jobban vonjuk be a közös munkába. A vizsgálati adatok azt tükrözik, hogy a jó tanulók túltelheltek. Az iskola és a kollégium feladata a fentiek alapján egyértelmű és világos!

A gyengébb eredményt elérők a társadalmi munkából sem vesznek ki megfelelően részüket.

Az idősök, öregek, rászorulóknak segítségében is a jobb tanulmányi eredményt elérő tanulók tűnnek ki. Pedig ehhez a gyenge tanulmányi eredményű tanulók részéről csupán jó szándék, a pedagógusok részéről kitartó nevelőmunka szükséges.

A kollégiumi nevelési terv az alábbi követelményeket támasztja a tanulókkal szemben ezen a területen:

"Vállaljon és végezzen rendszeresen erejéhez mért fizikai munkát a diákotthoni közösségben és a családi otthonban. Válgják szokásává, szükségletévé a rendes, tiszta, esztétikus környezet megteremtése és fenntartása.

Vegyen részt a diákotthon által szervezett társadalmi munkaakciókban. Érezze kötelességének a becsületos és példamutató helytállást az iskola, a KISZ-szervezet és a szakszervezet által kezdeményezett közhasznú munkában." 49

A vizsgálat adatai szerint a kollégisták ezeknek a követelményeknek megközelítőleg megfelelnek.

A szakközépiskolai nevelési terv a szocialista felelősséget hangsúlyozza: "A tanulókat kötelességeik, iskolai és családi feladataik átgondolt, ésszerű és pontos teljesítésére neveljük. Fejlődjék bennük a közösség érdekeinek megfelelő gondolkodás és cselekvési készség." 50

A gimnáziumi nevelési terv tartalmazza az eredményes munkára nevelés néhány fontos feltételét: "Az iskolavezetés gondosan készítse elő a tanulók részvételét az iskola, illetőleg a KISZ által szervezett termelő-, társadalmi munkában. Az iskolai KISZ-szervezettel együttműködve teremtsék meg a nevelők a munkára nevelés pozitív hatásának feltételeit a munkavégzés során. Gondoskodjanak olyan közhasznú társadalmi munkaakciók lehetőségeiről, amelyek a környezet /iskola, diákotthon, lakóhely/ fejlesztését szolgálják és így a munka társadalmi hasznossága közvetlenül tapasztalható.

Az iskolai közösséget szolgáló munkák végzése és értékelése során igyekezzünk elérni, hogy az iskolai közösség, az osztály, a csoport érdekében végzett tevékenységek lelkiismeretes, pontos végrehajtása közüggé válják. A pedagógusok ... példamutatással gyakoroljanak pozitív hatást a tanulók munkához való viszonyának, munkaerkölcsének alakulására." 51

A vizsgálat eredményét összevetve az "új dokumentumok" követelményeivel, megállapíthatjuk, hogy végzős középiskolai tanulóink fizikai munkához való viszonya nem rossz. Tanulóink szívesen és gyakran segítenek otthon. Az iskolai és kollégiumi nevelőmunkában a feladatok arányosabb megoszlására fokozott figyelmet kell fordítani. Aktuális pedagógiai feladat: a KISZ-szervezetek több közhasznú társadalmi munkát szervezzenek, irányítsák - a pedagógusok közreműködésével - az idősek és rászorulóknak segítségét.

4./ Kulturális tevékenység vizsgálata

A kulturális tevékenységrendszer alapos feltérképezését biztosította az alábbi 11 cselekvésforma:

- szépirodalom olvasás
- tudományos könyv, folyóirat olvasás
- a rádió kulturális adásainak hallgatása
- a TV kulturális adásainak hallgatása, nézése
- színházlátogatás
- muzeumlátogatás
- hangversenylátogatás
- részvétel kulturcsoport munkájában
- mozilátogatás
- képzőművészeti kiállítás látogatása
- kulturális szervező munka

Kulturális tevékenység a tanuló tevékenységrendszer egyik legkedveltebb komponense /3,80/. Szembetűnő és meglepő, hogy a gyakorisági rangsorban csupán 4. a kulturmunka 2,95-os

értékkel. Érdemes lenne mélyebben megvizsgálni, mi az oka annak, hogy végzős középiskolai tanulóink átlagosnál ritkábban végeznek kulturális tevékenységet, jóllehet szívesen töltik idejüket kulturális programokkal.

A legkedveltebb tevékenységi formák a következők: mozilátogatás /4,76/, színházlátogatás /4,26/, szépirodalom olvasás /4,26/, tudományos könyv, folyóirat olvasás /4,15/, TV kulturális adásainak hallgatása, nézése /4,15/, muzeumlátogatás /4,08/. Legkevésbé azokat a cselekvésformákat szeretik, ahol aktív tevékenység szükséges: kulturális szervező munka /2,66/ és részvétel kulturocsoport munkájában /2,74/. Meglepő, hogy a vizsgált tevékenységek viszonylag alacsony gyakorisági mutatóval szerepelnek. Leggyakrabban moziba járnak tanulóink /3,79/, ezt követi a szépirodalom olvasás /3,62/ és a TV kulturális műsorainak megtekintése.

Legkevesebben és legritkábban kulturocsoport munkájában vesznek részt középiskolás tanulóink /2,17/, alacsony szintű a hangversenylátogatás /2,19/ és kevés időt fordítanak kulturális szervező munkára /2,22/.

- Örvendetes, hogy tanulóink kulturális tevékenységet általában szívesen végeznek.
- A nevelésért felelős tényezők eredményes munkáját mutatja, hogy a színházlátogatás ilyen kedvelt.
- Az irodalom megszerettetése, az ifjúság olvasóvá nevelése komoly eredményeket mutat.
- Több figyelmet kell fordítani az amatőr művészeti csoportok tevékenységére iskolai szinten is.
- Az előző fejezet adatai azt mutatták, hogy a mozi kevésbé jelentős nevelési tényező a tanulók megítélése alapján, ennek ellenére gyakran és szívesen nézik a filmeket. Iskolának, kollégiumnak és a KISZ-szervezetnek több figyelmet kell fordítani a szelektív mozilátogatásra. Adjunk megfigyelési szempontokat a tanulóknak, a film után be-

széljük meg a látottakat, az értékes filmek mondanivalóját tudatosítsuk.

- A rádió és a TV művészeti élményeket közvetítő hatását tanulóink nagyra értékelik. Mivel a TV képi megjelenítést is ad, így - természetesen - ezen a területen is népszerűbb mint a rádió.

Néhány érdekes és jellemző adat:

- A középiskola végzős tanulóinak 64 %-a szívesen olvas szépirodalmat, 55 %-a gyakran és csupán 4 % nem él e művelődési lehetőséggel.
- A tanulók 72 %-a szeret színházba járni, minden 4. tanuló látogatja gyakran az előadásokat. Az azonban kulturális nevelőmunkánk fehér foltja, hogy 9 % egyáltalán nem jár színházba.
- A muzeumlátogatás is az előzőhöz hasonló képet mutat. Igény van a tanulók részéről, lehetőség lényegesen kevesebb.
- A hangversenylátogatás erősen polarizálja az ifjúságot. 33 % szereti a komolyzenét, de csak 12 % jár gyakran komolyzenei előadásra. Ennek elsősorban objektív oka van: kisebb városainkban ritkán van komolyzenei program. 31 % egyáltalán nem jár hangversenyre. Elgondolkodtató! Az általános műveltség fogalmával nem egyeztethető össze a komolyzene merev elutasítása.
- A tanulók fele nem vesz részt kulturcsoport munkájában. 27 % szívesen, 17 % gyakran tölti szabad idejének egy részét e művészeti csoportokban.
- A mozi elsőpró népszerűségű: 88 % szívesen néz filmet.
- Kevés képzőművészeti kiállítás van a megyében. Ezt igazolja az a tény, hogy a tanulók 48 %-a örömmel látogatja a kiállítást, rendszeresen viszont csak 24 % jár el. Oka: a kisebb városok szerényebb kulturális lehetőségei.

Összességében megállapítható, hogy a középiskola végzős tanulói a művelődési, kulturálódási lehetőségek széles ská-

láját használja fel általános műveltsége gyarapítására. Az említett hiányosságok ellenére azt mondhatjuk, hogy középiskoláinkban eredményes kulturális nevelőmunka folyik.

A nevelési terv feladatként határozza meg a kollégiumok számára a következőt: "... szoros együttműködésben a közművelődési intézményekkel - adjon alkalmat a tanulóknak az esztétikai és befogadó tevékenységre. Tegye képessé őket arra, hogy átéljék, élvezzék a szépirodalom, a film-, a zene-, és képzőművészet remekeit, a színpadi előadásokat. Bontakoztassa ki művészi reprodukáló és alkotó jellegű tevékenységüket. Ösztönözze őket tartalmas, a szépet igénylő és megvalósító, a szabad időt értékesen felhasználó életvitelre." ⁵²

A nevelési terv részletesen közli a tanulói tevékenység ajánlott tartalmát, mellyel a fenti feladatok megvalósíthatók. Ez lényegében teljes egybeesést mutat a vizsgálatban szereplő tevékenységformákkal.

A kulturális tevékenységhez való viszonyulás és a cselekvésformák végzésének gyakorisága - a tanulói megítélések alapján - a kollégisták és nem kollégisták között teljesen azonos. Az adatok nem tükrözik azt a sokszínű kulturális tevékenységrendszert, amelyet középiskolás kollégiumainkban végezni kellene és több helyen végeznek is.

Elsőprő népszerűségű a mozilátogatás mindkét csoportnál, lényegében azonos értékkel. A kollégisták kedvelt tevékenysége az olvasás, muzeumlátogatás és a TV kulturális adásainak megtekintése. Ezeket a kulturálódási lehetőségeket átlagosnál gyakrabban hasznosítják kollégistáink, kivéve a muzeumlátogatást - érthető okok miatt.

Meglepő, hogy a nem kollégisták szívesebben néznek színdarabot $d=0,27/$. A kollégisták kitűnnek a hangversenylátogatás $d=0,22/$, a kulturális szervező munka $d=0,20/$ és az amatőr művészeti csoportokban való részvételben $d=0,18/$.

A vizsgálati adatok azt mutatják, hogy több az igény az utóbbi szabadidő programok iránt, mint a lehetőség. A kollégiumokban több figyelmet kell fordítani az értékes kulturális programok szervezésére, a tanulók mozgósítására. A város közművelődési intézményeivel folyamatos munkakapcsolatot kell kiépíteni. A lehetőségek szélesebb körét kell biztosítani, csak így érhető el, hogy a faluról, tanyáról bekerült tanulók művelődési hátránya megszűnjön.

Összességében megállapítható, hogy kollégistáink a művelődési források széles körét használják fel általános műveltségük gyarapítására.

A gimnáziumi nevelés - oktatás terve e területen a következő feladatot jelölik meg: "A gimnáziumi nevelés alakítsa ki a tanulóban az egyes művészeti ágak sajátos formanyelvének felfogásához szükséges ismeretrendszert, ébressze fel bennük a műalkotások értelmi és érzelmi átélésének igényét. ... hívjuk fel a tanulók figyelmét az esztétikus életforma lehetőségeire." 53

A gimnáziumot végzett tanulótól a társadalom elvárja, hogy: "Törekedjék az értelmes és szép életvitelre. Szabad idejében keresse a személyiséget gazdagító, érzelmileg is jelentős művelődési lehetőségeket." 54

A gimnazisták jobban igénylik a kulturális programokat, mint a szakközépiskolások $/3,88 - 3,71 = 0,17/$. Legjelentősebb eltérés az alábbi területeken jelentkezik a gimnazisták javára:

tudományos könyv, folyóirat olvasás	d = 0,41
színházlátogatás	d = 0,36
muzeumlátogatás	d = 0,32
hangversenyen részvétel	d = 0,27
képzőművészeti kiállítás megtekintése és szépirodalom olvasás	d = 0,23

Ezeket az igen értékes programokat a gimnazisták nemcsak jobban igénylik, de gyakrabban is végzik. Mindez mutatja a gimnáziumokban folyó kulturális nevelőmunka eredményességét.

A szakközépiskolások sokkal gyakrabban járnak moziba / $d = 0,36/$. Elsősorban a kaland- és krimifilmeket nézik meg, a mozi lényegében szórakoztató üzem számukra.

Az iskola, a KISZ és az osztályfőnök feladata: a mozit a nevelési folyamat pozitív tényezőjévé tenni.

A szakközépiskolákban érvényes nevelési terv a következő feladatot jelöli meg: "A szabadidő kulturális tevékenységre való felhasználásával igyekezzünk megvalósítani a nevelésnek azt a célját, hogy kifejlődjenek a tanulóknál azok az erkölcsi és esztétikai érzelmek, amelyek a felnőtt élet során is gazdagítják a személyiséget, s egyben hozzásegítik ahhoz, hogy igényévé válják a szabad idő tartalmas felhasználása." ⁵⁵

A hatékonyabb kulturális nevelőmunka területén a nevelésért felelős tényezők sokat tehetnek:

Iskola vezetői: Alakítsanak ki a közművelődési hálózattal eredményes munkakapcsolatot. Erkölcsileg és anyagilag ösztönözzék a kulturális nevelőmunkában kiemelkedő pedagógusokat.

Az osztályfőnök szerepe a szervezésben, az orientálásban és a koordinálásban kiemelkedő. A szakközépiskola szerényebb lehetőségeit az osztályfőnök lelkes, áldozatkész munkája nagyban kiegyenlítheti.

A KISZ akkor teljesíti feladatát, ha vállalkozik a valóban tartalmas, színes örömteli diákélet és az értékes közösségi kapcsolatok szervezésére is.

A kollégiumok is sokat tehetnek a szakközépiskolás tanulók kulturális lehetőségeinek biztosításával.

A szakközépiskolások kulturálódási hátrányát csökkentené az is, ha az egy városban működő gimnáziumok és szakközépiskolák kulturális programjuk egy részét közösen rendeznék meg.

A lányok viszonya a kulturális tevékenységekhez igen jó /4,00/, a fiuk sokkal kevésbé lelkesednek ilyen programok iránt /3,51/. A gyakorisági mutató eltérése is jelentős /0,18/.

A fiuk szívesen járnak moziba és szeretnek folyóiratot is olvasni /4,29/. A többi tevékenységhez a viszonyuk nem éri el a "jó" szintet. Kulturális szervező munkát általában kényszerből /2,12/ és ritkán /1,97/ végeznek.

7 % vesz részt szívesen szervező munkában, a lányoknál ugyanez az adat 33 %. Nem megfelelő a fiuk bevonása a különböző kulturcsoportok munkájába /m= 2,34; gy= 2,04/.

A fiuk kulturális tevékenységet átlagosnál ritkábban végeznek. Az említett két területen kívül ritkán járnak hangversenyre és képzőművészeti kiállításra.

A lányok leginkább a következő programokat kedvelik: mozi /4,77/, olvasás /4,55/, színházlátogatás /4,50/, TV kulturális adásai /4,34/. A lányok - mivel igényük is nagyobb - szabad idejük jelentős részét fordítják kulturálódásra.

A mutatószámok erős eltérései hasznosítható összefüggéseket tárnak fel:

Cselekvéstípusok	d_m /L-F/	d_{gy} /L-F/
kulturális szervezőmunka	0,91	0,38
képzőművészeti kiállítás látogatása	0,73	0,26
szépirodalom olvasás	0,71	0,69
részvétel kulturcsoport munkájában	0,65	0,15

színházlátogatás	0,57	0,09
muzeumlátogatás	0,54	0,09

- A lányok kulturális munkában szívesen és gyakran vesznek részt.
- A fiuk kevésbé élnek a művészetek személyiségformáló hatásával.
- A fiuk különösen azokat a kulturális programokat nem szeretik, ahol tevékeny részvétel szükséges.
- Elszomorító és hasznosítandó tény, hogy a fiuk olvasóvá nevelése sok hiányosságot mutat. A szépirodalom megszerettetése csak 46 %-kal sikerült, a fiuk 8 %-a nem olvas irodalmi alkotást! A lányok 76 %-a szívesen olvas és csupán 2 % nem végez ilyen tevékenységet.
A fiuk 38 %-a olvas gyakran, a lányok 67 %-a. Ez a középiskolai irodalomoktatás leplezetlen kritikája.
Középiskoláinkban az irodalom órákat "tanítás - tanulás" centrikusság jellemzi. Kevés irodalomtanár rendelkezik olyan szuggesztivitással, mellyel a művek "élővé" válnak és az irodalom élményszerű lesz. Véleményem szerint az oktatás-nevelés akkor eredményes ezen a területen, ha tanulóink úgy hagyják el az alma matert, hogy az olvasás belső igénnyé válik.
- A színház és muzeum értékátadó jelentőségét jobban kell tudatosítani.

Az osztályfőnököknek, a KISZ-szervezetnek és a kollégiumoknak nagyobb mértékben be kell vonni a fiukat a kulturális programokba. Leginkább lényegesnek a motivációs szint emelését tartom.

A kulturális tevékenységhez való viszonyulást erősen determinálja az apa iskolai végzettsége:

	motiváció	gyakoriság
főiskola - egyetem	3,90	3,12
befejezetlen ált. iskola	3,45	2,73
eltérés	0,45	0,39

Két szomszédos csoport adatait összevetve, legnagyobb eltérés az általános iskolával rendelkező és az azt el nem végzett szülők gyermekei között van / $d_m = 0,32$; $d_{gy} = 0,20$ /. A szülő már akkor is sokat tud tenni, ha a 8 osztályt elvégezte.

Valamennyi csoportnál legkedveltebb a mozilátogatás, negatív korreláció érvényes. A tanultabb szülők gyermekeire a szelektivebb mozilátogatás a jellemző.

A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei az alábbi kulturális programokban vesznek részt lelkesebben mint az alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekei:

	d_m	d_{gy}
hangversenylátogatás	0,96	0,82
részvétel kulturcsoport munkájában	0,62	0,77
kulturális szervező munka	0,61	0,55
tudományos könyv, folyóiratolvasás	0,58	0,73
képzőművészeti kiállítás megtekintése	0,54	0,47

Megállapítható, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők kulturális nevelőmunkája hatékony és eredményes. E pozitív tény mellett szomorú, hogy a kulturális hátrány 12 évi oktatás-nevelés eredményeként sem szűnik meg, a hátrány részben ujratermelődik, bár alacsonyabb szinten.

Az iskolának egyszerre kell a hátrányos helyzetű tanulókkal kiemelten foglalkozni és a szülők kulturális igény szintjét emelni. Kulturális nevelőmunka területén is kiemelten fontos az iskola és a szülők hatékony együttműködése. Az örökölt hátrány leküzdésében a kollégiumoknak is jelentős feladata van.

Szakadéknyi különbséget jelez a tanulmányi eredmény szerinti csoportosítás:

	motiváció	gyakoriság
jeles	4,24	3,17
közepes	3,75	2,94
elégtelen	3,29	2,55
d_{max}	0,95	0,62

Elgondolkodtató a fenti adatsor. Míg a jeles tanulók a tevékenységek jelentős részét szívesen végzik és gyakran, addig a bukott tanulók a mozilátogatás kivételével a kulturális programokat csak azért végzik mert szükséges, jelentős rész pedig kényszerből és csupán néhány tevékenységet végeznek átlagos gyakorisággal, a többi csak ritkán, vagy egyáltalán nem.

A jeles tanulók legkedveltebb cselekvésformái: mozi /4,96/, tudományos könyv, folyóiratolvasás /4,88/, színházlátogatás /4,83/, szépirodalomolvasás /4,71/.

Az elégtelen tanulók az előbb említett kulturális programon kívül elfogadhatóan viszonyulnak a szépirodalom és folyóiratolvasáshoz /3,93/ és a TV kulturális műsoraihoz /3,80/.

Néhány érdekes adat: Színházba a jeles tanulók 96 %-a szívesen, 8 % rendszeresen, 25 % gyakran jár, az elégtelen tanulók közül senki nem jár rendszeresen, 27 % egyáltalán nem néz szindarabot. Hangversenyelőadást szívesen hallgat a legjobb tanulók 54 %-a, a leggyengébb tanulók 7 %-a. Komolyzenei programot a bukott tanulók 40 %-a egyáltalán nem látogat. Kiállításra nem jár vagy csak ritkán a jeles tanulók 29 %-a, az elégtelen tanulók 80 %-a.

Szemléletes képet mutat a legjobb és leggyengébb eredményt elérők motivációs és gyakorisági indexének különbsége az alábbi területeken:

	d_m	d_{gy}
hangversenylátogatás	1,35	0,62
színházlátogatás	1,30	0,65
muzeumlátogatás	1,29	0,82
kulturális szervező munka	1,24	0,79
képzőművészeti kiállítás megtekintése	1,15	0,89

- A legjobb tanulók magasfoku belső meggyőződésből, lelkesen és gyakran vesznek részt értékes kulturális programokon. A művelődési lehetőségek széles skáláját hasznosítják személyiségük gazdagítására.
- A bukott tanulók nemcsak tanulmányi téren maradnak el társaiktól, de szabad idejüket se használják fel értékesen. A mozi kivételével egyetlen kulturális programot se látogatnak említésre méltó gyakorisággal. Kulturcsoport munkájában való részvételük /1,67/, rendkívül alacsony. Pozitívum e csoportnál, hogy olvasni viszonylag szeretnek, bár 27 % csak ritkán vesz kezébe szépirodalmi könyvet.

Ha összegzésében kedvező is a kép a középiskolákban folyó kulturális nevelőmunkáról, mégsem lehetünk elégedettek. A csoportokra bontás nagyon sok hiányosságot hozott felszínre. Több figyelmet kell fordítani a potenciálisan hátrányos helyzetűekre: a gyenge eredményt elérő tanulókra, az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeire.

5./ Testedző szabadidő-tevékenység vizsgálata

Az egészséges életmódra nevelés eredményességét az alábbi lényeges tevékenységtartalmakkal vizsgáltam:

- részvétel reggeli tornán
- napi egészségügyi séta
- legalább egy sportágban rendszeres foglalkozás
- részvétel kiránduláson, turán
- honvédelmi gyakorlaton részvétel

A tanulói tevékenységrendszer e komponense - az összes tanuló adatát tekintve - csupán az 5. a rangsorban / $m=3,17$; $gy= 2,60$ /.

E terület vizsgálatához felhasznált fenti öt cselekvésforma értékelése erős szóródást mutat $/s = \pm 0,86/$. A relatív szórás értéke 27,1 %.

Nagyon szívesen kirándulnak, turáznak tanulóink $/4,60/$, sajnos átlagosnál alig gyakrabban $/3,11/$. Míg 84 % szeret kirándulni, addig erre rendszeres lehetősége csupán 31 %-nak van. 23 % ritkán és 4 % egyáltalán nem turázik. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a nevelés legfontosabb tényezőinek még több lehetőséget kell biztosítani e kedvelt és hasznos tevékenységforma rendszeresebb végzésére. Pl.: az osztályfőnökök több osztálykirándulást szervezzenek, a KISZ szélesítse az ODK-mozgalom táborát, a szülők - élve az ötnapos tanítási és munkahét lehetőségével - gyakrabban töltsék a hétvégét a természetben a családdal együtt. Az utóbbi időszak néhány kényszerű és szükséges gazdasági intézkedése /pl. a tömegközlekedési járművek díjainak és az üzemanyag árának emelése/ valószínű, lényegesen csökkenti az iskolai és családi kirándulás lehetőségét.

Kedvelt és átlagos gyakorisággal végzett tevékenység a napi egészségügyi séta $/m = 3,40$; $gy = 3,05/$. Középiskola végzős tanulóinak 47 %-a szívesen és gyakran tölti idejének egyrészét szabadban sétálással, 30 % nem végez ilyen tevékenységet.

Tanulóink közel fele szívesen sportol rendszeresen. 44 % teljesen passzív az aktív sportolással szemben.

A honvédelmi gyakorlatokon részvétel jelentőségének, céljának tudatosítása nem minden intézményben éri el a kívánt mértéket. Ezt igazolja az a tény, hogy e cselekvésforma csak minden 4. tanulónak jelent örömet, 24 % kényszernek érzi.

Eredményesebb felvilágosító munkát igényel a reggelitorna megszerettetése és belső igénnyé tétele. A tanulók szokásrendszerébe a reggeli frissítő mozgás nem épült be. Ezt jelzi

a gyakorisági index alacsony értéke /1,92/. Csupán 14 % igényli a reggelitornát, 66 % nem végez ilyen tevékenységet!

A nevelés vezető tényezőinek több figyelmet kell fordítani az egészséges életmódra nevelés területére. Tanulóink egy része ritkán és keveset mozog.

A kialakult helyzetért nem csupán a középiskola a felelős. Daróczy Sándor négyéves folyamatkövető pedagógiai kísérlete⁵⁶ igazolta, hogy középiskolás korban már késő elkezdni a testkultura megszerettetését. A család és a középiskolát megelőző nevelési-oktatási intézmények feladata a testkulturával kapcsolatos tevékenységek szokásrendszerbe építése, belső igénnyé tétele. A középiskola feladata az elért szint fejlesztése.

A kollégiumokban a következő fontosabb feladatokat jelöli meg a nevelési terv: "... gondoskodják a tanulók szerveztének harmónikus fejlődéséről, egészségük megőrzéséről ... ébresszen igényt a rendszeres testmozgásra, sportolásra, gyökereztesse meg az egészségügyi szokásokat..."⁵⁷ Az új dokumentumok a tanulókkal szemben az alábbi követelményeket támasztja: "Törekedjék tudatosan egészségének megőrzésére, testi erőinek és képességeinek céltudatos, rendszeres, harmónikus fejlesztésére, edzettségének fokozására. Végezzen mozgást a szabadban: sétáljon, játszó, sportoljon. Törekedjék az egészségügyi követelményeknek megfelelő életmód kialakítására."⁵⁸

A feladatok és követelmények vázolója után nézzük meg mindebből mi valósul meg kollégiumainkban.

Mind a gyakorisági-, mind a motivációs index a kollégisták javára mutat pozitív eltérést. Kollégistáink számára a kirándulás, a turázás nagy örömet jelent. A két vizsgálati csoport között a legnagyobb különbség a napi egészségügyi

sétánál jelentkezett a kollégisták javára $d_m = 0,75$; $d_{gy} = 0,70$ /. A délutáni kimenő lehetőségével tanulóink élnek és célszerűen hasznosítják. Elgondolkodtató, hogy végzős kollégistáinknak 10 %-a végzi szívesen a reggelitornát és 66 % nem végez ilyen tevékenységet. A nem kollégistáknál sem jobb a helyzet. A kollégiumi közösség tevékenységrendszerébe a rendszeres testgyakorlás tervszerűen beépül. Néhány példa erre:

- A délutáni tanulást meghatározott időközönként frissítő mozgás szakítja meg, ekkor gondoskodnak a terem levegőcserejéről.
- A sportaktiva a felelős nevelőtanár irányításával kidolgozza az egész évre szóló bajnokságok rendszerét, melybe valamennyi tanulót igyekeznek bevonni.
- Az egészséges életmód szokásainak kialakítása érdekében a tanulók igazodnak a kollégium házirendjében és napirendjében foglaltakhoz.

A felszínre került hiányosságok megszüntetése következtesebb munkával, a diákönkormányzat hatékonyabb működtetésével érhető el.

Összegezve az elmondottakat, megállapítható, hogy középiskolai kollégiumainkban sokirányú, tervszerű és szervezett nevelőmunka folyik az egészséges életmódra nevelés területén. Cél: valamennyi tanuló tevékenységrendszerébe épüljön be a rendszeres testgyakorlás.

Mind a szakközépiskolai, mind a gimnáziumi nevelési terv ugyanazt hangsúlyozza: "Amikor a szabadidő felhasználásának értékes formáira nevelünk, célul tűzzük ki a harmónikus ember kialakításához elengedhetetlenül szükséges testi fejlesztést, ezzel kapcsolatosan a honvédelmi alkalmasság biztosítását is. Az egészséges életmód kulcsa a rendszeres élet. Ez az élet szervezettségét és fegyelmét is feltételezi." 59

Ha szerény mértékben is, de a szakközépiskolások szívesebben és gyakrabban végeznek az egészséges élettel kapcsola-

tos tevékenységet, mint a gimnazisták. Mindkét iskolatípus tanulói azonos mértékben szeretnek kirándulni /4,54/. Meglepően nagy a pozitív distancia a szakközépiskolások javára a honvédelmi gyakorlatokhoz viszonyulás területén $d_m = 0,66/$, ugyanezen tanulók gyakrabban is végzik e cselekvésformát $d_{gy} = 0,29/$. Ennek oka: szakközépiskolákban több helyen működik MHSZ és Ifju Gárda kör.

A gimnazisták jobban megértik a reggelitorna fontosságát, többen és gyakrabban végeznek reggelenként frissítő mozgást. 22 % végzi rendszeresen e testedző tevékenységet, míg a szakközépiskolásoknál csupán 11 %.

Mindkét iskolatípusnál szélesíteni kell a verseny- és tömegsportmozgalom bázisát. Várhatóan sokat javulna a gimnazisták honvédelmi gyakorlatokhoz való viszonya, ha a gimnáziumok élő munkakapcsolatot alakítanának ki a fegyveres testületek helyi szervezeteivel. E kapcsolat még a tanulók pályaaorientációjában is jelentős szerepet tölthetne be.

A nemenkénti csoportosítás eredménye - az eddigiektől eltérően - a fiuk javára mutat pozitív eltérést $d_m = 0,29$; $d_{gy} = 0,36/$.

Mindkét csoport szeret kirándulni, turázni. A magas motivációs szint ellenére a gyakorisági mutató a lányoknál alig éri el a közepes értéket /2,98/. A fiuk gyakrabban vesznek részt turán $/gy = 3,26/$.

	fiuk		lányok		eltérés	
	m.	gy.	m.	gy.	m.	gy.
aktív sportolás	3,55	3,35	2,50	2,24	1,05	1,11
napi egészségügyi séta	2,96	2,80	3,66	3,13	-0,70	-0,33

A fenti adatok szemléletesen bizonyítják, hogy

- a fiuk szívesebben és gyakrabban sportolnak rendszeresen valamely sportágban. Kis különbség magyarázható lenne a fiuk nagyobb mozgásigényével, az eltérés azonban olyan nagy

mely továbbgondolásra érdemes. A fiuk 56 %-a szívesen sportol, míg a lányok 31 %-a számára jelent örömet e tevékenység.

- a lányok jobban igénylik a tanulás-tanítás utáni frissítő sétát, mint a fiuk és gyakrabban is végzik.

A fenti adatsor nem tartalmaz ellentmondást: a fiuk szabad idejük egyrészét inkább sportolással, a lányok sétával töltik.

A fiukhoz közelebb áll a honvédelmi gyakorlat $/d_m = 0,73/$, a lányok általában csak azért végzik mert szükséges vagy kényszerből. A reggelitorna a nem kedvelt és ritkán vagy egyáltalán nem végzett tevékenységek közé tartozik mindkét csoportnál, különösen a lányoknál $/70\%$ nem végez reggelitornát/.

Az önálló testedzés fontosságának eredményesebb felismertetése napjaink aktuális nevelési feladata. A lányok szélesebb rétegét kell bevonni az iskolai sportköri és az egyesületi munkába. Márcsak azért is, mert

- e nagy különbséget semmi sem indokolja
- a sportolás, a sportversenyek a jellemnevelés, a közösségfejlesztés jelentős eszközei.

A KISZ, a testnevelőtanárok és az egyesületek sokat tehetnek a lányok eredményesebb mozgósítása terén.

Érdekes képet mutat az apa iskolai végzettsége szerinti csoportbontás. Legkevésbé vonzódnak e tevékenység végzéséhez a legalacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekei $/d_m = 0,29$; $d_{gy} = 0,35/$.

Valamennyi csoportnál kiemelkedően kedvelt a kirándulás és turázás, a magasabb iskolai végzettségű szülők több lehetőséget biztosítanak gyermeküknek e tevékenység végzéséhez $/d_{gy} = 0,50/$. Ugyanezek a tanulók sokkal rendszeresebben és nagyobb kedvvel is sportolnak $/d_m = 0,90$; $d_{gy} = 0,49/$. Az alacsony

iskolai végzettségű szülők gyermekei szívesen vesznek részt honvédelmi gyakorlatokon.

Az adatok azt bizonyítják, hogy a szülő iskolai végzettsége még a testedző tevékenységek egy részénél is differenciálja a középiskola végzős tanulóit. A hátrány sportolás és kirándulás területén jelentős az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinél. Az eddigieknél is több figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetű tanulókra e területen is.

Meglepő eredményt ad a tanulmányi eredmény szerinti csoportosítás. Az egészséges étellel kapcsolatos tevékenység motivációja és a tanulmányi eredmény negatív korrelációt mutat. Legritkábban a jeles tanulók végeznek szabad idejükben testedző-tevékenységet $/gy = 2,40/$, ők szabad idejük jelentős részét ismeretszerzésre fordítják.

A kirándulás és tura ismeret- és élménygyarapító hatását a jobb eredményt elérők értékelik legtöbbször, ők gyakrabban végzik e tevékenységet.

A gyenge eredményt elérők több örömet találnak a honvédelmi jellegű foglalkozásokon $/d_m = 0,54/$ és a tanulók fele átlagos gyakorisággal végzi e cselekvésformát $/d_{gy} = 0,47/$. Bizony elég érthetetlen, hogy a jobb tanulók mennyire passzívak a reggelitornával kapcsolatban $/gy = 1,79/$. A jeles tanulók 62 %-a nem végez frissítő mozgást felkelés után.

Összességében megállapítható, hogy a kirándulás és turázás igen népszerű a középiskolás ifjúság körében, a reggelitorna annál kevésbé. A lányok jelentősebb mozgósítása fontos pedagógiai feladat. Ügyelni kell, hogy a tanulásban kiváló tanulók is megfelelő időt fordítsanak testedzésre, szabad levegőn mozgásra.

Jelentős feladata van e területen az iskolának, kollégiumoknak, testnevelőtanároknak, KISZ-szervezetnek, egyesületnek és a szülőknek is.

A tömegkommunikációs eszközök is vállaljanak többet a felvilágosító munka és a szemléletformálás területén.

6./ Közéleti tevékenység vizsgálata

4 kérdés vizsgálatával igyekeztem képet alkotni a végzős középiskolai ifjúság közösséghez való viszonyáról, a felnőtté váló fiatalok közéleti tevékenységéről:

- részvétel ifjúsági önkormányzati szerv munkájában
- tömegszervezet munkájának segítése
- pártmunka segítése
- állami szervek munkájának segítése

A tanulók közéleti tevékenységének színtere elsősorban az iskolai KISZ-szervezet. A középiskola tanulóinak lehetősége van arra, hogy megismerkedjék a párt-, állami- és tömegszervezeti munka célkitűzéseivel, jelentőségével, munkájával és azt a megvalósítás szintjén segítse.

E rövid bevezető után nézzük a vizsgálati eredményeket.

Az összes tanuló adatát tekintve a közéleti tevékenység motivációs indexe 2,57, a gyakorisági mutató értéke 2,08. Tanulóink legszívesebben a tömegszervezetek munkáját segítik, 20 % örömmel végez ilyen tevékenységet, 16 % gyakran és csupán 21 % nem vesz részt e cselekvésformában.

Ifjúsági önkormányzati szerv munkájában 19 % vállal örömmel közösségi megbízatást, 18 % folyamatos munkát végez. Mindezen pozitív eredmények ellenére közösségi nevelésünk hiányosságait jelzi az a tény, hogy 40 % /1/ - különböző okok miatt - nem vesz részt az önkormányzati munkában.

Iskoláinknak törekedni kell arra - elsősorban az osztályfőnököknek, kollégiumi nevelőtanároknak és a KISZ-szervezetnek - hogy a tanulók szélesebb rétegeit vonjuk be az önkormányzati munka különböző területeire, lehetőleg mindenkinek

legyen erőhöz mért közösségi megbízatása. E célkitűzést már Makarenko is megfogalmazta. A közösséghez tartozás érzését csak akkor tudjuk eredményesen fejleszteni, ha tanulóink érzik, hogy a közösségnek rájuk szüksége van. Ezt segíti elő a közösségtől kapott felelős megbízatás. Ehhez szükséges, hogy az iskola igényelje a tanulóktól a cselekvési szándékot, a közösségek aktív részvételét a közös célok megvalósításában, a feladatok megoldásában.

E fontos pedagógiai célhoz akkor jutunk közelebb, ha a közösségek önkormányzókéességét fokozzuk. Ehhez elengedhetetlen eszköz a tényleges jogok biztosítása. A különböző jellegű jogok gyakorlása juttatja a tanulókat azokhoz a tapasztalatokhoz, amelyekből megértik, hogy az önkormányzás a közéleti aktivitás egyik formája.

Az iskola alapvető feladata a közéleti aktivitásra nevelésben, hogy a tanulókkal megismertesse és tudatosítsa az ifjúsági önkormányzati fórumok /pl.: KISZ, ODB/ célját, szerepét, jelentőségét és feladatait.

Az állami szervek munkáját a tanulók 54 %-a segíti valamilyen szinten. Igazán örömet e feladat végzése 9 %-nak jelent. A gyakorisági index jelentős negatív eltérése a motivációs értéktől $d = 0,43$ /, azt jelzi, hogy nem elsősorban a hozzáállással van probléma - jóllehet e területen is szükséges az előrelépés - inkább a lehetőség kevés.

Pártmunka segítségével a tanulók fele vesz részt, de csak 5 % gyakran. A vizsgált két mutató eltérése itt még jelentősebb $d = 0,50$ /.

A vizsgálati adatok tükrében megállapítható, hogy az eddigieknél lényegesen jobban kell támaszkodni a felnőtté váló középiskolás ifjúság aktivitására, feladatvállalására. A párt-, állami- és tömegszervezeti munka területén több lehetőséget kell biztosítani az aktív tevékenységre. A közéletiségre nevelést nem elég csupán tanítani, azt gyakorol-

ni is kell. Csak így várható el a középiskolát végzett fiataloktól, hogy meggyőződéssel és cselekvően vegyenek részt a fejlett szocialista társadalom építésében, hogy hazánknak aktív állampolgáraivá váljanak.

A kollégisták szívesebben és gyakrabban vállalnak közéleti tevékenységet, mint a nem kollégisták. Az adatok szemléletesen bizonyítják, hogy kollégiumainkban jól szervezett önkormányzati fórumok működnek. A tanulók 65 %-a vállal közösségi megbízatást, 26 % szívesen és 23 % gyakran végez ilyen tevékenységet. A nem kollégisták közül csupán 13 % számára jelent örömet az önkormányzati munka, ezek a tanulók munkájukat folyamatosan végzik.

Az iskolavezetés és az osztályfőnökök számára figyelemre-méltó, hogy a nem kollégisták 46 %-a nem végez ilyen tevékenységet és minden 4. tanuló kényszernek érzi. Ugy tűnik, hogy a nem kollégistákban a közösséghez tartozás érzése alacsony szintű, ezek a tanulók a közösségi feladatok vállalásában sem jeleskednek. A kollégisták javára jelentős mértékű a pozitív distancia: $d_m = 0,50$, illetve $d_{gy} = 0,43$.

Ezek az adatok bizonyítják, hogy kollégistáinknál az önkormányzati munkához való viszonyulás mennyiségileg és minőségileg fejlettebb, mint a nem kollégistáknál. Elbizakodottságra nincs ok a kollégiumokban sem, az önkormányzati munka semmilyen szintjén nem végez feladatot a tanulók 35 %-a. A makarenkói elvek⁶⁰ következetes megvalósítása a kollégiumi közösségi nevelésben, az önkormányzati munkában ugrásszerű fejlődést eredményezhetne.

A tömegszervezetek munkájában átlagosnál szívesebben vesz részt mindkét csoport. A nem kollégisták kevesebb tömegszervezeti munkát végeznek.

A párt- és állami szervek munkájának segítése mindkét csoportnál a kívánt szint alatt marad. A gyakorisági index 2,00 alatti értéke - az interjúk szerint - azzal magyarázható,

hogy kevés cselekvési lehetőséget kínálnak a párt- és állami szervek a középiskola végzős tanulói részére.

Az elért eredményekkel állítsuk szembe a nevelési terv által meghatározott feladatokat: "Fejlessze a diákok önkormányzókéességét, készítse fel őket a közéleti helytállásra. Ösztönözze őket a szocializmus építésében való feladatvállalásra, ... készítse fel őket az állampolgári jogok gyakorlására, a kötelességek vállalására." ⁶¹ A tanulókkal szemben az alábbi fontos követelményt fogalmazza meg a dokumentum: "Érdeklődjék a diákotthoni közélet eseményei iránt, válják igényévé a közéletben való részvétel. Vállaljon szerepet elsődleges közössége és az egész diákotthoni közösség életében, vegyen részt felelősen a közügyek intézésében. Válják fokozatosan alkalmassá arra, hogy bekapcsolódjék a szűkebb, majd a tágabb közösségek önkormányzati szerveinek munkájába." ⁶²

Az említett hiányosságok ellenére azt mondhatjuk, hogy kollégiumaink sokat tesznek a közéleti nevelés területén. Szorosabb munkakapcsolat kiépítése a párt-, állami- és tömegszervezetekkel eredményezheti azt, hogy a kollégiumból kikerülő fiatalok aktívabbak lesznek a közügyekkel szemben, ezzel arányosan felelősségérzetük is nő.

A szakközépiskolai nevelési terv az alábbi fontos célkitűzést jelöli meg: "Az iskolát elvégző tanulóknak képessé kell válniuk arra, hogy beilleszkedjenek a kiteljesedőben levő demokratikus közéletbe. Szükségletükké kell válnia annak, hogy közösségi életet éljenek." ⁶³

A gimnáziumi nevelési terv hangsúlyozza: "Az iskola akkor tudja ellátni nevelési feladatait, ha gazdag emberi kapcsolatokkal átszőtt közösséget szervez, amely eleven kapcsolatban áll a környezettel, a társadalommal." ⁶⁴

A gimnazisták egy árnyalattal jobban viszonyulnak a közéleti tevékenységhez $d = 0,06/$. Ezek a tanulók szívesebben

és valamivel gyakrabban végeznek önkormányzati munkát $/d = 0,20/$ és a tömegszervezeti munka segítése is magasabb szintű $/d = 0,21/$.

A pártmunka segítése mindkét csoportnál azonosan alacsony szintű. Az interjúk során többen a kevés cselekvési lehetőséget említették legfőbb oknak. Ugy gondolom helyes lenne, ha nemcsak fiatal párttagok kapnának KISZ-megbízatást, hanem KISZ-tagok is kaphatnának pártmegbízatást.

Az állami szervek munkáját a szakközépiskolások segítik hatékonyabban $/d = 0,19/$.

Mindkét iskolatípusban több figyelmet kell fordítani a közéleti cselekvés lehetőségének széleskörű megteremtésére és a rendszeres, folyamatos feladatvállalásra. Csak így érhető el, hogy az érettségizett fiatalokban a közösség szolgálata belső igénnyé váljék.

A lányok szívesebben, de lényegében azonos mértékben végeznek közéleti tevékenységet. Jelentős eltérés tapasztalható a lányok javára a tömegszervezetek munkájának segítségével és az önkormányzati munkához való viszonyulásban $/d_m = 0,35/$. A lányok 24 %-a végez szívesen önkormányzati munkát, a fiuknál az arány csak 14 %. A párt- és állami szervek munkájának segítségével egyik csoport sem emelkedik ki. Közepesnél magasabb értékelést csak a lányok tömegszervezeti munkához való viszonya kapott.

Meglepő, hogy a közéleti tevékenységgel kapcsolatos feladatok vállalásában nem a legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei járnak az élen. Ennek ellenére leggyakrabban ők végeznek ilyen jellegű tevékenységet. Legkevésbé lelkesen és legritkábban a legalacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekei kapcsolódnak be közéleti munkába $/m=2,40; gy=1,95/$. Az apa iskolai végzettsége és a tanuló tömegszervezeti munkában való részvétele között maximális pozitív korreláció adódott $/d_m = 0,64; d_{gy} = 0,56/$. Pártszervek munkájának se-

gitésében gyakrabban vesznek részt a diplomás szülők gyermekei, mint a többi csoport. A gyakorisági mutató értéke valamennyi csoportnál 2,00 alatti.

Mélyebb vizsgálati módszerek alkalmazása nélkül is egyértelműen megállapítható, hogy a tanulmányi eredmény a legfontosabb differenciáló tényező a közéleti jellegű tevékenységsziszternél.

	motiváció	gyakoriság
jeles	3,02	2,71
elégstelen	2,51	2,03
eltérés	0,51	0,68

Tanulságos az önkormányzati munkához való viszony és részvétel adatainak kiemelése:

	motiváció	gyakoriság
jeles	3,75	3,54
közepes	2,28	1,93
elégstelen	1,93	1,40
eltérés	1,82	2,14

- A jeles tanulók sokkal szivesebben és főleg gyakrabban végeznek közéleti tevékenységet.
- A legjobb eredményt elérő tanulók élen járnak az önkormányzati munkához való viszonyulásban és gyakran is végzik a cselekvésformát, szemben a bukott tanulókkal, akik igen ritkán és szinte csak kényszerből vállalnak közösségi megbízást.

A jeles tanulók 41 %-a szivesen és 61 %-a gyakran végez közösségi munkát, az elégstelen tanulóknál 7 %, illetve 0 % ez az arány. A bukott tanulók 2/3-a nem végez semmilyen jellegű önkormányzati munkát.

E területen fontos feladatai vannak az osztályfőnököknek és a KISZ-szervezeteknek.

A párt-, állami- és tömegszervezetek munkájának segítésében is a jobb tanulmányi eredményűek vállalnak legtöbbet.

Az iskolának jelentős feladatai vannak elsősorban a gyengébb tanulmányi eredményt elérők közéletiségre nevelésében. Törekedni kell az arányosabb feladatvállalásra.

Ezzel a tevékenységformák egyenkénti elemzését befejeztem.

A következőkben áttekintem, hogy a középiskola végzős tanulóinál melyek a legkedveltebb és leggyakrabban végzett tevékenységek.

Összes tanuló tevékenységrendszerének vizsgálata

Az egyes tevékenységtípusoknál a motivációt és a gyakoriságot a következő szintre sikerült fejleszteni a középiskolai tanulmányok befejezésének időszakára:

	motiváció	gyakoriság
1./ fizikai munka	3,81	3,23
2./ kulturális tevékenység	3,80	2,95
3./ politikai tevékenység	3,58	3,13
4./ tanulmányi munka	3,52	3,13
5./ testedző-szabadidő tevékenység	3,17	2,60
6./ közéleti tevékenység	2,57	2,08

Az alábbi cselekvésformák állnak tanulóinkhoz legközelebb:

	motiváció	gyakorisági rangszám
1./ mozilátogatás	4,76	2.
2./ részvétel kiránduláson, turán	4,60	14.
3./ részvétel otthoni fizikai munkában	4,41	1.
4-5./ szépirodalom olvasás	4,26	4.
színházlátogatás	4,26	20.
6-7./ tudományos könyv, folyóirat olvasás	4,15	8.
TV kulturális adásainak hallgatása	4,15	6.
8./ muzeumlátogatás	4,08	24.
9./ rádió kulturális adásainak hallg.	4,01	13.

10./ tanulás	3,91	3.
11./ idősek, öregek, rászorulóknak segítése	3,86	23.
12./ részvétel a kollégiumi munkában	3,85	5.
Legkevésbé kedvelt a reggelitorna	1,94.	

Leggyakrabban végzett tevékenységek:

	gyakoriság	motivációs rangszám
1./ részvétel otthoni fiz.munkában	4,06	3.
2./ mozilátogatás	3,79	1.
3./ tanulás	3,75	10.
4./ szépirodalom olvasás	3,62	4.
5./ részvétel kollégiumi munkában	3,57	12.
6./ TV kulturális adásainak hallg.	3,52	6.
7./ politikai napilapok, f.i.olvasása	3,49	3.
8./ tudományos könyv,folyóírat olv.	3,47	7.
9./ TV politikai adásai	3,39	14.
10./ rádió politikai adásai	3,36	19.
11./ részvétel iskolai közösségi m.-ban	3,35	13.
12./ a kötelező tananyag kiegészítése	3,33	16.

Legritkábban végzett tevékenység a pártmunka segítése /1,76/.

Szívesen és gyakran végzett tevékenység a mozilátogatás, részvétel az otthoni fizikai munkában és az olvasás. A mozilátogatások szervezésére az eddigieknél kevesebb energia is elegendő, enélkül is gyakran járnak a középiskola végzős tanulói moziba.

Szívesen, de ritkábban járnak tanulóink kirándulni, színházba, múzeumba és kiállításra. Az igény e tevékenységek végzésére meg van, több lehetőséget kell biztosítani.

Kevésbé szívesen, de gyakran végzett tevékenységek: tanulás; kollégiumi munkában való részvétel; politikai napilapok, folyóiratok olvasása; TV politikai adásainak hallgatása. A fenti tevékenységeknél a motivációs rangszám lényegesen

elmarad a gyakorisági rangszámtól, következésképpen a motivációs szint emelésére, az érdeklődés fokozására kell több figyelmet fordítani.

Az egyes csoportok tevékenységrendszerének elemzése

Kollégisták - nem kollégisták

- Mindkét csoportnál a tanulás az egyik leggyakrabban végzett tevékenység, bár a tanulás nem egyértelműen kedvelt /12. ill. 9./. A kollégiumokban a napirend mindenki számára megfelelő időt biztosít az alapos felkészüléshez. A 3 óra tanulási idő önmagában nem biztosíték a jó eredmény eléréséhez. A kollégisták tanulmányi átlaga /3,56/ alacsonyabb a nem kollégisták átlagánál /3,60/. Ennek feltételezhetően egyik oka az igen alacsony motivációs szint. A kollégiumoknak több figyelmet kell fordítani a tanulmányi munka mindenoldali segítésére. Néhány aktuális feladat: tehetséggondozás; hátrányos helyzetűek segítése; szilenciumok sérthetetlenségének biztosítása; alapkövetelmény az erőhöz mért tanulás; küzdelem az igénytelenség, a kettes szint ellen; a helyes tanulási módszerek ismertetése és gyakoroltatása; jutalmazási - büntetési rendszer kiépítése; folyamatos ellenőrzés, értékelés, önellenőrzésre - önértékelésre nevelés; eredményes együttműködés kialakítása a szaktanárokkal, az osztályfőnökökkel és a szülőkkel.
- A szervezett politikai munka eredményeként a kollégisták sokkal gyakrabban olvasnak politikai napilapokat és folyóiratokat /4. ill. 8. a rangsorban/.
- A napirend biztosította lehetőségekkel élnek kollégistáink: a délutáni kimenő alatt sokat vannak szabad levegőn. Náluk a napi egészségügyi séta 8. a rangsorban, míg a másik csoportnál csak a 21.
- Mindkét csoportnál a mozilátogatás a legkedveltebb. Még a kollégisták is nagyon sokat járnak moziba. A szelektív filmnézés tudatos kialakítása terén sokkal többet kell tennie a kollégiumoknak és a szülőknek is.

Gimnázium - szakközépiskola

- A gimnazista tanulók tevékenységrendszerének élén a tanulás áll, a szakközépiskolások leggyakoribb tevékenysége az otthoni segítség, náluk a tanulás csak a harmadik helyen szerepel.
- A gimnazista tanulók sokkal gyakrabban végeznek tanulmányi munkával kapcsolatos tevékenységet. Pl.: az önképzés a gimnazistáknál a 3., a szakközépiskolásoknál a 15., az előkészítő a 14., illetve a 30. a gyakorisági rangsorban. Mindezek egyenes következménye a tanulmányi eredményekben jelentkező jelentős különbség. Az érettségi előtt álló gimnazisták átlaga 3,84, a szakközépiskolásoké 3,38. A közel féljegynyi eltérés igen sok $d = 0,46$ /. A bukási százalék a szakközépiskolásoknál 4-szeres $/szk. = 5,5 \%$; $g. = 1,4 \%$ /.
- A szakközépiskolások többet járnak moziba, gyakrabban végeznek kollégiumban fizikai munkát és többet sétálnak.
- Érdekes, hogy a gimnazistáknál sokkal kedveltebb a tudományos könyv és folyóiratolvasás, mint a tanulás. Az interjúk során erre az alábbi választ kaptam: ... mert az előbbi nem kötelező; ... mert nem kell belőle felelni; ...mert érdeklődési körömnek megfelelően én választhatom meg, hogy mikor és mit olvassak.
- A gimnazista tanulók tevékenységrendszere minőségileg magasabb szintű, a szakközépiskolásoknál nem a legfontosabb tevékenységek szerepelnek vezető helyen.

Lányok - fiuk tevékenységrendszere

A leggyakrabban végzett tevékenységek:

Lányok		Fiuk	
1./ tanulás	4,23	1./ mozi	3,95
2./ otthoni fiz.munka	4,19	2./ otthoni fiz.munka	3,90
3./ szépirodalom olv.	3,89	3./ tud.-os könyv olv.	3,70
4./ TV kult.adásai	3,69	4./ pol.-i napilap olv.	3,68
5./ kollégiumi munka	3,67	5./ tanulás	3,65

A lányok sokkal többet tanulnak, gyakrabban és szívesebben olvasnak szépirodalmat, közösségi munkában lényegesen aktívabbak. A fiuknál a tanulás csupán 5. a rangsorban. A tanulmányi munkával kapcsolatos tevékenységek gyakorisági és motivációs szintjében jelentkező eltérés tükröződik a tanulmányi eredményekben is. A lányok átlaga 3,72; bukási arány: 2,3 %. A fiuknál e két adat: 3,43 és 5,3 %. E korosztály legalapvetőbb tevékenységének, a tanulásnak kellenie lenni. A fiuk túlságosan sokat járnak moziba. Az iskola feladata: folyamatos, kitartó, erőhöz mért tanulásra serkenteni a fiukat is. A gyakori mozilátogatás a tanulmányi munka rovására megy, ezt a szülőkkel is tudatosítani kell.

A fiuk gyakrabban olvasnak ujságot és sokkal többet sportolnak, mint a lányok /a fiuknál 8., a lányoknál 33./! /a gyakorisági rangsorban/. A lányok a tevékenységek jelentős részét magasabb motivációs szinten /3,59-3,33= 0,26/ és gyakrabban végzik. A sportolás iránti igényük felkeltésére több figyelmet kell fordítani.

Az iskolatípus és a tanulók neme szerinti csoportbontás eredményeként azt kaptuk, hogy a gimnazisták és a lányok tevékenységrendszerének motivációs és gyakorisági szintje a legfejlettebb. Hasonlítsuk össze a gimnazista - lányok és szakközépiskolás - fiuk tanulmányi eredményét:

	átlag	bukott	bukási arány	összes tanuló
gimn. - lány	<u>3,96</u>	1	<u>0,8 %</u>	127
gimn. - fiu	3,65	2	2,5 %	81
szakközép. - lány	3,48	5	3,9 %	129
szakközép. - fiu	<u>3,26</u>	8	<u>7,5 %</u>	107

A fentiekből egyértelműen következik, hogy a tevékenységrendszer minősége és a tanulmányi eredmény között szoros összefüggés van.

A tanulói tevékenységrendszer és a tanulmányi eredmény kapcsolata

Néhány tevékenység gyakorisági rangszáma:

	jeles	jó	közepes	elégséges	elégtelen
tanulás	1.	1.	3.	5.	9.
önképzés	2.	4.	15.	20.	20.
otthoni fiz.m.	11.	2.	1.	1.	1.
mozi	7.	3.	2.	2.	2.

Leggyakrabban végzett tevékenységek

<u>jeles</u>		<u>elégtelen</u>	
1./ tanulás	4,63	1./ otthoni fiz.m.	4,07
2./ önképzés	4,21	2./ mozi	3,73
3./ szépir.olv.	4,08	3./ szépir.olv.	3,40
4./ tud. könyv olv.	4,04	4-5./ TV kult.adásai	3,27
5./ előkészítő	4,00	rádió pol.adásai	3,27
7./ mozi	3,83		
		9./ tanulás	3,00
11./ otthoni fiz.m.	3,71		

E két rövid kiemelés feltárja a jó tanulmányi eredmény néhány "titkát". A legjobb eredményt elérők nagyon sokat tanulnak, tudásukat a tanulmányi tevékenységek sokféle formájával gyarapítják - példamutató szorgalommal. Mivel idejüket teljes egészében leköti az érettségire és a felvételire való felkészülés, így az otthoni munkából kevésbé tudják kivenni a részüket. A közepes tanulóknál otthoni segítség, szórakozás és tanulás a sorrend. E csoport az iskolában tanultakat már alig egészíti ki önművelés formájában. A leggyengébb eredményt elérőknél dicséretes, hogy sokat segítenek otthon. Elgondolkodtató, hogy a tanulás számukra teljesen másodlagos /9. a rangsorban alacsony értékkel/. Inkább olyan tevékeny-

ségek felé vonzódnak, mely végzése kevés akaraterőt igényel /mozi, kirándulás - tura, olvasás, TV nézés/.

A jobb eredményt elérők napi programjukat céltudatosan és tervszerűen alakítják. A poláris csoportnál inkább a hangulat, a kedv a meghatározó tényező. A feltárt adatok világosan jelzik a hibák okait és a tennivalókat.

Az apa iskolai végzettsége és a tevékenységrendszer kapcsolata

Valamennyi csoport legkedveltebb tevékenysége a mozilátogatás és a kirándulás - turázás. A tanulás motivációs szintjét nem befolyásolja az apa iskolai végzettsége. A gyakorisági rangsorban a tanulás minden csoportnál az 1-2. helyen szerepel, lényegében azonos értékkel, kivéve a legalacsonyabb végzettségű szülők gyermekeit - ők a legszorgalmasabbak.

Az apa iskolai végzettsége és a tudományos könyv és folyóiratolvasás motivációs és gyakorisági szintje között erős pozitív korreláció van.

	mot.	mot. rangsz.	gyak.	gyak. rangsz.
főisk. - egyetem	4,47	3.	3,86	3.
befejezetlen ált.isk.	3,89	9.	3,13	12.

A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei nagyobb arányban járnak előkészítőre, szakkörre, több időt fordítanak a kötelező tananyag kiegészítésére. Mindezek a tanulmányi eredményekben a következőképpen tükröződnek:

<u>apa isk.végzettsége</u>	<u>tan. eredmény</u>
főiskola - egyetem	3,72
középiskola	3,70
szakmunkásképző	3,52
ált. isk. 8 osztálya	3,50
befejezetlen ált. isk.	3,64

A tanulók fizikai munkához való viszonya és az apa iskolai végzettsége között negatív korreláció áll fenn. Az otthoni fizikai munka motivációs rangszáma a következő:

	rangszám	mot. index
főiskola - egyetem	7.	4,20
szakmunkásképző	3.	4,45
befejezetlen ált.isk.	2.	4,55

A magasabb iskolai végzettségű szülőknek objektív okok /pl. lakás és településjelleg, munkakör, stb./ miatt kevesebb lehetősége van gyermekét munkára nevelni.

A fenti rangsorok és kiemelések megmutatják, hogy mely tevékenységeket kell gyakrabban végeztetni, melyeket inkább visszafogni és hol kell több figyelmet fordítani az érdeklődés felkeltésére.

Reménytelen vállalkozás lenne, ha a középiskola végzős tanulóinak tevékenységrendszerét néhány mondatban akarnám összefoglalóan értékelni.

Néhány általam fontosnak tartott megállapítás:

- A sokoldalú személyiségformálást középiskoláink céltudatos, tervszerű és szervezett pedagógiai tevékenységgel igyekeznek megvalósítani.
 - A tanulói tevékenységrendszer tartalma azonos a Nevelési Tervek által javasolt cselekvéstípusokkal.
 - Középiskolai tanulóink tevékenységrendszere sokirányú.
 - Több figyelmet kell fordítani az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeire, a gyenge tanulmányi eredményt elérőkre. E két csoportnál a tevékenységek motiváltsága és gyakorisága meglepően alacsony. A szakközépiskolás fiúk tanulmányi munkafegyelmét felül kell vizsgálni.
- A hátrányos helyzetű tanulók fokozott segítése a nevelés irányító tényezőinek kiemelt feladata. Az erőhöz mért te-

vékenységvállalás - minden területen! - valamennyi középiskolai tanulóval szemben alapkövetelmény.

A marxista pedagógia a tevékenységet a személyiségformálás legfontosabb eszközének tartja. Középiskoláinkban sokoldalú személyiségfejlődést csak sokoldalú tevékenység megszervezésével érhetünk el. E tevékenységegyüttes pedagógiai hatékonysága érdekében érvényre kell juttatni a különböző tevékenységtípusok leglényegesebb személyiségformáló hatását. El kell érni, hogy az iskolai - és kollégiumi - követelményrendszer váljon fokozatosan a tanulók belső igényévé.

IV. Értékorientáció vizsgálata

A mi ifjúságunk a szocialista társadalom viszonyait teszi magáévá. E viszonyokat a nevelésben résztvevő tényezők közvetítik. A szervezett nevelési tényezők a társadalmi igényeket, elvárásokat pedagógiai feladatokká, követelményekké, tevékenységrendszerre alakítják, melyen keresztül a társadalmi viszonyokban rejlő értékek is átadódnak.

A tanuló tevékenysége révén ismereteket szerez, melyek egyre magasabbrendű meggyőződésekhez, egyre átfogóbb általánosításokhoz, világképhez, majd világnézethez juttatják el.

Tevékenysége során kialakulnak tulajdonságai és meggyőződései, egész tudattartalma. A tanuló tudattartalma nem homogén, benne bizonyos elemek fontosabbak, alapvetőek. Így tudatos előnyben részesítéshez juthatnak testi tulajdonságok, környezeti kapcsolatok, ismeretek, gazdasági vonatkozások, szociális kapcsolatok, ideológikus /világnézeti, etikai, stb./ meggyőződések, egyszóval értékek.

A társadalmi gyakorlat, a pedagógia is értékekről beszél. Az érték tudatos előnyben részesítés, más szóval preferencia. Társadalmilag szabályozott szokások, normák, szabályok rendszere, mely az egyénnek ehhez való viszonyát fejezi ki. Az ember biológiai egyedként születik, a nevelési tényezők által közvetített társadalmi viszonyok elsajátításával személyiséggé válik. De nem a társadalmi viszonyok kényszerű elfogadása a cél, hanem azok önkéntes, tudatos vállalása és az azoknak megfelelő életvitel. Az életvitel szempontjából az ideológikus értékeknek alapvető jelentőségük van: ezek alapján itéli meg a tanuló környezetét, az őt ért hatásokat, az embereket, sőt önmagát is. Ebből következik számunkra a pedagógiai feladat: az értékek felismertetése, belsővé tétele, az azoknak megfelelő választás elősegítése és megerősítése.

Az értékeket különbözőképpen lehet csoportosítani. Általában környezeti /ökológiai/, vitális-érzéki, gazdasági /termelési, technikai, fogyasztási/, esztétikai- művészi, megismerési-értelmi, társadalmi-politikai, személyiség- és a totalitásra vonatkozó /ideológiai-filozófiai/ értékekről beszélnek. ⁶⁵

Az értékek lehetnek kötelezőek vagy választhatók. Az előbbiek a társadalom, az osztály, az adott közösség életének lényegét szolgálják /pl.: békevágy, hazaszeretet, internacionalizmus, munka, emberség, becsületesség, stb./, s ezért az egyéntől kötelezően elvártak. Az utóbbiak szabadon választhatók /közösségi funkció, mások segítésének módja, önképzés, önművelés iránya stb./.

Az axiológiai jelentőségük alapján primér /jó, rossz/, szekunder /helyes, helytelen/ és tencier /illő, illetlen/ értékeket különböztetünk meg. Társadalomra, közösségre, egyénre egyaránt jellemző, hogy mit vall primér /elsődleges, alapvető/ értéknek, s miket ettől fokozatosan távolabb állónak. Az értékek együtt értékhierarchiát alkotnak.

Pedagógiailag az egyik legfontosabb kérdés, hogy az értékrendszerben milyen érték, értékek kapnak vezető szerepet.

Egyfajta csoportosítása lehet az értékeknek a következő: egyéni, közösségi, társadalmi, egyetemes értékek. Célabonulási az egyre magasabbrendű értékekkel.

Az értékeket tanulóink a családi életben, a tanítási órákon, a tanórán kívüli iskolai tevékenység során, a mozgalmi munka közben és egyéb helyeken folytatott tevékenység végzése során sajátítják el. A tanulókat ért hatások vagy értékeket kialakítók, értékeket erősítők, vagy közömbösek, vagy éppen negatív hatásúak. Amíg a személyes értékrendszer ki nem alakult, addig a fiatalok könnyebben befolyásolhatók /pozitív és negatív irányban egyaránt/. Nem elégedhetünk meg

azzal, hogy tanulóink az értékeket elfogadják, komplex nevelőmunkával azt is el kell érniük, hogy ezen értékek meggyőződésükké váljanak. Az értékek csak tervszerű - céltudatos és célratörő - nevelőmunkával alakulnak az egyetemes emberi haladás tendenciáit tükröző rendszerre, személyes értékhierarchiává.

Az értékek belsővé válásának főbb lépései a következők: elsajátítás /a vonatkozó ismeretek megszerzése/, identifikáció /érzelmeikkel párosulás, meggyőződés/, interiorizáció /magatartásban, cselekvésben való nyilvánítás, megvalósítás/.⁶⁶

A tanulói tevékenységrendszer fejlődése a szokás- és kényszer-cselekvéstől - a szükségszerűség, az érdek-, majd értékelítésre épülő cselekvésen át - a nevelés folyamatában hosszú utat tesz meg a személyes értékhierarchiára épülő tevékenységig.

A marxizmus értékelmélete még nem teljesen kidolgozott. A marxista klasszikusok műveiben, munkásságukban, az utóbbi idők marxista vizsgálódásaiban és a szocialista társadalom életében kirajzolódik egy jól körvonalazható értékrendszer. A marxizmus értékrendszere "a termelési folyamat értékeit létrehozó természetéből indul ki, a gazdasági érték fogalmára alapozódik, de túllépve a gazdasági szférán, képes átfogni a társadalmi lét egész bonyolult rendszerét és orientálni az egyéni magatartást."⁶⁷ Legáltalánosabban megfogalmazva azt mondhatjuk, hogy "a marxizmus számára értékjellegű minden olyan emberi törekvés, amely a társadalom haladását, az egész emberi nem gazdagítását szolgálja anyagi vagy eszmei síkon."⁶⁸

Marxnál "a "nembeli lényeg" a társadalmiság, a munka /termelés, objektiváció általában/, a szabadság, a tudatosság és az univerzalitás."⁶⁹

A lényegi erők kibontakozásának fontos része a társadalom,

a közösség erkölcsössége és az egyén erkölcsisége.

Az erkölcs Szvétek Sándor szerint: "Az emberi cselekvésnek azt az oldalát tükrözi, amelyben az embernek más emberekhez való viszonya ölt testet." ⁷⁰

Az erkölcs társadalmi értékek kifejezője. Az erkölcsi tudat mindenekelőtt tartalmazza az erkölcsi eszményt, az ideáltípust. "Szocialista társadalmunk eszménye a társadalmi tulajdon alapján álló, szabad, a "nembeli értékek" sokaságával rendelkező ember." ⁷¹ Ezen ideálból fakadnak az erkölcsi alapelvek. A szocialista erkölcs legfontosabb alapelvei: a közösség elve, a munka elve és a humanizmus elve. Az elvekből levezethetők a mindennapi cselekvést részletesebben szabályozó normák.

"Az értéketikák azt állítják, hogy az erkölcs az örök, abszolút értékek világából származik, követelményei változatlanok, minden korra, emberre egyaránt érvényesek, a "legyen" világa. Az erkölcs-szociológia - ellenkezőleg - azonosítja a társadalmi valóság és az erkölcs törvényeit, s azt állítja, hogy az erkölcs a van, a "kell" világa, tény, amit fel kell ismerni és le kell írni, s nem pedig követendő elv, vagy minta. Mindkét álláspont veszélyes a pedagógiai munkára. Az előbbi a megvalósíthatatlanságot, az utóbbi a valóságba való belenyugvást sugallja. A marxista etika is tagadja a "kell" és "legyen" feloldhatatlannak tűnő ellentmondását." ⁷²

Szvétek Sándor megfogalmazása szerint "a szocialista erkölcsi nevelés mindig a ma talaján állva a holnapban gondolkodik: egy reális, megvalósítható "legyen"-t tűz ki a kisebb-nagyobb közösségek, az egyes tanulói személyiségek elé, hogy azt elérve újabb, magasabb rendű, minél több ember érdekét kifejező, a szocializmus építését előrébb vivő, az egyetemes emberi haladást szolgáló újabb "legyenekért", egyre magasabb értékekért indítsa harcba őket." ⁷³

Az erkölcsi értékek igen fontos, magasrendű, ideológikus értékek.

Az erkölcsi nevelés folyamatának céltudatos és tervszerű kialakításához szükséges, hogy a pedagógusok ismerjék a neveléstudományt, a pszichológiát, a nevelésfilozófiát, a marxista etikát és a szociológiát.

Az adatfelvétel során arra kerestem a választ, hogy a középiskolát befejező tanulók értékorientációja, személyes értékhierarchiája milyen szintű 12 évi nevelés-oktatás eredményeként. A vizsgálat során a tanulók az alábbi három kérdésre válaszoltak:

- Mi az a legfőbb emberi törekvés, érték amiért - véleményed szerint - érdemes egy egész életen át dolgozni?
- A fentiből következően melyik az a néhány emberi törekvés, érték, amit igen fontosnak tartasz?
- A fentiekben túl mit tartasz fontos emberi törekvésnek, értéknek?

Az első kérdésnél kértem a tanulókat, hogy csak egy - az általuk legfontosabbnak tartott - értéket nevezzek meg.

A vizsgálat adataiból⁺ komoly következtetéseket lehet levonni Bács-Kiskun megye középiskolaiban és kollégiumaiban folyó nevelő-oktató munka további javítására.

1./ Összesen tanuló értékorientációjának vizsgálata

A vizsgált 445 tanuló az első kérdésre - legfontosabb értékek - az alábbi választ adta:

1. Boldogság	18,2 %
2. Boldog családi élet	16,0 %
3. Kiegyensúlyozott, harmónikus élet	14,6 %
4. Társadalmi megbecsülés, elismerés	8,1 %
5. Béke	6,7 %
6. Családalapítás	5,2 %
7. Gyermekeknevelés	2,9 %
Társadalom számára hasznos tevékenység	2,9 %

+ Az adatok a 7. sz. mellékletben /251-257.o.-ig/ találhatóak.

9. Személyes életcél elérése	2,7 %
10. Az emberiségért dolgozni	2,5 %
11. Önképzés, önművelés	2,0 %
Szeretet	2,0 %
13. Rendezett anyagi körülmények	1,9 %
14. Választott pályán dolgozni	1,6 %
Munkaszeretet, hivatástudat	1,6 %
16. Becsületesség, jellemesség	1,3 %
Munka elismerése	1,3 %
18. Becsületes munkavégzés	1,1 %
Jó emberi kapcsolatok	1,1 %
Sikerek a munkában	1,1 %
21. Közösségi szellem	0,9 %
22. Segítőkézség	0,8 %
Humanizmus	0,8 %
24. Jó munkahely, jó munkatársak	0,4 %
Felelősségtudat, megbízhatóság	0,4 %
Örömszerzés másoknak	0,4 %
Politikai helytállás, elvhűség	0,4 %
28. Internacionizmus	0,2 %
Hazaszeretet	0,2 %
Igazságosság	0,2 %
Küzdeniakarás, akaraterő, kitartás	0,2 %
Őszinteség, nyíltság	0,2 %
Pénz	0,2 %
Összesen:	100,0 %

A tanulók által felsorolt vezető értékek magas száma /33/ egyértelműen arra utal, hogy a középiskolát befejező tanulókban a személyes értékhierarchia még csak közvetve utal a társadalmi szempontból legfontosabb értékekre.

A nevelés irányító tényezőinek eredményes munkáját mutatja, hogy az életbe kilépő fiatalok 99,8 %-a pozitív értéket jelöl meg élete vezérelveként. Egy tanuló írta a pénzt mint

legfőbb emberi célt. E kedvező megállapítás ellenére érdemes kissé részletesebben megvizsgálni a fenti rangsort:

- A tanulók több mint fele /56,9 %/ önmaga, illetve családja boldogságát, a nyugodt, kiegyensúlyozott, harmónikus életet tartja legfőbb értékeknek.
- Munkával kapcsolatos értékeket /becsület, munkavégzés választott pályán, hivatástudat, társadalom számára hasznos tevékenység, emberiségért dolgozni, .../ a tanulók 11,2 %-a tart legfontosabbnak.
- Az erkölcsi értékeket /pl.: hazaszeretet, internacionalizmus, igazságosság, .../ csupán a tanulók kis része tartja vezetőértékeknek.
- Elgondolkodtató, hogy az érettségi előtt álló fiataloknak csupán 2 %-a jelöli meg vezetőértékek az önképzést, önművelést.

Vizsgálati adataimat összehasonlítva a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Kutatócsoportja által végzett 1978-as felméréssel, ⁷⁴ megállapítható, hogy a békét tanulóink 1,8 %-a tartotta legfontosabbnak 3 éve, s ezzel a vezetőértékek rangsorában a 13. helyen szerepelt, míg ma az ifjúság 6,7 %-a tartja leglényegesebbnek, a rangsorban a béke ma az 5. helyen szerepel. Mindez jól mutatja, hogy a "hidegedő" külpolitika, a fegyverkezési verseny fokozódása hogyan hat a tanulóink értékorientációjára. Azt is mondhatnánk, hogy az ifjúság értékorientációját befolyásolja a mindenkor politikai és társadalmi viszony.

A tanulók vezető értékeit áttekintve a legszembetűnőbb, hogy a legmagasabb rendű értékek /esztétikai, erkölcsi, társadalom mint totalitás és személyiség mint egész/ előfordulása igen alacsony.

A vezetőértékeknek ez a nagy szóródása arra figyelmeztet, hogy a tényleges nevelőiskola megteremtése sürgős feladat. Középiskoláinkban tervszerű - céltudatos és célratörő -

nevelőmunkával kell törekedni a társadalmi értékeket tükröző személyes értékhierarchia kiépítésére.

A következőkben megpróbálom felderíteni a legfontosabb vezető értékek tartalmi jegyeit.

A boldogságot a tanulók 18,2 %-a /80 fő/ jelölte legfontosabb értéknek. Ezek a tanulók a második kérdésre - a vezető értékekből következő néhány fontos érték - az alábbi választ adták:

Becsületesen dolgozni a választott pályán ⁺	40,0 %
Boldog családi élet	37,5 %
Kiegyensúlyozott, harmónikus élet	23,7 %
Rendezett anyagi körülmények	23,7 %
Társadalmi megbecsülés, erkölcsi elismerés	21,2 %
Önképzés, önművelés	21,2 %
Szeretet	20,0 %
Becsületesség, jellemesség	17,5 %
Családalapítás	16,2 %
Béke	15,0 %
Kitartás	15,0 %

Az, hogy minden ötödik tanuló számára a boldogság a legfőbb érték, önmagában még se nem jó, se nem rossz. Megvizsgálva, hogy mit jelent a végzős középiskolások számára a boldogság, úgy gondolom egyértelműen azt mondhatjuk, hogy a feltárult kép igen kedvező. A felsorolt összetevők mindegyike pozitív, a szocialista társadalom értékrendjével nagyfokú egybeesést mutat.

A tanulók 16,0 %-a /71 fő/ tartja a boldog családi életet legfontosabbnak. Nézzük meg - a tanulók véleménye szerint - mi szükséges a boldog családi élethez:

⁺ Becsületesen dolgozni, a választott pályán címszó alatt a következő értékeket gyűjtöttem össze: becsületes munkavégzés, munkaszeretet, választott pályán dolgozni, sikerek a munkában.

Becsületesen dolgozni a választott pályán	31,0 %
Megbecsülés, elismerés	28,2 %
Rendezett anyagi körülmények	25,4 %
Szeretet	21,1 %
Gyermekek, gyermeknevelés	21,1 %
Megértés	19,7 %
Becsületesség, jellemesség	19,7 %
Jó emberi kapcsolatok	18,3 %

A kiegyensúlyozott, harmónikus élet a legfontosabb értékek rangsorában a 3. /14,6 % - 65 fő/. A középiskola végzős tanulói szerint a kiegyensúlyozott, harmónikus élethez a következők szükségesek:

Becsületes munkavégzés választott pályán	47,7 %
Boldog családi élet	30,8 %
Becsületesség, jellemesség	30,8 %
Rendezett anyagi körülmények	20,0 %
Megbecsülés, elismerés	18,5 %
Jó emberi kapcsolatok	16,9 %
Boldogság	15,4 %
Önképzés, önművelés	15,4 %
Kitartás	15,4 %

Mindhárom vezető értéknél tartalmi jegyként szerepel a becsületes munkavégzés; becsületesség - jellemesség; megbecsülés - elismerés és a rendezett anyagi körülmények. Ugy tűnik, ezek mint alapértékek szerepelnek végzős középiskolai tanulóink értékrendjében. A szeretet a boldogság és a boldog családi élet közös tartalmi jegye. A boldog családi élet specifikus feltétele a megértés és a gyermek léte és nevelése. Igen kedvezőnek tekinthetjük, hogy az elemzett vezető értékek legfontosabb tartalmi jegye a becsületes munkavégzés.

Kértem a tanulókat, hogy a vezető értékre adott válaszu-
kat röviden indokolják. Néhány jellemző választ kiemelek a
tanulói indoklásokból.

Boldogság /18,2 %/

"... mert az ilyen ember sikeres, azt csinálja amit szeret,
a családi élete harmónikus, a társadalom megbecsüli és na-
gyon sokan szeretik. /gimnazista - lány, 4,9/

Szüleimből indulok ki és nem szeretném a példájukat követ-
ni. Csak két dolog nincs meg náluk, de ez borzasztó: a köl-
csönös szeretet és a harmónikus élet - ők nem boldogok
/szakközépiskolás - fiu, 2,8/."

Boldog családi élet /16,0 %/

A válaszok két részre csoportosíthatók. Az elsőbe azok so-
rolhatók, ahol a tanuló elégedetlen a szülői ház légkörével
és jobbat szeretne:

"Szeretnék nyugodt körülmények között élni, nem úgy mint
most. Szeretném, ha családom tagjai becsülnék egymást /gim-
nazista - lány, szülei együtt élnek; 4,5/. Gyermekkorom osa-
ládi élete nem volt boldog, ellenkezőleg: csak negatív jel-
zőkkel jellemezhető. Pedig biztos családi háttér nélkül nem
tudja az ember megvalósítani lényegét. Ezért választottam
legfőbb emberi törekvésnek a boldog családi élet megterem-
tését /szakközépiskolás - lány, 3,5, szülei külön élnek/."

A második csoport a fenti értéket más emberi törekvések
alapfeltételének tekinti: "Az ember csak akkor válhat hasz-
nos tagjává a társadalomnak, akkor végezhet jó munkát, ha
családi élete boldog, kiegyensúlyozott /gimnazista - fiu,
szülei együtt élnek, 3,6/."

Kiegyensúlyozott, harmónikus élet /14,6 %/

"Véleményem szerint ez biztosítja a munkahelyen való helyt-
állást, a családi boldogságot, a közéleti, közösségi megbí-
zatások jó végrehajtását. Ehhez szükséges egy olyan kis pri-
mér közösség /család/, akikhez szorosan kötődünk, megosztjuk
velük örömlünket, gondunkat."/szakközépiskolás - lány, 4,00/

Társadalmi megbecsülés, elismerés /8,1 %/

"Minden ember közösségi lény. Nagyon fontos a körülötte, illetve a vele élő emberek véleménye, megbecsülése. A közösségből kitaszított ember féltértéku." /szakközépiskolás - lány, 3,8/

Béke /6,7 %/

- "Béke nélkül minden más törekvés megvalósíthatatlan." /gimnazista - fiú, 3,5/
- Béke nélkül nincs élet, háborúban mindig nagyon sokan vannak akik szenvednek. /szakközépiskolás - leány, 4,7/
- Szerintem a béke megteremtése a legfontosabb, mert csak így indulhat meg a fejlődés az egész világon, az elmara-
dott országokban is. /gimnazista - lány, 4,2/

Család /5,2 %/

"Engem édesanyám egyedül nevelt. Szeretnék a gyermekeimnek nagyobb családi közösséget biztosítani." /gimnazista - fiú, szülei elváltak, 2,5/

Gyermek /2,9 %/

"Szeretném ha majd idővel gyermekeim lennének. Előttük példát szeretnék mutatni kitartásban, erkölcsben, szeretetben, munkámmal, s egész életemmel. Céлом, hogy szeretetben neveljem őket, segítek nekik, ahogyan tőlem telik." /óvónői szakközépiskolás - lány, 3,6/

Választott pályán dolgozni /1,6 %/

"Tanárnő szeretnék lenni. A most körülvevő társaimnál látom azt a tanácstalanságot, hogy egyszerűen nincs életcéljuk. A jövő nemzedékének nevelésével - erőmhöz mérten - ezen szeretnék változtatni." /gimnazista - lány, 4,8/

"Ahhoz, hogy egész, értékes emberré váljak, az szükséges, hogy a választott pályán dolgozhassak." /szakközépiskolás - lány, 4,2/

Becsületes munkavégzés /1,1 %/

"Nem vágyok hírnévre. Képességeim sem ilyenek. Becsületesen dolgozó emberként szeretném életemet leélni." /gimnazista - fiu, 3,7/

Humanizmus /0,8 %/

"Ha mindenki emberséges lenne, nem tartana ott a világ, ahol most tart. Nem lenne annyi ellentét az emberek között, nem lennének csalódott, életunt és "embertelen" emberek." /gimnazista - lány, 4,1/

Internacionalizmus /0,4 %/

"Nagyon fontos értékek tartom, mert a világ békéjét, a háboru elkerülését biztosítja és a világ minden földrészének fejlődését segíti." /szakközépiskolás - lány, 3,9/

A tanulói válaszok döntő többsége tartalmas, komoly és őszinte. A növekvő arányu széthulló család erősen érezteti hatását a tanulók gondolkodásában, életcéljuk megválasztásában. A válaszokból kisugárzik a tartalmas, emberi életre törekvés vágya - mindez békében, munkával és családban.

A második kérdésre - a vezető értékből következő néhány fontos érték - a tanulók az alábbi válaszokat adták:

1. Boldog családi élet	25,6 %
2. Rendezett anyagi körülmények	20,4 %
3. Becsületesség, jellemesség	19,8 %
4. Önképzés, önművelés	19,3 %
5. Társadalmi megbecsülés	18,0 %
6. Szeretet	15,5 %
7. Jó emberi kapcsolatok	15,1 %
8. Választott pályán dolgozni	13,3 %
9. Családalapítás	12,4 %
10. Becsületes munkavégzés	12,1 %
11. Küzdeniakarás, akaraterő, kitartás	11,9 %
12. Munkaszeretet, hivatástudat	11,0 %
13. Megértés	9,4 %

14. Kiegyensúlyozott, harmónikus élet	8,8 %
15. Humanizmus	8,3 %
16. Segítőkézség	8,3 %
17. Boldogság	7,6 %
Béke	7,6 %
Jó munkahely, jó munkatársak	7,6 %
20. Barátság	7,2 %
21. Gyermeknevelés	6,5 %
22. Közösségi szellem	5,6 %
Felelősségtudat	5,6 %
24. Társadalom számára hasznos tevékenység	5,2 %
25. Munka elismerése	4,7 %
26. Őszinteség, nyíltság	4,5 %
27. Egészséges életmód, egészség	4,3 %
28. Személyes életcél elérése	3,4 %
Sikerek a munkában	3,4 %
30. Igazságosság	2,2 %

Az értékek eme második csoportjában a közösségi-társadalmi értékek mellett zömmel személyes pszichés és morális értékek fordulnak elő.

Bács-Kiskun megye középiskolát befejező tanulói az értékek széles körét ismerik, de a fontos értékek kellően nem emelkednek ki, sőt az értékek keveredése tapasztalható.

A harmadik kérdésre - még fontos értékek - a tanulók több mind 50-et soroltak fel.

Ezek közül nagyobb arányban a következők fordultak elő:

- Önképzés, önművelés	19,3 %
- Rendezett anyagi körülmények	12,8 %
- Jó emberi kapcsolatok	11,5 %
- Boldog családi élet	9,7 %
- Segítőkézség	9,2 %
- Barátság	9,0 %
- Béke	9,0 %

Még a következőket vallják fontos értéknek: kiegyensúlyozott, harmónikus élet; társadalmi megbecsülés; családalapítás; gyermeknevelés; becsületesség; választott pályán dolgozni; becsületos munkavégzés; munkaszeretet; jó munkahely; munka elismerése; társadalom számára hasznos tevékenység; hazaszeretet; közösségi szellem; humanizmus; egészség; őszinteség; utazás; felelősségtudat; megbízhatóság; szórakozás; pénz; elvhűség; sportolás; egészséges önbizalom; optimizmus; politikai helytállás; határozottság; tenniakarás; szerénység; találékonyság; önzetlenség; "jó anya legyek"; emberi kiteljesedés; "jó feleség legyek"; sokoldalúság; művészet szeretete; természet szeretete; igényesség; életszeretet; figyelmesség; élmény gazdagság; szerelmi házasság; az élet szeretete; stb.

A felsorolás ismét az értékek differenciálatlanságát jelzi, hiszen még igen fontos értékek is kerültek ide, pl.: társadalom számára hasznos tevékenység, hazaszeretet, közösségi szellem, humanizmus, elvhűség, politikai helytállás.

Jelen felmérés vizsgálati adatai magas korrelációt mutatnak a 2500 főt felölelő már említett akadémiai vizsgálattal.

Az mindenesetre megnyugtató, hogy a tanulók pozitív beállítottsággal hagyják el a középiskolát.

Hasznos következtetések levonására alkalmas az összesített értékek rangsora, melyet úgy kapunk, hogy a legfontosabb, fontos és még jelentős értékeket együtt vizsgáljuk.

1. Boldog családi élet	51,3 %
2. Önképzés, önművelés	40,6 %
3. Rendezett anyagi körülmények	35,0 %
4. Társadalmi megbecsülés, elismerés	33,3 %
5. Kiegyensúlyozott, harmónikus élet	30,6 %
6. Boldogság	28,7 %
7. Becsületesség, jellemesség	28,5 %

8. Béke	23,3 %
9. Családalapítás	23,2 %
10. Választott pályán dolgozni	21,1 %
11. Becsületes munkavégzés	20,6 %
Szeretet	20,6 %
13. Munkaszeretet, hivatástudat	18,7 %
14. Segítőkézség	18,3 %
15. Jó emberi kapcsolatok	17,7 %
16. Barátság	16,2 %
17. Gyermekeknevelés	15,2 %
18. Jó munkahely, jó munkatársak	14,3 %
Küzdeniakarás, akaraterő, kitartás	14,3 %
20. Humanizmus	13,4 %
21. Közösségi szellem	13,0 %
22. Társadalom számára hasznos tevékenység	12,6 %
23. Megértés	11,2 %
Felelősségtudat, megbízhatóság	11,2 %
25. Őszinteség, nyíltság	9,6 %
26. Munka elismerése	9,4 %
27. Egészség, egészséges életmód	9,2 %
28. Személyes életcél elérése	8,6 %
29. Sikerek a munkában	8,1 %
30. Hazaszeretet	6,7 %
31. Politikai helytállás, elvhűség	6,4 %
32. Utazás, kirándulás	5,8 %
33. Igazságosság	4,9 %
34. Szórakozás	4,7 %
35. Emberiségért dolgozni	4,5 %
36. Pénz	4,2 %
37. Szabadság	3,4 %
Sportolás, sportszeretet	3,4 %
39. Örömszerzés másoknak	2,0 %
40. Internacionalizmus	1,7 %

- A fenti adatsor is bizonyítja, hogy a család mint olyan nincs válságban, a tanulók több mint fele /51,3 %/ tartja értéknek a boldog családi életet.
- Az értékek rangsorában az önképzés, önművelés a 2. helyen szerepel, ami önmagában igen szép. Az azonban elgondolkodtató, hogy a középiskolát befejezők közel 60 %-a nem említi a tanulást, tudást, művelődést, műveltséget.
- A munkával kapcsolatos értékeket együtt tekintve az arány 92,3 %. A tevékenységrendszer vizsgálatánál azt láttuk, hogy tanulóink a munkát kedvelt tevékenységi formának tekintik. Ez is igazolja a tanulói tevékenységrendszer és az értékorientáció szoros kapcsolatát.
- Meglepő, hogy míg a barátokat tanulóink a nevelési tényezők rangsorában az előkelő 4. helyre sorolják, a barátság mint érték csak a 16. a rangsorban és csupán az összes tanuló 16,2 %-a tartja lényegesnek.
- Elgondolkodtató, hogy az érettségiző tanulóknak még tizedrésze sem tekinti értéknek a hazaszeretetet /6,7 %/, az internacionalizmust 1,7 %-a vallja értéknek.
- A szocialista humanizmust, mint fontos emberi magatartást a tanulóknak csupán 13,4 %-a említi.

Még elszomorítóbb, ha az igazság szeretetére nevelés hatékonyságát nézzük meg: 4,9 % tartja személyes értékrendje részének az igazságosságot. A fentiek feltétlenül továbbgondolásra késztetők, mivel a legfontosabb erkölcsi alapelvek tükröződését joggal várhatjuk el 12 évi oktató-nevelőmunka után.

A fenti adatok szemléletesen bizonyítják azt, hogy középiskoláinkban alacsony szintű az erkölcsi nevelőmunka.

A nevelőiskola megteremtéséről eddig többet beszéltünk, mint tettünk érte.

A helyzet javítása érdekében fontosnak tartom a pedagógusok szakmai továbbképzése mellett a nevelési továbbképzések bevezetését és rendszeressé tételét.

- A határozott világnézeti, politikai, morális állásfoglalás igen kevés, inkább közvetve nyilvánul meg.

- A szocialista társadalom fő törekvésére - a szocialista termelési és társadalmi viszonyok embert kibontakoztató jelentőségére - közvetlenül ugyancsak nem utalnak tanulóink.
- A közösségi elv az ifjúság 13 %-ánál fogalmazódott meg közvetlenül. Nehezen tételezhető fel ezek alapján, hogy tudatosan vallott, átfogó értékként egzisztál. Mindez a közösségi nevelésünk egyértelmű kritikája.
A társadalmi ideál és a legfontosabb etikai, morális alapelvek tanulóink értékrendjében nem érik el a megfelelő szintet.
- Rendkívül meglepő, hogy az egészség, egészséges életmód, sportolás az utazással, kirándulással együtt is csak a tanulók ötödrésznél /18,4 %/ szerepel értékként. Ugy tűnik az értékek tudatosításánál e területen is komoly hiányosságok jelentkeznek, amit igazol, hogy a tanulói tevékenységrendszer egyik legkedveltebb komponense a kirándulás és túra.
- Az ökológiai és a gazdasági értékekre alig, illetve csak közvetve történik utalás.
- Az esztétikai-művészi értékekről szinte szó sem esik a tanulók válaszaiban. Eme érték fontosságára, jelentőségére a pedagógiai szempontok magasrendű szem előtt tartásával Lukács György mutat rá "Az esztétikum sajátossága" című művében. Murányi Mihály szerint ma "kevés az olyan családi otthon, ahol a szülők hozzáértéssel és kedvvel törekednének gyermekeik esztétikai értékorientálására." ⁷⁵
E pedagógiai feladatot elsősorban az iskolai nevelés keretén belül folyó általános értékorientálás szerves részeként kell megvalósítani, mely visszahatva eredményesen befolyásolja a más területen folyó értékorientálást.
- A szociális értékeket uralja a családhoz kötődés - amely önmagában pozitív - bővebb említése a tanulók 22,7 %-ánál mutatható ki.
- A totalitásra vonatkozó, ideológikus és filozófiai értékek a tanulók értékrendjének még közel sem vezető tényezői.

Az örvendetes eredmények mellett a fenti elemzés élesen rámutat pedagógiai feladatainkra is.

Az eredményes értékorientálás alapvető feltétele - véleményem szerint - hogy a pedagógusok ismerjék a teljes értékrendszert /mint egészet/. Tapasztalatom szerint ma ezen alapvető feltétel sincs meg maradéktalanul.

Sürgető feladatnak érzem a pedagógusok szervezett formában történő nevelési továbbképzésének megvalósítását. Javaslatom szerint leghelyesebb az lenne, ha e feladatot a tanárképző főiskolák, illetve egyetemek pedagógiai tanszékei végeznék. Ez az ugynevezett "diploma-megújítás" kellő garancia lenne arra, hogy pedagógusaink ismerjék és megismerjék a korszerű pedagógiai ismereteket.

A pedagógusnak nem csupán ismerni kell a teljes értékrendszert, hanem azt a tanulókkal észre is kell vettetni. Az egyes értékek fontosságára rá kell mutatni, nem-értékek tapasztalása esetén az értékekre hivatkozva kell állást foglalnia. Ezen túlmenően olyan feladatokat, tevékenységeket kell adni a tanulóknak, amelyek értékeket valósítanak meg. A mindennapi élet tapasztalatait értékviszonyba kell léptetni, így az adott dolog sajátos megítélést nyer. Egyre magasabbrendű nevelőmunkával el kell érni, hogy a fiatalok tevékenységüket, munkájukat egyre fontosabb értékek megvalósításaként éljék át.

Feltehetően sok hasznos tapasztalat birtokába jutnánk ha a tanulói értékorientációval párhuzamosan megvizsgálánk a pedagógusok értékorientációját is. Magasrendű értékeket csak az tud közvetíteni tanulói számára, aki ismeri ezeket az értékeket, tevékenységében megvalósítja őket és céltudatos pedagógiai munkával igyekszik a teljes értékhierarchia kiépítésére mind az egyes tanulóknak, mind az egyes pedagógiai közösségekben.

Az eredményes értékorientálás - sőt tudatos pedagógiai tevékenység - nem képzelhető el az értékorientáció - és általában a neveltségi szint - időről-időre történő felmérése nélkül. Csak az indulószint egyértelmű meghatározása és a cél világos látása adhatja meg számunkra az aktuális pedagógiai feladatot.

Mindehhez szükséges, hogy pedagógusaink ismerjék a pedagógia segéd- és társtudományait is.

Összegzőképpen megállapítható, hogy végzős középiskolai tanulóink értékorientációja nem rossz, nem-értékeket nem vagy csak igen kismértékben tartalmaz. A jelentős eredmények ellenére törekedni kell arra, hogy a magasabb rendű értékek nagyobb arányban váljanak vezető értékke, s hatékonyabban épüljenek be a tanulói személyiségekbe.

2./ Kollégista - nem kollégista tanulók értékorientációjának összehasonlítása

Az első kérdésre - legfontosabb érték - a tanulók az alábbi válaszokat adták. A legnagyobb arányban szereplő értékeket emelem ki:

<u>Kollégisták</u>	<u>%</u>	<u>Nem kollégisták</u>	<u>%</u>
1. Boldogság	17,6	Boldogság	18,8
2. Boldog családi élet	16,7	Kiegyensúlyozott élet	17,4
3. Kiegyensúlyozott élet	11,8	Boldog családi élet	15,2
4. Társ.-i megbecsülés	8,1	Társadalmi megbecsülés	8,0
5. Béke	6,8	Béke	6,7
6. Családalapítás	5,9	Családalapítás	4,5

- Mindkét csoport 29 vezető értéket említ. A legfontosabb értékeknek ez a nagy szóródása egyértelműen arra utal, hogy a személyes értékhierarchiák még csak közvetve tükrözik a legmagasabb rendű értékeket.

- A kollégistáknál egy tanuló kivételével /pénz/ mindenki pozitív értéket jelöl meg élete vezérelveként.

- Nyugtalanító, hogy a kollégistáknál egyetlen tanuló sem vallja vezető értéknek a hazaszeretetet és az internacionalizmust, a nem kollégistáknál is alig jobb a helyzet.
- A boldogság, boldog családi élet, kiegyensúlyozott, harmónikus élet a nem kollégistáknál együttesen 52,6 % számára a leglényegesebb, a kollégistáknál "csak" 46,1 % az arány. Ezek az értékek kétségtelenül nem rosszak, de ilyen arányuk tulzott.
- A szocialista erkölcs tartalmával kapcsolatos értéket a kollégisták 13,4 %-a tart legfontosabbnak, a nem kollégisták javára az eltérés 2,2 %. Mindez azt sejteti, hogy kollégiumainkban a szocialista erkölcs alapelvei nem hatják át a tanulói tevékenységrendszer egészét. Az erkölcsi értékek /kollektivizmus, munka szeretete, szocialista humanizmus, .../ a kollégiumi közösségből kikerülő tanulók magatartásában és tudatában nem képes vezető értéknek egzisztálni.
- A becsületességet a kollégisták 6-szor nagyobb arányban fogadják el legfontosabb értéknek. A többi értéknél szignifikáns eltérés nem jelentkezett.

A kollégisták vezető értékei a családhoz kötődés, a boldog, kiegyensúlyozott, harmónikus élet, a társadalmi megbecsülés elérése és a béke. Mindezek közvetetten tartalmazzák a szocialista társadalom fő törekvéseit. Eme pozitív eredmények ellenére meg kell állapítani, hogy a totalitásra vonatkozó, ideológikus értékek, filozófiai, erkölcsi és morális értékek még nem jutottak vezető szerephez a kollégista tanulók értékhierarchiájában sem.

Fontos értékek rangsora

<u>Kollégisták</u>		<u>Nem kollégisták</u>	
	%		%
1. Boldog családi élet	24,4	Boldog családi élet	26,8
2. Rendezett anyagi körülm.	21,3	Önképzés, önművelés	22,8
3. Társadalmi megbecsülés	20,4	Rend. anyagi körülm.	19,6

4. Becsületesség, jellemesség	20,4	Becsületesség, jellem.	19,2
5. Önképzés, önművelés	15,8	Vál.pályán dolg.	17,0
6. Jó emberi kapcsolatok	15,8	Szeretet	16,5
7. Szeretet	14,5	Társ.-i megbecsülés	15,6
8. Akaraterő	11,8	Becsületes munkavég.	14,3
9. Családalapítás	10,9	Jó emberi kapcs.-ok	14,3
10. Becsületes munkavégzés	10,0	Családalapítás	13,8

- A társadalmi megbecsülés a kollégisták számára jelent többet $d = 4,8 \%$.
- Közel kétszer annyi kollégista jelöli a társadalom számára hasznos tevékenységet fontos értéknek mint nem kollégista.
- A kollégiumi nevelőmunka hatékonysága jól tükröződik a hazaszeretet, mint érték megjelölésnél - háromszor annyi kollégista tartja fontosnak mint nem kollégista.
- Az önképzés, önművelés jelentőségének, fontosságának hangsúlyozására a középiskolai kollégiumokban több figyelmet kell fordítani. A pozitív eltérés a nem kollégisták javára 7 %.

Ennek ellenére az értékek eme második csoportja is igazolja, hogy a kollégiumokban folyamatos, tervszerű nevelőmunka hatékonyabb személyiség fejlődést biztosít.

Összes értékek rangsora

<u>Kollégisták</u>		<u>Nem kollégisták</u>	
	%		%
1. Boldog családi élet	51,1	Boldog családi élet	51,4
2. Önképzés, önművelés	38,5	Önképzés, önművelés	42,9
3. Rendezett anyagi körülm.	35,4	Kiegyensúlyozott élet	35,7
4. Társ.-i megbecsülés	35,3	Rend. anyagi körülm.	34,8
5. Becsületesség, jellemess.	30,4	Társ.-i megbecsülés	31,2
6. Jó emberi kapcsolatok	29,0	Boldogság	28,6
7. Boldogság	28,9	Becsületesség, jellem.	26,7
8. Kiegyensúlyozott élet	25,4	Jó emberi kapcs.-ok	26,4

9. Családalapítás	24,9	Vál. pályán dolg.	25,5
10. Béke	21,7	Béke	25,0
11. Szeretet	19,5	Becsületes munkavégzés	21,9
12. Becsületes munkavégzés	19,5	Szeretet	21,8
13. Vál. pályán dolg.	16,8	Családalapítás	21,4
14. Segítőkézség	16,7	Munkaszeretet	21,4
15. Barátság	16,3	Segítőkézség	19,6
16. Munkaszeretet	15,8	Közösségi szellem	16,4
17. Humanizmus	15,8	Barátság	16,0
18. Gyermeknevelés	15,3	Gyermeknevelés	15,2
19. Jó munkahely	14,9	Akaraterő	14,7
20. Társ.számára haszn.tev.	14,9	Jó munkahely	13,8
21. Akaraterő	14,1	Megértés	12,1
22. Őszinteség, nyíltság	11,8	Sikerek a munkában	11,6
23. Felelősségtudat	11,8	Felelősségtudat	10,8
24. Egészség	10,9	Humanizmus	10,7
25. Munka elismerése	10,4	Társ.szám.haszn.tev.	10,3
26. Megértés	10,4	Munka elismerése	8,4
27. Közösségi szellem	9,6	Egyéni életcél elérése	8,4
28. Hazaszeretet	9,5	Egészség	7,6
29. Egyéni életcél elérése	8,6	Őszinteség, nyíltság	7,6
30. Utazás, kirándulás	6,3	Politikai helytállás	7,1
31. Politikai helytállás	5,9	Szórakozás	6,2
32. Igazságosság	4,6	Emberiségért dolgozni	5,7
33. Sikerek a munkában	4,6	Igazságosság	5,4
34. Pénz	4,6	Utazás, kirándulás	5,4
35. Emberiségért dolgozni	3,2	Sportolás	4,5
36. Szórakozás	3,2	Hazaszeretet	4,0
37. Szabadság	2,8	Szabadság	4,0
38. Örömszerzés másoknak	2,3	Pénz	4,0
39. Sportolás	2,3	Internacionalizmus	1,7
40. Internacionalizmus	1,9	Örömszerzés másoknak	1,7

Néhány megállapítás a fenti rangsorhoz:

- Mindkét csoport tanulóinak több mint fele - lényegében azonos arányban - a boldog családi életet értéknek tartja.

Ez az adat is bizonyítja, hogy hatékony kollégiumi nevelőmunkával elérhető, hogy a szülői háztól, a családtól távol lévő tanulók is érezzék és értsék a család fontosságát az ember életében.

Nézzük meg az erkölcsi alapelvek hogyan tükröződnek a két csoport értékorientációjában.

- A hazaszeretet, mint érték a kollégistáknál több mint kétszer nagyobb arányban fordul elő. Az kétségtelenül igaz, hogy a 9,5 %-os arány alacsony.
- A munkaerkölcsre való közvetlen utalás /becsületos munkavégzés, munkaszeretet/ a kollégista tanulóknál alig több mint egyharmadában /35,3 %/ található meg. A nem kollégista tanulók 43,3 %-a tartja értéknek a szocialista munkaerkölcsöt. Ez már csak azért is meglepő, mert kollégista tanulóink szívesen végeznek értéket létrehozó alkotómunkát /3,81/ és gyakran végzik /3,23/ e tevékenységi formát. Célszerű lenne, ha a kollégiumi nevelőmunka e területén következetesebben figyelnenék az értékviszonyba léptetésre. Nemcsak az aktuális munkafeladatok fontosságára hasznos és szükséges rámutatni, de a tanulók jövőbeni munkájuk társadalmi jelentőségére is célszerű rávilágítani.
- A humanizmust, a jó emberi kapcsolatokat a kollégisták 44,8 %-a tartja értéknek, a nem kollégisták alig több mint egyharmada /37,1 %/.
- Az igazságosság közvetlenül a tanulói válaszok igen kis részében fordult elő. A becsületességgel együtt az arány a kollégistáknál 35 %, a nem kollégistáknál 32,1 %.
- A közösségi elv középiskolai kollégiumainkban ma még nem képes meggyőződéssel vallott átfogó értékneként egzisztálni.

A kollégiumi tanulók nagy része tudatosan vallja a szocialista erkölcsi alapelvekből következő értékeket. E kedvező eredmények ellenére nem mondhatjuk, hogy a morális alapelvek a tanulói értékrendben már a kívánt mértékben szerepelnek.

Szvétek Sándor kidolgozta a középiskolai kollégiumok számára az erkölcsi nevelés programját. Minimális programként jelöli meg: "az elemi erkölcsi normák megismertetését és a közösségi élet gyakorlatába való átvitelét." ⁷⁶ A legfontosabb alapelveknél a szerző a következő feladatot jelöli meg a szerző: "Tanulóink a kollektivizmus alapelveiből fakadóan napi munkájuk, tevékenységük során törekedjenek mások, minél több ember, minél nagyobb közösség hasznára lenni. A szocialista humanizmus erkölcsi alapelveiből következően törekedjenek önmaguk és mások megbecsülésére, emberi kibontakoztatására. A szocialista munk erkölcsi alapelveiből fakadóan ismerjék és lelkiismeretesen teljesítsék kötelességüket, végezzenek erejükhöz mért munkát, vállalják a felelősséget, segítsék és védjék egymást a munkában, tudjanak indokolt esetben áldozatot vállalni, becsüljék a munka eredményét, a társadalmi és személyi tulajdont." ⁷⁷ Szvétek Sándor idézett művében részletesen leírja a kialakítandó morális értékeket. Az etikai ismeretek birtokában az éretnyek gyakorlása, az azokkal való egyre magasabb szintű azonosulás alakítja, fejleszti tanulóink és egyuttal kisebb-nagyobb kollégiumi közösségeink erkölcsösségét. A fentiek eredményeként válik a szocialista erkölcsiség a személyiség integráltságának egyik legfontosabb összetevőjévé.

Mindezek alapján megfogalmazható a kollégiumi erkölcsi nevelés alapvető feladata és célkitűzése: a szocialista erkölcsi értékrend gyakorlati és elvi kimunkálása.

Az erkölcsi nevelésünk optimális hatékonysága akkor érhető el, ha a pedagógiai tevékenységet a közösségi nevelés szerves részeként igyekszünk megvalósítani.

Kollégiumainkban a legjelentősebb erkölcsi nevelőerő a kollégium mindennapi életvitele, hagyományossá integrálódott szokásrendje, személyiség-kapcsolatainak viszonyrendszere, illetve ezek erkölcsössége.

A kollégiumokban dolgozó pedagógusok fontos feladata a mindennapi élet erkölcsi vonatkozásainak folyamatos elemzése. Rá kell mutatnunk a kisebb-nagyobb közösségek, az

azokat alkotó tanulók erkölcsi eredményeire és hibáira. Mindezen feladatok elvégzésére jó alkalom az esti, a heti és a havi értékelések, aktíva-megbeszélések, a diáktanács ülései, a közgyűlések. Megyénk több jól működő kollégiumában eredményesen és folyamatosan élnek az egyéni beszélgetések módszerével is. Pl.: "Egy nap - egy tanuló" módszer.

- A tanulás, művelődés, műveltség mint érték nem eléggé hangsúlyozott kollégiumainkban, a tanulók 38,5 %-a tartja értéknek, a nem kollégisták javára 4,4 % az eltérés. Az adatok arra engednek következtetni, hogy kollégiumainkban ma nem elég hatékonyan mutatunk az önképzés, önművelés jelentőségére, fontosságára. A pedagógusoknak meg kell értetni és el kell fogadtatni tanítványaikkal, hogy az iskola napjainkban már nem képes lezárni, egész, befejezett ismeretrendszert átadni tanulóinak. A tudományos technikai forradalom korszakában - mikor ismereteink egyre gyorsuló ütemben nőnek - alapvetően fontosnak és szükségesnek kell tartani azt a társadalmi követelményt, mely szerint ma csak az egy életen át tartó tanulás - az ugynevezett permanens önképzés - eredményeként tudunk alkalmazkodni az egyre növekvő követelményekhez - tanár és diák egyaránt.
- Az ökológiai, esztétikai-művészeti, ideológikus és filozófiai értékeket még kollégistáink is csak kis mértékben említik.
- A személyiség sokoldalú kibontakoztatásának lehetőségét csak közvetve említik tanulóink.

Érdekes következtetéseket vonhatunk le, ha összehasonlítjuk, hogy az egyes csoportok mely értékeket tartják fontosabbnak.

A kollégisták javára mutatkozik jelentős eltérés hazaszeretet /5,5 %/, humanizmus /5,1 %/, társadalom számára hasznos tevékenység /4,6 %/, őszinteség, nyíltság /4,2 %/, társadalmi megbecsülés, elismerés /4,1 %/, becsületesség, jellemesség /3,7 %/ területén.

Ezek mindegyike magasrendű érték. Az adatok szemléletesen bizonyítják a kollégiumi nevelőmunka hatékonyságát.

A nem kollégista tanulók nagyobb arányban említik az alábbi értékeket: kiegyensúlyozott, harmónikus élet $d=10,3\%$, választott pályán dolgozni $d=8,7\%$, sikerek a munkában $d=7,0\%$, közösségi szellem $d=6,8\%$, munkaszeretet, hivatástudat $d=5,6\%$.

A nem kollégista tanulók a munkával kapcsolatos értékeket fogadják el nagyobb arányban.

Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy a kollégista tanulók legnagyobb arányban a családhoz kötődést, az önképzést, a munkát, a társadalmi megbecsülést és elismerést tartják értékeknek. Mindez természetesen pozitív. Törekedni kell kollégiumainkban arra, hogy a magasabb rendű értékek is egyre nagyobb arányban szerepeljenek a tanulók értékhierarchiájában. Mindezt eredményesen segíthetik az etikai foglalkozások. Ezeken a kötetlen formájú beszélgetéseken lehetőség nyílik az etika és erkölcs kérdéseit rendszerbe foglaltan feldolgozni.

Az értékorientálás folyamatának céltudatos és tervszerű kialakítása feltételezi, hogy kollégiumi nevelőink a jelenleginél alaposabban ismerjék a neveléstudományt, a nevelésfilozófiát, a pszichológiát, a marxista etikát. Ezeken túl szükséges ismerni társadalmunk célkitűzéseit, pozitív és negatív vonásait, a nevelésben résztvevő tényezők jellegét, várható hatásfokát. Ehhez szükséges a szociológia alapjainak ismerete. Csak az indulószint reális feltárása alapján határozhatjuk meg aktuális feladatainkat mind a nevelés egész területén, mind az értékorientáció területén. A fenti feladatok megvalósításához hivatástudattal és magas pedagógiai szaktudással rendelkező nevelőkre van szükség. Mindezek következményeként az is valószínű, hogy a nevelőtanári teendőket nem ügyeleti munkának, hanem a szó makarenskói értelmében vett nevelőmunkának tekintené az egész társadalom.

3./ Gimnáziumi - szakközépiskolai tanulók értékorientációja

A gimnazistáknál a legfontosabb értékek közül az alábbiak szerepelnek legnagyobb arányban: kiegyensúlyozott, harmónikus élet /17,8 %/, boldogság /16,3 %/, boldog családi élet /12,5 %/, társadalmi megbecsülés, elismerés /6,3 %/ és béke /6,3 %/.

A szakközépiskolai tanulók is ugyanezeket az értékeket tartják legfontosabbnak, csak más sorrendben és arányban: boldogság /19,8 %/, boldog családi élet /19,0 %/, kiegyensúlyozott, harmónikus élet /11,4 %/, társadalmi megbecsülés /9,7 %/ és béke /7,2 %/.

- A szakközépiskolásoknál az önmaga és a családjához kapcsolódó szociális értékek nagyobb arányban szerepelnek /d= 3,6 %/.
- A gimnazisták olyan jelentős értékeket nem emlitenek vezető helyen mint a hazaszeretet és internacionalizmus, politikai helytállás és elvhűség, igaz e három érték a szakközépiskolásoknál is csak igen kis arányban szerepel első helyen /1,6 %/.
- Az ökológiai, esztétikai-művészeti, ideológikus és a totalitásra vonatkozó értékek közvetlenül egyik vizsgálati csoportnál sem szerepelnek.
- A szocialista társadalom fő törekvésére - az ember sokoldala kibontakoztatásának lehetőségére - közvetlenül ugyancsak nem történik utalás.
- A gimnazisták az alábbi értékeket tartják fontosabbnak, mint a szakközépiskolások: kiegyensúlyozott, harmónikus élet /d= 6,4 %/, társadalom számára hasznos tevékenység /d= 2,7 %/, az emberiségért dolgozni /d= 2,5 %/.
- A szakközépiskolások kevésbé magasrendű értékeket - bár ezek is fontosak - jelölnek meg nagyobb arányban: boldog családi élet /d= 6,5 %/, boldogság /d= 3,5 %/, gyermeknevelés /d= 3,4 %/.

Az előbbi értékek a már említett akadémiai vizsgálat adataival magasfoku korrelációt mutatnak.

Tanulságos képet mutat a 2. kérdésre - fontos értékek - adott válaszok összehasonlítása:

- A gimnazista tanulók közel egyharmada tartja fontos értéknek a boldog családi életet, a szakközépiskolásoknál ez az arány 22,4 %.
- Az önképzés, önművelés a gimnazistáknál a 2. a fontos értékek rangsorában /24 %/, a másik csoportnál csak a 10. helyen szerepel ez az érték, lényegesen alacsonyabb mutatószámmal /14,8 %/. E két iskolatípusba járó tanulók tanuláshoz való viszonyából a fenti adatok szinte törvényszerűen következnek. A gimnazista tanulók tanuláshoz való viszonya lényegesen jobb $d_m = 4,06 - 3,76 = 0,30$, a gyakoriságnál az eltérés 0,40.

Az önképzés területén a pozitív eltérés még jelentősebb $d_m = 0,60$; $d_{gy} = 0,69$.

- A gimnazista tanulók nagyobb arányban vallják fontos értéknek a humanizmust $d = 5,5$ %, a békét $d = 3,7$ % és a munkát $d = 3,0$ %.
- A szakközépiskolások fontosabb értéknek tartják a családalapítást $d = 13,3$ %, a gyermeknevelést $d = 7,7$ %, a szeretetet $d = 5,5$ %, a rendezett anyagi körülményeket $d = 5,5$ %.
- Az egészség megőrzését, sportolást, sportszeretetet vezető és fontos értékként a gimnazistáknak csupán 3,4 %-a említi, a szakközépiskolásoknál is alig jobb a helyzet /5,1 %/. Az egészség megővésének jelentőségét, fontosságát jobban kell tudatosítani mindkét iskolatípusban.

Összegzőképpen azt mondhatjuk, hogy a gimnáziumi tanulók értékhierarchiájában a magasrendű értékek nagyobb arányban szerepelnek.

Összes értékek rangsora

<u>Gimnazisták</u>		<u>Szakközépiskolások</u>	
	%		%
1. Boldog családi élet	50,5	Boldog családi élet	51,9
2. Önképzés, önművelés	45,6	Rendezett any.körülm.	40,5
3. Kiegyensúlyozott élet	36,6	Társadalmi megbecsülés	36,3
4. Becsületesség, jellemes	30,3	Önképzés, önművelés	35,9
5. Társadalmi megbecsülés	29,9	Boldogság	29,5
6. Rendezett any.körülm.	28,4	Családalapítás	29,2
7. Boldogság	27,3	Jó emberi kapcsolatok	28,7
8. Jó emberi kapcsolatok	26,4	Becsületesség, jellem.	26,6
9. Béke	25,0	Kiegyensúlyozott élet	24,9
10. Munkaszeretet	21,7	Választott pályán dolg.	23,7
11. Becsületes munkavégzés	20,2	Gyermekeknevelés	22,7
12. Segítőkézség	20,2	Béke	22,3
13. Szeretet	19,7	Szeretet	22,3
14. Választott pályán dolg.	18,2	Becsületes munkavégzés	20,7
15. Családalapítás	16,4	Barátság	19,8
16. Társ.szám.haszn.tev.	15,9	Segítőkézség	16,5
17. Humanizmus	15,8	Munkaszeretet	16,0
18. Közösségi szellem	15,4	Megértés	14,8
19. Küzdeniakarás, kitartás	15,4	Jó munkahely	13,9
20. Jó munkahely	14,9	Akaraterő	13,9
21. Barátság	12,1	Felelősségtudat	12,7
22. Felelősségtudat	9,7	Egészség	11,9
23. Munka elismerése	9,6	Közösségi szellem	11,0
24. Sikerek a munkában	9,6	Humanizmus	11,0
25. Egyéni életcél elérése	8,7	Őszinteség, nyíltság	10,6
26. Őszinteség, nyíltság	8,7	Társ.szám.haszn.tev.	10,2
27. Megértés	7,2	Munka elismerése	9,2
28. Gyermekeknevelés	6,8	Politikai helytállás	8,8
29. Egészség	6,8	Egyéni életcél elérése	8,5
30. Utazás, kirándulás	6,2	Hazaszeretet	8,4
31. Emberiségért dolgozni	6,2	Sikerek a munkában	6,7

32. Szórakozás	5,8	Igazságosság	6,3
33. Hazaszeretet	4,8	Utazás, kirándulás	5,1
34. Sportolás, sportszeretet	4,3	Pénz	4,6
35. Szabadság	3,8	Szórakozás	3,8
36. Pénz	3,8	Szabadság	3,0
37. Politikai helytállás	3,8	Emberiségért dolgozni	2,5
38. Igazságosság	3,4	Örömszerzés másoknak	2,5
39. Internacionalizmus	1,5	Sportolás, sportszeretet	2,5
40. Örömszerzés másoknak	1,5	Internationalizmus	2,1

- Mindkét vizsgálati csoportnál a tanulók több mint a fele - lényegében azonos arányban - a boldog családi életet értékeknek tekintik.
- A gimnáziumba járó tanulók közel fele említi értékek az önképzést, önművelést, a szakközépiskolásoknál az arány alig jobb mint egyharmad.
A nyugtalanító kérdés: mi az oka annak, hogy 12 évi oktató-nevelő munka ellenére sem jelöli értékek a tanulást, a művelődést, műveltséget a gimnáziumi tanulók több mint fele, a szakközépiskolába járók közel kétharmada? Ezzel teljesen egybevág a dolgozatom 91. oldalán tett elgondolkodtató megállapítás: "Nagyon kevés szakközépiskolai tanulóval vált a tanulás belső igénnyé /11 %/ 12 évi tanulás után." Mindkét iskolatípusban - de elsősorban a szakközépiskolákban - jelentősen javítaná a tanulmányi munka színvonalát, az önképzés-önművelés belső igénnyé és értékévé válását, ha magasabb szintű motivációs bázisra építenének a középiskolákban tanító pedagógusok.
- A kiegyensúlyozott harmónikus életet a gimnazisták fontosabbnak tartják /36,6 % és 24,9 %/.
- Az anyagi körülmények rendezettségét a szakközépiskolások említik nagyobb arányban /40,5 % és 28,4 %/.
- A szocialista humanizmus és a jó emberi kapcsolatok együttesen közel azonos arányban szerepelnek mindkét vizsgálati

csoportnál /40 %/. A humanizmus közvetlenül a gimnazista tanulók 15,8 %-a, a szakközépiskolások 11 %-a vallja értékeknek. Megszívlelendő adatok!

- Elgondolkodtató és cselekvésre készítő, hogy a hazaszeretetet a szakközépiskolai tanulóknak még tizedrésze sem tartja értékeknek, a gimnáziumot befejező tanulóknál az arány még rosszabb /4,8 %/. Sürgető feladatunk a szocialista hazafiságra és proletár internacionalizmusra nevelés megfelelő rangra emelése a nevelés folyamatában. A szocialista haza megvédése /szükség esetén/, a múlt és jelen nemzeti értékeinek, anyanyelvünknek, természeti kincseinknek, anyagi javainknak és művészeti alkotásainknak óvása, minden magyar fiatal szent kötelessége.

A "honnan jövünk - hová megyünk" folyamatának reális bemutatása eredményesen elősegítheti azt, hogy fiataljaink kellőképpen értékeljék a szocialista társadalom eddigi vívmányait, politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális eredményeinket. Ágoston György "A kommunista erkölcs tartalma és feladatai" című munkájában rámutat a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus szoros kapcsolatára.⁷⁸ Nem képzelhető el eredményes hazaszeretetre nevelés, ha a proletár internacionalizmusra nevelést elhanyagoljuk.

- A közösség jelentőségét a gimnazista tanulók 15,4 %-a, a szakközépiskolások 11 %-a hangsúlyozza. A tanulói tevékenységrendszer vizsgálatánál láttuk, hogy a gimnazista tanulók a közösségi munkát lelkesebben és gyakrabban végzik /101. oldal/, a következménye - többek között - hogy a közösség értékévé válása a tanulói személyiségben nagyobb arányú.

Az erkölcsi neveléssel és a morális értékek tudatosításával hatékonyabban kell foglalkozni mindkét iskolatípusban, ha a nevelési cél követelményeinek optimális szinten megfelelő fiatalokat akar kibocsátani a középiskola.

Márpedig ez célunk és feladatunk is!

- Társadalom számára hasznos tevékenységet, mint értéket a gimnazista tanulók nagyobb aránya tartja fontosnak /15,9 %/, s ezzel a rangsorban a 16. ez az érték, míg a szakközépiskolások csupán tizedrésze említi, s a rangsorban a 26. helyen szerepel.
- A politikai helytállást, elvhűséget a szakközépiskolások közül több mint kétszer annyian tartják értéknek, mint a gimnazisták, igaz az arány igen alacsony /8,8 %/.
- A pénzt a gimnazisták 3,8 %-a tartja személyes értékhierarchiája részének. A szakközépiskolásoknál is alig nagyobb az arány /4,6 %/. A pénz, mint érték ilyen arányu előfordulása kellemes meglepetés.
- Az emberiség életének javítását /pl.: élelmezési gondok megoldása az egész világon, rákkutatás területén eredmények elérése, fájldözés megszüntetése, szolgálni az emberi haladást, stb./ a gimnazista tanulók 6,2 %-a vallja értéknek, 3,7 %-nál vezető értéként szerepel. A szakközépiskolásoknál az arány sokkal kisebb /2,5 %/.
- A barátság és a megértés - a tanulók véleménye szerint - a szakközépiskolások számára a fontosabb, értéként ők fogadják el nagyobb arányban /d = 7,6 %/.
- A egészség, egészséges életmód a gimnazisták rangsorában a 29., 6,8 % vallja értéknek, a szakközépiskolásoknál az arány lényegesen jobb 11,9 %. A tanulói tevékenységrendszer vizsgálatakor láttuk, hogy a szakközépiskolások szabadidejükben szívesebben és gyakrabban végeznek az egészséges élettel kapcsolatos tevékenységet, mint a gimnazisták /118. oldal/, mindez az értékek fejlődésében a fenti módon tükröződik.

Érdemes ezeket az értékeket összevetni azokkal a követelményekkel, melyeket a társadalom állít a gimnáziumot végzett fiatalok elé: "Munkájában - tanulmányaiban - legyen

igényes, fegyelmezett, törekedjék sokoldalú tevékenység végzésére. Életvitelét a kollektívizmus és a humanizmus jellemezze. Tevékenységét hassa át a kötelességtudat és a segítőkészség. Elsajátított és egyre gazdagodó műveltségének, feldolgozott élettapasztalatainak bázisán rendelkezzen a dialektikus materialista világnézet alapjaival, válják ez személyiségének jellemző sajátjává, állásfoglalásainak, magatartásának irányítójává. Legyen igénye a folyamatos önművelés.

Dolgozzék, gondolkozzék és éljen a szocialista erkölcs normái szerint. Érzelmeit, nézeteit, magatartását a szocialista hazafiság és proletár internacionalizmus hassa át. Érezze magáénak - és támogassa - a világ haladó erőinek törekvéseit a szocializmusért, a demokráciáért, a gazdasági felemelkedésért, az önrendelkezésért és a békéért folytatott küzdelemben. Ismerje a korszerű termelés természet-tudományos alapjait és közgazdasági problémáit. Legyen igénye arra, hogy politechnikai hatókörét szélesítse.

Törekedjék az értelmes és szép életvitelre. Környezetében valósítsa meg a "mindennapok esztétikáját". 79

Lényegében a szakközépiskolát végzettekkel szemben is az előzővel megegyezők a társadalom elvárásai, hangsúlyozottan szerepel "a megszerzett szaktudás folyamatos, állandó fejlesztése, megújítása". 80

Az elért szint és a kitűzött cél közötti eltérések adják a ma iskolája számára az aktuális feladatokat.

Mindkét iskolatípusban az értékek - és egyre magasabbrendű értékek - felismertetésére, tudatosítására kell törekedni.

4./ Lányok - fiuk értékorientációjának összehasonlítása

Az első kérdésre - legfontosabb értékek - a lányok és fiuk az alábbi értékeket nevezik meg legnagyobb arányban:

<u>L á n y o k</u>		<u>F i u k</u>	
	%		%
1. Boldogság	18,4	Boldogság	17,5
2. Boldog családi élet	16,4	Kiegyensúlyozott élet	16,9
3. Kiegyensúlyozott élet	12,9	Boldog családi élet	15,3
4. Béke	7,8	Társadalmi megbecsülés	9,0
5. Társadalmi megbecsülés	7,4	Családalapítás	7,4
6. Gyermekevelés	4,7	Béke	5,3
7. Családalapítás	3,5	Önképzés, önművelés	3,7
8. Szeretet	3,5	Egyéni életcél elérése	3,7

- Mind a fiuk, mind a lányok értékhierarchiájának élén meghatározó jelleggel az egyéni és családi boldogság, a kiegyensúlyozott, harmónikus élet szerepel.
Már e területen is meglepetést hozott a vizsgálat: a fiuk, ha kis eltéréssel is / $\bar{d} = 2\%$ /, de nagyobb arányban vallják legfontosabbnak a fenti értékeket.
- A várt eredményt hozta a gyermeknevelés, a gyermek szeretete, mint érték. A lányok lényegesen nagyobb arányban jelölik vezető értéként.
- Az önképzés, önművelés mint legfontosabb érték elfogadása igen erős eltérést mutat a fiuk javára. A lányoknál e terület a vezetőértékek rangsorában csak a 18. 0,8 %-os /!/ aránnyal, a fiuknál a 6. helyen szerepel, bár az arány elég alacsony /3,7 %/. Ez mindenképpen meglepő és továbbgondolásra készítő, ugyanis a nevelési tényezők hatásfokának vizsgálatánál azt láttuk, hogy a lányok a barátok és iskolatársak kivételével a többi tényező tudományos információ közlő jelentőségét többre értékelik /64. oldal/.
A tanulói tevékenységrendszer elemzése felszínre hozta,

hogy a lányok a tanulást és általában az önképzést is szívesebben és gyakrabban végzik $d_m = 0,24$; $d_{gy} = 0,58$ /92. oldal/. Mindebből az következik, hogy a lányoknál nem a szorgalommal és a tanulás motivációs szintjével van probléma. A tanulás, tudás, művelődés, műveltség mint fontos érték felismertetésére több figyelmet szükséges fordítani a lányoknál. Törekedni kell arra, hogy a tanulókkal kapcsolatos tevékenységeket értékként éljék át.

- Szocialista munkaerőkölcssel és általában a munkával összefüggő értéket a lányok 13,6 %-a tartja legfontosabbnak, a fiuknál az arány 11,1 %.
- A fiúk nagyobb arányban fogadják el vezető értékként a kiegyensúlyozott, harmónikus életet $d = 4,0$ %/, a családalapítást $d = 3,9$ %/ és az önképzést $d = 2,9$ %/.
- A lányok közül a gyermeknevelést $d = 4,2$ %/, a szeretetet $d = 3,5$ %/ többen vallják legfontosabbnak, mint a fiúk.
- A vezetőértékek konturozottabban jelentkeznek a fiuknál /6 értéktípussal kevesebbet jelölnek meg, mint a lányok/.
- Elgondolkodtató, hogy a lányok közül a hazaszeretetet senki sem jelöli első helyre. A fiuknál is igen fontos értékek maradtak ki: proletár internacionalizmus, szocialista humanizmus, igazságosság.

Az erkölcsi nevelés területét kiemelten kell kezelni valamennyi tanulónál. Súlyos hiba lenne, ha az erkölcsi nevelés címszó alatt csak a két nem kapcsolatával foglalkoznánk középiskoláinkban. Ez is fontos természetesen, de nem lehet és nem szabad a többi területet elhanyagolni.

Több eredményt érnénk el, ha arra törekednénk, hogy az erkölcsi nevelés a nevelés valamennyi területét áthassa.

Ennek eredményeként a tanulásban, politizálásban, fizikai munkában, kulturális tevékenységben és a sportban érvényesülne a kollektívizmus, humanizmus és a munkaerőkölcse szocialista elve.

A második kérdésre-a fontos értékek - adott válaszok rangsorából kiemelkedik a lányoknál a boldog családi élet /29,7 %/, a társadalmi megbecsülés /19,9 %/, rendezett anyagi körülmények /19,9 %/, becsületesség, jellemesség /18,8 %/, jó emberi kapcsolatok /16,0 %/, választott pályán dolgozni /15,6 %/ és az önképzés, önművelés /15,6 %/.

A fiuknál leggyakrabban az alábbi értékek szerepelnek: önképzés, önművelés /23,8 %/, rendezett anyagi körülmények /20,6 %/, becsületesség, jellemesség /20,6 %/, boldog családi élet /20,1 %/, szeretet /18,0 %/ és a társadalmi megbecsülés /15,3 %/.

- A fiuknál a fontos értékek között az önképzés, önművelés szerepel vezető helyen, a lányoknál a rangsorban a 6-7. csupán.
- A lányok közel egyharmada vallja a boldog családi életet fontos értéknek /29,7 %/, míg a fiuk közül csak minden ötödik tanuló tartja fontosnak.
- A sportolást, sportszeretetet sem a fiuk, sem a lányok nem említik még fontos értéknek sem. Az egészséges életmód jelentőségének felismertetése, megértése és a tevékenységrendszerbe építése még csak a tanulók kisrészénél sikerült. Pl.: a lányok 3,5 %-a vallja fontos értéknek. Különösen az utóbbi évtizedben jelentős arányban megnőtt a cigarettázás és kisebb mértékben az alkoholfogyasztás középiskolai tanítványainknál. Ma már a lányok dohányzását is természetesnek tartja a felnőtt társadalom. Én elsősorban a megelőzés terén látom az előrelépés lehetőségét, s ebben komoly szerepet kell vállalni a nevelésért felelős tényezőknek, iskoláknak, kollégiumoknak, ifjúsági szervezeteknek és természetesen a szülőknek. Eredményesen segítené munkánkat, ha a tömegkommunikációs eszközök - életkornak megfelelő - korszerű felvilágosítómunkával járulnának hozzá az ifjúság tudat- és szem-

léletformálásához. A felnőttek /elsősorban a szülők és pedagógusok/ személyes példamutatását meggyőző erejűnek érzem.

- A lányok az alábbi értékeket tartják fontosabbnak mint a fiuk: boldog családi élet /d= 9,6 %/, humanizmus /d= 7,9 %/, boldogság /d= 5,6 %/ és az érdeklődési körnek megfelelő munkavégzés /d= 5,6 %/. A szocialista humanizmust, mint értéket a lányok háromszor nagyobb arányban vallják fontos értéknek, mint a fiuk.
- A proletár internacionalizmust a fiuk közül senki sem vallja értékrendszerének fontos részének.

A legfontosabb és fontos értékeket együttesen tekintve megállapíthatjuk, hogy sem a fiuk, sem a lányok értékhierarchiájában a legfontosabb társadalmi értékek még nem jutottak vezetős szerephez, bár közvetve a felsorolt értékek tartalmazzák a társadalom elvárásait. A lányoknál a családhoz kötődés, a fiuknál az önképzés, önművelés a legdominánsabb eleme a kialakuló értékrendszernek.

Hasznos következtetések levonására alkalmas az összesített értékek rangsora.

Összes értékek rangsora

<u>L á n y o k</u>		<u>F i u k</u>	
	%		%
1. Boldog családi élet	56,6	Önképzés, önművelés	46,0
2. Rendezett anyagi körülm.	37,5	Boldog családi élet	43,9
3. Önképzés, önművelés	36,3	Társadalmi megbecs.	32,8
4. Társadalmi megbecsülés	33,6	Kiegyensúlyozott élet	32,3
5. Boldogság	31,3	Becsületesség, jellem.	32,3
6. Kiegyensúlyozott élet	29,3	Rendezett any.körülm.	31,2
7. Jó emberi kapcsolatok	29,3	Családalapítás	30,1
8. Becsületesség, jellemes.	25,5	Jó emberi kapcsolatok	25,4
9. Béke	24,6	Boldogság	24,3

10. Választott pályán dolg.	24,6	Béke	22,2
11. Becsületos munkavégzés	23,1	Szeretet	20,6
12. Szeretet	21,1	Barátság	19,6
13. Gyermekevelés	20,7	Munkaszeretet	19,0
14. Segítőkézség	19,6	Becsületos munkavégzés	17,5
15. Munkaszeretet	18,4	Segítőkézség	16,4
16. Családalapítás	17,9	Választott pály.dolg.	16,3
17. Humanizmus	16,4	Akaraterő	15,8
18. Jó munkahely	14,8	Felelősségtudat	14,8
19. Akaraterő	13,6	Jó munkahely	13,7
20. Barátság	13,6	Közösségi szellem	13,7
21. Társ.számára haszn.tev.	13,3	Megértés	12,7
22. Közösségi szellem	12,5	Társ.szám.haszn.tev.	12,2
23. Őszinteség, nyíltság	11,8	Egyéni életcél elér.	10,0
24. Munka elismerése	10,5	Egészség	9,5
25. Megértés	10,2	Sikerek a munkában	9,5
26. Egészség	9,0	Humanizmus	9,0
27. Felelősségtudat	8,6	Hazaszeretet	8,4
28. Egyéni életcél elérése	7,4	Gyermekevelés	7,9
29. Politikai helytállás	7,4	Munka elismerése	7,9
30. Sikerek a munkában	7,1	Őszinteség,nyíltság	6,9
31. Utazás, kirándulás	6,7	Szórakozás	6,9
32. Hazaszeretet	6,7	Pénz	6,4
33. Emberiségért dolgozni	4,7	Igazságosság	5,3
34. Igazságosság	4,7	Politikai helytállás	5,3
35. Szórakozás	3,2	Utazás, kirándulás	4,8
36. Szabadság	2,8	Szabadság	4,2
37. Pénz	2,8	Sportolás	4,2
38. Sportolás	2,7	Emberiségért dolgozni	3,7
39. Internacionalizmus	2,4	Örömszerzés másoknak	1,5
40. Örömszerzés másoknak	2,4	Internationalizmus	1,1

- A lányok a boldog családi életet tekintik legnagyobb arányban értéknek /56,6 %/, a fiuk 43,9 %-a tartja fontosnak. Mindez eddigi tapasztalatunkkal szoros összefüggést mutat.

- A fiuk az önképzést, önművelést fogadják el legnagyobb arányban /46,0 %/, a lányoknál az arány alig jobb, mint egyharmad. Elgondolkodtató, hogy oktatáscentrikus iskola-rendszerünk a tanulást, művelődést, műveltséget csak ilyen kis hatásfokkal képes a lányok értékrendszerébe beépíteni. A fiuk másik felénél is fel lehetne tenni a nyugtalanító kérdést: a rendszeres tanulás miért nem vált belső igénnyé 12 évi oktatás-nevelés eredményeként? A művelődés személyiséggazdagító hatására rámutattak-e kellő mértékben a nevelésért felelős tényezők? Ez a vizsgálat nem hivatott az okok felderítésére. A tágabb értelemben vett nevelés eredményességét jelentősen növelné az okok tudományos igényű feltárása.
- A lányok a következőket tartják nagyobb arányban értéknek, mint a fiuk: gyermeknevelés /d= 12,8 %/, boldog családi élet /d= 12,7 %/, választott pályán dolgozni /d= 8,3 %/, humanizmus /d= 7,4 %/, boldogság /d=7,0 %/, rendezett anyagi körülmények /d= 6,3 %/, becsületes munkavégzés /d= 5,6 %/.

Ezek a különbségek is bizonyítják, hogy a tömegkommunikációs eszközök egy része által /pl. Ifjúsági Magazin/ felrajzolt egységes negatív kép nem helytálló. A középiskolát befejező lányok érzik a család mint társadalmi mikrocsoport jelentőségét. Meghatódottan olvastam pl. két érettségiző lány személyes értékhierarchiáját. Az egyik többek között azt írta, hogy "jó anya legyek", a másik "hüség, rendes feleség" és nem azt, hogy "rendes legyen a férjem" a követelményeket először önmaga előtt állította magasra. A középiskolás lányok szexuális felfogásáról, erkölcsi életéről felvázolt és általánosított kép éppen annyira nem helytálló, mint ha csupán a másik pólust mutatnánk be. Célszerűnek tartanám, ha a tömegkommunikációs eszközök a realisabb kép bemutatásával is hozzájárulnának ifjúságunk realis megítéléséhez.

Az említett értékkülönbségek igazolják eddigi tapasztalatainkat, miszerint a lányok általában érzelmgazdagabbak, mint a fiuk. Biológiai és pszichológiai sajátosságukat és bizonyos történelmileg kialakult értékrendet is tükröz személyes értékhierarchiájuk. Legfontosabbnak és döntőnek mégis azt tartom, hogy a lányok értékrendje ma teljességgel tükrözi szocialista társadalmunk nagy vívmányát, a női egyenjogúságot a társadalmi-, a családi- és a magánéletben egyaránt. Ez politikai jelentőségű fejlődés a felszabadulás előtti időszakhoz képest.

- A fiuk a következő értékeket vallják nagyobb arányban: családalapítás /d= 12,2 %/, önképzés, önművelés /d=9,7 %/, becsületesség, jellemesség /d= 6,8 %/, felelősségtudat, megbízhatóság /d= 6,2 %/, barátság /d=5,9 %/.
- Munkaerkölccsel kapcsolatos értéket jelöl meg a fiuk 36,5 %-a, a lányok 41,5 %-a.
- A humanizmus a lányoknál a 17. a rangsorban /16,4 %/, a másik vizsgálati csoportnál a 26. /9,0 %/. A jó emberi kapcsolatokat mindkét csoport közel egyharmada vallja értéknek.
- A hazaszeretet jelentőségét a fiuk jobban megértették, közvetlenül náluk is csak 8,4 % fogalmazza meg.
- Az egészség megőrzését, utazást, kirándulást, sportszeretetet a fiuk, lányok azonos arányban /18,4 %/ tartják értéknek. A kérdés újra felmerül: És a többiek?
- A szórakozást és a pénzt a fiuk tizedrésze tartja értéknek. A lányoknál az arány kedvezőbb /3,2 % és 2,8 %/.

Összességében megállapíthatjuk, hogy még egyik vizsgálati csoportnál sem jutottak vezető szerephez az új dokumentumokban is megfogalmazott magasrendű értékek.

5./ Értékorientáció vizsgálata az apa iskolai végzettségének tükrében

Az első kérdésre - legfontosabb érték - adott válaszok jelentős különbséget nem mutatnak. Valamennyi csoportnál a tanulók legnagyobb arányban az egyéni és családi boldogságot, a kiegyensúlyozott, harmónikus életet jelölik olyan elérendő célként, amelyért érdemes egy egész életen át dolgozni. E három értéket dominánsnak tartja a tanulók fele. Legnagyobb arányban vallják vezető értéknek a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei /63,1 %/. Ez utóbbi csoportnál az adatok egyértelmű általánosíthatóságának akadálya a viszonylag alacsony tanulói létszám /38 fő/. A többi csoportban lényegesen 70 fölött van a tanulók száma. A fenti értékek egybeesnek szocialista társadalmunk törekvéseivel, ilyen arányuk azonban feltétlenül túlzott. Az etikai és morális értékek egyik csoportnál sem foglalták még el a kívánatos helyet a tanulók értékrendjében.

Örvendetes, hogy az értékhierarchia élén csak egyetlen tanulónál /általános iskolai végzettségű a szülő/ szerepel a pénz, a szórakozást senki sem tartja legfontosabb értéknek.

- A tanulók jelentős része sorolja első helyre a békét és a társadalmi megbecsülést. A háboru elkerülését 6,4 - 9,8 % tartja legfontosabbnak, a befejezetlen általános iskolai végzettségű szülők gyermekei közül senki sem tartja a békét vezető értéknek.
- A legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei közül 6 % vallja személyes értékhierarchiája legmeghatározóbb elemének az emberi haladás elősegítését. A szülő iskolai végzettségének csökkenésével ez az arány is egyre kisebb lesz, az általános iskolát el nem végzett szülők gyermeke már nem is jelöli vezető helyen az emberiség életének megjavítását /pl. élelmezési gondok megoldása a harmadik világ országaiban/.

- Meglepő, hogy az önképzést, önművelést a diplomás szülők gyermekei nem tartják vezető értéknek.
- A becsületes munkavégzést és a munkaszeretetet a legalább középiskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekei kétszer nagyobb arányban vallják meghatározó értéknek.
- A szocialista haza szeretetét és a proletár internacionalizmust az érettségivel és diplomával rendelkező szülők gyermekei nem tartják legfontosabb értéknek, a többi csoportnál is csak elvétve jelölik első helyre.
- A szocialista humanizmus és az igazságosság együttesen nem éri el egyik csoportnál sem a 2 %-ot, sőt a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei közül senki nem sorolja vezető értéknek.
- A közösség ügyének szolgálata legfontosabb értéknek csupán a legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinél szerepel /4,8 %/. A többi vizsgálati csoport e kategóriában nem említi ezt az értéket.
- A társadalom számára végzett hasznos tevékenység vezető értéknek való elfogadása pozitív korrelációt mutat az iskolai végzettséggel /d= 3,9 %/.
- Egészséges életmóddal kapcsolatos érték egyetlen vizsgálati csoportnál sem került első helyre.

A fontos értékek rangsorában az egyes csoportoknál az alábbi értékek szerepelnek legnagyobb arányban:

Főiskola-egyetem:	önképzés, önművelés	31,3 %
	társadalmi megbecsülés	20,5 %
Középiskola:	boldog családi élet	28,9 %
	becsületesség, jellemesség	18,4 %
Szakmunkásképző:	becsületesség, jellemesség	28,3 %
	boldog családi élet	21,7 %

8 általános isk.:	boldog családi élet	33,3 %
	rendezett anyagi körülmények	26,3 %
befejezetlen á.i.:	rendezett anyagi körülmények	28,9 %
	társadalmi megbecsülés	21,1 %

- A legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei közül minden harmadik tanuló jelöli fontos értéknek az önképzést, önművelést. A többi csoportban az arány egyhated.
- A jó anyagi körülmények fontos értéknek való elfogadása és az apa iskolai végzettsége között negatív korreláció mutatható ki $d = 12 \%$.
- A megértésnél is jelentős eltérés tapasztalható a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei javára $d = 10 \%$.
- A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei az alábbi értékeket tartják nagyobb arányban fontosnak: önképzés, önművelés $d = 12,9 \%$, társadalom számára hasznos tevékenység $d = 10,8 \%$, felelősségtudat, megbízhatóság, kötelességtudat $d = 9,6 \%$, közösségi szellem $d = 9,2 \%$.

Az értékek eme két csoportja alapján megállapítható, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinél a személyes értékhierarchiában nagyobb arányban szerepelnek vezető helyen a magasabb rendű értékek.

A nehezen megválaszolható kérdésre - hol vannak az ökológiai, esztétikai, ideológiai és a totalitásra vonatkozó értékek? - a hétköznapi élet, fáradságot nem kímélő munkája adhatja meg a megoldást. Kiemelkedő feladata van az értékek tudatosításában az osztályfőnöknek, az iskolának, az ifjúsági szervezetnek. Magasabb szintű értékhierarchia kialakítását eredményezné, ha a pedagógusok a tömegkommunikáció nyújtotta sokféle információs lehetőség megválasztásában céltudatosan orientálnák tanulóinkat.

Hasznos következtetések levonására alkalmas az összesített értékek rangsora.

<u>Főiskola - egyetem</u>		<u>Középiskolások</u>	
	%		%
1. Önképzés, önművelés	47,0	Boldog családi élet	46,0
2. Boldog családi élet	44,6	Önképzés, önművelés	39,4
3. Megbecsülés	32,5	Becsületesség, jellem.	31,5
4. Boldogság	31,3	Kiegyensúlyozott élet	29,0
5. Jó emberi kapcsolatok	30,2	Segítőkézség	27,6
6. Kiegyensúlyozott élet	30,1	Jó emberi kapcsolatok	25,0
7. Választott pályán dolg.	27,7	Boldogság	25,0
8. Munkaszeretet	26,5	Megbecsülés	24,9
9. Becsületesség, jellem.	24,1	Béke	22,4
10. Béke	24,0	Akaraterő	22,3

<u>Szaktanásképző</u>		<u>8 általános</u>	
	%		%
1. Boldog családi élet	54,3	Boldog családi élet	53,1
2. Megbecsülés	39,1	Rendezett any. körülm.	42,4
3. Önképzés, önművelés	39,1	Önképzés, önművelés	40,4
4. Becsületesség, jellem.	35,9	Megbecsülés	33,4
5. Rendezett any. körülm.	35,9	Kiegyensúlyozott élet	32,1
6. Jó emberi kapcsolatok	31,5	Boldogság	30,1
7. Kiegyensúlyozott élet	29,3	Jó emberi kapcsolatok	28,2
8. Boldogság	27,2	Családalapítás	27,0
9. Becsületes munkavégzés	26,1	Becsületesség, jellem.	26,3
10. Családalapítás	25,0	Béke	24,4

Befejezetlen ált. iskola

	%
1. Boldog családi élet	60,5
2. Rendezett anyagi körülmények	55,3
3. Megbecsülés	39,6
4. Önképzés, önművelés	34,2
5. Kiegyensúlyozott élet	31,5
6. Szeretet	26,3
Becsületesség, jellemesség	26,3
Munkaszeretet, hivatástudat	26,3
9. Boldogság	23,7
Családalapítás	23,7

- A legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei kivételével valamennyi csoportnál a boldog családi életet tartják a tanulók legnagyobb arányban értéknak. Az apa iskolai végzettségével ezen érték megjelölése negatív korrelációt mutat.
- A tanulás, művelődés, műveltség értéként való elfogadása és az apa iskolai végzettsége pozitív korrelációt mutat. Míg a diplomás szülők érettségi előtt álló gyermekeinél az önképzés áll az összesített értékek rangsorának élén 47 % -kal, addig a befejezetlen általános iskolai végzettségű szülők gyermekei közül csak minden harmadik tanuló vallja személyes értékhierarchiája elemének.

Ezek az adatok szoros összefüggést mutatnak e dolgozat I. és II. fejezetében tett megállapításokkal. Az alacsony iskolázottságu szülők kevesebbet tudnak tenni azért, hogy a tanulás gyermekük belső igényévé váljon. A diplomás szülők gyermekei tanáraik tudományos információ közvetítő hitelét is magasabbra értékelik $d = 0,22$ és a szülői véleményt is nagy mértékben hasznosítják $/4,35$ - a rangsorban a 4., míg a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülőket gyermekeik csak a 12. helyre sorolják. /65. oldal/

A tanulói tevékenységrendszer elemzésénél részletesen rámutattam a hátrányos helyzet összetevőire /93. oldal/. Mindezek egyenes következménye, hogy a tanulással kapcsolatos tevékenységeket kisebb mértékben élik át értékként. A hátrányos helyzetű tanulókkal kiemelt foglalkozás e területen azt kívánja a pedagógusoktól, hogy az értékviszonyba léptetéssel kiemelten foglalkozzanak ezeknél a tanulóknál.

Az elgondolkodtató kérdés itt is önmagától adódik: Mi az oka annak, hogy még a legmagasabb iskolai végzettségű szülők érettségi előtt álló gyermekeinek is csupán 47 %-a vallja az önképzést - önművelést értéknek?

- A magasabb iskolai végzettségű szülők az alábbi értékeket említik nagyobb arányban: felelősségtudat, megbízhatóság /d= 15,4 %/, jó emberi kapcsolatok /d= 14,4 %/, társadalom számára hasznos tevékenység /d= 13,9 %/, önképzés, önművelés /d= 12,8 %/, személyes életcél elérése /d= 9,4 %/, őszinteség, nyíltság /d= 8,2 %/, boldogság /d= 7,6 %/, közösségi szellem /d= 7,3 %/, akaraterő /d= 6,5 %/, emberiségért dolgozni /d= 6,0 %/.

A felelősségtudat és a megbízhatóság értékévé válása az apa iskolai végzettségével a legmagasabb pozitív korrelációt mutatja.

A személyes életcél kialakulása, tudatosodása és értéként egzisztenciája gyorsabb és nagyobb arányú a tanultabb szülők gyermekeinél.

Magasrendű értékek /pl.: kollektívizmus, humanizmus, internacionalizmus, társadalom számára hasznos tevékenység, emberiség előrehaladásának segítése, .../ ezeknél a tanulóknál nagyobb arányban épült be a személyes értékhierarchiába.

A legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei a következő értékeket vallják nagyobb arányban: rendezett

anyagi körülmények /d= 32,4 %/, boldog családi élet /d= 15,9 %/, megértés /d= 14,1 %/, gyermeknevelés /d= 11,6 %/, szeretet /d= 10,6 %/, megbecsülés /d= 7,1 %/, jó munkahely, jó munkatársak /d= 6,7 %/.

A jó anyagi körülményeket a legalább érettségivel rendelkező szülők gyermekei közül minden ötödik, míg az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinek több mint fele tartja értéknek. A szülői ház szemléletformáló hatása igen erős.

Az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinek értékhierarchiájában vezető helyen és legnagyobb arányban az egyéni és családi boldogság, illetve a jó anyagi körülmények áll. Ugy tűnik amit a szülői ház nem tudott adni a tanulónak, azt az iskola sem tudja teljes egészében pótolni. A hátrányos helyzet fogalmának meghatározása és tartalmának tudományos igényű kidolgozása aktuális feladat. Az általam végzett vizsgálat is felszínre hozta, hogy a hátrányos helyzet ma már nem elsősorban anyagi természetű. A környezet, melyben a tanuló él, döntő módon meghatározza mind személyiségfejlődése egész folyamatát, mind személyes értékhierarchiáját.

A nevelési folyamatot eredményesebbé tenné, ha a középiskola első osztályában a felzárkóztatást szélesebb értelemben értelmeznék a pedagógusok, kiterjesztve azt a tanulói tevékenységrendszer egészére és az értékorientációra. A nevelési tényezők közül e területen kiemelkedő szerepe, jelentősége és feladata van az osztályfőnököknek.

6./ Értékorientáció vizsgálata a tanulmányi eredmény tükrében

A vizsgált 445 tanuló tanulmányi eredmény szerinti csoportosítása - mint az várható is volt - olyan vizsgálati csoportokat /elégtelen, elégséges, jeles/ is létrehozott,

melyben a tanulók létszáma alacsony, s ez az egyértelmű esetektől eltekintve akadályozta az általánosítást.

Az első kérdésre - legfontosabb érték - adott válaszok közül valamennyi vizsgálati csoportnál az egyéni és családi boldogság a legmeghatározóbb érték. E két értékhez hozzávéve a kiegyensúlyozott, harmónikus életet, a családalapítást és a gyermeknevelést, akkor a következő arányokat kapjuk:

jeles:	45,9 %
közepes:	55,0 %
elégtelen:	66,7 %

Ezek az értékek kétséggel egybeesnek szocialista társadalmunk törekvéseivel, ilyen arányuk azonban feltétlenül túlzott. Az optimális az lenne, ha az etikai és erkölcsi alapelvekből következő értékek határoznák meg az értékhierarchia többi elemét. Eme elvárás és igény fokozottan érvényes a jobb tanulmányi eredményt elérő tanulókra.

- Mint a fenti táblázat mutatja, még a legjobb eredményt elérő tanulóknál is közel fele jelöli az említett értékeket, a bukott tanulók esetén az arány még sokkal magasabb.
- Az önképzést, önművelést a jeles tanulóknak is csupán 4,2 %-a tartja vezető értéknek, az elégtelen tanulók közül senki sem vallja személyes értékhierarchiája meghatározó elemének.
- Míg a társadalom számára hasznos tevékenységet a jeles tanulók 12,5 %-a tartja legfontosabb értéknek, addig a közepesnél gyengébb eredményt elérők közül senki sem.
- Örövendetes, hogy a legjobb tanulók közül minden 8. az emberiség haladásának szolgálatát megvalósítandó célként jelöli, a többi csoportnál az arány egyre csökkenő, a leggyengébb eredményt elérők - érthető okok miatt - ilyen magasrendű célt nem tűznek maguk elé.

- E csoportosítás legmeglepőbb eredménye, hogy a jeles tanulók közül senki sem tartja a békét, a becsületes munkavégzést, a hazaszeretetet, az internacionalizmust, a humanizmust és az igazságosságot olyan elérendő célként, melyért érdemes egy egész életen át dolgozni. A gyengébb eredményt elérők közül is csupán elvétve jelölik a fenti értékeket.

Mindez mutatja - a legjobb eredményt elérő tanulóknál is - az erkölcsi nevelésünk hiányosságait. Ugy tűnik, hogy még a jó és jeles tanulók tevékenységrendszerét sem hatja át a kollektivizmus, a humanizmus és a szocialista munka erkölce a kívánt mértékben.

A felsorolt hiányosságok ellenére megállapítható, hogy a tanulmányi eredmény és a legfontosabb értékek megjelölése között erős pozitív korreláció mutatható ki. A jobb tanulók a társadalom elvárásainak és az új dokumentumokban meghatározott célkitűzéseknek magas szinten eleget tevő értékeket nagyobb arányban tartanak személyes értékhierarchiájuk meghatározó elemének.

Az egyes vizsgálati csoportok fontos értéként az alábbiakat jelölik legnagyobb arányban:

Tan. ered- mény	1.		2.	
		%		%
5:	Önképzés, önművelés	41,7	Becsületes munkavégzés	37,5
4:	Becsületesség	24,3	Önképzés, önművelés	19,8
3:	Boldog családi élet	29,6	Jó anyagi körülmények	27,2
2:	Boldog családi élet	31,3	Becsületesség	25,0
1:	BBoldog családi élet	33,3	Jó anyagi körülmények	26,7

- A legjobb eredményt elérő tanulóknál a tanulás, művelődés, műveltség jelentősége magas szinten tudatosodott. Mindez a legmagasabb egybeesést jelzi a nevelési tényezők szubjektív tanulói megítélésénél és a tanulói tevékenységrend-

szer elemzésénél tett megállapításokkal. Míg a jeles tanulók a tanárok tudományos információs hitelét maximálisra értékelik /4,92/, addig a bukott tanulók értékelése alig jobb "az átlagosnál több" minősítésnél / $d = 0,72$ /. A könyvek szerepének megítélésénél még nagyobb az eltérés / $d = 1,01$ /.

"A jeles tanulók a fontos tényezőktől sokkal több tudományos ismeretet fogadnak el, mint a gyenge eredményt elérők." /66. oldal/ A jobb tanulmányi eredményt elérő tanulók belső meggyőződésből és gyakran végeznek tanulással kapcsolatos tevékenységet, míg a bukott tanulók csak kényszerből és ritkán tanulnak / $d_m = 1,64$, $d_{gy} = 1,81$ lásd 94. oldal/.

Ezek után már nem is meglepetés, hogy a közepesnél gyengébb eredményt elérők közül az önképzést, önművelést vezető és fontos értéként csupán 12 % jelöli.

- A gyengébb tanulmányi eredményű tanulók a fontos értékek kategóriájában a boldog családi életet és a jó anyagi körülményeket említik legtöbbször. Mindkét érték megjelölése a tanulmányi eredménnyel negatív korrelációt mutat. A jeles tanulók közül a jó anyagi körülményeket csupán a tanulók huszadrésze, az elégtelen tanulóknak negyedrésze vallja fontosnak / $d = 22,5$ %/.
- A társadalmi megbecsülés és a becsületes munkavégzés fontos értéként való elfogadása is igen erős pozitív korrelációt mutat a tanulmányi eredménnyel. Az előbbinél 15,9 % a jobb tanulók javára mutatkozó eltérés, az utóbbinál 30,8 %.
- Figyelemre méltó különbség tapasztalható a szocialista humanizmus fontos értéként való elfogadásának arányában: a jeles tanulók ötödrésze vallja személyes értékhierarchiája fontos elemének az említett értéket, míg az elégtelen és elégséges tanulók közül csupán egy tanuló / $d = 20,0$ %/.

- A gyengébb eredményt elérők javára mutatkozik pozitív eltérés a következő értékek elfogadásában: jó anyagi körülmények $d=22,5\%$, barátság $d=20,0\%$, jó munkahely, jó munkatársak $d=14,6\%$.

E két értékkategória vizsgálat alapján megállapítható, hogy a tanulmányi eredmény és a társadalmilag legfontosabb értékek meghatározó jelleggel való elfogadása között igen szoros összefüggés van.

Értékes következtetések levonását teszi lehetővé az összesített értékek rangsora /lásd a mellékletben/.

- Az önképzést, önművelést a jeles tanulók 62,6 %-a tartja értéknek. A tanulmányi eredmény csökkenésével ez az arány egyre kisebb lesz. A közepes tanulók rangsorában ez az érték a 3. helyen szerepel 37,1 %-kal, a bukott tanulóknál csak a 11. és csupán minden negyedik tanuló vallja személyes értékhierarchiája elemének. Ezeknél a tanulóknál a tanulás motiváltságának és gyakoriságának alacsony szintjén túl jelentős tényező az is, hogy ezek a tanulók az iskolán kívüli műveltségforrások biztosította lehetőséggel is csak kismértékben élnek. A hátrányos helyzet /pl. a szülők alacsony iskolai végzettsége, rendezetlen családi körülmények, értékes kulturálódási lehetőségek kisebb aránya, stb./ ezeknél a tanulóknál gyakoribb és hatását erősebben érezteti.
- A boldog családi élet mint célkitűzés negatív korrelációt jelez a tanulmányi eredménnyel $d=18,3\%$.
- Érdemes kiemelni, hogy a főbb csoportok a jó anyagi körülményeket milyen arányban tartják jelentősnek:

	arány	rangsorszám
jeles	16,7 %	16-18.
közepes	38,9 %	2.
elégtelen	60,0 %	1-2.

A tanulmányi eredmény csökkenésével a jó anyagi körülmények, mint érték egyre meghatározóbb lesz. Az életszínvonal javítása a szocialista társadalomnak is alapvető célkitűzése. Még sem tarthatjuk helyesnek, hogy az anyagi értékek legyenek az értékhierarchia meghatározó és ilyen nagy arányu elemei. E tény az iskola, az ifjusági szervezet számára is figyelmeztető. Eredményesen segítené a pedagógusok értékorientációs tevékenységét, ha a szülői értekezleteken többen foglalkoznánk a szülők vélemény- és tudatformálásával. Az iskola és a szülői ház együttműködése e területen is kiemelkedően fontos.

- Tanulságos megvizsgálni, hogy a magas életszínvonal elérését milyen szintű hozzáállással képzelik el a tanulók. A becsületes munkavégzést az egyes csoportok az alábbi arányban tartják fontosnak:

	arány	rangsorszám
jeles	41,7 %	3-4.
közepes	17,3 %	13.
elégtelen	13,4 %	19-20.

A fentiekből egyértelműen megállapítható, hogy a gyengébb eredményt elérő tanulók munkaerőköltsége alacsony szintű. Ezeknél a tanulóknál hatékonyabban kell tudatosítani szocialista társadalmunk alapelvét: A megtermelt javakból mindenki végzett munkája arányában részesedhet. A jó anyagiak megteremtéséhez becsületes hozzáállásra van szükség. Az iskola erkölcsi kötelessége, hogy a fenti alapelvet a gyengébb eredményt elérőknél is tudatosítsa.

- A humanizmust a jeles tanulóknál több mint egyharmad jelöli értékként, a közepes tanulóknál az arány már csak 10,8 %, míg az elégtelen tanulók közül senki sem vallja értéknek az emberek közötti kapcsolatok e magas szintjét.
- A közösséghez tartozás jelentőségét, fontosságát a jobb tanulók jobban megértették. Közvetlenül a jeles tanulók egy-

harmada, a bukott tanulók 6,7 %-a tartja értéknek.

A tanulói tevékenységrendszer vizsgálatánál láttuk, hogy a jobb tanulmányi eredményt elérők vállalnak legnagyobb arányban közösségi feladatot. Az értékorientációban mindez a fenti módon tükröződik.

- Társadalom számára hasznos tevékenységet a jobb tanulók nagyobb arányban végeznek. E tevékenység értékévé válása a jeles tanulók 25,0 %-ánál jelentkezik közvetlenül, a többi vizsgálati csoportnál az arány kisebb, a bukott tanulók közül már senki nem jelöli értékévé.
- A tantervi követelményeket magas szinten teljesítő tanulók 16,7 %-a szeretné tudásával, tevékenységével az emberi haladást szolgálni.
- Az egészség megővésének jelentősége legkevésbé az elégtelen tanulóknál tudatosodott. Mint a testedző - szabadidő tevékenység elemzésénél láttuk a legjobb tanulóknak kevesebb idejük van szabad levegőn mozgásra, mindez az értékorientációjukban is tükröződik /12,6 %/, a közepes tanulók végzik e tevékenységet legszívesebben és leggyakrabban, e csoport negyedrésze vallja a szabadidőben végzett testedző tevékenységet értéknek.
- A legjobb eredményt elérő tanulók az alábbi értékeket jelölik nagyobb arányban:

- humanizmus	d = 37,5 %
- önképzés, önművelés	d = 36,0 %
- becsületes munkavégzés	d = 28,3 %

- Az elégtelen tanulók a jó anyagi körülményeket /d= 43,3 %/, az érdeklődési körnek megfelelő munkavégzést /d= 33,3 %/ és a megértést /d= 27,5 %/ vallják nagyobb arányban értéknek.

Összegzésképpen azt mondhatjuk, hogy a tanulmányi eredmény és az értékorientáció szintje a legszorosabb összefüggést

mutatja. A jobb tanulmányi eredményt elérők személyes érték-hierarchiájában magas szinten megtalálhatók az intellektuális, szociális és morális értékek. E csoport értékrendje felel meg legjobban a Nevelési Tervekben megfogalmazott elvárásoknak, követelményeknek. A gyenge eredményt elérők értékorientációja alacsony szintű, alapvető értékek hiányoznak vagy csak minimális arányban váltak belsővé. Véleményem szerint e területen akkor tudnánk előre lépni, ha e tanulókat a tevékenységek széles körébe vonnánk be, az erőhöz mért hasznos tevékenység eredményeként emelkedne a különböző cselekvésformák motivációs és gyakorisági szintje. A végzett tevékenységek folyamatos értékviszonyba léptetése eredményeként jelentős fejlődést érnénk el a gyengébb tanulók értékorientációjában. Egyidejűleg szükséges a hátrányos helyzet lehetséges összetevőinek megszüntetése, a többi komponens ellensúlyozása még tudatosabb, tervszerűbb pedagógiai munkával.

Ezzel az egyes vizsgálati csoportok értékorientációjának elemzését befejeztem.

Kiemelt pedagógiai feladatunk az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinek és a gyenge eredményt elérő tanulók értékorientációjának tudatosabb irányítása.

Z Á R S Z Ó

Szeretném remélni, hogy amikor e dolgozat tárgyául a középiskolát befejező tanulók értékorientációjának néhány kérdését választottam, akkor egy társadalmi szempontból fontos, aktuális, az egész nevelési folyamat megjavításának igényét tekintve pedig lényeges kérdéshez nyultam.

Alapvető pedagógiai tételnek tekinthetjük, hogy a különböző nevelési tényezők a tudat- és tevékenységformáláson át alakítják ki az egyes tanulók, közösségek értékorientációit, személyes értékhierarchiáit, közösségük értékrendjét.

Elsősorban arra kerestem a választ, hogy a középiskola végzős tanulóinak értékorientációja milyen szintű 12 évi oktató-nevelő munka eredményeként. Az új Nevelési Tervekben megfogalmazott elvárásokhoz, követelményekhez viszonyítottam az elért szintet.

A középiskolák és a kollégiumok számára kiadott új nevelési és oktatási tervek a hatékonyabban nevelő iskola megteremtését tűzik ki célul. A helyes irányelvek és a valóság azonban természetesen nem azonosítható. Vizsgálataim során feltárult előttem a különböző intézménytípusok nevelési folyamatának diagnosztikus képe, eredményeivel és problémáival együtt.

A következőkben - a teljesség igénye nélkül - röviden összegzem a vizsgálat főbb tapasztalatait, rámutatva középiskolai nevelésünk néhány jellemző hiányosságára. Kiemelek néhány olyan javaslatot mely - véleményem szerint - közelebb visz bennünket a nevelőiskola megteremtése felé.

- A középiskola végzős tanulói a szülők, tanárok, könyvek és barátok hatását tartják legfontosabbnak. A tömegkommunikáció széleskörű elterjedése és népszerűsége ellenére egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a nevelés személyes tényezői formálják elsősorban a tanulói személyiséget.

Sokszor hangoztatjuk, hogy a nevelés össztársadalmi feladat. Ez igaz, csak kissé általános. Szükséges konkrétan megfogalmazni az egyes nevelési tényezők feladatát, teendőt. Erősíteni kell azt a nézetet, hogy a gyermekek, a fiatalok neveléséért elsősorban a szülők a felelősek. Ugy gondolom, a gyermeknevelés a szülőknek nem csupán feladata, de legszentebb kötelessége is. A tervszerű nevelési folyamat irányításában az iskoláknak és kollégiumoknak központi szerepe van. A vizsgálat adatai szerint is a nevelés döntő tényezője a pedagógus. Mindebből következik, hogy eredményes nevelés elképzelhetetlen az iskola és a szülői ház tartalmas együttműködése nélkül. A kapcsolat optimálisra tételére a szülőknek is törekedni kell.

A társaskapcsolatok alakulására az eddigieknél több figyelmet érdemes fordítani.

- A tömegkommunikációs eszközök jelentőségét tudomány és politika területén értékelik a legtöbbször a tanulók. Feladatunk ezen eszközök hatékonyabb bevonása az oktatás-nevelés egész folyamatába és az igényes műsorválasztásra nevelés.
- A KISZ politikai és világnézetformáló szerepét tartja az ifjúság legjelentősebbnek. A vizsgálat felszínre hozta, hogy az ifjúsági szervezetek - középiskoláink jelentős részében - nem képesek az egész tagság aktivitását kiváltani. Az iskola és a pedagógus pártszervezetek egyik legaktuálisabb feladata a KISZ-szervezet működésének segítése a mozgalmi önállóság csökkentése nélkül.
- A kollégiumok személyiségformáló ereje, világnézeti, erkölcsi és életcél meghatározó szerepe nem éri el a szükséges és lehetséges mértéket.
- Az egyes vizsgálati csoportok adatainak összehasonlítása alapján azt mondhatjuk, hogy a nevelés irányító tényezőitől a legtöbb információt a jó tanulmányi eredményt elérők, a gimnazisták és a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei fogadják el.

Az eredményes nevelés alapfeltétele, hogy valamennyi érdekelt nevelési tényező összehangoltan, tudatosan vállaljon szerepet és felelősséget az ifjúság nevelésében. A különböző nevelési tényezők ifjúságra gyakorolt hatásának jobb összehangolása elsősorban az iskola feladata. A harmónikus, tervszerű együttműködés ma inkább intenció, mintsem gyakorlat.

A tanulói tevékenységrendszer elemzése heterogén képet tárt fel. Politikai tevékenység végzésében kiemelkednek a jó tanulmányi eredményt elérők, a gimnazisták és a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei. A vizsgálati adatokból következik az iskola és a kollégium feladata: több figyelmet kell fordítani az alacsony iskolázottságú szülők gyenge eredményt elérő tanulóinak politikai tevékenységbe való bevonására és az érdeklődés felkeltésére.

A jó eredményt elérő tanulók magas szintű belső meggyőződésből és folyamatosan, rendszeresen végeznek tanulmányi tevékenységet. A közepes tanulók munkájukat döntően azért végzik, mert szükséges, az átlagosnál kevesebbet végeznek ilyen tevékenységet. A bukott tanulók keveset, ritkán és kényszerből tanulnak. Az eredményes tanulás pedagógiai - pszichológiai feltételei legkevésbé náluk van meg. A jobb eredmény eléréséhez szükséges a folyamatos, rendszeres tanulmányi tevékenység és az örömmel végzett munka. Az előbbi területen a szülők és a kollégium tehet sokat, míg a tanulás megszerettetésénél az iskola és ezen belül a szaktanárok szerepét látom legfontosabbnak. A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei és a jobb eredményt elérők önképzése tudatos, belső igényből fakad. A tudományos technikai forradalom és az ismeretek rohamos növekedése ma mindenkitől megköveteli az egész életen át tartó permanens önképzést. Ezért a nevelésben résztvevő valamennyi tényezőnek, mindenekelőtt az iskolának alapvető feladata a tanulók önálló ismeretszerzési képességének kialakítása. Arra kell törekedni, hogy az önművelés iránti belső igény jellemezze a középiskolát végző ifju-

ságot. Annak érdekében, hogy a hátrányos helyzet ne termelődjön újra, kiemelt feladatként kell kezelni a középiskolába lépő gyengébb tanulók felzárkóztatását.

Legkedveltebb tevékenységtípus a fizikai munka. Az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei szívesebben és gyakrabban végeznek ilyen jellegű tevékenységet. Ez objektív lehetőségekkel is összefügg. A közösségi feladatok vállalásában a jobb eredményt elérő tanulók vállalnak legtöbbit. Az arányos terhelés elve azt kívánja, hogy a gyengébb tanulókat is vonjuk be a közösségi munkába. Törekedjünk arra, hogy lehetőleg mindenkinek legyen erejéhez mért közösségi megbízatása.

Tanulóink szívesen végeznek kulturális jellegű tevékenységet. Lehetőségeink több területen bizony elég szerények - színház, múzeum, hangverseny látogatás - mindennek egyenes következménye, hogy e tevékenységeket tanulóink nem tudják a kívánt gyakorisággal végezni. Jelentős fejlődési lehetőség van kulturális szervezőmunka és kulturcsoport munkájában való részvétel területén. A közművelődési intézményekkel való folyamatos munkakapcsolat eredményeként az iskolák, kollégiumok elérhetik, hogy a faluról, tanyáról bekerült fiatalok művelődési hátránya csökkenjen, illetve megszűnjön.

A testedző-szabadidőtevékenységek közül a kirándulás és turázás a legnépszerűbb. A legjobb eredményt elérőknek kevés idejük jut szabad levegőn tartózkodásra, mozgásra. Az egészséges életmódra nevelés területén kívánatos, hogy a nevelés irányító tényezői mellett a tömegkommunikációs eszközök is többet vállaljanak a felvilágosító munka és a tudatformálás területén.

A középiskola tanulóinak közéleti munkához való viszonya alacsony szintű. A párt-, állami és tömegszervezetek, valamint az iskola nem biztosít elég lehetőséget a végzős tanulóknak a közéletbe való aktív, öntevékeny bekapcsolódásra.

Mivel a személyiséget teljes tevékenységrendszer formálja, ezért rendszeresen tájékozódni kell arról, hogy középiskolás tanulóink a tevékenységeket milyen motivációs és gyakorisági szinten végzik. A tevékenységrendszer megismerése alapvető feltétele annak, hogy azt céltudatosan és tervszerűen irányítani tudjuk. Arra kell törekedni, hogy a követelésre épülő cselekvések egyre inkább szükséglet-, érdek-, majd értékelátásra épüljenek. A tevékenységrendszer kialakítása során viszonylagos teljességre kell törekedni, így segíthetjük valamennyi tanuló optimális kibontakozását. Pedagógiailag ez a mindenoldalúság igényének konkrétabb valóra váltását jelenti.

A nevelési tényezők szubjektív tanulói megítélésénél azt láttuk, hogy a legkevesebb információt a gyenge eredményt elérők, az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei fogadnak el. A rétegvizsgálatok felszínre hozták, hogy a fiúk és a szakközépiskolások is kevesebb információt fogadnak el és építenek be tudatukba. A tevékenységrendszer vizsgálata bizonyította, hogy azok a rétegek, amelyek kevésbé fogadnak el véleményt a nevelés irányító tényezőitől, azok az elvárt és javasolt tevékenységeket is alacsonyabb motivációs szinten és ritkábban /vagy egyáltalán nem/ végzik. Mindez egyértelműen mutat rá aktuális pedagógiai feladatainkra.

A középiskolát befejező tanulóinkban a személyes értékhierarchia még csak közvetve utal a társadalmi szempontból legfontosabb értékekre. Végzős középiskolai tanulóink több mint fele az önmaga, illetve családjá boldogságát, a nyugodt, kiegyensúlyozott, harmónikus életet tartja legfőbb értéknek. A szocialista erkölcs alapelveivel összefüggő értéket vezető helyre csupán a tanulók kis része jelöl. Szembetűnő, hogy a legmagasabb rendű értékek /esztétikai, erkölcsi, személyiség mint egész, társadalom mint totalitás/ előfordulása igen alacsony.

Bács-Kiskun megye középiskolát befejező tanulói az értékek széles körét ismerik, de a fontos értékek kellően nem emel-

kednek ki, sőt az értékek keveredése tapasztalható. Az mindenestre megnyugtató, hogy a tanulók pozitív beállítottsággal hagyják el a középiskolát. A legfontosabb erkölcsi alapelvek tükröződését joggal várhatjuk el 12 évi oktató-nevelő munka után. Az elért szint elemzése egyértelműen bizonyítja, hogy középiskoláinkban az erkölcsi nevelőmunka alacsony szintű. A világnézeti és politikai nevelés hiányosságait jelzi, hogy ilyen jellegű állásfoglalás igen kevés, inkább közvetve nyilvánul meg.

Ugy tűnik, hogy a nevelőiskola megteremtéséről eddig többet beszéltünk, mint tettünk érte. A helyzet javítása érdekében fontosnak tartom a pedagógusok szakmai továbbképzése mellett a nevelési továbbképzések bevezetését és rendszerezését. Véleményem szerint a leghelyesebb az lenne, ha e feladatot a tanárképző főiskolák, illetve egyetemek pedagógiai tanszékei végeznék. Eredményes értékkorientálás - sőt tervszerű pedagógiai tevékenység - nem képzelhető el az értékkorientáció - és általában a neveltségi szint - időről-időre történő felmérése nélkül. Csak az indulószint egyértelmű meghatározása és a cél világos látása adhatja meg számunkra az aktuális pedagógiai feladatot. Mindehhez szükséges, hogy pedagógusaink ismerjék a nevelésselméletet, a nevelésfilozófiát, a pszichológiát, a marxista etikát és a pedagógia mérési módszereit. Ezeket is szükséges ismerni társadalmunk célkitűzéseit, pozitív és negatív vonásait, a nevelésben résztvevő tényezők jellegét, várható hatásfokát, valamint a tanulói tevékenységrendszer összetevőit, motiváltságát és gyakoriságát.

A nevelési célkitűzéseink eredményes megvalósításához hivatástudattal és magas pedagógiai felkészültséggel rendelkező tanárookra van szükség.

A rétegvizsgálatok alapján megállapítható, hogy a tanulmányi eredmény és az apa iskolai végzettsége jelentős dif-

ferenciáló tényező az értékek kialakulásánál. A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinél és a jobb eredményt elérők személyes értékhierarchiájában a társadalmilag legfontosabb értékek meghatározóbb jelleggel szerepelnek. E két csoport értékrendje felel meg legjobban a Nevelési Tervekben megfogalmazott elvárásoknak.

A kollégiumi tanulók fejlettebb értékorientációja bizonyítja, hogy a huzamosabb ideig tartó és tervszerű nevelés az eredményesebb.

Összegezésként azt állapíthatjuk meg, hogy végzős középiskolai tanulóink értékorientációja elfogadható és egészséges irányba fejlődik. Kiemelt pedagógiai feladatunk az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinek és a gyenge eredményt elérő tanulók értékorientációjának tudatosabb irányítása.

Az előrelépés néhány feltétele: a szocialista társadalom mai fejlettségét figyelembevevő értékrendszer kimunkálása, konkretizálása a középiskolai ifjúságra, az értékek területén elérendő - reális - szint megfogalmazása. A pedagógiai kutatók feladata: elméletileg kidolgozni és kísérletekkel igazolni a hatékony értéktudatosítás tartalmát, módszereit és szervezeti formáit. Addig is még a mainál hasznosíthatóbb központi iránymutatást nem kapnak a pedagógusok, minden nevelőnek törekedni kell a legfontosabb szocialista értékekre épülő teljes értékrendszer kialakítására, mely a középiskolából kilépő fiatal számára szilárd referenciabázisul szolgál.

Az eredményesebb értékorientálással egyszerre jutna előrébb a valóságos személyiségfejlesztés és a közösségi nevelés. Mindezzel jelentős lépést tennénk a nevelőiskola megvalósítása felé, mely ma iskoláink legaktuálisabb pedagógiai feladata.

A vizsgálati adatok a kiinduló hipotézist egyértelműen igazolták: a nevelésért felelős és fontos tényezők szubjek-

tív tanulói megítélése, a tevékenységrendszer motiváltsága és gyakorisága, valamint az értékorientáció fejlettsége szoros összefüggést mutatott. Azok a tanulók akik az értékes információkat közvetítő nevelési tényezők véleményére sokat adnak, a kötelezően előírt, elvárt és javasolt tevékenységeket fejlett motiváció alapján végzik optimális gyakorisággal, azoknak a személyes értékhierarchiájában a legfontosabb értékek lesznek a meghatározók.

Az iskola feladata, hogy az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeit és a gyengébb eredményt elérőket is eljuttassa erre a szintre. Mivel ezek a tanulók zömmel fizikai dolgozók gyermekei, ezért az iskola felzárkóztató tevékenysége politikai jelentőségű pedagógiai feladat. Hatékony pedagógiai módszerek alkalmazásával el kell érni, hogy a - különböző okok miatt - hátrányos helyzetű tanulók lemaradása a mainál lényegesen nagyobb arányban csökkenjen.

A fentiek megvalósításával az iskolai élet demokratizmusa is minőségileg magasabb szintre kerülne. Középiskoláink nagyobb arányban bocsátanának ki tevékenységüket belső meggyőződésből végző, valóban sokoldalú, társadalom számára hasznos fiatalokat. Ez valamennyi középiskolában dolgozó pedagógus célja, feladata és kötelessége is.

J E G Y Z E T E K

1. A Központi Bizottság állásfoglalása - Az állami oktatásról szóló 1972. június 15-i központi bizottsági határozat végrehajtásának tapasztalatai és a közoktatás további fejlesztésének irányelvei. Köznevelés, 1982. 19.szám 8.o.
2. Dr. Rózsa Éva: A nevelés jelentősége fokozódik. Művelődésügyünk 26. szám /1975/ 79.o.
3. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai. Válogatott dokumentumok gyűjteménye. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 59.o.
4. Az állami oktatás helyzete és fejlesztési tapasztalatai. Kossuth Könyvkiadó, 1972. 79-80. o.
5. MSZMP XI. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó, 1975. 180.o.
6. Az MSZMP XII. kongresszusának határozata a párt politikai munkájáról és a további feladatokról. Társadalmi szemle, 1980. 4. szám 18.o.
7. A Központi Bizottság állásfoglalása, ... i.m. 10. o.
8. Dr. Majzik Lászlóné - Pataki Ferenc: A nevelési eredményvizsgálat. Nevelőmunka a középiskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 330-334. o.
9. Dr. Szvétek Sándor: A nevelési eredményvizsgálatok csomópontjai. Művelődésügyünk 27. szám /1978/ 83.o.
10. Dr. Szvétek Sándor: i.m. 83. o.
11. Dr. Ágoston György: A pedagógia alapfogalmai és a nevelési célrendszer. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 39. o.
12. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 11-23. o.
A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve - Alapelvek. Oktatási Minisztérium, 1978. 3-14. o.
A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 8-40. o.
13. Ágoston - Nagy - Orosz: Méréses módszerek a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.
Kelemen László: A pedagógiai pszichológia alapkérdései. Tankönyvkiadó, Budapest, 1967. 23-63. o.

- Nevelőmunka a középiskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 327-382. o.
- Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 268-276. o.
- Dr. Szvétek Sándor: A középiskolai kollégiumi eredményvizsgálatok éves rendszere. OPI, 1970.
- Dr. Szvétek Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért /Tanulmányok/ Kecskemét, 1979.
- Dr. Szvétek Sándor: A nevelési eredményvizsgálatok csomópontjai. Művelődésügyünk 26. szám /1975/ 81-103. o.
14. Daróczy Sándor: A nevelési tényezők értékhordozó és információ-közvetítő szerepéről. Pedagógiai Szemle 1980. 7-8. szám 619. o.
15. Dr. Szvétek Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért /Tanulmányok/ Kecskemét, 1979. 61. o. és 78-79. o.
16. Középiskolai kollégiumaink 10 éve. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1971. 190. o.
17. Dr. Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 223. o.
18. A Központi Bizottság állásfoglalása - Az állami oktatásról szóló 1972. június 15-i központi bizottsági határozat végrehajtásának tapasztalatai és a közoktatás további fejlesztésének irányelvei. Köznevelés, 1982. 19. szám 11. o.
19. Óvári Miklós: A közoktatás helyzete és kiegyensúlyozott fejlesztésének feladatai. Köznevelés, 1982. 19. szám 7. o.
20. Középiskolai kollégiumaink 10 éve. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1971. 151. o.
21. A Központi Bizottság állásfoglalása..., i.m. 12. o.
22. A Központi Bizottság állásfoglalása..., i.m. 13. o.
23. Középiskolai kollégiumaink 10 éve. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1971. 161-162. o.
24. A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 8. o.
25. A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 17-40. o.

26. Dr. Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 213. o.
27. A Központi Bizottság állásfoglalása..., i.m. 10. o.
28. A Központi Bizottság állásfoglalása..., i.m. 10. o.
29. Középiskolai kollégiumaink 10 éve. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1971. 189. o.
30. A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó, 1970. 82. o.
31. A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó, 1970. 66. o.
32. Dr. Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 238. o.
33. A Központi Bizottság állásfoglalása..., i.m. 11. o.
34. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 11. o.
35. Lenin: Az ifjúsági szövetség feladatai. A marxista pedagógia története dokumentumokban I. 302. o.
36. Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961. 63.o.
Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 115. o.
37. A Központi Bizottság állásfoglalása..., i.m. 10-11. o.
38. Daróczy Sándor: Tevékenységvizsgálat középiskolások körében. Pedagógiai Szemle, 1979. 12. szám 1102. o.
39. Dr. Szvéték Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért /Tanulmányok/ Kecskemét, 1979. 78-79. o.
40. A középfoku diákoktatás nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 32-33. o.
41. A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve. Oktatási Minisztérium, 1978. 18. o.
42. A középfoku diákoktatás nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 21. o.
43. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 661. o.
44. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 661. o.

45. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 12. o.
46. Dr. Ágoston György: Neveléselmélet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 130. o.
47. Makarencó Művei IV. kötet, 373. o.
48. Dr. Ágoston György: Neveléselmélet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 134. o.
49. A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 29-30. o.
50. A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve. Oktatási Minisztérium, 1978. 14. o.
51. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 666-667. o.
52. A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 36. o.
53. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 15. o.
54. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 22. o.
55. A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve. Oktatási Minisztérium, 1978. 22. o.
56. Daróczy Sándor: Értékszocializáció a nevelés folyamatában. Magyar Pedagógia, 1981. 3. szám 262. o.
57. A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 38. o.
58. A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 39. o.
59. A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve. Oktatási Minisztérium, 1978. 23. o. és A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 668. o.
60. Dr. Ágoston György: Neveléselmélet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 266-267. o.
61. A középfoku diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 27-29. o.

62. A középfokú diákotthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 29. o.
63. A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve. Oktatási Minisztérium, 1978. 17. o.
64. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 663. o.
65. Salamon Jenő: Az értékorientáció és a szocializáció alap-problémái, különös tekintettel a 10-18 éves korúak fejlődéslélektani sajátosságaira. MTA-PKCS dokumentáció, 1978.
66. Dr. Szvétek Sándor: Az értékek szerepe a személyiség integrálódásában. Művelődésügyünk 27. szám /1978/ 55. o.
67. Murányi Mihály: Az értékorientációk fejlesztése. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974. 7. o.
68. Murányi Mihály: i. m. 7. o.
69. Márkus György: Marxizmus és "antropológia". Budapest, 1966.
70. Dr. Szvétek Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért /Tanulmányok/ Kecskemét, 1979. 38. o.
71. Dr. Szvétek Sándor: Az értékek szerepe a személyiség integrálódásában. Művelődésügyünk 27. szám /1978/ 57-58. o.
72. Dr. Szvétek Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért /Tanulmányok/ Kecskemét, 1979. 39. o.
73. Dr. Szvétek Sándor: Az értékek szerepe a személyiség integrálódásában. Művelődésügyünk 27. szám /1978/ 58. o.
74. Dr. Szvétek Sándor: Az értékek szerepe a személyiség integrálódásában. Művelődésügyünk 27. szám /1978/ 58. o.
75. Murányi Mihály: i. m. 54. o.
76. Dr. Szvétek Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért /Tanulmányok/ Kecskemét, 1979. 41. o.
77. Dr. Szvétek Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért /Tanulmányok/ Kecskemét, 1979. 42-43. o.
78. Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961. 68. o.
79. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 21-23. o.
80. A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve. Oktatási Minisztérium, 1978. 9. o.

I R O D A L O M

- A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. /Főszerkesztő:
Dr. Szabolcs Ottó/. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 669 o.
- A középfokú diákok otthonok nevelési terve. Művelődési Minisztérium, 1981. 45 o.
- A központi Bizottság állásfoglalása - Az állami oktatásról szóló 1972. június 15-i központi bizottsági határozat végrehajtásának tapasztalatai és a közoktatás további fejlesztésének irányelvei. Köznevelés, 1982. 19. szám 8-13. o.
- Allport G.W.: Az attitűdök. Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései. /Szerkesztette: Halász László - Hunyadi György - Marton L. Magda/. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 41-56. o.
- Allport G.W.: A személyiség alakulása. Gondolat Kiadó, Budapest, 1980. 599 old.
- A Magyar Szocialista Munkáspárt XII. kongresszusának határozata a párt politikai munkájáról és a további feladatokról. V. Ideológia, tudomány, művelődés, Társadalmi Szemle, 1980. 17-19. o.
- A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése: Az MSZMP KB 1970. febr. 18-19-i ülése. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1970. 88 o.
- A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve: A tanórán és az iskolán kívüli nevelés terve. Oktatási Minisztérium, 1978. 27 o.
- "A 14-18 éves tanulóifjúság iskolai nevelési folyamata főbb csomópontjainak feltárása: szocialista értékekre nevelése" c. kutatási tervtanulmány /1976-80/ Budapest, 1976. 14 o.
- Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai. Válogatott dokumentumok gyűjteménye. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 416 o.

- Az eredményesebb nevelésért - Tapasztalatgyűjtemény. /Válogatta: Erhardt Imre/. Pécs, 1974. 170 o.
- Az értékorientáció-kutatás szerepe a tanulók "társadalmi" nevelésében. Tanulói tevékenység a társadalomban. /Szerkesztette: Salamon Zoltán/. MTA-PKCS Budapest, 1980. 29-39. o. OPKM szám: 223.846
- Az iskolák és a diákotthonok együttműködése: A diákotthoni nevelőmunka fejlesztése. Oktatási Minisztérium, 1979.6 o.
- Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961.
- Ágoston György: A statisztikai módszer alkalmazása a pedagógiai kutatásban. /Gaston Mialaret - Nouvelle pédagogie scientifique c. - könyvének ismertetése/ Köznevelés, 1964. 5. szám 178-182. o.
- Ágoston György - Kunsági Elemér: A gyermek eszményképeinek szociológiai vizsgálata. Szeged, 1967. Intézeti dokumentáció.
- Ágoston György: Az emberi sokoldalúság marxista eszménye: A szocialista személyiség nevelése és a közösség. /Főszerkesztő: Horváth Lajos/. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1970. 13-22. o.
- Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 320 o.
- Ágoston György: A pedagógia alapfogalmai és a nevelési célrendszer. Akadémia Kiadó, Budapest, 1976.
- Ágoston - Nagy - Orosz: Méréses módszerek a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 414 o.
- Bajnok László: Etikai beszélgetések a kollégiumban. A kollégiumi nevelés néhány kérdése VI. kötet, Budapest, 1966. 105-112. o.
- Bakstanovszkij V.I. - Buharcev R.I. - Guszejnov A.A. - Harcsev A.G. - Szogomonov J.V. - Tyitarenko A.I. /Szerk./: A marxista etika. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978. 334 o.

- Balogh Lajos: A személyiség fejlődése a kollégiumi közösségben. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 216-221. o.
- Barkóczy Ilona - Putnoki Jenő: Tanulás és motiváció. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980. 360 o.
- Bábosik István: Az erkölcsi tudatosság szerepe a magatartás szabályozásában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 235 o.
- Bernáth József: Iskola és önművelés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 203 o.
- Biró Katalin: Erkölcsi tudatossági szintvizsgálatok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 239 o.
- Bisky - Friedrich: Ifjúság és tömegkommunikáció. Tankönyvkiadó, Budapest, 1975. 180 o.
- Bozsovcics L.I.: A gyermeki fejlődés szociális szituációja. Pedagógiai szociálpszichológia. /Vál.: Pataki Ferenc/ Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1976. 56-83. o.
- Czinege Gábor: Gimnáziumi tanulók pályaválasztási értékorientációja. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged, 1980. 153 o.
- Cseh-Szombathy László - Ferge Zsuzsa /szerkesztők/: A szociológiai felvétel módszerei. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1968.
- Csepeli György: Az iskola belső világa. MTA Pedagógiai Kutatócsoport, Budapest, 1975. 36 o.
- Csiszár Imre: Fakultatív gimnáziumi képzés. Utak az egységesség és differenciáció elvének megvalósításához. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagógica et Psychologica Series Specifica Paedagogica, Szeged, 1982. 231 o.
- Csoma Gyula: A 14-18 évesek. Ők és mi. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1970.
- Dancs István: Szakmunkástanulók értékorientációja. Pályaválasztás, 1980. 1. szám 30-35. o. és 2. szám 32-35. o.
- Daróczy Sándor: Az eszmei-politikai közvélemény vizsgálata és formálásának néhány kérdése a középiskolás kollégiumokban. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1969. 565 o.

Daróczy Sándor: Kollégiumok a hátrányos helyzetűekért. Köznevelés, 1966. 10. szám 381-382. o.

Daróczy Sándor: A világnézet alakítása. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 80-91. o.

Daróczy Sándor: Társadalmi-politikai nevelés középiskolás korban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973. 420 o.

Daróczy Sándor: A közéletiségre nevelés szerepe a szocialista személyiségformálásban. Pedagógiai Szemle, 1974. 12. szám 1095-1104 o.

Daróczy Sándor: A diákkori szocializáció és értékorientáció közösség- és személyiségfejlesztő szerepének kutatása. Közösség - személyiségprogram, szocialista életmód, az ifjúsági mozgalom tevékenysége. /Szerkesztette: Pék András/. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1976. 47-63. o.

Daróczy Sándor: Ifjúságkutatás a köznevelés fejlesztésének szolgálatában. Magyar Pedagógia, 1978. 2. szám 226-235. o.

Daróczy Sándor: Az értékválasztás és a személyiségkép jellemzői a középiskoláskor kezdetén. Magyar Pedagógia, 1979. 3. szám 276-289. o.

Daróczy Sándor: Tevékenységvizsgálat középiskolások körében. Pedagógiai Szemle, 1979. 12. szám 1102-1111. o.

Daróczy Sándor: A nevelési tényezők értékhordozó és információ-közvetítő szerepéről. Pedagógiai Szemle, 1980. 7-8. szám 619-627. o.

Daróczy Sándor: Az értékorientáció-kutatás szerepe a tanulóknak "társadalmi" nevelésében. Tanulói tevékenység a társadalomban. MTA-PKCS 1980. 29-37. o.

Daróczy Sándor: Értékszocializáció a nevelés folyamatában. Magyar Pedagógia, 1981. 3. szám 258-269. o.

Daróczy Sándor- Szvétek Sándor: A szocialista eszmény és erkölcsiség személyiségfejlesztő szerepéről. Pedagógiai Szemle, 1978. 1. szám 11-21. o.

- Dave R.H.: Permanens nevelés és iskola. Budapest, 1974. 82. o.
- Dobos László: Fiúk-lányok együtt az osztályban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 165 o.
- Drobnickij O.G.: A szellemi értékek világa. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1970. 252 o.
- Duró Lajos: A szociometriai módszerek pedagógiai - pszichológiai alkalmazásának metodológiai problémáiról. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 10. Szeged, 1966. 19-40. o.
- Duró Lajos: A személyiség szociometriai vizsgálatának módszertani problémái. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 15. Szeged, 1969. /Szerk.: Ágoston György - Duró Lajos/ 39-60. o.
- Duró Lajos: A személyiség erkölcsi tulajdonságainak és interperszonális kapcsolatainak néhány összefüggése. Magyar Pszichológiai Szemle, 1972. 2. szám 211-218. o.
- Duró Lajos: A pályaválasztási értékkorientáció mint pedagógiai probléma. Vizsgálatok a pályaválasztási értékkorientáció körében. /Szerk.: Duró Lajos és Zakar András/ BKKM Pályaválasztási Tanácsadó Intézet, Pedagógus Továbbképző Intézet, Kecskemét, 1980. 6-26. o.
- Duró Lajos: A személyiség közösségi értékkorientációjának fejlesztése középiskolás korban. Zárótanulmány, JATE Pszichológiai Tanszék Szeged, 1980. 92 o.
- Duró Lajos: A csoportfejlődés longitudinális vizsgálata középiskolai osztályokban. Magyar Pszichológiai Társaság V. Országos Tudományos Konferenciája. 1981. márc. 4-6. Előadáskivonatok. /Összeállította: Barkóczi Ilona/ Magyar Pszichológiai Társaság, Budapest, 1981. 186 o.
- Duró Lajos: Személyiség, csoport, közösség. Tájékoztató. /Felelős szerkesztő: Szabó Lajos/ Kiadja az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának Oktatási Igazgatósága. Kecskemét, 1981. 1. sz. 3-18. o.

- Duró Lajos: Az értékorientáció pedagógiai-pszichológiai vizsgálata. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 24. Szeged, 1982. 270 o.
- Értékorientáció-kutatás a 14-18 éves tanulók iskolai nevelésének folyamatában. Kutatások a tanulóifjúság körében c. sorozat 1-4. rész. MTA-PKCS, 320 o.
- Faragó Jenő: Fiatalok vallomásai világnézetéről, erkölcsről. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968.
- Farkas Endre: Erkölcs, érték, nevelés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980. 170 o.
- Fischer, Hardi: Modern pedagógiai és pszichológiai kutatásmódszerek. Verlag für Psychologie, Göttingen /Dokumentáció/ 140 o.
- Gazsó Ferenc - Pataki Ferenc - Várhelyi György: Diákéletmód Budapesten. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1971. 303 o.
- Gácsér József /Szerk./: Az osztályközösség megismerése. Módszertani Közlemények Könyvtára, Szeged, 1981. 173 o.
- Gádorné Donáth Blanka: Az értékek motiváló szerepe leányok pubertáskori és posztpubertáskori személyiségfejlődésében. MTA Pszichológiai Tanulmányok VI. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. 249-254. o.
- Gáspárné Zsauner Éva: Ifjkoruk értékválasztásai. MTA Pszichológiai Tanulmányok X. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. 249-254. o.
- Gáspárné Zsauner Éva: Vizsgálatok a pszichológiai érték körében. MTA Pszichológiai Tanulmányok XI. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968. 217-239 o.
- Gáspárné Zsauner Éva: Mondásválasztás. Pedagógiai-pszichológiai módszer a személyiség értékrendszerének megismerésére. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. 213 o.
- Gergely Jenő: Gimnazisták értékorientációjának vizsgálata az életpálya vonzó indítékai alapján. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 22.

- Gidaí Kálmán: Egészséges életmód. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 253-260. o.
- Hankiss Elemér: Érték és társadalom. Elvek és utak. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 393 o.
- Heller Ágnes: Hipotézisek egy marxista értékelmélethez. Magyar Filozófiai Szemle, 1970. 5. szám 759-790. o. és 6. szám 1043-1078. o.
- Horváth György: Személyiség és öntevékenység. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 341 o.
- Horváth Zoltán: Középiskolai tanulók közösségi értékorientációjának pedagógiai vizsgálata. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged, 1976.
- Hunyadi Györgyné: A tanulói kollektivitás alakulása az általános és középfoku iskolában. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 143-164. o.
- Inkei Péter: A közösségi nevelés válsága. Valóság, 1979. 4. szám 95-96. o.
- Itelszon: Matematikai és kibernetikai módszerek a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1967. 300 o.
- JADOV V.A. és munkatársai: A személyiség és értékorientáció. Szociálpszichológiai szöveggyűjtemény III.k./Szerkesztette: Pataki Ferenc és Solymosi Zsuzsanna./ Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976. 258-281. o.
- Juhász Ferenc: Nevelés és motiváció. A motiváció szerepe a személyiség fejlődésében. Pedagógiai és Pszichológiai Közlemények, 1972. 1. szám
- Juhász Ferenc: A tevékenység szerepe a személyiség alakulásában. Pedagógiai Közlemények, 1973. 1. szám 6-34. o.
- Kelendi Gyuláné: Utban a nevelőiskola felé... Módszertani Közlemények, 1978. 1. szám 36-38. o.
- Kelemen László: Pedagógiai pszichológia. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. 691 o.

- Keményné Gyimes Erzsébet: Gimnáziumi tanulók közösségi értékorientációi és személyközi viszonyai. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged, 1977. 162 o.
- Kerekesné Nagy Mária: A tanulói személyiség társadalmi aktivitásának pszichológiai vizsgálata. Szeged, 1968. Intézeti dokumentáció.
- Kékes Szabó Mihály: Középiskolai tanulók közösségi tevékenységének vizsgálata. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 23.
- Koczás Imre: Középiskolai kollégisták erkölcsi ítéletei és személyközi tapasztalatai. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged, 1977. 157 o.
- Kocsor Ferenc: A kollégium külső kapcsolatai. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 191-199. o.
- Kon I.Sz.: A barátság. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. 293. o.
- Kozma Tamás: A nevelésszociológia alapjai. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 229 o.
- Kozéki Béla: A motiválás és a motiváció összefüggéseinek pedagógiai pszichológiai vizsgálata. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 302 o.
- Kunsági Elemér: 17-18 éves tanulók hazafias eszményképei és munkaideáljai. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 22.
- Lajkó Lajos: A serdülőkori tanulók közösségi értékorientációi és személyközi viszonyai. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged, 1980. 154 o.
- Lénárd Ferenc: Emberismeret a pedagógiai munkában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. 239 o.
- Lendvay Ferencné: Tevékenységek rendszerre fejlesztése. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 125-129. o.

- Leontyev: Tevékenység, tudat, személyiség. Gondolat-Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1979. 342 o.
- Majzik Lászlóné - Pataki Ferenc: A nevelési eredményvizsgálat. Nevelőmunka a középiskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 327-385. o.
- Makarenkó Művei: Ötödik kötet. Akadémiai Kiadó - Tankönyvkiadó, Budapest, 1955. 487 o.
- Mohás Livia: Gimnazisták énképe önjellemzéseikben. Neveléstudomány és társadalmi gyakorlat 10. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. 66 o.
- Molnár Sándor: Önkormányzati szervek a kollégiumban. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 147-174. o.
- Murányi Mihály: Az értékorientációk fejlesztése. Pszichológia-Nevelőknek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974. 118 o.
- Nagy József: A pedagógiai jelenségek kvantifikálása mint a statisztikai elemzés előfeltétele. Magyar Pedagógia, 1963. 3-4. szám 363-382. o.
- Nagy József: A kvantitatív pedagógiai értékelés. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 20.
- Nagy Tibor: Önkiszolgálás, fizikai munka. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 91-106. o.
- Nevelőmunka a középiskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 448 o.
- Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. /Szerkesztette: Lendvay Ferencné/. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 342 o.
- Olsanszkij V.B.: Személyiség és társadalmi értékek. Szovjet szociológia ma. /Összeállította: Farkas János/. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971. 222-266. o.
- Országos tanácskozás a közoktatás fejlesztéséről. Köznevelés, 1981. 38. szám 3-21. o.

- Óvári Miklós: A közoktatás helyzete és kiegyensúlyozott fejlesztésének feladatai. Köznevelés, 1982. 19. szám 3-7. o.
- Papp János: "Utban a nevelőiskola felé". A szocialista iskola nevelőtevékenységének erősítése. Pedagógiai Műhely /Nyíregyháza/ 1978. 2. szám 7-16. o.
- Pataki Ferenc: A nevelésügyünk és a szociológia. Társadalmi Szemle, 1968. 11. szám 72-82. o.
- Pataki Ferenc: Érték, norma, viselkedés. Normatív viselkedés. Normatív viselkedésszabályozás a társadalmi kiscsoportokban. Világosság, 1978. 5. szám 272-276. o.
- Rózsa Éva: A nevelés jelentősége fokozódik. Művelődésügyünk 26. szám /1975/ 79-80. o.
- Rubinstein Sz.L.: Az általános pszichológia alapjai I-II. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 1103 o.
- Rubinstein Sz.L.: A pszichológia fejlődése. Elvek és utak. Tankönyvkiadó, Budapest, 396 o.
- Salamon Jenő: Az értékorientáció és a szocializáció pszichológiai alapproblémái. Különös tekintettel a 10-18 évesek fejlődéslélektani sajátosságaira. MTA-PKCS dokumentáció 1978. D/1734.
- Salamon Zoltán: A középiskolások iskolai-közéleti tevékenységének vizsgálata szabadidő-karakterisztikájuk tükrében. Kandidátusi értekezés tézisei - 1973. Pedagógiai Szemle, 1974. 7-8. szám 703-714. o.
- Seve L.: Marxizmus és személyiségelmélet. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971. 490 o.
- Szebenyi Péterné: A tudatosság - tevékenység - magatartás dialektikája a személyiség formálásában és formálódásában. Pedagógiai Szemle, 1975. 11. sz. 977-981. o.
- Szebenyi Péterné: Gimnazisták életideálja. Neveléstudomány és társadalmi gyakorlat. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 91 o.
- Szebenyi Péterné: A morális tudatosság és értékrendszer problémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 291 o.

- Szpirkin A.G.: Tudat és Öntudat. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1974.
- Szvéték Sándor: A kollégiumi közösség kialakítása. Tankönyvkiadó, Budapest, 1960.
- Szvéték Sándor: A nevelőmunka tervezése és megszervezése a diákotthonban. A diákotthoni nevelés néhány kérdése III. kötet. Budapest, 1960. 332-393. o.
- Szvéték Sándor: A kollégiumi közösség élete és szervezete. /Középiskolai kollégiumi nevelés 2. kiadás/ Tankönyvkiadó, Budapest, 1965. 55-56. o.
- Szvéték Sándor: A középiskolai kollégiumi nevelési eredményvizsgálatok éves rendszere. OPI, Budapest, 1970.
- Szvéték Sándor: A nevelési tényezők és együttműködésük szorosabbá tétele. Kongresszusi Híradó 5. Budapest, 1970. 61-97. o.
- Szvéték Sándor: A nevelési tényezők és a személyiség fejlődése. Középiskolai kollégiumaink tíz éve. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1971. 123-196. o.
- Szvéték Sándor: A tanulmányi munka. Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 51-80.o.
- Szvéték Sándor: Az értékek szerepe a személyiség integrálásában. Művelődésügyünk 27. szám /1978/ 50-60. o.
- Szvéték Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért. /Tanulmányok/. Kecskemét, 1979. 96 o.
- Utunk a nevelőiskola felé. Köznevelés, 1978. 9. szám 21-23.o.
- Utmutató a gimnáziumi tanulók felzárkóztatásához. OPI, Budapest, 1979. 118 o.
- Varga Károly: Magyar egyetemi hallgatók életfelfogása /Nemzetközi összehasonlítás/ Szociológiai tanulmányok, 1968. 5. szám.
- Váriné Szilágyi Ibolya: Az értékek tudatától az értékek megvalósításáig. Az értékorientáció szociálpszichológiai vizsgálata. Világosság, 1978. 10. sz. 593-599. o.
- Váriné Szilágyi Ibolya: Értékorientációk vizsgálata - konfliktushelyzetben. 75 éves a Magyar Tudományos Akadémia Pszichológiai Intézete. Budapest, 1978. 178-187. o.

- Váriné Szilágyi Ibolya: Értérendszer, értékorientációk.
A filozófia és a szociológia kérdései a pszichológiához.
Világosság, 1978. 7. szám 401-407. o.
- Zrinszky László: Az életcél és az eszmények szerepe a személyiség fejlődésében. Pedagógiai és pszichológiai Közlemények, Budapest, 1972. 44-62. o.

1. számú melléklet

STATISZTIKAI ADATFELVÉTELI LAP

Tudományos elemzés céljából közöld a következő adatokat:
A megfelelő szót húzd alá:

1./ Kollégista vagy-e? Igen - Nem

2./ Iskola: Gimnázium - szakközépiskola

3./ Nemed: Fiu - Lány

4./ Legutolsó tanulmányi eredményed /számokkal/:

5./ Apa /gondviselő/

foglalkozása:

munkásosztályhoz tartozó fizikai dolgozó

munkásosztályhoz tartozó közvetlen termelésirányító

szövetkezeti parasztsághoz tartozó fizikai dolgozó

szövetkezeti parasztsághoz tartozó közvetlen termelésirányító

nem fizikai /szellemi/ foglalkozása

kisárutertermelő, kiskereskedő

iskolai végzettsége:

befejezetlen általános iskola

általános iskola 8 osztálya

szakmunkásképző

középiskola

főiskola egyetem

6./ Szüleid:

együtt élnek

külön élnek

elváltak

egyik szülő meghalt

7./ Szüleid milyen lakásban élnek /1,2 szobás,stb./

. . . .fő

1. sz. kérdőív

Az iskolai osztályozáshoz hasonlóan 5-1-ig terjedő értékkel jelezd, hogy a felső sorban leírt vonatkozások tekintetében mennyit adsz a baloldalt felsoroltak véleményére.

5-öst írf, ha igen sokat adsz a szóbanforgó dolog tekintetében a véleményére

4-est írf, ha az átlagosnál többet jelent számodra a véleménye,

3-ast írf, ha közepesen adsz rá,

2-est írf, ha az átlagosnál kevesebbet jelent számodra,

1-est írf, ha semmit sem adsz a véleményére.

	Dívat	Illem	Tudo- mány	Poli- tika	Világ- nézet	Er- kölc	Élet- cél
Barátok							
Iskolatársak							
Tanárok							
Szülők							
Más felnőttek							
Rádió							
Televízió							
Mozi							
Napilapok							
Folyóiratok							
Könyvek							
KISZ- szervezet							
Iskola /ált./							
Kollégium /ált./							

"Iskola /ált./" azt jelenti, hogy a tanórák, tanárok, délutáni foglalkozások, vagyis az iskola egészében, általában mit jelent az egyes vonatkozásokban számodra.

"Kollégium /ált./" hasonlóan az általános véleményedre kíváncsi.

2. sz. kérdőív

Két kérdésre szeretnék tőled választ kérni.

A. Milyen szívesen csinálod az alábbi tevékenységeket?

Az egyes foglalkozási, tevékenységi formák után lévő ki-pontozott részre /A oszlopba/ ird a megfelelő számot!

Az egyes számok ezt jelentik:

- 5 = szívesen csinálom
- 4 = érdekemben áll, ezért csinálom
- 3 = belátom, hogy szükséges, ezért csinálom
- 2 = kényszerből teszem
- 1 = nem szoktam ilyen tevékenységet végezni

Először az A oszlopba ird be a véleményedet tükröző számot.
Ezután válaszolj a B kérdésre.

B. Milyen gyakran végzed a fenti tevékenységeket?

A megfelelő számot a B oszlopba ird.

Az egyes számok jelentése a következő:

- 5 = igen gyakran csinálom
- 4 = gyakran csinálom
- 3 = átlagos gyakorisággal csinálom
- 2 = ritkán csinálom
- 1 = nem végzek ilyen tevékenységet

	A.	B.
1. rádió politikai adásainak hallgatása
2. TV politikai adásainak hallgatása, nézése
3. politikai napilapok, folyóiratok olvasása
4. beszélgetés, vita politikai kérdésekről
5. részvétel politikai munkában
6. részvétel KISZ, uttörő munkában
7. tanulás
8. kötelező tananyag kiegészítése, önképzés

9.	továbbtanulásra előkészítő tanfolyam
10.	szakköri munka iskolában, kollégiumban
11.	mások segítése a tanulásban
12.	részvétel az otthoni fizikai munkában
13.	részvétel az iskolai közösségi munkában
14.	részvétel a kollégiumi munkában
15.	részvétel iskolán kívüli társadalmi munkában
16.	idősek, öregek, rászorulóknak segítése
17.	szépirodalom olvasás
18.	tudományos könyv, folyóirat olvasás
19.	rádió kulturális adásainak hallgatása
20.	TV kulturális adásainak hallgatása, nézése
21.	színházlátogatás
22.	muzeumlátogatás
23.	hangversenylátogatás
24.	részvétel kultúracsoporthoz munkájában
25.	mozilátogatás
26.	képzőművészeti kiállítás látogatása
27.	kulturális szervező munka
28.	reggeli torna
29.	napi egészségügyi séta
30.	legalább egy sportágban rendszeres foglalkozás
31.	részvétel kiránduláson, turán
32.	honvédelmi gyakorlaton részvétel
33.	részvétel ifjúsági önkormányzati szerv munkájában
34.	tömegszervezet munkájának segítése
35.	pártmunka segítése
36.	állami szervek munkájának segítése

3. sz. kérdőív

Értékorientáció vizsgálata

- 1./ Mi az a legfőbb emberi törekvés, érték amiért - véleményed szerint - érdemes egy egész életen át dolgozni? Csak egyet, az általad legfontosabbat nevezd meg!

.

- 2./ A fentiből következően melyik az a néhány emberi törekvés, érték, amit igen fontosnak tartasz?

.
.

- 3./ A fentiekén túl még mit tartasz fontos emberi törekvésnek, értéknek?

.
.
.
.
.

- 4./ Örölnék, ha az 1. pontban adott válaszüodat /legfőbb törekvés/ röviden indokolnád is.

.
.
.

2. számú melléklet

A populáció és a minta adatainak összehasonlítása

1./ Tanulók száma iskolatípusonként

	Populáció		Minta	
	fő	megoszlás %	fő	megoszlás %
Gimnázium	993	54,7	208	46,7
Szakközépiskola	882	45,3	237	53,3
Összesen:	1815	100,0	445	100,0

2./ Tanulók száma nemek szerint

	Populáció		Minta	
	fő	megoszlás %	fő	megoszlás %
Fiu	645	35,5	189	42,5
Lány	1170	64,5	256	57,5
Összesen:	1815	100,0	445	100,0

3./ Tanulók száma kollégista - nem kollégista bontásban

	Populáció		Minta	
	fő	megoszlás %	fő	megoszlás %
Kollégista	379	20,9	221	49,7
Nem kollégista	1436	79,1	224	50,3
Összesen:	1815	100,0	445	100,0

1-2. táblázat adatainak forráshelye:

Bács-Kiskun Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály
Melléklet az 57020/1979. sz. OM. sz. adatgyűjtéshez
IV. sz. feldolgozási táblázat /"C" jelű kérdőív/
Bodor Jenő aláírásával hitelesítve.

Mintavétel helye:

	<u>Iskolák</u>
Baja	III. Béla Gimnázium Tóth Kálmán Vizügyi Szakközépiskola Türr István Közgazdasági Szakközépiskola
Kalocsa	I. István Gimnázium és Óvónői Szakközépisk. Egészségügyi Szakközépiskola Dózsa György Mezőgazdasági Szakközépiskola
Kecskemét	Katona József Gimnázium
Kiskunfélegyháza	Petőfi Sándor Gépészeti Szakközépiskola Móra Ferenc Gimnázium

Kollégiumok

		Tipusa		
		Fiu	Lány	Koedukált
Baja	Herman Ottó Fiukollégium	x		
	Radnóti Miklós Kollégium			x
	Kenyeres Julia Lánykoll.		x	
	Bereczki Máté Kollégium			x
Kalocsa	Hunyadi János Fiukollégium	x		
	Hámán Kató Lánykollégium		x	
	Dózsa György Kollégium			x
Kecskemét	Táncsics Mihály Kollégium			x
Kkfháza	Petőfi Sándor Fiukollégium	x		

Kollégiumok megoszlása típus szerint

	Összesen	Felmért
Fiu	4	3
Lány	5	2
Koedukált	7	4

3. számú melléklet

Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora

Kollégisták

- Divat: Barátok, szülők, iskolatársak, TV, folyóirat, könyv, napilapok, rádió, kollégium, mozi, tanárok, iskola, más felnőttek, KISZ
- Illem: Szülők, tanárok, barátok, könyv, kollégium, iskola, TV, iskolatársak, más felnőttek, rádió, folyóirat, napilapok, KISZ, mozi
- Tudomány: Tanárok, TV, könyv, rádió, folyóirat, napilapok, iskola, szülők, kollégium - mozi, barátok, iskolatársak, más felnőttek, KISZ
- Politika: TV, napilapok, rádió, folyóirat, tanárok, könyv, kollégium, szülők, KISZ, iskola, mozi, barátok, iskolatársak, más felnőttek
- Világnézet: Szülők, tanárok, könyv, iskola, TV, napilapok, folyóirat, kollégium, rádió, KISZ, barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Erkölcs: Szülők, barátok, tanárok, könyv, kollégium, iskola, TV, iskolatársak, rádió, napilapok - folyóirat, KISZ, más felnőttek, mozi
- Életcél: Szülők, tanárok, barátok, iskola, kollégium, könyv, iskolatársak, TV - más felnőttek, folyóirat, KISZ, rádió, napilapok, mozi

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

<u>Kollégisták</u> : tudomány	3,83
politika	3,74
illem	3,40
világnézet	3,29
erkölcs	3,26
életcél	2,89
divat	2,74

Átlag: 3,31

Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora

Nem kollégisták

- Divat: Barátok, szülők, TV, folyóirat, iskolatársak, könyv, rádió, napilapok, mozi, iskola, más felnőttek, tanárok, KISZ
- Illem: Szülők, tanárok, barátok, könyv, iskola, iskolatársak, TV, más felnőttek, rádió, KISZ, folyóirat, napilapok, mozi
- Tudomány: Tanárok, könyv, TV, rádió, folyóirat, napilapok, iskola, szülők, barátok - mozi, iskolatársak, KISZ, más felnőttek
- Politika: TV, rádió, napilapok, folyóirat, tanárok, könyv, szülők, KISZ, iskola, barátok, mozi, iskolatársak, más felnőttek
- Világnézet: Szülők, tanárok, könyv, TV, folyóirat - rádió, napilapok, KISZ, iskola, barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Erkölcs: Szülők, barátok, tanárok, könyv, iskola, KISZ, TV, rádió, iskolatársak, folyóirat, napilapok, más felnőttek, mozi
- Életcél: Szülők, tanárok, barátok, könyv, iskola, TV, iskolatársak, folyóirat, KISZ - rádió, napilapok, más felnőttek, mozi

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

<u>Nem kollégisták</u> :	tudomány	3,89
	politika	3,74
	világnézet	3,41
	illem	3,36
	erkölcs	3,33
	életcél	2,98
	divat	2,72

Átlag: 3,35

Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora

Gimnazisták

- Divat: Barátok, szülők, iskolatársak, TV, folyóiratok, könyvek, kollégium, rádió, napilapok, iskola, mozi, más felnőttek, tanárok, KISZ
- Illem: Szülők, tanárok, barátok, kollégium, könyvek, iskola, iskolatársak, TV, más felnőttek, rádió, KISZ, folyóiratok, napilapok, mozi
- Tudomány: Tanárok, könyvek - TV, rádió, folyóiratok, iskola, napilapok, szülők, kollégium, barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek, KISZ
- Politika: TV, napilapok, rádió, tanárok - folyóiratok, könyvek, szülők, kollégium, KISZ, iskola, barátok, iskolatársak, más felnőttek, mozi
- Világnézet: Szülők, tanárok, könyvek, TV, napilapok, iskola - folyóiratok, rádió, KISZ, kollégium, barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Erkölc: Szülők, tanárok, barátok, könyvek, iskola, kollégium, TV, KISZ, rádió, iskolatársak, folyóiratok, más felnőttek, napilapok, mozi
- Életcél: Szülők, tanárok, barátok, iskola, kollégium, könyvek, iskolatársak, TV, más felnőttek, KISZ, folyóiratok, rádió, napilapok, mozi

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

<u>Gimnazisták:</u> tudomány	3,93
politika	3,75
illem	3,37
világnézet	3,36
erkölcs	3,32
életcél	3,00
divat	2,66

Átlag: 3,34

Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora

Szakközépiskolások

- Divat: Barátok, szülők, TV, folyóiratok, iskolatársak, könyvek, napilapok, rádió, kollégium, mozi, tanárok, iskola, más felnőttek, KISZ
- Illem: Szülők, tanárok, barátok, könyvek, kollégium, iskola - iskolatársak, TV, más felnőttek, rádió, folyóiratok, KISZ - napilapok, mozi
- Tudomány: Tanárok, TV, könyvek, rádió, folyóiratok, napilapok, szülők, iskola, mozi, kollégium, barátok, iskolatársak, KISZ, más felnőttek
- Politika: TV, rádió, napilapok, folyóiratok, tanárok, könyvek, kollégium, KISZ, szülők, iskola, mozi, barátok, iskolatársak, más felnőttek
- Világnézet: Szülők, tanárok, könyvek, TV, rádió - napilapok, folyóiratok, iskola kollégium, KISZ - barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Erkölcs: Szülők, barátok, tanárok, könyvek, kollégium, iskola, iskolatársak, TV, rádió, napilapok, folyóiratok, KISZ, más felnőttek, mozi
- Életcél: Szülők, barátok, tanárok, könyvek, iskola, TV, folyóiratok, iskolatársak, KISZ - rádió, napilapok, más felnőttek, mozi

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

<u>Szakközépiskolások</u> : tudomány	3,81
politika	3,71
illem	3,39
világnézet	3,32
erkölcs	3,27
életcél	2,89
divat	2,80
Átlag:	3,31

Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora

F i u k

- Divat: Barátok, szülők, iskolatársak, TV, folyóiratok, kollégium, könyv, rádió - mozi, iskola, tanárok, más felnőttek, KISZ
- Illem: Szülők, tanárok, barátok, kollégium, könyv, iskola, iskolatársak, TV, más felnőttek, rádió, KISZ, folyóiratok, napilapok, mozi
- Tudomány: Tanárok, TV, könyvek, rádió, folyóiratok, napilapok, iskola, szülők, barátok, kollégium, mozi, iskolatársak, más felnőttek, KISZ
- Politika: TV, rádió, napilapok, folyóiratok, tanárok, könyvek, szülők, kollégium, KISZ, iskola, mozi, barátok, iskolatársak, más felnőttek
- Világnézet: Szülők, tanárok, könyvek, TV, napilapok, rádió, folyóiratok, iskola, kollégium, KISZ, barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Erkölcs: Szülők, tanárok, barátok, könyvek, iskola, TV, kollégium, rádió, iskolatársak, KISZ - napilapok - folyóiratok, más felnőttek, mozi
- Életcél: Szülők, tanárok, barátok, iskola, könyvek, kollégium, iskolatársak, TV, KISZ- folyóiratok - más felnőttek, rádió, napilapok, mozi

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

<u>F i u k</u> :	tudomány	3,79
	politika	3,53
	illem	3,27
	világnézet	3,24
	erkölcs	3,22
	életcél	2,83
	divat	2,55

Átlag: 3,20

Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora

L á n y o k

- Divat: Barátok, szülők, TV, folyóiratok, könyvek, iskolatársak, napilapok, rádió, kollégium, mozi, más felnőttek, iskola, tanárok, KISZ
- Illem: Szülők, tanárok, barátok, könyvek, kollégium, iskola, iskolatársak, TV, más felnőttek, rádió, folyóiratok, KISZ, napilapok, mozi
- Tudomány: Tanárok, könyvek - TV, rádió, folyóiratok, napilapok, iskola, szülők, barátok, kollégium, mozi, iskolatársak, KISZ, más felnőttek
- Politika: TV, rádió, napilapok, folyóiratok, tanárok, könyvek, kollégium, szülők, KISZ, iskola, barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Világnézet: Szülők, tanárok, könyvek, TV, napilapok, iskola, rádió - folyóiratok, KISZ - kollégium - barátok, iskolatársak, mozi, más felnőttek
- Erkölcs: Szülők, barátok, tanárok, kollégium, könyvek, iskola, iskolatársak, TV, rádió, KISZ, folyóiratok, napilapok, más felnőttek, mozi
- Életcél: Szülők, tanárok, barátok, iskola, könyvek, kollégium, iskolatársak, TV, rádió - folyóiratok - más felnőttek, KISZ, napilapok, mozi

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

<u>L á n y o k</u> :	tudomány	3,90
	politika	3,82
	illem	3,45
	világnézet	3,42
	erkölcs	3,34
	életcél	3,01
	divat	2,86

Átlag 3,40

4. számú melléklet

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív
tanulói megítélése

Kollégisták

		Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
3-4.	Barátok	3,75	3,72	3,48	3,31	3,21	3,67	3,25	3,48
11.	Iskola- társak	3,03	3,30	3,35	3,13	2,92	3,13	2,76	3,19
2.	tanárok	2,36	3,85	4,40	4,05	3,62	3,50	3,27	3,58
1.	Szülők	3,56	4,54	3,87	3,65	3,73	4,40	4,24	4,00
13-14.	Más fel- nőttek	2,23	3,23	3,23	3,10	2,70	2,98	2,66	2,88
6-7.	Rádió	2,67	3,19	4,22	4,21	3,31	3,10	2,57	3,32
5.	TV	3,00	3,30	4,38	4,29	3,41	3,14	2,66	3,45
13-14.	Mozsi	2,49	2,88	3,56	3,35	2,85	2,73	2,32	2,88
10.	Napila- pok	2,71	3,04	3,99	4,25	3,39	3,04	2,49	3,27
6-7.	Folyói- ratok	2,85	3,07	4,15	4,19	3,35	3,04	2,61	3,32
3-4.	Könyvek	2,80	3,53	4,34	3,90	3,53	3,31	2,92	3,48
12.	KISZ	2,01	2,95	3,18	3,58	3,27	3,13	2,60	2,94
8.	Iskola	2,33	3,43	3,94	3,57	3,44	3,27	3,13	3,30
9.	Kollégium	2,58	3,51	3,56	3,72	3,33	3,30	2,99	3,28
	Átlag	2,74	3,40	3,83	3,74	3,29	3,26	2,89	3,31

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív
tanulói megítélése

Nem kollégisták

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
4. Barátok	3,61	3,73	3,54	3,38	3,29	3,73	3,34	3,52
10. Iskola- társak	2,84	3,31	3,47	3,24	3,04	3,14	2,78	3,12
2. Tanárok	2,13	3,88	4,52	3,94	3,76	3,68	3,41	3,62
1. Szülők	3,60	4,47	3,77	3,71	3,89	4,38	4,17	4,00
12. Más fel- nőttek	2,26	3,20	3,23	3,07	2,83	2,99	2,66	2,89
6. Rádió	2,67	3,18	4,33	4,26	3,51	3,18	2,71	3,41
5. TV	3,04	3,25	4,37	4,31	3,60	3,21	2,81	3,51
13. Mozi	2,43	2,74	3,54	3,34	2,90	2,82	2,41	2,88
8. Napilapok	2,66	2,97	4,07	4,18	3,50	3,03	2,69	3,30
7. Folyóíra- tok	2,95	3,01	4,21	4,03	3,51	3,08	2,75	3,36
3. Könyvek	2,83	3,51	4,40	3,92	3,65	3,48	3,18	3,57
11. KISZ	1,98	3,10	3,29	3,69	3,45	3,24	2,71	3,07
9. Iskola	2,38	3,36	3,83	3,54	3,30	3,30	3,11	3,27
Átlag:	2,72	3,36	3,89	3,74	3,41	3,33	2,98	3,34

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív
tanulói megítélése

Gimnazisták

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
3-4. Barátok	3,63	3,69	3,63	3,45	3,25	3,59	3,40	3,52
11. Iskola- társak	2,94	3,31	3,52	3,28	3,02	3,10	2,90	3,15
2. Tanárok	2,17	3,82	4,57	4,05	3,77	3,71	3,49	3,65
1. Szülők	3,56	4,49	3,82	3,83	3,88	4,43	4,25	4,04
13. Más fel- nőttek	2,22	3,18	3,27	3,14	2,79	3,04	2,75	2,91
8. Rádió	2,54	3,14	4,36	4,20	3,43	3,17	2,63	3,35
5. TV	2,94	3,25	4,47	4,26	3,49	3,20	2,76	3,48
14. Mozi	2,36	2,70	3,47	3,12	2,81	2,75	2,29	2,79
10. Napilapok	2,47	2,95	3,95	4,23	3,48	3,01	2,53	3,23
9. Folyóí- ratok	2,74	3,00	4,28	4,05	3,45	3,07	2,64	3,32
3-4. Könyvek	2,66	3,48	4,47	3,91	3,56	3,45	3,11	3,52
12. KISZ	1,99	3,08	3,24	3,68	3,40	3,19	2,68	3,04
6. Iskola	2,42	3,43	4,09	3,61	3,45	3,43	3,34	3,40
7. Kollégium	2,55	3,56	3,71	3,75	3,38	3,38	3,16	3,36
Átlag:	2,66	3,37	3,93	3,75	3,36	3,32	3,00	3,34

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív
tanulói megítélése

Szakközépiskolások

		Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
4.	Barátok	3,72	3,75	3,41	3,27	3,27	3,81	3,24	3,50
11.	Iskola- társak	2,96	3,30	3,32	3,08	2,96	3,15	2,65	3,06
2.	Tanárok	2,32	3,87	4,39	3,92	3,61	3,51	3,18	3,54
1.	Szülők	3,59	4,51	3,80	3,55	3,73	4,35	4,19	3,96
14.	Más fel- nőttek	2,30	3,22	3,19	3,01	2,76	2,92	2,55	2,85
6-7.	Rádió	2,77	3,19	4,25	4,23	3,41	3,07	2,64	3,37
5.	TV	3,13	3,25	4,35	4,32	3,46	3,13	2,73	3,48
12-13.	Mozi	2,59	2,89	3,64	3,45	2,95	2,83	2,42	2,97
8.	Napilapok	2,90	3,03	4,07	4,22	3,41	3,06	2,61	3,33
6-7.	Folyóíra- tok	3,07	3,08	4,14	4,14	3,39	3,05	2,70	3,37
3.	Könyvek	2,92	3,51	4,33	3,89	3,58	3,36	2,99	3,51
12-13.	KISZ	2,04	3,03	3,22	3,59	3,27	3,01	2,64	2,97
10.	Iskola	2,31	3,30	3,73	3,49	3,36	3,16	2,93	3,18
9.	Kollégium	2,64	3,46	3,55	3,71	3,35	3,33	2,95	3,28
Átlag:		2,80	3,39	3,81	3,71	3,32	3,27	2,89	3,31

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív
tanulói megítélése

F i u k

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
5. Barátok	3,44	3,54	3,51	3,23	3,06	3,47	3,17	3,35
11. Iskola- társak	2,86	3,20	3,43	3,05	2,88	3,04	2,72	3,03
2. Tanárok	2,30	3,72	4,44	3,84	3,58	3,56	3,19	3,52
1. Szülők	3,26	4,40	3,77	3,58	3,62	4,18	3,96	3,82
14. Más fel- nőttek	2,12	3,13	3,22	2,98	2,70	2,94	2,59	2,81
6. Rádió	2,40	3,11	4,23	4,12	3,33	3,09	2,53	3,26
4. TV	2,68	3,18	4,34	4,16	3,43	3,16	2,64	3,37
13. Mozi	2,40	2,77	3,47	3,25	2,85	2,79	2,31	2,83
10. Napilapok	2,32	2,85	3,86	4,11	3,38	3,02	2,48	3,15
8. Folyóíra- tok	2,56	2,87	4,12	3,95	3,32	3,02	2,59	3,20
3. Könyvek	2,48	3,38	4,31	3,72	3,49	3,36	2,99	3,39
12. KISZ	1,97	2,88	3,03	3,42	3,23	3,02	2,59	2,88
7. Iskola	2,37	3,32	3,85	3,39	3,30	3,20	3,01	3,21
9. Kollégium	2,54	3,39	3,50	3,57	3,25	3,15	2,86	3,18
Átlag:	2,55	3,27	3,79	3,53	3,24	3,22	2,83	3,20

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív
tanulói megítélése

L á n y o k

		<u>Div.</u>	<u>Ill.</u>	<u>Tud.</u>	<u>Pol.</u>	<u>Vn.</u>	<u>Erk.</u>	<u>Éc.</u>	<u>Átl.</u>
3-4.	Barátok	3,84	3,87	3,50	3,44	3,40	3,88	3,42	3,62
11.	Iskola- társak	2,99	3,39	3,39	3,27	3,06	3,19	2,80	3,16
2.	Tanárok	2,21	3,93	4,48	4,09	3,77	3,64	3,43	3,65
1.	Szülők	3,82	4,58	3,82	3,75	3,95	4,50	4,35	4,11
13.	Más fel- nőttek	2,38	3,27	3,22	3,14	2,81	3,02	2,73	2,94
6.	Rádió	2,85	3,21	4,36	4,33	3,48	3,15	2,73	3,44
5.	TV	3,29	3,30	4,45	4,37	3,53	3,16	2,79	3,56
14.	Mozi	2,56	2,82	3,61	3,37	2,92	2,79	2,39	2,92
8-9.	Napilapok	2,92	3,07	4,16	4,26	3,52	3,04	2,68	3,38
7.	Folyóir.	3,17	3,15	4,25	4,20	3,48	3,06	2,73	3,43
3-4.	Könyvek	3,05	3,61	4,45	4,04	3,64	3,43	3,10	3,62
12.	KISZ	2,02	3,09	3,33	3,73	3,40	3,13	2,69	3,06
10.	Iskola	2,36	3,40	3,93	3,67	3,50	3,33	3,19	3,34
8-9.	Kollégium	2,61	3,56	3,64	3,85	3,40	3,53	3,09	3,38
Átlag:		2,86	3,45	3,20	3,82	3,42	3,34	3,01	3,40

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói megítélése

"Apa iskolai végzettsége"

Barátok

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Főisk.-egy.	3,65	3,73	3,71	3,55	3,41	3,75	3,40	3,54
Középisk.	3,59	3,43	3,45	3,36	3,18	3,62	3,22	3,41
Szadm.	3,68	3,75	3,53	3,28	3,30	3,64	3,37	3,51
8 ált.	3,71	3,78	3,45	3,29	3,22	3,74	3,22	3,49
Bef. ált.	3,66	4,00	3,45	3,29	3,13	3,79	3,45	3,54
Átlag:	3,66	3,74	3,52	3,35	3,25	3,71	3,33	3,50

Isk. társak

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Főisk.-egy.	2,87	3,22	3,46	3,28	2,94	3,04	2,65	2,87
Középisk.	2,76	3,03	3,30	3,12	2,89	3,00	2,72	2,97
Szadm.	3,02	3,80	3,38	3,03	2,82	2,99	2,80	3,12
8 ált.	3,01	3,40	3,48	3,27	3,05	3,27	2,80	3,18
Bef. ált.	2,97	3,50	3,29	3,00	2,95	3,29	2,87	3,12
Átlag:	2,93	3,30	3,38	3,14	2,97	3,12	2,77	3,09

Tanárok

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Főisk.-egy.	2,17	3,76	4,54	4,05	3,70	3,66	3,40	3,61
Középisk.	2,24	3,93	4,54	3,95	3,78	3,63	3,32	3,63
Szadm.	2,22	3,82	4,45	3,93	3,70	3,55	3,41	3,58
8 ált.	2,24	3,85	4,49	4,03	3,64	3,54	3,21	3,57
Bef. ált.	2,42	3,97	4,32	3,79	3,63	3,66	3,24	3,58
Átlag:	2,26	3,87	4,47	3,95	3,69	3,61	3,32	3,59

Szülők

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Főisk.-egy.	3,67	4,57	4,35	4,20	4,23	4,54	4,29	4,26
Középisk.	3,63	4,57	3,91	3,91	4,04	4,45	4,34	4,12
Szadm.	3,76	4,62	3,72	3,68	3,89	4,49	4,30	4,07
8 ált.	3,44	4,44	3,65	3,44	3,57	4,28	4,06	3,84
Bef. ált.	3,45	4,39	3,37	3,13	3,26	4,18	4,16	3,71
Átlag	3,59	4,52	3,80	3,67	3,80	4,39	4,23	4,00

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Moz	Főisk.-egy.	2,28	3,27	3,28	3,14	2,88	3,10	2,69	2,95
	Középisk.	2,37	3,28	3,34	3,16	2,95	3,03	2,76	2,99
	Szaktmunk.	2,27	3,22	3,14	3,07	2,70	2,89	2,78	2,87
	8 ált.	2,16	3,12	3,17	3,01	2,65	2,87	2,56	2,79
	Bef. ált.	2,37	3,29	3,18	3,03	2,68	3,06	2,61	2,89
	Átlag:	2,29	3,24	3,22	3,08	2,77	3,00	2,68	2,90

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Televízió	Főisk.-egy.	2,52	3,05	4,33	4,29	3,49	3,08	2,64	3,34
	Középisk.	2,70	3,09	4,30	4,36	3,21	3,20	2,51	3,35
	Szaktmunk.	2,85	3,22	4,29	4,14	3,50	3,15	2,84	3,43
	8 ált.	2,64	3,22	4,31	4,25	3,42	3,08	2,60	3,36
	Bef. ált.	2,66	3,24	4,26	4,26	3,37	3,16	2,55	3,36
	Átlag:	2,67	3,16	4,30	4,26	3,41	3,13	2,63	3,37

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Rádió	Főisk.-egy.	2,90	3,14	4,40	4,35	3,51	3,08	2,80	3,45
	Középisk.	3,11	3,28	4,42	4,43	3,45	3,24	2,57	3,50
	Szaktmunk.	3,18	3,25	4,45	4,25	3,58	3,20	2,99	3,56
	8 ált.	2,96	3,33	4,37	4,29	3,44	3,14	2,66	3,46
	Bef. ált.	3,16	3,29	4,54	4,26	3,53	3,26	2,71	3,53
	Átlag:	3,06	3,26	4,43	4,32	3,50	3,18	2,75	3,50

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Más felnőttek	Főisk.-egy.	2,37	2,61	3,53	3,33	2,89	2,72	2,37	2,83
	Középisk.	2,38	2,62	3,35	3,17	2,75	2,79	2,26	2,76
	Szaktmunk.	2,49	2,83	3,68	3,40	2,90	2,73	2,52	2,94
	8 ált.	2,50	2,91	3,60	3,25	2,85	2,78	2,32	2,89
	Bef. ált.	2,68	2,95	3,37	3,66	3,16	3,05	2,39	3,04
	Átlag:	2,48	2,78	3,51	3,36	2,91	2,81	2,37	2,89

Napilapok	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
	Főisk.-egy.	2,49	2,95	3,95	4,27	3,48	2,92	2,61	3,24
	Középisk.	2,67	2,97	4,01	4,30	3,43	3,16	2,50	3,29
	Szaktmunk.	2,84	2,97	4,05	4,14	3,46	3,05	2,75	3,32
	8 ált.	2,67	3,02	4,06	4,21	3,47	2,97	2,53	3,28
	Bef. ált.	2,95	3,00	4,00	4,11	3,24	3,11	2,47	3,27
Átlag:	2,72	2,98	4,01	4,21	3,42	3,04	2,57	3,28	
Folyóiratok	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
	Főisk.-egy.	2,80	2,98	4,29	4,07	3,49	2,95	2,73	3,33
	Középisk.	2,97	2,99	4,13	4,08	3,24	3,11	2,55	3,30
	Szaktmunk.	3,09	3,07	4,18	4,16	3,51	3,03	2,80	3,41
	8 ált.	2,83	3,04	4,22	4,13	3,42	3,05	2,62	3,33
	Bef. ált.	3,00	3,08	4,11	4,13	3,21	3,16	2,63	3,33
Átlag:	2,94	3,03	4,19	4,11	3,37	3,06	2,67	3,34	
Könyv	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
	Főisk.-egy.	2,67	3,43	4,51	3,93	3,53	3,35	3,11	3,50
	Középisk.	2,83	3,50	4,37	3,87	3,57	3,46	3,01	3,52
	Szaktmunk.	2,96	3,58	4,48	4,03	3,55	3,26	3,24	3,59
	8 ált.	2,79	3,90	4,31	3,84	3,62	3,43	2,92	3,54
	Bef. ált.	2,84	3,47	4,24	3,82	3,61	3,55	2,95	3,50
Átlag:	2,82	3,58	4,38	3,90	3,58	3,41	3,05	3,53	
KISZ	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
	Főisk.-egy.	1,83	2,95	3,12	3,55	3,41	3,12	2,66	2,95
	Középisk.	2,04	2,95	3,25	3,82	3,33	3,12	2,63	3,02
	Szaktmunk.	1,93	3,17	3,18	3,63	3,35	3,15	2,78	3,03
	8 ált.	2,08	3,02	3,31	3,61	3,35	3,03	2,62	3,00
	Bef. ált.	1,97	3,16	3,21	3,50	3,21	3,13	2,63	2,97
Átlag:	1,97	3,05	3,21	3,62	3,33	3,11	2,66	2,99	

Iskola

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Főisk.-egy.	2,28	3,24	3,92	3,53	3,39	3,34	3,24	3,28
Középisk.	2,47	3,39	4,00	3,67	3,46	3,29	3,14	3,35
Szaktmunk.	2,22	3,40	3,78	3,55	3,34	3,27	3,18	3,25
8 ált.	2,46	3,38	3,92	3,49	3,40	3,20	2,90	3,27
Bef. ált.	2,34	3,45	3,84	3,50	3,47	3,34	3,08	3,29
Átlag:	2,35	3,37	3,89	3,55	3,41	3,29	3,13	3,29

Kollégium

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Főisk.-egy.	2,35	3,42	3,48	3,42	3,06	3,03	2,87	3,09
Középisk.	2,82	3,47	3,58	3,97	3,39	3,37	2,95	3,36
Szaktmunk.	2,30	3,72	3,44	3,88	3,49	3,51	3,07	3,34
8 ált.	2,64	3,43	3,63	3,64	3,19	3,25	2,94	3,25
Bef. ált.	3,00	3,90	3,70	3,80	3,70	3,70	3,55	3,62
Átlag:	2,62	3,59	3,57	3,74	3,37	3,37	3,08	3,33

Nevelési tényezők
átlaga

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Főisk.-egy.	2,63	3,31	3,92	3,78	3,39	3,26	2,96	3,32
Középisk.	2,76	3,32	3,85	3,80	3,34	3,32	2,89	3,33
Szaktmunk.	2,77	3,42	3,84	3,73	3,38	3,28	3,06	3,35
8 ált.	2,72	3,42	3,86	3,70	3,31	3,26	2,86	3,30
Bef. ált.	2,82	3,48	3,77	3,66	3,30	3,39	2,95	3,34
Átlag:	2,74	3,39	3,85	3,73	3,34	3,30	2,94	3,33

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

Főisk.-egy.	Középisk.	Szaktmunk.	8 ált.	Bef. ált.
tud. 3,93	tud. 3,85	tud. 3,84	tud. 3,86	tud. 3,77
Pol. 3,78	pol. 3,80	pol. 3,73	pol. 3,70	pol. 3,66
vn. 3,39	vn. 3,34	ill. 3,42	ill. 3,42	ill. 3,48
ill. 3,31	ill. 3,32	vn. 3,38	vn. 3,31	erk. 3,39
erk. 3,26	erk. 3,32	erk. 3,28	erk. 3,26	vn. 3,30
éc. 2,96	éc. 2,89	éc. 3,06	éc. 2,86	éc. 2,95
div. 2,63	div. 2,76	div. 2,77	div. 2,72	div. 2,82
Index 3,32	3,33	3,35	3,30	3,34

A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói
megítélése

"Tanulmányi eredmény"

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Barátok	5	4,00	4,00	3,79	3,67	3,38	3,75	3,67	3,75
	4	3,74	3,77	3,57	3,50	3,32	3,73	3,32	3,56
	3	3,65	3,66	3,39	3,18	3,22	3,66	3,26	3,43
	2	3,31	3,81	3,56	3,13	3,06	3,75	3,25	3,41
	1	3,20	3,60	3,73	3,00	3,33	3,73	3,47	3,44
	Átl.	3,58	3,77	3,61	3,30	3,26	3,72	3,39	3,52
	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Iskola- társak	5	3,29	3,38	3,33	3,29	2,92	3,17	3,08	3,21
	4	2,89	3,29	3,47	3,28	3,01	3,13	2,76	3,12
	3	2,94	3,31	3,36	3,10	2,99	3,06	2,76	3,07
	2	2,88	3,38	3,31	3,06	2,75	3,19	2,56	3,02
	1	2,73	3,20	3,40	2,93	3,07	3,20	2,67	3,02
	Átl.	2,95	3,31	3,37	3,13	2,95	3,15	2,77	3,09
	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Tanárok	5	2,46	3,83	4,92	4,25	3,88	3,63	3,92	3,84
	4	2,24	3,89	4,56	4,14	3,78	3,67	3,50	3,68
	3	2,23	3,83	4,40	3,88	3,61	3,54	3,15	3,52
	2	2,25	3,88	4,25	3,94	3,81	3,56	2,81	3,50
	1	2,00	3,80	4,20	3,80	3,40	3,47	3,20	3,41
	Átl.	2,24	3,85	4,47	4,00	3,70	3,57	3,32	3,59
	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Szülők	5	3,88	4,50	3,83	4,00	4,13	4,67	4,50	4,22
	4	3,61	4,48	3,80	3,76	3,86	4,42	4,27	4,03
	3	3,58	4,56	3,80	3,61	3,76	4,32	4,15	3,97
	2	3,44	4,19	3,63	3,25	3,25	4,06	4,06	3,70
	1	3,33	4,47	4,07	3,87	3,87	4,20	4,07	3,98
	Átl.	3,57	4,44	3,83	3,70	3,77	4,33	4,21	3,98

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
	5	2,46	3,08	3,25	3,42	2,96	3,04	2,67	2,98
	4	2,26	3,21	3,19	3,11	2,80	3,05	2,74	2,91
Más fel- nőttek	3	2,24	3,20	3,21	3,01	2,70	2,96	2,65	2,85
	2	2,31	3,06	3,13	2,81	2,81	2,81	2,44	2,77
	1	1,87	3,13	3,03	3,00	2,60	2,53	2,33	2,65
	Átl.	2,23	3,14	3,17	3,07	2,77	2,88	2,57	2,83

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Rádió	5	2,58	2,96	4,50	4,50	3,46	3,08	2,79	3,41
	4	2,61	3,16	4,42	4,32	3,59	3,16	2,65	3,41
	3	2,76	3,23	4,20	4,18	3,27	3,09	2,61	3,33
	2	2,75	3,00	4,38	4,19	3,31	3,06	2,63	3,33
	1	2,53	3,00	4,00	4,20	3,67	3,07	2,60	3,30
	Átl.	2,65	3,07	4,30	4,28	3,46	3,09	2,66	3,36

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Televi- zió	5	3,04	3,08	4,63	4,54	3,46	3,21	2,75	3,53
	4	2,98	3,25	4,50	4,37	3,62	3,19	2,76	3,52
	3	3,08	3,30	4,35	4,28	3,37	3,14	2,73	3,46
	2	2,88	3,13	4,50	4,19	3,44	3,13	2,75	3,43
	1	3,20	3,27	4,00	4,13	3,80	3,13	2,73	3,47
	Átl.	3,04	3,19	4,40	4,30	3,54	3,16	2,74	3,48

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Mozi	5	2,71	2,75	3,75	3,50	2,92	2,83	3,46	2,99
	4	2,36	2,69	3,45	3,32	2,89	2,73	2,27	2,82
	3	2,53	2,88	3,64	3,34	2,86	2,81	2,41	2,92
	2	2,56	2,75	3,56	3,31	2,75	2,81	2,31	2,86
	1	2,53	2,87	3,60	3,40	3,20	2,67	2,67	2,99
	Átl.	2,54	2,79	3,60	3,37	2,92	2,77	2,42	2,92

	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Napilapok	5	2,71	2,67	4,04	4,42	3,75	3,00	2,50	3,30
	4	2,63	3,02	4,10	4,32	3,57	3,11	2,53	3,33
	3	2,77	3,00	3,98	4,15	3,37	2,99	2,58	3,26
	2	2,38	2,75	3,94	4,13	3,31	3,00	2,44	3,14
	1	2,93	2,93	3,80	3,80	3,33	2,80	2,67	3,18
	Átl.	2,68	2,87	3,97	4,16	3,47	2,98	2,54	3,24
	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Polyóiratok	5	2,75	2,96	4,54	4,46	3,67	3,04	2,79	3,46
	4	2,84	3,02	4,32	4,16	3,53	3,13	2,74	3,39
	3	3,02	2,95	4,11	4,04	3,35	3,01	2,62	3,30
	2	2,63	2,88	4,25	4,25	3,31	3,13	2,75	3,31
	1	2,80	2,93	3,67	3,67	3,27	2,80	2,53	3,10
	Átl.	2,81	2,95	4,18	4,12	3,43	3,02	2,69	3,31
	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
Könyvek	5	2,75	3,54	4,88	4,33	3,88	3,63	3,58	3,80
	4	2,76	3,42	4,41	4,03	3,68	3,43	3,10	3,55
	3	2,90	3,59	4,34	3,79	3,53	3,37	2,94	3,49
	2	2,63	3,56	4,44	3,88	3,50	3,50	3,06	3,51
	1	2,87	3,20	3,87	3,67	3,20	3,00	3,07	3,27
	Átl.	2,78	3,46	4,39	3,94	3,56	3,39	3,15	3,52
	Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.	
KISZ	5	2,00	3,21	3,38	4,04	3,96	3,33	3,00	3,27
	4	2,02	3,11	3,27	3,82	3,50	3,24	2,74	3,10
	3	2,03	2,98	3,18	3,51	3,21	3,02	2,59	2,93
	2	1,80	2,69	2,81	3,25	2,81	2,44	2,25	2,59
	1	2,13	3,20	3,20	3,53	3,13	2,73	2,67	2,94
	Átl.	2,01	3,04	3,17	3,63	3,32	2,95	2,65	2,97

		Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Iskola	5	2,67	3,58	4,29	3,75	3,67	3,46	3,88	3,61
	4	2,40	3,42	4,12	3,71	3,58	3,41	3,30	3,42
	3	2,33	3,32	3,72	3,46	3,29	3,25	2,95	3,19
	2	2,25	3,44	3,69	3,31	3,06	3,00	2,63	3,05
	1	2,27	3,07	3,53	3,20	3,13	2,87	2,87	2,99
	Átl.	2,38	3,37	3,67	3,40	3,35	3,20	3,13	3,25

		Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Kollégium	5	2,75	3,33	4,00	3,83	3,42	3,42	3,50	3,46
	4	2,51	3,52	3,72	3,75	3,37	3,33	3,01	3,32
	3	2,60	3,50	3,45	3,72	3,27	3,34	2,93	3,26
	2	2,91	3,55	3,64	3,73	3,55	3,36	3,18	3,42
	1	2,67	3,33	3,33	3,33	3,00	3,00	2,33	3,00
	Átl.	2,69	3,45	3,63	3,67	3,32	3,29	2,99	3,29

		Div.	Ill.	Tud.	Pol.	Vn.	Erk.	Éc.	Átl.
Összes nevelési tényező együttesen	5	2,86	3,35	4,08	4,00	3,53	3,38	3,22	3,49
	4	2,70	3,37	3,92	3,82	3,44	3,33	2,98	3,37
	3	2,75	3,38	3,79	3,66	3,27	3,25	2,88	3,28
	2	2,65	3,29	3,79	3,60	3,19	3,20	2,79	3,22
	1	2,65	3,29	3,68	3,54	3,29	3,09	2,85	3,20
	Átl.	2,72	3,33	3,85	3,72	3,34	3,25	2,94	3,31

Az egyes témák információs indexeinek rangsora

	5	4	3	2	1
tud.	4,08	tud. 3,92	tud. 3,79	tud. 3,79	tud. 3,68
pol.	4,00	pol. 3,82	pol. 3,66	pol. 3,60	pol. 3,54
vn.	3,53	vn. 3,44	ill. 3,38	ill. 3,29	vn. 3,29
erk.	3,38	ill. 3,37	vn. 3,27	erk. 3,20	ill. 3,28
ill.	3,35	erk. 3,33	erk. 3,25	vn. 3,19	erk. 3,09
éc.	3,22	éc. 2,98	éc. 2,88	éc. 2,79	éc. 2,85
div.	2,86	div. 2,70	div. 2,75	div. 2,65	div. 2,65
Index	3,49	3,37	3,28	3,22	3,20

5. számú melléklet

Tevékenységsziszter

	<u>Összesen</u>		<u>Kollégista - Nem kollégista</u>						d/K-nK/ A. B.
	A.	B.	A.	B.	A.	B.	A.	B.	
1.	3,67	3,36	3,66	3,36	3,69	3,36	-0,03	-	
2.	3,81	3,39	3,76	3,27	3,88	3,50	-0,12	-0,23	
3.	3,71	3,49	3,83	3,61	3,60	3,38	0,23	0,23	
4.	3,66	2,95	3,63	2,95	3,70	2,95	-0,07	-	
5.	3,06	2,54	3,08	2,60	3,04	2,48	0,04	0,12	
6.	3,56	3,05	3,53	3,05	3,60	3,05	-0,07	-	
7.	3,91	3,75	3,89	4,07	3,93	3,88	-0,04	0,19	
8.	3,76	3,33	3,77	3,34	3,75	3,33	0,02	0,01	
9.	2,84	2,75	2,86	2,74	2,81	2,76	0,05	-0,02	
10.	3,31	2,87	3,64	3,12	2,99	2,62	0,65	0,50	
11.	3,80	2,93	3,90	3,15	3,71	2,71	0,19	0,44	
12.	4,41	4,06	4,63	4,05	4,18	3,97	0,45	0,08	
13.	3,83	3,35	3,80	3,40	3,86	3,31	-0,06	0,09	
14.	3,85	3,57	3,85	3,57	-	-	-	-	
15.	3,10	2,44	3,17	2,46	3,03	2,42	0,14	0,04	
16.	3,86	2,73	3,99	2,68	3,73	2,77	0,26	-0,09	
17.	4,26	3,62	4,26	3,54	4,25	3,69	0,01	-0,15	
18.	4,15	3,47	4,11	3,39	4,20	3,56	-0,09	-0,17	
19.	4,01	3,30	3,95	3,25	4,07	3,35	-0,12	-0,10	
20.	4,15	3,52	4,13	3,45	4,18	3,58	-0,05	-0,13	
21.	4,26	2,75	3,90	2,78	4,17	2,72	-0,27	0,06	
22.	4,08	2,71	4,14	2,74	4,06	2,67	0,08	0,07	
23.	3,07	2,19	3,18	2,24	2,96	2,15	0,22	0,09	
24.	2,74	2,17	2,83	2,24	2,65	2,11	0,18	0,13	
25.	4,76	3,79	4,74	3,88	4,79	3,71	-0,05	0,17	
26.	3,76	2,74	3,79	2,71	3,73	2,77	0,06	-0,06	
27.	2,66	2,22	2,76	2,35	2,56	2,09	0,20	0,26	
28.	1,94	1,92	1,83	1,76	2,04	2,07	-0,21	-0,31	
29.	3,40	3,05	3,78	3,40	3,03	2,70	0,75	0,70	
30.	2,96	2,67	2,99	2,64	2,94	2,70	0,05	-0,06	
31.	4,60	3,11	4,59	3,12	4,60	3,10	-0,01	0,02	
32.	2,97	2,24	3,01	2,14	2,70	2,33	0,31	-0,19	
33.	2,62	2,22	2,87	2,44	2,37	2,01	0,51	0,43	
34.	3,08	2,47	3,16	2,54	3,01	2,40	0,15	0,14	
35.	2,19	1,76	2,14	1,73	2,25	1,79	0,11	-0,06	
36.	2,37	1,87	2,37	1,83	2,37	1,91	-	-0,08	
Pol.	3,58	3,13	3,58	3,14	3,58	3,12	-	0,02	
Tud.	3,52	3,13	3,61	3,28	3,43	3,06	0,18	0,22	
F.m.	3,81	3,23	3,89	3,25	3,70	3,12	0,19	0,13	
Kult.	3,80	2,95	3,80	2,96	3,79	2,95	0,01	0,01	
Sp.	3,17	2,60	3,24	2,61	3,06	2,58	0,18	0,03	
Közé.	2,57	2,08	2,64	2,14	2,50	2,03	0,14	0,11	
Atl.	3,41	2,86	3,46	2,90	3,35	2,81	0,12	0,09	

Gimnazisták - Szakközépiskolások

	d/G-Sz/					
	A.	B.	A.	B.	A.	B.
1.	3,89	3,41	3,49	3,28	0,40	0,13
2.	4,05	3,56	3,63	3,20	0,42	0,36
3.	3,88	3,61	3,59	3,39	0,29	0,22
4.	3,83	2,91	3,54	2,99	0,29	-0,08
5.	3,14	2,50	3,00	2,55	0,14	-0,05
6.	3,75	3,17	3,41	2,92	0,34	0,25
7.	4,06	4,18	3,76	3,78	0,30	0,40
8.	4,09	3,69	3,45	3,00	0,64	0,69
9.	3,36	3,31	2,35	2,21	1,01	1,10
10.	3,28	2,87	3,29	2,88	-0,01	-0,01
11.	3,98	3,15	3,65	2,80	0,33	0,35
12.	4,27	3,97	4,49	4,14	-0,22	-0,17
13.	3,93	3,39	3,72	3,31	0,21	0,08
14.	3,81	3,42	3,83	3,65	-0,02	0,23
15.	3,22	2,49	3,02	2,44	0,21	0,05
16.	3,86	2,68	3,96	2,80	-0,10	-0,12
17.	4,37	3,69	4,14	3,53	0,23	0,16
18.	4,38	3,66	3,97	3,35	0,41	0,31
19.	4,10	3,34	3,92	3,28	0,18	0,06
20.	4,17	3,55	4,08	3,45	0,09	0,10
21.	4,46	2,93	4,10	2,59	0,36	0,34
22.	4,24	2,75	3,92	2,67	0,32	0,08
23.	3,18	2,32	2,91	2,05	0,27	0,27
24.	2,57	2,10	2,88	2,28	-0,31	-0,18
25.	4,73	3,61	4,76	3,97	-0,03	-0,36
26.	3,81	2,80	3,58	2,64	0,23	0,16
27.	2,70	2,09	2,57	2,20	0,13	-0,11
28.	2,07	2,04	1,86	1,73	0,21	0,31
29.	3,37	2,87	3,39	3,10	-0,02	-0,23
30.	3,00	2,74	2,93	2,71	0,07	0,03
31.	4,54	3,07	4,54	3,13	-	-0,06
32.	2,63	2,06	3,29	2,35	-0,66	-0,29
33.	3,70	2,27	2,50	2,19	0,20	0,08
34.	3,17	2,50	2,96	2,43	0,21	0,07
35.	2,19	1,74	2,15	1,78	0,04	-0,04
36.	2,27	1,80	2,46	1,93	-0,19	-0,13
Pol.	3,76	3,19	3,44	3,06	0,32	0,13
Tud.	3,75	3,44	3,30	2,93	0,45	0,51
Fiz.m.	3,82	3,19	3,80	3,27	0,02	0,08
Kult.	3,88	2,99	3,71	2,91	0,17	0,08
Sport	3,12	2,56	3,20	2,60	-0,08	-0,04
Közél.t.	2,58	2,08	2,52	2,08	0,06	-
Átlag	3,49	2,91	3,33	2,81	0,16	0,13

	Fiúk		Lányok		d/T-L/		Tevékenységsziszter
	A.	B.	A.	B.	A.	B.	
1.	3,68	3,39	3,66	3,31	0,02	0,08	rádió politikai adásainak hallgatása
2.	3,90	3,54	3,76	3,26	0,14	0,28	TV politikai adásainak hallgatása, nézése
3.	3,83	3,68	3,63	3,37	0,20	0,31	politikai napilapok, folyóiratok olvasása
4.	3,84	3,06	3,52	2,87	0,32	0,19	beszélgetés, vita politikai kérdésekről
5.	2,90	2,52	3,20	2,53	-0,30	-0,01	részvétel politikai munkában
6.	3,19	2,81	3,84	3,21	-0,65	-0,40	részvétel KISZ, uttörő munkában
7.	3,75	3,65	3,99	4,23	-0,24	-0,58	tanulás
8.	3,61	3,19	3,85	3,41	-0,24	-0,22	a kötelező tananyag kiegészítése, önképzés
9.	2,96	2,75	2,72	2,70	0,24	0,05	továbbtanulásra előkészítő tanfolyam
10.	3,19	2,77	3,36	2,95	-0,17	-0,18	szakköri munka iskolában, kollégiumban
11.	3,35	2,72	4,16	3,05	-0,81	-0,33	mások segítése a tanulásban
12.	4,24	3,90	4,52	4,19	-0,28	-0,29	részvétel az otthoni fizikai munkában
13.	3,45	3,11	4,07	3,55	-0,62	-0,44	részvétel az iskolai közösségi munkában
14.	3,65	3,35	3,97	3,67	-0,32	-0,32	részvétel a kollégiumi munkában
15.	2,78	2,38	3,33	2,50	-0,55	-0,12	részvétel iskolán kívüli társadalmi munkában
16.	3,56	2,66	4,11	2,80	-0,55	-0,14	idősek, öregek, rászorulóknak segítése
17.	3,84	3,20	4,55	3,89	-0,71	-0,69	szépirodalom olvasás
18.	4,29	3,70	4,06	3,35	0,23	0,35	tudományos könyv, folyóirat olvasás
19.	3,67	3,10	4,23	3,47	-0,56	-0,37	rádió kulturális adásainak hallgatása
20.	3,90	3,29	4,34	3,69	-0,44	-0,40	TV kulturális adásainak hallgatása, nézése
21.	3,93	2,68	4,50	2,77	-0,57	-0,09	színházlátogatás
22.	3,75	2,65	4,29	2,74	-0,54	-0,09	muzeumlátogatás
23.	2,78	2,10	3,22	2,23	-0,44	-0,13	hangversenylátogatás
24.	2,34	2,04	2,99	2,29	-0,65	-0,15	részvétel kultúrcsoport munkájában
25.	4,72	3,95	4,77	3,63	-0,05	0,32	mozilátogatás
26.	3,28	2,57	4,01	2,83	-0,73	-0,26	képzőművészeti kiállítás látogatása
27.	2,12	1,97	3,03	2,35	-0,91	-0,38	kulturális szervező munka
28.	2,13	2,07	1,83	1,69	0,30	0,38	reggeli torna
29.	2,96	2,80	3,66	3,13	-0,70	-0,33	napi egészségügyi séta
30.	3,55	3,35	2,50	2,24	1,05	1,11	legalább egy sportágban rendszeres foglalkozás
31.	4,59	3,26	4,55	2,98	0,04	0,28	részvétel kiránduláson, túrán
32.	3,36	2,43	2,63	2,06	0,73	0,37	honvédelmi gyakorlaton részvétel
33.	2,40	2,15	2,75	2,27	-0,35	-0,08	részvétel ifjúsági önkormányzati szerv munkájában
34.	2,85	2,41	3,20	2,52	-0,35	-0,11	tömegszervezet munkájának segítése
35.	2,14	1,70	2,19	1,75	-0,05	-0,05	pártmunka segítése
36.	2,40	1,86	2,40	1,87	-	-0,01	állami szervek munkájának segítése
Pol.tev.	3,56	3,17	3,60	3,09	-0,04	0,08	politikai tevékenység
Tud.	3,37	3,02	3,62	3,27	-0,25	-0,25	tanulmányi tevékenység
Fizikai m.	3,54	3,08	4,00	3,34	-0,46	-0,26	fizikai munka
Kult. tev.	3,51	2,84	4,00	3,02	-0,49	-0,18	kulturális tevékenység
Sport	3,32	2,78	3,03	2,42	0,29	0,36	sport tevékenység
Közé.tev.	2,45	2,03	2,64	2,10	-0,19	-0,07	közéleti tevékenység
Átlag	3,29	2,82	3,48	2,87	-0,19	-0,05	

"Apa iskolai végzettsége"

	Főisk.-egy.		Középiskola		Szakmunkásképző		8 ált. isk.		Bef.-len á.i.		Különbség /max./	
	A.	B.	A.	B.	A.	B.	A.	B.	A.	B.	A.	B.
1.	3,69	3,36	3,89	3,50	3,64	3,46	3,59	3,25	3,45	3,16	0,24	0,20
2.	3,95	3,65	3,95	3,51	3,76	3,32	3,73	3,28	3,71	3,18	0,24	0,47
3.	4,06	3,75	3,83	3,53	3,66	3,53	3,59	3,38	3,45	3,24	0,61	0,51
4.	4,01	3,19	3,92	2,86	3,62	2,99	3,47	2,90	3,24	2,66	0,77	0,53
5.	3,13	2,70	3,01	2,45	3,12	2,55	3,10	2,55	2,76	2,13	0,37	0,57
6.	3,69	3,25	3,33	2,89	3,63	3,09	3,62	3,10	3,21	2,68	0,48	0,57
7.	3,94	3,95	3,88	3,93	3,98	3,98	3,84	3,95	3,95	4,11	-0,01	-0,16
8.	4,13	3,63	3,80	3,38	3,64	3,25	3,66	3,28	3,50	3,05	0,63	0,58
9.	3,07	3,00	3,00	3,01	2,46	2,37	2,83	2,80	2,50	2,24	0,57	0,76
10.	3,34	2,98	3,39	2,89	3,18	2,95	3,28	2,76	3,21	2,71	0,13	0,27
11.	3,76	2,88	3,95	2,99	3,83	2,87	3,71	2,96	3,68	2,74	0,08	0,14
12.	4,20	4,00	3,78	3,89	4,45	4,26	4,45	4,10	4,55	4,00	-0,35	-
13.	3,84	3,31	3,88	3,50	3,71	3,34	3,83	3,33	3,76	3,13	0,08	0,18
14.	3,71	3,32	3,87	3,82	3,70	3,70	3,81	3,47	4,10	3,75	-0,39	-0,43
15.	3,10	2,42	3,12	2,34	3,01	2,45	3,26	2,49	3,08	2,29	0,02	0,13
16.	3,63	2,72	3,82	2,53	4,02	2,62	3,92	2,82	3,89	2,89	-0,26	-0,17
17.	4,28	3,77	4,26	3,54	4,32	3,74	4,22	3,59	4,05	3,13	0,23	0,64
18.	4,47	3,86	4,42	3,51	4,10	3,50	3,99	3,38	3,89	3,13	0,58	0,73
19.	3,99	3,29	4,05	3,25	4,03	3,35	4,01	3,33	3,82	3,18	0,17	0,11
20.	4,22	3,57	4,12	3,45	4,15	3,51	4,14	3,52	3,95	3,39	0,27	0,18
21.	4,25	2,94	4,59	2,89	4,37	2,77	4,13	2,58	3,87	2,53	0,38	0,41
22.	4,17	2,90	4,04	2,57	4,07	2,78	4,03	2,63	3,79	3,37	0,38	-0,47
23.	3,33	2,61	3,24	2,24	2,95	2,02	3,00	2,06	2,37	1,79	0,96	0,82
24.	2,88	2,45	2,70	2,14	2,84	2,10	2,72	2,24	2,26	1,68	0,62	0,77
25.	4,71	3,81	4,64	3,62	4,75	3,80	4,78	3,81	4,84	3,84	-0,13	-0,03
26.	3,86	2,92	3,62	2,47	3,76	2,65	3,67	2,75	3,32	2,45	0,54	0,47
27.	2,72	2,23	2,66	2,14	2,50	2,02	2,79	2,32	2,11	1,68	0,61	0,55
28.	1,94	1,89	2,17	2,03	1,90	1,82	2,03	1,90	1,61	1,50	0,33	0,39
29.	3,07	2,86	3,20	2,80	3,37	3,24	3,46	3,24	3,11	2,47	-0,04	0,39
30.	3,27	2,88	3,30	3,04	3,14	2,87	2,85	2,53	2,37	2,39	0,90	0,49
31.	4,63	3,34	4,59	2,91	4,64	3,10	4,46	3,10	4,50	2,84	0,13	0,50
32.	2,69	2,31	3,07	2,24	3,24	2,38	2,89	2,09	3,29	2,37	-0,60	-0,06
33.	2,64	2,29	2,70	2,17	2,79	2,09	2,60	2,31	2,71	2,29	-0,07	-
34.	3,25	2,77	3,29	2,49	2,97	2,40	2,97	2,38	2,61	2,21	0,64	0,56
35.	1,99	1,87	2,22	1,74	2,07	1,67	2,19	1,78	2,16	1,55	-0,17	0,32
36.	2,42	1,94	2,43	1,82	2,28	1,84	2,41	1,89	2,13	1,74	0,29	0,20
Pol.tev.	3,76	3,32	3,66	3,13	3,57	3,16	3,52	3,08	3,30	2,84	0,46	0,48
Tanulm.	3,65	3,29	3,60	3,24	3,42	3,08	3,46	3,15	3,37	2,97	0,28	0,32
Fiz.tev.	3,70	3,15	3,69	3,22	3,78	3,27	3,85	3,24	3,88	3,21	-0,18	-0,06
Kult.	3,90	3,12	3,85	2,89	3,80	2,93	3,77	2,93	3,45	2,73	0,45	0,39
Sport	3,12	2,66	3,27	2,60	3,26	2,68	3,14	2,57	2,98	2,31	0,14	0,35
Közé.t.	2,58	2,22	2,66	2,06	2,53	2,00	2,54	2,09	2,40	1,95	0,18	0,27
Átlag	3,46	2,96	3,46	2,86	3,39	2,85	3,38	2,85	3,24	2,67	0,23	0,34

"Tanulmányi eredmény"

	"jeles"		"jó"		"közepes"		"elégséges"		"elégtelen"		d /5 - 1/		<u>Tevékenységsziszter</u>
	A.	B.	A.	B.	A.	B.	A.	B.	A.	B.	A.	B.	
1.	4,13	3,50	3,82	3,42	3,52	3,30	3,31	3,06	3,73	3,27	0,40	0,23	rádió politikai adásainak hallgatása
2.	4,29	3,71	3,94	3,42	3,70	3,32	3,31	3,00	3,80	3,20	0,49	0,51	TV poli.-i adásainak hallgatása, nézése
3.	4,13	3,75	3,81	3,56	3,65	3,49	3,13	2,88	3,53	3,20	0,60	0,55	pol.-i napilapok, folyóiratok olvasása
4.	4,29	3,42	3,84	3,06	3,51	2,83	3,19	2,69	3,27	2,60	1,02	0,82	beszélgetés, vita poli.-i kérdésekről
5.	3,42	2,83	3,29	2,67	2,92	2,46	2,31	1,81	2,67	2,07	0,75	0,76	részvétel politikai munkában
6.	3,96	3,58	3,92	3,38	3,34	2,81	2,25	2,06	2,80	2,60	1,16	0,98	részvétel KISZ, uttörő munkában
7.	4,46	4,63	4,15	4,30	3,68	3,74	3,50	3,13	3,33	3,00	1,13	1,63	tanulás
8.	4,67	4,21	4,07	3,64	3,53	3,10	2,69	2,31	2,93	2,47	1,74	1,74	kötelező tananyag kieg., önképzés
9.	3,83	4,00	3,38	3,32	2,34	2,24	2,60	2,00	1,87	1,60	1,96	2,40	továbbtanulásra előkészítő tanfolyam
10.	4,13	3,46	3,57	3,21	3,03	2,15	3,00	2,25	2,87	2,20	1,26	1,26	szakköri munka iskolában, kollégiumban
11.	4,54	3,58	4,14	3,26	3,58	2,71	3,00	2,19	2,47	1,60	2,07	1,98	mások segítése a tanulásban
12.	4,08	3,71	4,43	4,00	4,46	4,15	4,44	4,25	3,93	4,07	0,15	-0,36	részvétel az otthoni fizikai munkában
13.	4,13	3,88	4,01	3,56	3,71	3,20	2,44	2,69	3,47	2,67	0,66	1,21	részvétel az iskolai közösségi munkában
14.	4,00	3,75	3,92	3,58	3,76	3,55	3,55	3,67	2,33	2,33	0,33	1,42	részvétel a kollégiumi munkában
15.	2,96	2,29	3,28	2,51	3,10	2,46	2,19	2,06	3,00	2,27	-0,04	0,02	részvétel isk. kívüli társ.-i munkában
16.	4,00	2,67	4,05	2,71	3,74	2,70	3,63	2,69	4,13	2,73	-0,13	-0,06	idősek, öregek, rászorulóknak segítése
17.	4,71	4,08	4,27	3,64	4,19	3,54	4,00	3,31	4,33	3,40	0,38	0,68	szépirodalom olvasás
18.	4,88	4,04	4,27	3,56	4,11	3,44	3,56	2,81	3,93	3,27	0,95	0,77	tudományos könyv, folyóiratolvasás
19.	4,38	3,54	4,07	3,35	4,00	3,31	2,88	2,56	3,53	2,93	0,85	0,61	rádió kulturális adásainak hallgatása
20.	4,58	3,75	4,22	3,60	4,11	3,49	3,31	2,81	3,80	3,27	0,78	0,48	TV kult. adásainak hallgatása, nézése
21.	4,83	2,92	4,27	2,80	4,28	2,69	3,69	2,13	3,53	2,27	1,30	0,65	színházlátogatás
22.	4,42	2,75	4,16	2,73	4,02	2,71	3,81	2,56	3,13	1,93	1,29	0,82	muzeumlátogatás
23.	3,75	2,29	3,15	2,20	2,97	2,15	2,69	2,19	2,40	1,67	1,35	0,62	hangversenylátogatás
24.	3,21	2,21	2,89	2,13	2,55	2,22	1,63	1,31	2,47	1,80	0,74	0,41	részvétel kultúrcsoport munkájában
25.	4,96	3,83	4,70	3,73	4,77	3,92	5,00	3,56	4,53	3,73	0,43	0,10	mozilátogatás
26.	3,88	2,96	3,74	2,72	3,70	2,72	4,13	2,88	2,73	2,07	1,15	0,89	képzőművészeti kiállítás látogatása
27.	3,04	2,46	2,76	2,22	2,59	2,14	1,94	1,69	1,80	1,67	1,24	0,79	kulturális szervező munka
28.	1,79	1,79	1,87	1,79	2,04	1,90	1,94	2,00	2,40	2,00	-0,61	-0,21	reggelitorna
29.	2,92	2,54	3,36	3,01	3,42	3,14	3,19	2,69	3,40	2,80	-0,48	-0,26	napi egészségügyi séta
30.	2,75	2,54	3,01	2,74	3,00	2,73	2,94	2,50	2,87	2,73	-0,12	-0,19	legalább egy sportágban rendszeres fogl.
31.	4,88	3,13	4,64	3,09	4,54	3,17	4,88	2,88	4,00	2,87	0,88	0,26	részvétel kiránduláson, turán
32.	3,04	2,00	2,89	2,22	2,97	2,22	3,13	2,19	3,60	2,47	-0,54	-0,47	honvédelmi gyakorlaton részvétel
33.	3,75	3,54	2,97	2,50	2,28	1,93	1,75	1,38	1,93	1,40	1,82	2,14	részvétel ifj.-i önkorm.-i szerv. munk.
34.	3,54	3,17	3,40	2,74	2,79	2,22	1,94	1,69	3,00	2,60	0,54	0,57	tömegszervezet munkájának segítése
35.	2,25	1,83	2,33	1,89	2,01	1,64	1,88	1,38	2,53	2,00	-0,28	-0,17	pártmunka segítése
36.	2,54	2,29	2,53	1,99	2,22	1,73	2,13	1,44	2,60	2,13	-0,06	0,16	állami szerv munkájának segítése
Pol. m.	4,04	3,47	3,77	3,25	3,44	3,04	2,92	2,58	3,30	2,82	0,74	0,64	politikai tevékenység
Tanulm.m.	4,33	3,98	3,86	3,55	3,23	2,79	2,85	2,38	2,69	2,17	1,64	1,81	tanulmányi tevékenység
Fiz. m.	3,83	3,26	3,94	3,27	3,75	3,21	3,25	3,05	3,64	2,81	0,19	0,45	fizikai munka
Kult. m.	4,24	3,17	3,86	2,97	3,75	2,94	3,33	2,53	3,29	2,55	0,95	0,62	kulturális tevékenység
Sport	3,08	2,40	3,15	2,57	3,19	2,63	3,22	2,45	3,25	2,57	-0,17	-0,17	sport tevékenység
Közé. t.	3,02	2,71	2,81	2,28	2,33	1,88	1,93	1,47	2,51	2,03	0,51	0,68	közéleti tevékenység
Átlag	3,76	3,17	3,57	2,98	3,28	2,75	2,92	2,41	3,12	2,49	0,64	0,67	

6. számú melléklet

Leggyakrabban végzett tevékenységek

<u>Kollégista</u>		<u>Nem kollégista</u>	
1. tanulás	4,07	1. részv.otthoni fiz.m.	3,97
2. részv. otthoni fiz.m.	4,05	2. tanulás	3,88
3. mozi	3,88	3. mozi	3,71
4. pol. napilap olv.	3,61	4. szépirodalom olvasás	3,69
5. részv.koll. munkában	3,57	5. TV kult.adásainak néz.	3,58
6. szépirodalom olv.	3,54	8. pol. napilap olvasás	3,38
8. napi eü.-i séta	3,40	20. mások seg.tanulásban	2,71
15. mások seg. tanulásban	3,15	21. napi eü. séta	2,70
29. önkormányzati munka	2,44	33. önkormányzati munka	2,01
<u>Gimnázium</u>		<u>Szakközépiskola</u>	
1. tanulás	4,18	1. otthoni fiz. munka	4,14
2. otthoni fiz. munka	3,97	2. mozi	3,97
3. önképzés	3,69	3. tanulás	3,78
4. szépirodalom olv.	3,69	4. kollégiumi munka	3,65
5. tud. könyv olvasás	3,66	5. szépirodalom olv.	3,53
6-7. mozi	3,61	8. tud. könyv olvasás	3,35
10. koll.-i munka	3,42	14. napi eü.-i séta	3,10
14. előkészítő tanfolyam	3,31	15. önképzés	3,00
18. színházlátogatás	2,93	24. színházlátogatás	2,59
20. napi eü.-i séta	2,87	30. előkészítő tanfolyam	2,21
<u>Lányok</u>		<u>Fiuk</u>	
1. tanulás	4,23	1. mozi	3,95
2. otthoni fiz. munka	4,13	2. otthoni fiz. munka	3,90
3. szépirodalom olvasás	3,89	3. tud. könyv olvasás	3,70
4. TV kult. adásai	3,69	4. politikai napilapok	3,68
5. koll.-i munka	3,67	5. tanulás	3,65
6. mozi	3,63	8-9. kollégiumi munka	3,35
7. iskolai közösségi m.	3,55	sportolás	3,35
9. politikai napilapok	3,37	10. TV kult. adásai	3,29
33. sportolás	2,24	12. szépirodalom olvasás	3,20
		14. iskolai közösségi m.	3,11

"jeles"

1. tanulás	4,63
2. önképzés	4,21
3. szépirodalom olvasás	4,08
4. tud. könyv olvasás	4,04
5. előkészítő tanfolyam	4,00
7. mozi	3,83
11. otthoni fiz. munka	3,71

"jó"

1. tanulás	4,30
2. otthoni fiz. munka	4,00
3. mozi	3,73
4. önképzés	3,64
5. szépirodalom olvasás	3,64

"közepes"

1. otthoni fiz. munka	4,15
2. mozi	3,92
3. tanulás	3,74
4. kollégiumi munka	3,55
5. szépirodalom olvasás	3,54

"elégséges"

1. otthoni fiz. munka	4,25
2. mozi	3,56
3. kollégiumi munka	3,55
4. szépirodalom olvasás	3,31
5. tanulás	3,13

"elégtelen"

1. otthoni fiz. munka	4,07
2. mozi	3,73
3. olvasás	3,40
4. TV kult. adásai	3,27
5. rádió politikai adásai	3,27
.	
:	
9. tanulás	3,00

Főiskola - egyetem

1. otthoni fiz. munka	4,00
2. tanulás	3,95
3. tud. könyv olvasás	3,86
4. mozi	3,81
5. szépirodalom olvasás	3,77

Középiskola

1. tanulás	3,93
2. otthoni fiz. munka	3,89
3. kollégiumi munka	3,82
4. mozi	3,62
5. szépirodalom olvasás	3,54

Szaktanásképző

1. otthoni fiz. munka	4,26
2. tanulás	3,98
3. mozi	3,80
4. szépirodalom olvasás	3,74
5. kollégiumi munka	3,70

8 általános

1. otthoni fiz. munka	4,10
2. tanulás	3,95
3. mozi	3,81
4. szépirodalom olvasás	3,59
5. TV kult. adásai	3,52

Bef.-len ált. isk.

1. tanulás	4,11
2. otthoni fiz. munka	4,00
3. mozi	3,84
4. kollégiumi munka	3,75
5. TV kult. adásai	3,39

7. számú melléklet

Értékkorientáció

Ö s s z e s t a n u l ó

	a /%/	b /%/	c /%/	össz.
1. Boldog családi élet	16,0	25,6	9,7	51,3
2. Boldogság	18,2	7,6	2,9	28,7
3. Kiegyensúlyozott harm. élet	14,6	8,8	7,2	30,6
4. Megbecsülés	8,1	18,0	7,2	33,3
5. Rendezett anyagi körülmények	1,8	20,0	12,8	35,0
6. Béke	6,7	7,6	9,0	23,3
7. Családalapítás	5,2	12,4	5,6	23,2
8. Gyermekeknevelés	2,9	6,5	5,8	15,2
9. Szeretet	2,0	15,5	3,1	20,6
10. Becsületesség, jellemesség	1,3	19,8	7,4	28,5
11. Választott pályán dolgozni	1,6	13,3	6,3	21,2
12. Becsületes munkavégzés	1,1	12,1	7,4	20,6
13. Munkaszeretet, hivatástudat	1,6	11,0	6,1	18,7
14. Jó munkahely, jó munkatársak	0,4	7,6	6,3	14,3
15. Munka elismerése	1,3	4,7	3,4	9,4
16. Emberiségért dolgozni	2,5	0,9	1,1	4,5
17. Társ. számára hasznos tev.	2,9	5,2	4,5	12,6
18. Internacionalizmus	0,2	0,4	1,1	1,7
19. Hazaszeretet	0,2	2,0	4,5	6,7
20. Szabadság	-	1,6	1,8	3,4
21. Közösségi szellem	0,9	5,6	6,5	13,0
22. Önképzés, önművelés	2,0	19,3	19,3	40,6
23. Személyes életcél elérése	2,7	3,4	2,5	8,6
24. Segítőkézség	0,8	8,3	9,2	18,3
25. Barátság	-	7,2	9,0	16,2
26. Humanizmus	0,8	8,8	3,8	13,4
27. Igazságosság	0,2	2,2	2,5	4,9
28. Jó emberi kapcsolatok	1,1	15,1	11,5	17,7
29. Küzdeniakarás, akaraterő	0,2	11,9	2,2	14,3
30. Megértés	-	9,4	1,8	11,2
31. Egészség, egészséges életmód	-	4,3	4,9	9,2
32. Öszinteség, nyíltság	0,2	4,5	4,9	9,6
33. Utazás, kirándulás	-	1,3	4,5	5,8
34. Felelősségtudat	0,4	5,6	5,2	11,2
35. Sikerek a munkában	1,1	3,4	3,6	8,1
36. Szórakozás	-	1,6	3,1	4,7
37. Pénz	0,2	2,0	2,0	4,2
38. Örömszerzés másoknak	0,4	0,9	0,7	2,0
39. Politikai helytállás, elvhűség	0,4	2,9	3,1	6,4
40. Sportolás, sportszeretet	-	-	3,4	3,4

Megjegyzés:

- a - legfontosabb érték
- b - fontos érték
- c - még jelentős érték

<u>Kollégisták</u>		<u>Nem kollégisták</u>	
I. Legfontosabb értékek rangsora			
	%		%
1. Boldogság	17,6	Boldogság	18,8
2. Boldog családi élet	16,7	Kiegyensúlyozott élet	17,4
3. Kiegyensúlyozott élet	11,8	Boldog családi élet	15,2
4. Társadalmi megbecsülés	8,1	Társadalmi megbecs.	8,0
5. Béke	6,8	Béke	6,7
6. Családalapítás	5,9	Családalapítás	4,5

II. Fontos értékek rangsora			
	%		%
1. Boldog családi élet	24,4	Boldog családi élet	26,8
2. Rendezett anyagi körülm.	21,3	Önképzés, önművelés	22,8
3. Társadalmi megbecsülés	20,4	Rend. anyagi körülm.	19,6
4. Becsületesség, jellemes.	20,4	Becsületesség, jellem.	19,2
5. Önképzés, önművelés	15,8	Választ.pályán dolg.	17,0
6. Jó emberi kapcsolatok	15,8	Szeretet	16,5
7. Szeretet	14,5	Társ.-i megbecsülés	15,6
8. Akaraterő	11,8	Becsületes munkavégz.	14,3
9. Családalapítás	10,9	Jó emberi kapcs.	14,3
10. Becsületes munkavégzés	10,0	Családalapítás	13,8

III. Az összesített értékeknél jelentkező nagyobb eltérések

<u>Kollégisták javára</u>		<u>Nem kollégisták javára</u>	
	%		%
1. Hazaszeretet	5,5	Kiegyensúlyozott élet	10,3
2. Humanizmus	5,1	Választ.pályán dolg.	8,7
3. Társ.számára hasznos tev.	4,6	Sikerek a munkában	7,0
4. Ószinteség, nyíltság	4,2	Közösségi szellem	6,8
5. Társadalmi megbecsülés	4,1	Munkaszeretet	5,6
6. Becsületesség, jellemes.	3,7	Önképzés, önművelés	4,4
7. Családalapítás	3,5	Béke	3,3
8. Egészség, egészss.életmód	3,3	Szórakozás	3,0

Gimnázium

Szakközépiskola

I. Legfontosabb értékek rangsora

	%		%
1. Kiegyensúlyozott élet	17,8	Boldogság	19,8
2. Boldogság	16,3	Boldog családi élet	19,1
3. Boldog családi élet	12,5	Kiegyensúlyozott élet	11,4
4-5. Társadalmi megbecsülés	6,3	Társ.-i megbecsülés	9,7
Béke	6,3	Béke	7,2
6. Családalapítás	4,8	Családalapítás	5,5

II. Fontos értékek rangsora

	%		%
1. Boldog családi élet	29,3	Rend. anyagi körülm.	22,8
2. Önképzés, önművelés	24,0	Boldog családi élet	22,4
3. Becsületesség, jellemes.	20,2	Becsületesség, jellem.	19,4
4. Társadalmi megbecsülés	18,3	Családalapítás	18,6
5. Rendezett any.-i körülm.	17,3	Társ.-i megbecsülés	17,7
6. Jó emberi kapcsolatok	14,9	Szeretet	16,9
7. Szeretet	14,4	Jó emberi kapcsolatok	15,2
8. Munkaszer., hivatástudat	13,0	Választ.pályán dolg.	14,8
9. Küzdeniakarás, kitartás	12,5	Önképzés, önművelés	14,8
10. Választott pályán dolg.	10,5	Becsületes munkavégz.	12,2

III. Az összesített értékeknél jelentkező nagyobb eltérések

Gimnazisták javára

Szakközépiskolások javára

	%		%
1. Kiegyensúlyozott élet	11,7	Gyermekeknevelés	15,9
2. Önképzés, önművelés	9,7	Családalapítás	12,8
3. Munkaszer., hivatástudat	5,7	Rend. any. körülm.	12,1
4. Társ. számára haszn.tev.	5,7	Barátság	7,7
5. Humanizmus	4,8	Megértés	7,6
6. Közösségi szellem	4,4	Társ.-i megbecsülés	6,4
7. Becsületesség, jellemes.	3,7	Választ. pályán dolg.	5,5
8. Emberiségért dolgozni	3,7	Politikai helytállás	5,0

L á n y o k

F i u k

I. Legfontosabb értékek rangsora

	%		%
1. Boldogság	18,4	Boldogság	17,5
2. Boldog családi élet	16,4	Kiegyensúlyozott élet	16,9
3. Kiegyensúlyozott élet	12,9	Boldog családi élet	15,3
4. Béke	7,8	Társ.-i megbecsülés	9,0
5. Társadalmi megbecsülés	7,4	Családalapítás	7,4
6. Gyermeknevelés	4,7	Béke	5,3

II. Fontos értékek rangsora

	%		%
1. Boldog családi élet	29,7	Önképzés, önművelés	23,8
2. Társadalmi megbecsülés	19,9	Rend. anyagi körülm.	20,6
3. Rendezett anyagi körülm.	19,9	Becsületesség, jellem.	20,6
4. Becsületesség, jellemes.	18,8	Boldog családi élet	20,1
5. Jó emberi kapcsolatok	16,0	Szeretet	18,0
6. Választott pályán dolg.	15,6	Társ.-i megbecsülés	15,3
7. Önképzés, önművelés	15,6	Családalapítás	14,8
8. Szeretet	14,1	Jó emberi kapcsolatok	13,8
9. Becsületes munkavégzés	13,3	Akaraterő	13,2
10. Humanizmus	12,1	Megértés	10,6
11. Munkaszeretet	11,3	Becsületes munkavégz.	10,6
12. Akaraterő	11,3	Munkaszeretet	10,6
13. Családalapítás	10,5	Választ. pályán dolg.	10,0

III. Az összesített értékeknél jelentkező nagyobb eltérések

Lányok javára

Fiuk javára

	%		%
1. Gyermeknevelés	12,8	Családalapítás	12,2
2. Boldog családi élet	12,7	Önképzés, önművelés	9,7
3. Választott pályán dolg.	8,3	Becsületesség, jellem.	6,8
4. Humanizmus	7,4	Felelősségtudat	6,2
5. Boldogság	7,0	Barátság	5,9
6. Rendezett anyagi körülm.	6,3	Szórakozás	3,7
7. Becsületes munkavégzés	5,6	Pénz	3,6

"Apa iskolai végzettsége"

I. Legfontosabb értékek rangsora

<u>Főiskola-egyetem</u>		<u>Középiskola</u>	
	%		%
1. Boldog családi élet	18,1	Boldogság	15,8
2. Boldogság	15,7	Kiegyensúlyozott élet	15,8
3. Kiegyensúlyozott élet	15,7	Megbecsülés	10,5
4. Megbecsülés	7,2	Béke	6,6
5. Béke	7,2	Családalapítás	5,3
6. Emberiségért dolgozni	6,0	Szeretet	5,3

<u>Szakmunkásképző</u>		<u>8 általános</u>	
	%		%
1. Boldogság	20,7	Boldogság	18,6
2. Boldog családi élet	19,6	Kiegyensúlyozott élet	15,4
3. Kiegyensúlyozott élet	14,1	Boldog családi élet	11,5
4. Béke	9,8	Családalapítás	7,1
5. Megbecsülés	8,7	Béke	6,4
6. Családalapítás	6,5	Megbecsülés	5,8

Befejezetlen általános

	%
1. Boldog családi élet	34,2
2. Boldogság	18,4
3. Megbecsülés	13,2
4. Kiegyensúlyozott élet	10,5
5. Rendezett anyagi körülm.	5,3
6. Munka elismerése	5,3

Összes értékek rangsora

<u>Főiskola-egyetem</u>		<u>Középiskola</u>		<u>Szaktanulmánykészítő</u>		<u>8 általános</u>		<u>Befejezetlen általános</u>	
	%		%		%		%		%
1. Önképzés, önművelés	47,0	Boldog családi élet	46,0	Boldog családi élet	54,3	Boldog családi élet	53,1	Boldog családi élet	60,5
2. Boldog családi élet	44,6	Önképzés, önművelés	39,4	Megbecsülés	39,1	Rend.anyagi körülm.	42,4	Rend.anyagi körülm.	55,3
3. Megbecsülés	32,5	Becsületesség	31,5	Önképzés, önművelés	39,1	Önképzés, önművelés	40,4	Megbecsülés	39,6
4. Boldogság	31,3	Kiegyensúly. élet	29,0	Becsületesség	35,9	Megbecsülés	33,4	Önképzés, önművelés	34,2
5. Jó emberi kapcs.	30,2	Segítőkézség	27,6	Rend.anyagi körülm.	35,9	Kiegyensúly. élet	32,1	Kiegyensúly. élet	31,5
6. Kiegyensúly. élet	30,1	Jó emberi kapcs.	25,0	Jó emberi kapcs.	31,5	Boldogság	30,1	Szeretet	26,3
7. Választ.pályán dolg.	27,2	Boldogság	25,0	Kiegyensúly. élet	29,3	Jó emberi kapcs.	28,2	Becsületesség	26,3
8. Munkaszeretet	26,5	Megbecsülés	24,9	Boldogság	27,2	Családalapítás	27,0	Munkaszeretet	26,3
9. Becsületesség	24,1	Béke	22,4	Becsületes munkav.	26,1	Becsületesség	26,3	Boldogság	23,7
10. Béke	24,0	Akaraterő	22,3	Családalapítás	25,0	Béke	24,4	Családalapítás	23,7
11. Rend.anyagi körülm.	22,9	Rend.anyagi körülm.	21,0	Béke	23,9	Szeretet	23,7	Választ.pályán dolg.	23,7
12. Becsületes munkavég.	21,6	Becsületes munkavég.	21,0	Szeretet	19,6	Választ.pályán dolg.	21,8	Megértés	23,7
13. Családalapítás	20,5	Szeretet	19,7	Gyermekevelés	18,5	Barátság	21,2	Gyermekevelés	23,6
14. Közösségi szellem	20,4	Választ.pályán dolg.	18,4	Munkaszeretet	18,5	Becsületes munkavég.	17,3	Jó munkahely	21,1
15. Társ.szám.haszn.tev.	19,2	Őszinteség, nyíltság	18,4	Jó munkahely	16,3	Gyermekevelés	16,7	Béke	21,0
16. Segítőkézség	18,0	Munkaszeretet	18,3	Akaraterő	16,3	Segítőkézség	15,4	Becsületes munkavég.	18,4
17. Felelősségtudat	18,0	Családalapítás	17,1	Választ.pályán dolg.	15,3	Munkaszeretet	12,9	Segítőkézség	18,4
18. Szeretet	15,7	Humanizmus	17,1	Segítőkézség	15,2	Jó munkahely	12,9	Munka elismerése	13,2
19. Barátság	15,6	Közösségi szellem	14,5	Társ.szám.haszn.tev.	14,1	Humanizmus	12,2	Barátság	13,2
20. Jó munkahely	14,4	Munka elismerése	14,4	Felelősségtudat	14,1	Egészség, eg.életmód	14,1	Közösségi szellem	13,1

"Tanulmányi eredmény"

I. Legfontosabb értékek rangsora

<u>"Jóles"</u>		<u>"Jó"</u>	
	%		%
1. Boldogság	16,7	Boldog családi élet	18,1
2. Boldog családi élet	12,5	Boldogság	18,1
3. Emberiségért dolgozni	12,5	Kiegyensúlyozott élet	16,9
4. Társ.számaára haszn.tev.	12,5	Megbecsülés	8,5
5. Megbecsülés	8,3	Béke	4,5
6. Gyermekeknevelés	8,3	Családalapítás	4,5

<u>"Közepes"</u>		<u>"Elégseges"</u>	
	%		%
1. Boldogság	18,8	Boldog családi élet	12,5
2. Boldog családi élet	14,6	Boldogság	12,5
3. Kiegyensúlyozott élet	14,1	Béke	12,5
4. Béke	9,4	Családalapítás	12,5
5. Családalapítás	5,2	Önképzés, önművelés	6,3
6. Rendezett anyagi körülm.	2,8	Kiegyensúlyozott élet	6,3

<u>"Elégtelen"</u>	
	%
1. Boldog családi élet	20,0
2. Kiegyensúlyozott élet	20,0
3. Boldogság	13,3
4. Megbecsülés	6,7
5. Családalapítás	6,7
6. Családszeretet	6,7

Összes értékek rangsora

<u>"Jeles"</u>		<u>"Jó"</u>		<u>"Közepes"</u>		<u>"Elégséges"</u>		<u>"Elégtelen"</u>	
	%		%		%		%		%
1. Önképzés, önművelés	62,6	Boldog családi élet	48,6	Boldog családi élet	54,1	Boldog családi élet	50,1	Boldog családi élet	60,6
2. Megbecsülés	45,8	Önképzés, önművelés	44,1	Rend.anyagi körülm.	38,9	Béke	50,0	Rend. anyagi körülm.	60,0
3. Boldog családi élet	41,7	Kiegyensúly. élet	33,8	Önképzés, önművelés	37,1	Családalapítás	37,6	Megbecsülés	46,7
4. Becsületes munkavégz.	41,7	Megbecsülés	33,4	Megbecsülés	32,4	Becsületesség	37,5	Jó emberi kapcs.	40,0
5. Becsületesség	37,6	Becsületesség	32,2	Boldogság	31,1	Rend.anyagi körülm.	31,4	Megértés	40,0
6. Humanizmus	37,5	Rend.anyagi körülm.	30,6	Kiegyensúly. élet	30,5	Becsületes munkavég.	31,3	Választ.pályán dolg.	33,3
7. Szeretet	33,3	Jó emberi kapcs.	30,0	Jó emberi kapcs.	24,9	Választ.pályán dolg.	25,1	Béke	26,7
8. Közösségi szellem	29,2	Boldogság	28,3	Béke	24,4	Közösségi szellem	25,1	Szeretet	26,7
9. Jó emberi kapcs.	29,2	Szeretet	15,4	Családalapítás	23,9	Jó munkahely	25,1	Barátság	26,7
10. Segítőkézség	29,1	Családalapítás	23,7	Becsületesség	23,9	Önképzés, önművelés	25,1	Gyermekevelés	26,7
11. Társ.szám.haszn.tev.	25,0	Segítőkézség	22,0	Választ.pályán dolg.	23,0	Barátság	25,1	Önképzés, önművelés	26,6
12. Béke	25,0	Becsületes munkavég.	21,5	Munkaszeretet	18,8	Boldogság	25,0	Becsületesség	26,6
13. Boldogság	20,9	Munkaszeretet	20,3	Becsületes munkav.	17,3	Jó emberi kapcs.	25,0	Kiegyensúly. élet	20,0
14. Kiegyensúly. élet	20,8	Választ.pályán dolg.	20,3	Barátság	16,9	Kiegyensúly. élet	18,8	Családalapítás	20,0
15. Őszinteség, nyíltság	20,8	Béke	19,8	Szeretet	16,4	Gyermekevelés	18,8	Jó munkahely	20,0
16. Rend. anyagi körülm.	16,7	Akaraterő	17,5	Gyermekevelés	15,9	Munkaszeretet	18,8	Egyéni életcél elér.	20,0
17. Emberiségért dolg.	16,7	Barátság	15,2	Jó munkahely	15,0	Társ.szám.haszn.tev.	18,8	Segítőkézség	20,0
18. Hazaszeretet	16,7	Közösségi szellem	14,7	Segítőkézség	14,6	Hazaszeretet	18,8	Őszinteség, nyíltság	20,0
19. Gyermekevelés	16,6	Humanizmus	14,6	Akaraterő	13,6	Megbecsülés	12,6	Becsületes munkavég.	13,4
20. Munkaszeretet	12,5	Jó munkahely	13,6	Társ.szám.haszn.tev.	13,1	Emberiségért dolg.	12,6	Igazságosság	13,4

T A R T A L O M J E G Y Z É K

	Oldal
Bevezetés	
1. A nevelőiskola megteremtésének szükségessége	1.
2. Nevelési eredményvizsgálat	3
a. Nevelési eredményvizsgálat szükségessége	3
b. Viszonyítási alap	4
3. A téma indoklása, a vizsgálat célkitűzése, hipotézis	5
4. A vizsgálat lefolyása, körülményei, módszerek	9
I. A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói megítélése	12
szülőkről alkotott kép	13
tanárokról alkotott kép	19
könyvekről alkotott kép	23
barátokról alkotott kép	26
televízióról alkotott kép	29
rádióról alkotott kép	32
folyóiratokról alkotott kép	35
kollégisták saját kollégiumukról alkotott képe	38
az iskoláról, mint intézményről alkotott kép	43
a napilapokról alkotott kép	47
az iskolatársakról alkotott kép	50
az ifjúsági szervezetről alkotott kép	52
más felnőttekről alkotott kép	54
a mozirol alkotott kép	57
Az egyes területek vizsgálata	60
divattal kapcsolatos információk forrásai	61
illemmel kapcsolatos információk forrásai	62
tudománnyal kapcsolatos információk forrásai	63
politikával kapcsolatos információk forrásai	67
világnézettel kapcsolatos információk forrásai	70
erkölccsel kapcsolatos információk forrásai	73
életcéllal kapcsolatos információk forrásai	76

Az egyes témák tekintetében a tényezők rangsora	80
Az egyes témák információs indexeinek rangsora	80
Összesített táblázat	81
II. Tevékenységrendszer vizsgálata - gyakoriság, motiváció	82
Politikai tevékenység vizsgálata	83
Tanulmányi munka vizsgálata	83
Fizikai munka vizsgálata	97
Kulturális tevékenység vizsgálata	105
Testedző szabadidő-tevékenység vizsgálata	115
Közéleti tevékenység vizsgálata	122
Összes tanuló tevékenységrendszer vizsgálata	128
Az egyes csoportok tevékenységrendszerének elemzése	130
Kollégisták - nem kollégisták	130
Gimnázium - szakközépiskola	131
Lányok - fiuk	131
A tanulói tevékenységrendszer és a tanulmányi eredmény kapcsolata	133
Az apa iskolai végzettsége és a tevékenységrendszer kapcsolata	134
III. Értékorientáció vizsgálata	137
Összes tanuló értékorientációjának vizsgálata	141
Kollégista - nem kollégista tanulók értékorientációjának vizsgálata	155
Gimnáziumi - szakközépiskolai tanulók értékorientációja	163
Lányok - fiuk értékorientációjának összehasonlítása	170
Értékorientáció vizsgálata az apa iskolai végzettségének tükrében	177
Értékorientáció vizsgálata a tanulmányi eredmény tükrében	183

Zárszó	191
Jegyzetek	199
Irodalom	204
Mellékletek	
1. sz.: Statisztikai adatfelvételi lap	216
2. sz.: A populáció és a minta adatainak összehasonlítása	221
3. sz.: Az egyes témák tekintetében a ténye- zők rangsora	223
4. sz.: A nevelés komplex tényezőrendszerének szubjektív tanulói megítélése	229
5. sz.: Tevékenységrendszer	243
6. sz.: Leggyakrabban végzett tevékenységek	248
7. sz.: Értékorientáció	251

15-65/1983.
.....bksz.

Kiss István
Tárgy:
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr.Duró Lajos elvtársnak
tszv.egyetemi docens

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Kiss István: Középiskolai tanulók értékeorientációjának

néhány kérdése

cimű doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét felhívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

Szeged, 1983.febr.10.

dékan

A kiadmány hiteles:

[Signature]
főelőadó

Kapták: Dr.Ágoston György prof.

Dr.Duró Lajos tszv.docens társbiráló